

AZ ISZRAELI MŰSZAKI ERŐK ALKALMAZÁSA AZ ÖNTÖTT ÓLOM MŰVELETBEN

ENGAGEMENT OF ENGINEERING FORCES IN THE OPERATION COAST LEAD

A Hamász, a Gázai övezet feletti hatalom átvétele után, egy alagutakkal, útszéli bombákkal, meglepő aknákkal és aknamezőkkel ellátott védelmi rendszert alakított ki Gázában.

Az Izraeli Védelmi Erők, felhasználva a 34 napos Hezbollah elleni Libanonban folytatott háború tapasztalatait, és az összhaderőnemiség területén folytatott kutatásaik eredményeit, harci erőiket egy a dandárok szintjén már összhaderőneminek tekinthető erővé alakították át. Izrael nagy figyelmet szentelt a műszaki erők fejlesztésére és a különböző műszaki csapatok összefegyvernemi harcba való integrálására.

A dandár-harcsoportok a műszaki csapatok képességeit kihasználva, képesek voltak nem várt irányokban műveleteket folytatni. A harci műszaki erők semmivel nem helyettesíthető képességi döntő szerepet játszottak az izraeli haderő harcászati sikereiben és a saját erők védelmében.

Hamas, after the take the over Gaza strip, has created a defence system enforced by tunnels, road side bombs and booby traps in Gaza. The Israeli Defence Forces, based on the lessons learned of 34 days war against the Hezbollah in Lebanon and the outcomes of the jointness studies, translated Israeli combat forces into brigade-level joint forces.

Israel has paid great attention to the engineering forces development and the combat engineer forces' integration into combined battle. Due to the engineering troops' capabilities, the brigade battle groups were able conduct operations into not attended directions. The not replaceable capabilities of combat engineering forces have played determinant role for tactical success of Israeli army and for the protection of own forces.

2008. december 27-én az arab-izraeli háborúk egy újabb, tragikus fejezete kezdődött. A huszonkettő napig tartó háború során Izrael elit katonai erőinek bevetésével komoly erőfeszítést tett a területét érő, az anyagi javakat és emberi életeket fenyegető rakétatámadások felszámolására.

Izrael, amely létrejötté óta számos háborúban vett részt, egy nyugati típusú, mégis specifikus vonásokkal is rendelkező hadsereggel rendelkezik. A hadsereg jelentős befolyással bír az izraeli gazdasági, politikai és kulturális életben is. Sorozott hadsereggé nemcsak a férfiak, hanem a nők többéves szolgálatát is megköveteli. Külön egységeket tart fenn továbbá a beduinok, drúzok és az (ultra) ortodox vallásos zsidó férfiak számára.

A háború, amely beleilleszkedik egy hosszan elhúzódó válság több, magasabb intenzitással megvívott harci cselekményeinek sorába, az izraeli erők katonai sikerét hozta. Az Öntött Ólom művelet során az alkalmazott izraeli erők egyértelműen összhaderőnemileg jellegűek voltak. A légierő csapássorozatával jellemezhető nyolcnapos első fázist követően a szárazföldi erők dominanciájával végrehajtott második fázis következett, amelyben az összefegyvernemi csapatokat jelentős tűzérés és műszaki erők támogatták. Mindkét fázis során a haditengerészet tengeri blokád fenntartásával, célfelderítéssel, partközeli célok pusztításával és speciális erők támogatásával járult hozzá a sikerhez.[1]

A következőkben arra kívánjuk felhívni a figyelmet, hogy a résztvevő műszaki erők milyen jelentős szerepet játszottak a művelet sikerében. Bemutatjuk a műszaki támogatási feladatait és a végrehajtáshoz alkalmazott műszaki-technikai eszközrendszer egyes elemeit.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

TOMOLYA János, Dr. PADÁNYI József

ELŐZMÉNYEK

2005 augusztusában Izrael kivonta erőit Gázából, kitelepített mintegy 9 000 zsidó telepet és valamennyi izraeli telepet felszámolta abban a reményben, hogy ezzel elérhető közelségbe kerül a béke a palesztinokkal.[2] Az Arafat vezette Fatah és a mind erősebbé váló Hamász győzelemként élte meg az izraeliek kivonulását. Különösen a Hamász érezte magáénak a győzelmet, és úgy gondolta, hogy a siker az általa előszeretettel alkalmazott erőszakos cselekmények gyümölcse. Miután a Fatah 2007-ben választási vereséget szenvedett, a Hamász vette át a hatalmat Gázában. A mozgalom a hatalmát arra használta fel, hogy rakéták tömegét zúdítsa Dél-Izraelre.[3]

Az erőszakos cselekmények sorából is kiemelkedett, amikor június 25-én izraeli területen, Kerem Shalom közelében a Hamász rajtaütést hajtott végre egy katonai járőr ellen. Ennek során a határ alatt ásott alagúton átkelő Hamász harcosok megölték kettő izraeli katonát, hármát súlyosan megsebesítettek és a könnyebben sérült, kettős izraeli-francia állampolgárságú Gilad Shali tizedest elrabolták.

Válaszképpen az izraeli hadsereg június 28-án a „Nyári Esők” hadművelet során légicsapásokat hajtott végre, majd szárazföldi erőkkel is behatolt Gázába. Házról házra járva átvizsgálták a gázai repülőtér és Rafah környékét. Az elrabolt katonát nem sikerült megtalálni, ugyanakkor letartóztattak több tucat személyt a Hamász tisztségviselői közül, nyilvánvalóan azzal a céllal, hogy cserealapot képezzenek a tizedes kiszabadítása érdekében. Az ENSZ BT határozatával egyezően 2008. június 19-én a Hamász hat hónapos tűzszünetet kötött Izraellel, ami december 19-én ért véget. A tűzszünet lejártá előtt több kis hatótávolságú, nem irányított föld–levegő rakétát indítottak a Gázai övezetből, nyugat- és dél-izraeli települések ellen. A rakétatámadást a Hamász és az Iszlám Dzsihad szervezetek vállalták magukra. Indokul a továbbra is fenntartott izraeli blokádot nevezték meg.

Ezt követően Izrael heves légitámadásokkal reagált, majd gépesített erőivel megindította szárazföldi offenzíváját is. Elmondható, hogy mindkét fél készülődött a december 19-e utáni időszakra. Izrael nagyon alapos felderítést végzett, s egy hónappal a tűzszünet lejártá előtt elkészült a Hamász ellen indítandó támadás terve. A Hamász fegyvereket halmozott fel, és készült egy esetleges izraeli betörésre, a beépített terület előnyeit kihasználó, a Hezbollah libanoni háborúban alkalmazott eljárásainak alkalmazására épülő aszimmetrikus hadviselésre.

A MŰVELET LEFOLYÁSA

Az Öntött Ólom művelet elsöprő erejű légicsapás sorozatból álló légi művelettel vette kezdetét. A légierő előre elkészített és állandóan pontosított céllista alapján a Hamász infrastruktúráját, fegyverraktárait, kiképzési létesítményeit, vezetőit, vezetési rendszerét, valamint rakétakilövő állásait támadta. 2009. január 3-án a hadsereg megkezdte a szárazföldi manőverek végrehajtásával a művelet második fázisát. A szárazföldi erők első lépcsőjét négy dandár harccsoport alkotta, melynek alapját egy ejtőernyős-, kettő gépesített gyalogos- és egy harckocsidandár képezte.[4]

A szárazföldi művelet célja Gáza és annak külterületein elhelyezkedő rakétakilövő helyek, Hamász infrastruktúra elemek és erők megsemmisítése, valamint a Gázai övezet kettévágása, és a Hamász fő erőinek bekerítése volt.

Harcászati szinten a műszaki erők nyitottak utat az összefegyvernemi csapatok számára, akik a „megfontolt előrehaladás” taktikáját alkalmazták. A több pilléren nyugvó felderítést (pilóta nélküli repülő, robotok, humán felderítés, műszaki felderítés) követően haladtak csak előre, az ellenség semlegesítése után vették csak birtokba az épületeket, és mindaddig nem haladtak tovább, amíg meg nem győződtek a biztonságról.

A MŰVELETBEN RÉSZTVEVŐ MŰSZAKI ERŐK

A gépesített gyalogos dandárok egy szervezetszerű műszaki századdal rendelkeztek.

Az első lépcső szervezetszerű műszaki erői:

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

TOMOLYA János, Dr. PADÁNYI József

- a 401. páncélosdandár 601. páncélos műszaki zászlóalja;
- a GIVATI gépesített gyalogosdandár 846. Speciális Csapatok zászlóalj páncélos műszaki százada;
- a 35. ejtőernyősdandár műszaki százada;
- az 1. gépesített gyalogosdandár páncélozott műszaki százada.

Megerősítő műszaki erők:

- a Műszaki Hadtestparancsnokság közvetlen alárendeltségű, speciális rendeltetésű műszaki zászlóalja;
- a 188. harckocsidandár 605. páncélozott műszaki zászlóalja;
- a 7. GOLAN harckocsidandár 603. páncélos műszaki zászlóalja;
- a Gyalogos és Ejtőernyős Hadtestparancsnokság 7149. Speciális Erők kutyás százada;
- a 847. harckocsidandár 807. páncélos műszaki zászlóalja;
- a 900. és az 5. gyalogosdandárok páncélos műszaki századai;
- a GÁZA területi hadosztály, hadosztály közvetlen alárendelt nehéz műszaki százada.

A fenti adatok azt mutatják, hogy az első lépcsőben harcoló összefegyvernemi csapatok szokatlanul nagy műszaki támogató erőkkel rendelkeztek. Saját szervezetszerű erőiken felül egy-egy páncélos műszaki zászlóaljat kaptak megerősítésül, amelyeket a speciális műszaki alegységek (kutyás, műszaki kommandó, robot, alagút felderítő- és romboló, valamint tűzszerész) egészítettek ki.[5]

A második (követő) lépcső műszaki erői:

- a DÉLI Regionális parancsnokság közvetlen alárendelt műszaki zászlóalja;
- a területi dandárok műszaki erői.

A második (követő) lépcső összefegyvernemi alakulatok műszaki erőit – tekintettel azok páncélos műszaki jellegére – az első lépcsőben harcoló erők megerősítésére használták fel. A nem páncélos műszaki csapatokat a második lépcső csapatainak támogatására alkalmazták.

A művelet egyik fontos műszaki támogatási tapasztalataként azt fogalmazták meg, hogy elengedhetetlen a páncélos műszaki erők arányának növelése. Ebből kiindulva a békeidőben is feltöltött erők hatékonyabb műszaki támogatására – három év alatt – kettő új páncélos műszaki zászlóaljat állítanak fel.

Az izraeli katonai vezetés a művelet műszaki támogatásának megtervezése során az első lépcsőben támadó dandárok támogatására összpontosított. A műszaki erők jelentős koncentrációját a következőkben ismertetett okok indokolták.

Az első ok az erősen beépített terep, a városi környezet jelentette műszaki kihívások. A Hamász harcászati szintű védelmi elképzelésének egyik kulcseleme az volt, hogy az általuk elképzelt irányokba tereljék a támadó izraeli erőket. Így törbe csalhatják, improvizált robbanó eszközökkel pusztíthatják az erőket és eszközöket, végső soron megállíthatják az előrenyomuló csapatokat, majd az aknavetők tűzével a megsemmisítési zónákban nagy veszteségeket okozhatnak az ellenségnek. A második ok a támadás során jelentkező sajátos feladatok: a bonyolult körülmények közötti hatékony műszaki felderítés igénye, a változatosan telepített aknamezők, a meglepő aknák nagy száma, a mozgásszabadság biztosítása a romok eltávolításával, az utak és átjárók nyitásával.

A művelet tervezése során ismertté váltak a Hamász elképzelései. A hírszerző szervezeteknek sikerült azonosítani a Hamász védelmi rendszerének elemeit. Ehhez felhasználták a Hamászt nem kedvelő, Fatah szimpatizáns palesztinok egy részét, akik pénzért készséggel adtak információkat. A pilóta nélküli repülőeszközökkel (UAV) folyamatosan végzett légi felderítés is igen hatékony volt. Az izraeli hírszerzés tisztjei arab nyelvi akcentust használva telefonon felhívták a gázai lakosok egy részét, és így gyűjtöttek indirekt információkat a Hamászról.[6] Azt sem szabad figyelmen kívül hagynunk, hogy Izrael számára a Gázai övezet nem ismeretlen terület.

A fenti okok miatt az izraeliek a közvetlen műszaki támogatási feladatok közül a mozgásszabadság fenntartásának műszaki támogatására összpontosították erőiket.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

TOMOLYA János, Dr. PADÁNYI József

Nehezítette a támadók dolgát, hogy a palesztinok kiterjedt alagútrendszerrel építettek ki a határon és a műveleti területen. Ennek célja az volt, hogy csapatokat és fegyvereket – elsősorban aknavetőket – mozgatva váratlan helyen és időben felbukkanva, meglepetésszerű támadásokat intézhessenek a benyomuló ellenség ellen. Ezzel párhuzamosan igen kreatívan és tömegesen alkalmazták az improvizált robbanóeszközöket és robbanócsapdákat a kijelölt irányokban és terepszakaszokon.

A Hamász katonai vezetői a védelem mélységi felépítése érdekében a határtól 1–2 km-es távolságban jelölték ki a védelem első vonalát. Az első és második vonal közé megsemmisítési zónákat terveztek, amelyekben nagy pusztító erejű, a járható irányok (utak) mentén elhelyezett aknákat, lesállásokat és aknavetők koncentrált tüzeit tervezték felhasználni.

Gáza, Khan Yunis és Rafah külterületeinél hozták létre a védelem második vonalát, ahol elképzeléseik szerint a tűzrendszer alapját a 120 mm-es aknavetők, nehézgéppuskák és páncéltörő rakéták tüze képezte. A feltételezett előrehaladási útvonalakra lesállásokat, mesterlövészeket és öngyilkos merénylőket jelöltek ki.[7]

A tervek szerint a védelem harmadik vonala Gáza, Khan Yunis és Rafah belvárosában az előre kiépített alagútrendszerre épült, amelyekben fegyvereket és csapatokat terveztek mozgatni. Az alagutak szolgáltak volna az izraeli katonák elrablására, illetve az izraeli területekre való behatolásra is.

Izrael azonban áthúzta a Hamász számításait. Ebben az új generációs, aktív védelemmel rendelkező nagy túlélőképességű harcjárművek (Merkava IV, Namer), a példátlanul nagy légi támogatás, a hatékonyan megszervezett tűztámogatás és a motivált, korszerű technológiával rendelkező, magas szinten kiképzett műszaki csapatok játszottak döntő szerepet. A műszaki erők az összefegyvernemi harc megvívásában is aktívan vettek részt. Legfontosabb feladataik a következők voltak:

- átjárónyitás az aknamezőkön;
- műszaki felderítés, ezen belül:
 - útvonalak felderítése;
 - épületek belsejének felderítése robotokkal;
 - alagutak helyének, vonalvezetésének felderítése.
- átjárónyitás épületekben, falrobbantással és műszaki gépekkel;
- meglepő aknák felderítése és hatástalanítása;
- robbanócsapdák felderítése és hatástalanítása;
- műszaki akadályok rombolása és alagutak megsemmisítése.

A fenti komplex feladatrendszer nagyon széles műszaki támogatási eszközrendszert követelt meg. A feladatok végrehajtása érdekében a műszaki csapatok az aknamezőkön való átjárónyitásra a harckocsi alvázra szerelt PUMA általános páncélos műszaki járművet felszerelték CARPET típusú aknamentesítő rakétarendszerrel. A PUMA gyakorlatilag a brit CENTURION harckocsi alváz átalakításával készített műszaki harcjármű. Az izraeli haderő élenjár olyan megoldások terén, amelyek során egy rendszerből kivont eszközt valamilyen más formában hasznosítanak újra. Így 1991 óta alkalmazzák a tornyuktól megfosztott és sok összetevőjében átalakított, korszerűsített és extra páncélzattal is ellátott CENTURION alvázat műszaki harcjárműként.

A korszerűsítés során az eredeti motort kicserélték. A jármű tömege 50 tonna, a vezetővel együtt nyolc személy szállítására képes. Annak ellenére, hogy nem rendelkezik harckocsi löveggel, nem fegyvertelen, hiszen 3 darab 7,62 mm-es géppuskával, gyalogság elleni 60 mm-es aknavetővel és ködgránátvetővel is felszerelték. A három géppuskából egyet a harcjármű belsejéből is irányítható toronyban helyeztek el.

A PUMA elsődleges feladata az aknamezőkön való átjárónyitás a támadó csapatok számára. Ennek érdekében a harcjárművet felszerelték RKM aknataposóval (az orosz KMT–5 továbbfejlesztett változata).

Az aknataposóval felszerelt PUMA-t az 1. sz. kép ábrázolja.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

TOMOLYA János, Dr. PADÁNYI József

A korábban említettek megfelelően a PUMA-t felszerelhetik a CARPET aknamentesítő rendszerrel is. A CARPET egy mini rakétákat kilövő rendszer, ahol a kilőtt rakéták finom üzemanyag aeroszolt permeteznek a célterület fölé, így egy heves robbanásra képes levegő-üzemanyag gázkeveréket hoznak létre. A késleltetett robbantással felrobbanó aeroszol túlnyomást hoz létre a célterület felett, amely az élesített aknákat működésbe hozza, de képes a robbanócsapdák hatás-talanítására is.

1.kép Az izraeli PUMA aknataposóval

Forrás: http://www.israeli-weapons.com/weapons/vehicles/engineer_vehicles/puma/Puma.html

A rakétatároló 20 darab, 265 mm átmérőjű, 1,4 m hosszú, egyenként 46 kg tömegű rakétát tartalmaz. A rakéták 65–165 m közötti távolságra való kilövésére a rendszer egy perc alatt képes, amelynek következtében mintegy 100 m hosszú átjáró jön létre az aknamezőn.[8]

Az izraeli műszaki csapatok a tervezett haladási útvonalak felderítésére szintén hatékony technikai megoldásokat alkalmaztak.

Ezek közé tartozik a talaj átvizsgálására alkalmas mozgó radar rendszer (Ground Penetration Radar /GPR/), az EL/M-2190. A rendszer képes felderíteni, mérni, elemezni és osztályozni a talajban lévő olyan objektumokat, mint az aknák, fel nem robbant lőszer, veszélyes anyagok, kábelek, csövek, ezen felül képes felderíteni az alagutakat és bunkereket. Alkalmas a földalatti folyadék kiömlések azonosítására és megjelölésére, valamint az útfelület vastagságának mérésére. A rendszer alacsony kisugárzású, a készlet mozgatására egy összerék meghajtású, távirányítással működő járművet használnak.

A művelet során új elemként jelent meg az épületben a falrobbantásos módszerrel végrehajtott átjárónyitás. Az eljárás lényege, hogy a műszakiak akkora nyílást robbantanak az épületek falán, amelyen a katonák könnyedén át tudnak menni. Ezzel több célt is megvalósítanak:

- a harcászati meglepést, a nem várt irányokból történő megjelenéssel;
- az előre telepített, potenciális veszélyt jelentő meglepő aknák kikerülését;
- az ellenség által tervezett megsemmisítési zónák megkerülését.

A bejutást követően, az épületek belsejének felderítésére kisméretű robotokat használtak. Izrael a robotok kifejlesztése és alkalmazása területén világviszonylatban is élenjáró ország. Az ipari és a katonai alkalmazás nagy lépésekkel fejlődik.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

TOMOLYA János, Dr. PADÁNYI József

Giora Katz, az izraeli Rafael hadiipari cég alelnöke szerint Izrael katonai járműveinek egyharmada pilóta/vezető nélküli eszköz lesz a következő 10–15 éven belül.[9]

A falak átrobantására az izraeli haderő a MATADOR (PZF–90) eszköz családot fejlesztette ki. Az eszköz nevét a Man-portable, Anti-Tank, Anti-DOoR angol szavakból alakították ki. Az eszköz gyakorlatilag egy 90 mm-es gránátvető, amelyből 1 m hosszú gránátokat lőnek ki. A gránátok tandem kiképzésűek, gyűrűalakban elhelyezett robbanóanyaggal ellátott harci fejjel rendelkeznek. A gránátok képesek különböző távolságokon, különböző anyagú, akár 1 m vastag falon ember nagyságú lyukat robbantani, fedezékeket megsemmisíteni, de akár harcjárművek kilövésére is alkalmazható. A MATADOR (PZF–90) WB által a dupla téglafalon ütött nyílást a 2. sz. kép ábrázolja.

2.kép Átkelés a MATADOR-ral áttört falon

Forrás: http://www.rafael.co.il/marketing/SIP_STORAGE/FILES/5/925.pdf

Az eszköz használatát és az összefegyvernemi csapatok támogatását a műszaki csapatok az izraeli szárazföldi haderő kiképzési központjában gyakorolják be.[10] A 2006-os libanoni háborút követően a Nagev sivatagban, a világ legnagyobb és egyes vélemények szerint a legkorszerűbb városarc kiképző komplexumát építették ki, a MATBAT–B-t. A kiképző központ felépítésében az amerikai műszaki hadtest szakemberei és az izraeli műszakiak vettek részt. A projekt megvalósításához mintegy 80 millió USD-t használtak fel, ebből 60 milliót az USA segélyprogramja szolgáltatta.

A kiképző központ hatékonyságát jól mutatja, hogy a NATO tagállamok is használják a bázist, többek között az amerikai tengerészgyalogság is folytat itt kiképzést.[11]

A 400 km²-es beépített területen valamennyi állandó készenlétű dandárt, a megerősítésre tervezett műszaki és más erőkkel együtt, több hónapos kiképzésben részesítették. A 401. harckocsidandár 2x3 hónapot töltött a központban 2007-ben.[12]

Természetesen MATADOR-t a városi harc gyakorlása során nem éles gránátokkal szerelték. A falakon a gránátok hatására keletkező nyílásokat előre megépítették. Ezeket a „csillag formájú” lyukakat, vékony hártyaszerű fóliával takarták el, amelyekhez lézeres találatjelzőket szereltek, a későbbi találati elemzések miatt. A találatjelző nemcsak a találat tényét jelezte, hanem azt is, hogy megfelelő erősségű gránátok használtak-e.

A MATBAT–B-ben előre megépített nyílásokat a 3. sz. képen a megjelölt részek szemléltetik.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

TOMOLYA János, Dr. PADÁNYI József

3. kép: Előre elkészített nyílások a MATBAT-B-ben

Forrás: http://www.powerbase.info/index.php/Baladia_City
http://wn.com/Israeli_Engineering_Corps

A kiképző központot úgy tervezték és építették meg, hogy hasonlítson olyan helyekre, mint Gáza, a libanoni vagy szír falvak. A komplexum több mint 500 épületből áll, 1 200 ajtót, 2 500 ablakot, alagutakat, mecseteket, iskolákat, sportlétesítményeket, kórházat, bazársort és ENSZ-épületeket is magába foglal. Több helyen improvizált robbanóeszközöket telepítettek, amelyeket hatásjelzővel szereltek.

Az ellenséget arab nyelven beszélő, ruházatában, fegyverzetében és jelképeiben a Hezbollahra és a Hamásra emlékeztető, fiatal katonákból álló zászlóalj erejű csoport jeleníti meg. Ezenfelül több száz civil is részt vesz a kiképzésben, akik a lakosságot, a nemzetközi szervezetek tagjait és a nemzetközi média elemeit képviselik. A valósághű környezet megjelenítése érdekében a pirotechnika, a gépkocsi roncsok, égő gumik mellett az élő állatok (szamarak, bárányok) is résztvevői a gyakorlatoknak.

Az épületek belsejének felderítésére a lépcsők leküzdésére is képes mini robotot, a „VIPER”-t alkalmazzák. Az eszköz neve az angol megnevezés betűszavából alakult ki (Versatile, Intelligent, Portable Robot /VIPeR/).

A mintegy 20 cm magas, és 11 kg tömegű, hagyományos és infravörös optikával ellátott eszköz képes a helyiség levegőjének beszippantásával, mintegy „kiszagolni” a meglepő aknákat. Egy erős vízsugár lökettel képes felrobbantani akár a bombákat is.[13] Egyes változatokat felszerelik mini Uzi géppisztollyal, vagy kézigránát dobására képes robotkarral. A VIPER távirányítható, egy sisakra szerelhető kijelző segítségével.

A 4. sz. képen érzékelhető az eszköz lépcsőmászó képessége és jól látható a levegő beszippantására szolgáló cső is.

4. kép: A VIPER

Forrás: <http://www.popularmechanics.com/technology/military/robots/4216523>

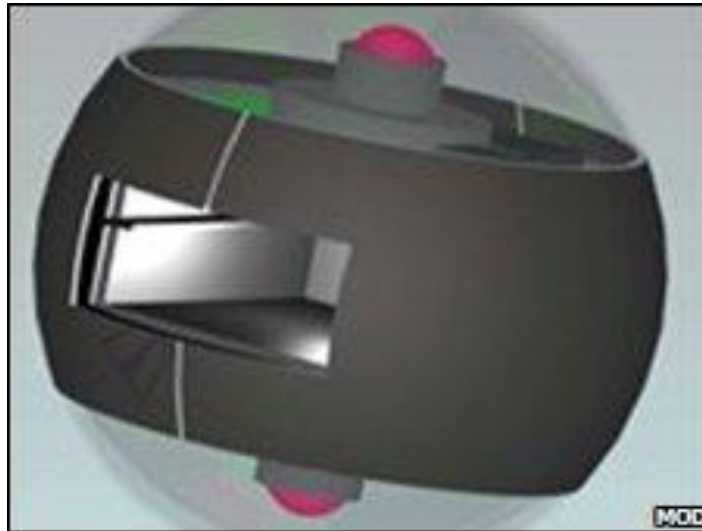
HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

TOMOLYA János, Dr. PADÁNYI József

<http://israelitybites.blogspot.com/2007/03/viper-and-heron-israels-latest-war.html>

A következő, az izraeli haderő által először alkalmazott, az épületek belsejének felderítésére szolgáló eszköz a „Bull Island” rendszer. A rendszer felderítő egységét egy teniszlabda nagyságú, 360 fokban látó kamerablokk képezi. (5. sz. kép) A felderítés hasznos segédeszközének bizonyult az épületek belsejének felderítése során.

5. kép: A Bull Island felépítése

Forrás: http://www.theregister.co.uk/2009/02/23/i_ball_bull_island_industrial_subsidies/
<http://news.bbc.co.uk/2/hi/technology/7734038.stm>

Az izraeli erők a technikai eszköz mellett kutyákat is alkalmaztak a robbanóanyagok felderítésére. A 7149-es Speciális Erők kutyás századának négy lábú nagy hatékonysággal derítették fel az utak mentén elhelyezett robbanócsapdákat és aknákat.

Az alkalmazott kutyák a „Kánaán”, tipikusan izraelinek vélt fajtához tartoznak, amelyek kimagaslóan jó szaglással rendelkeznek. Egyes adatok szerint képesek az 1 méterre leásott robbanóanyagok kiszagolására is. A macskafülű, közepes termetű „Kánaán” kutyák története tipikusan izraeli sikertörténet. Az időszámítás előtti 2200-ból származó sírokban talált kutyacsontok kutatása során Dr. Rudolphina Menzel 1967-ben felfedezte, hogy a sírokban talált kutyák és a Nagev sivatag beduinjai által nevelt félvad kutyák azonos fajtához tartoznak.[14] Kiderült, hogy a „Kánaán”-nak elnevezett kutyafajta nagyon alkalmas őrző-védő feladatokra és aknák azonosítására. Érdeemes megjegyezni, hogy az izraeliek nemcsak kutyákat, hanem sertéseket is használnak a robbanóanyagok felderítésére.[15]

A Hamász harcosai a nagyszámú felderített robbanóeszköz miatt érzett dühüket a golyóálló mellény adta védettséget nem élvező kutyákon töltötték ki. Mesterlövészeik előszeretettel vették célba ezeket az állatokat, így azok viszonylag nagy veszteségeket szenvedtek.[16]

Az épületek belső terének felderítésére a Gázába benyomuló izraeli haderő a falakon „átlátó” mini radart használt, a Camero cég által gyártott XAVER 100-at (6. kép). A rajszinten használt eszköz képes a szomszédos helyiségben rejtőzködő ellenség felderítésére, helyzetének meghatározására.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

TOMOLYA János, Dr. PADÁNYI József

6. kép: A XAVER 100-as alkalmazás közben

Forrás: http://defense-update.com/wp/20101018_isdef-2010-first-day.html
http://defense-update.com/newscast/0910/electronics_news_0910.html

Az épületeken való átjárók nyitása, az aknák, robbanó csapdák eltávolítása, az erődítmények rombolása, a szűk utak kiszélesítése volt az izraeli műszaki erők nehéz erőgépeinek elsődleges feladata.[17] Az izraeli hadseregben már 1956-tól alkalmaznak Caterpillar műszaki földmunkagépeket, az 1980-as évektől megjelentek a páncélozott változatú gépek is. A műveletek során különösen a D-9 típusú bulldózer változatai tűntek ki sokoldalú hasznosíthatóságukkal. Ezek az eszközök nemcsak a harci cselekmények során, hanem a civil életben is nagyszerűen használhatóak, akár extrém körülmények között is. Ezt bizonyítja, hogy a 2010. december 2-án a Carmel hegyen kitört, 44 ember életét követelő erdő-tűz során képesek voltak utat nyitni a tűzoltó járművek számára, valamint tiszta zónákat és akadályokat építettek a tűz terjedésének megakadályozása céljából.[18]

Jelenleg a D-9R bulldózer a nehéz műszaki gépek alaptípusa. A D-9L és N változatok is rendszerben vannak, míg a D-9H típus már csak a tartalékos erőknél található meg. A D-9R kezelőszemélyzete 2 fő, akik egy golyóálló üveggel ellátott kabinban vannak elhelyezve. A gépet páncéllemezekkel, RPG elleni rácsozattal, ködösítő berendezéssel, 60 mm-es ködgránátokat kilövő gránátvetővel és a kabinból vezérelhető fegyverrel, az FN Mag 7,62 mm-es géppuskával is felszerelték.

A gép legendásan híres az erejéről, amelyet a 460 lóerős motor biztosít. A D-9R több mint 70 tonnás vonóerővel rendelkezik, a harci tömege eléri az 50 tonnát. A gép nemcsak az izraeli haderőben, hanem a más hadseregek arsenáljában is megtalálható, így az amerikai szárazföldi erők is használják.[19]

A különösen veszélyesnek ítélt feladatok végrehajtására az izraeli haderő kifejlesztette a D-9R távirányítású változatát is, a D-9N-t, amelyet „Fekete Villám”-nak is neveznek. A D-9R könnyű változata a D-9L, amely kevesebb páncélzattal és kisebb teljesítményű motorral (410 LE) rendelkezik.

A műszaki csapatok az összefegyvernemi erők vonalában, azokkal együtt hajtják végre feladataikat. A 7. sz. képen jól látható, amint a műszakiak a harckocsi és gépesített erőkkel együtt, azok harcrendjében mozognak.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

TOMOLYA János, Dr. PADÁNYI József

7. kép: A műszakiak az összefegyvernemi csapatok harcrendjében
Forrás: <http://www.fresh.co.il/vBulletin/showthread.php?t=360457>

A képen azonosítható a TATRA alvázra szerelt talajfúrógép is.

A D-9N vezető nélküli műszaki járművek a művelet során sikeresen oldották meg az út mentén elhelyezett meglepő aknák felrobbantását, a fel nem robbant lőszereltávolítását anélkül, hogy komolyabb sérüléseket szenvedtek volna. A buldózerek részt vettek a Hamász infrastruktúrájának rombolásában is. A robbantó részlegek és a buldózerek mintegy 600 épületet (Hamász rakétagyártó üzemeket, raktárakat, kiépített tüzelő állásokat, vezetési elemeket) romboltak le vagy robbantottak fel.

Az izraeli műszakiak a szűk helyek, keskeny utak, síkatorok aknamentesítésére használták a Shvil Zahav („Golden Road”/Arany Út) aknamentesítő eszközt. Az egyszerű eszköz lényege, hogy egy puskagránáttal kilőtt, mintegy 10 m hosszú robbanó zsinór köteget robbantanak fel a mentesítendő területen.[20] Az eszközt a 8. sz. kép mutatja be.

A Műszaki Hadtest tüzserész alegységei alkalmazták a Magyar Honvédségben is rendszeresített ANDROS mini robotokat. Az izraeli haderő tüzserészei nagy tapasztalatokkal és széles ismeretekkel rendelkeznek a Hamász által alkalmazott meglepő aknák tekintetében. Ismereteik és világviszonylatban is figyelemre méltó felszerelésük lehetővé tette, hogy harci körülmények között is megfelelően helyt álljanak.

A Gázai háború során Izrael 13 fő veszteséget szenvedett. Ebből 10 fő volt katona, de a műveleti területen csak 9 fő halt meg. Ebből a kilenc főből is 3 egy izraeli harckocsi tüzetől vesztette életét. A hat, ellenséges tűz következtében elesett katona között egy műszaki (tüzserész) katona is volt, akit egy gyerekkorú öngyilkos merénylő robbantása ölt meg. A műveletek során tanúsított hősiességükért kettő műszaki katona kapta meg a legmagasabb izraeli katonai kitüntetést, a „Kimagasló Szolgálatért Érdemérem”-et.[21]

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

TOMOLYA János, Dr. PADÁNYI József

8. kép: A Golden Road aknamentesítő felszerelés

Forrás: <http://www.israeli-weapons.com/products/g/goldenroad/GoldenRoad.html>

ÖSSZEGZÉS

Az Öntött Ólom hadművelet Gázában bizonyította, hogy lehetséges katonailag eredményesen fellépni az aszimmetrikus hadviselést folytató, magasan motivált erők ellen. Lehetséges a saját erők veszteségét minimálisra csökkenteni, és vannak megoldások a polgári erők veszteségeinek jelentős csökkentésére is. Ebben a harcban – mint a harc minden formájában – kiemelkedő szerep jut a műszakiaknak.

A műszaki csapatok váratlan irányokból történő átjárónyitási képességének mesterei alkalmazása harcászati szintű előnyöket biztosított a benyomuló izraeli erők részére, meglepést okozva a Hamász soraiban.

A huszonnégy napos háború sikeres fejezete lett az izraeli műszaki erők történetének. A műszaki erők széleskörű elfogadottságát jelzi, hogy 2010-ben minden meglévő üres sorkatonai beosztásra legalább ketten jelentkeztek a bevonulók köréből.[22]

Sajnos jó eséllyel feltételezhetjük, hogy nem ez volt az utolsó katonai megmérettetés Izrael és szomszédos országok, vagy a zsidó állam hadserege és az olyan nem állami szereplők, mint a Hezbollah vagy a Hamász fegyveres erői között. Az azonban bizonyos, hogy az izraeli műszaki csapatoknak a következő fegyveres küzdelmekben, konfliktusokban továbbra is kiemelkedő szerep fog jutni. Izrael és a vele szemben állók is készülnek az újabb összecsapásra. A műszaki csapatok fejlesztése ennek megfelelően nem állt meg az izraeli haderőben. Jó példa erre a robotok fejlesztése területén elért újabb eredmények, mint a kígyó módjára mozgó felderítő robot, a „Snake” (9. sz. kép), vagy a „Pincher” (10. sz. kép), amely 20 cm hosszú, ceruzaszerű fémtüskék kilövésével robbantja fel az út mentén telepített robbanótesteket.[23]

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

TOMOLYA János, Dr. PADÁNYI József

9. kép: A „Snake” felderítő robot

Forrás: <http://www.foxnews.com/story/0,2933,525657,00.html>

10. kép: A PINCHER rendszer

Forrás: http://www.defense-update.com/produc..._01042010.html

Kulcsszavak: Öntött Ólom Művelet, Hamász, Izrael, izraeli műszaki erők, Gázai övezet, improvizált robbanó eszközök, páncélos műszaki erők, meglepő aknák, aknamezők, robotok, páncélozott DR-9 buldózer

Keywords: Operation Coast Lead, Hamas, Israel, Israeli engineering forces, Gaza strip, improvised exploded devices, armoured engineering forces, booby traps, mine fields, robots, armoured DR-9 bulldozer

FELHASZNÁLT IRODALOM

- [1] Dr. Shaul Shay: Lessons from Israel on Asymmetric Warfare, Focus Quarterly kiadványa 2010.
http://www.jewishpolicycenter.org/1739/israel_asymmetric_warfare.pdf
- [2] Kenneth W. Stein: Israel's Disengagement from the Gaza Strip: precedents, motivations and outcomes. 2005.
<http://www.ismi.emory.edu/JurnalArticles.html>
- [3] Hisham Naffa: The Paletinien and Israel: Operation Cast Lead, <http://www.ucpressjournals.comreprintinfo.pdf>

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

TOMOLYA János, Dr. PADÁNYI József

- [4] Ami Iseroff: Operation Cast Lead. <http://www.biu.ac.il/SOC/besa/ocl.pdf>
- [5] Yorem Cohen, Jeffrey White: Hamas in Combat, Washington Institute for Near East Policy. <http://www.washingtoninstitute.org/templateC05.php?CID=3034.pdf>
- [6] Steven Erlanger: A Gaza war full of traps and trickery. <http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/Peace/Gazaincursion.html#a2>
- [7] Intelligence and Terrorism Information Center at the Israel Intelligence Heritage & Commemoration Center (IIIC), Hamas military build up in the Gaza Strip. <http://www.terrorism-info.org.il>
- [8] <http://defense-update.com/news/6702carpet.htm> 2011
- [9] Charles Levinson: Israeli Robots Remake Battlefield. http://www.upi.com/Top_News/US-/2010/01/12/Israel-makes-military-robotics-advances/UPI-15811263303221/#ixzz1Bl1C0Ah
- [10] Yaakov Katz: IDF combat engineers to train in mock village. http://www.terrorism-info.org.il/malam-multimedia/English/eng_n/idf.pdf
- [11] Barbara Opall Rome: Extreme training primed Israeli troops for Gaza War. Marine Corps kiadványa. <http://marinecorpsgazete.org/2007>
- [12] Matt Matthews: The Israeli Defense Force response to the 2006 war with Hezbollah. Combat Studies Institute kiadványa, 2009. <http://combatstudiesinstitute.org/articles>
- [13] Dr. Amit Shapiro: Mini robots of Israel. http://www.aabgu.org/minirobots_of_israel.pdf
- [14] Cris Miller: The Canaan Dog. <http://dogbreedinfo.com/canaan.pdf>
- [15] Giva Zin: Israeli Mine-Detecting Pigs. <http://pigofknowledge.blogspot.com/2007/05/israeli-mine-detecting-pigs.html>
- [16] Joel J. Spayregen: The inside story of Operation Cast Lead. http://www.americanthinker.com/2009/01/inside_story_of_israels_succes.html
- [18] Yaakov Katz: Operation Cast Lead Update No 11. http://www.terrorism-info.org.il/malam-multimedia/English/eng_n/idf.pdf
- [19] Combat Engineers in Iraq. http://www.army.mil/D9_near_tikrit.pdf
- [20] COL John F. Antal: Inside story of Israel's success. http://www.americanthinker.com/2009/01/inside_story_of_israels_succes.html_domainrő
- [21] COL John F. Antal: Flashpoint Gaza. <http://www.ict.org.il/flaspointgaza.pdf>
- [22] Zvi Barel: „Yahalom Combat Engineering Units. <http://www.jpost.com/servlet/yahalom.pdf>
- [23] Jason Lomborg: Israel Is Building A Robot Army. http://idf.org/new_robots.pdf
- [24] http://www.israeli-weapons.com/weapons/vehicles/engineer_vehicles/puma/Puma.html
- [25] http://www.rafael.co.il/marketing/SIP_STORAGE/FILES/5/925.pdf
- [26] http://wn.com/Israeli_Engineering_Corps
- [27] http://www.powerbase.info/index.php/Baladia_City
- [28] <http://www.popularmechanics.com/technology/military/robots/4216523>
- [29] <http://israelitybites.blogspot.com/2007/03/viper-and-heron-israels-latest-war.html>
- [30] http://www.theregister.co.uk/2009/02/23/i_ball_bull_island_industrial_subsidies/
- [31] <http://news.bbc.co.uk/2/hi/technology/7734038.stm>
- [32] http://defense-update.com/wp/20101018_isdef-2010-first-day.html
- [33] http://defense-update.com/newscast/0910/electronics_news_0910.html
- [34] <http://defense-update.com/news/6702carpet.htm>
- [35] <http://www.israeli-weapons.com/products/g/goldenroad/GoldenRoad.html>
- [36] <http://www.foxnews.com/story/0,2933,525657,00.html>
- [37] http://www.defense-update.com/produc..._01042010.html
- [38] <http://dover.idf.il/IDF/English/>

**AZ OHIO-I NEMZETI GÁRDA:
EGY SZÖVETSÉGES ÁLLAM HADI BERENDEZKEDÉSE – IV. RÉSZ**

**THE OHIO NATIONAL GUARD:
THE MILITARY ORGANIZATION OF A FEDERAL STATE – PART IV**

1861. április 15-én, miután a Sumter erőd a déliek tüzeben elbukott, Lincoln elnök milíciáért szólította fel az országot. A következő négy év felhívásaira Ohio először önként jelentkezőkkel, később jelentkezési pénzjutalomozással, majd sorolással, túlteljesítette kvótáját. Az első felhívásra jelentkezők többletével – amit Ohio saját költségén tartott szolgálatban – az Unió részére Nyugat Virginiát megmentette. Később Ohio-t magát még két jelentős alkalommal fenyegette a háború. Az 1862-es „Cincinnati Ostrom”, valamint a 1863-as „Morgan Portyázás”. Ohio a fenyegetettségek hatására 1864-ben még külön, felajánlotta az újonnan szervezett Ohio Önkéntes Milíciáját 100-napos szövetséges szolgálatra. A háború végére a katonakorbeli férfilakosságának 67.6% teljesített hosszabb-rövidebb katonai szolgálatot.

After the fall of Fort Sumter, President Lincoln called upon the country for militia on April 15, 1861. Ohio exceeded its quota of the calls for the next four years, first with volunteers, then with bounty payment, as well as the draft. With the excess from the first call, which Ohio kept in service at its own expense, it preserved West Virginia for the Union. Ohio itself was threatened twice again by war: the 1862 „Siege of Cincinnati”, and the 1863 „Morgan Raid”. In addition, in 1864, is offered its newly organized Ohio Volunteer Militia for 100-Day federal service. By the end of the war, 67.6% of its male population of military age had performed military service for various lengths of time.

A POLGÁRHÁBORÚ

Legegyszerűbb szempontból vizsgálva, az Amerikai Polgárháború alapvető oka a rabszolgarendszerből eredt. A gyapotmagtalanító gép feltalálása után a déli államok anyagi alapja, a 19. század első felében, a kedvező éghajlat miatt, főleg a nagymértékű gyapottermelésre épült és melyet néger rabszolga munkaerővel végeztek. Ugyanakkor az északi „szabad”, részben iparosodó, államokban lassan terjedt az abolíciós (a rabszolgák felszabadítása) szellem.

A két fél közötti nézeteltérés főleg az unió nyugatra való terjeszkedésében, az új államoknak a szövetségbe való befogadásában nyilvánult meg. A déli telepések által betelepült államokban a rabszolgaság létezett, míg az északi települések „szabad” államok lettek. Évtizedeken keresztül ez a súrlódás úgy került kiegyenlítésre, hogy a szövetségbe mindig egy „rabszolga” és egy „szabad” állam párosával lett befogadva, ezzel biztosították a két fél közötti egyensúlyt.

Ennek ellenére az északi telepéseknek nagyobb érdekérvényesítési ereje volt, így a déli államok előtt a század közepe felé felvetődött a lehetőség, hogy előbb-utóbb kisebbségbe kerülnek a kongresszusban, és az abolíciósok hatalomrájutása esetén megtilthatják azt a rabszolgaságot, amire az anyagi életük építve volt. Egy ilyen fordulatot állami jogok megsértésének tekintették.

Ezt az éles ellentétet az 1860-as elnökválasztás hozta forráspontra. A déli államok Lincoln – az abolícionizmus zászlóvivőjének – megválasztása után, félve állami joguktól való megfosztástól, egymásután kiléptek a szövetségből. A két részre sza-

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

KOCSIS Sándor

kadt ország mindkét felében nagy harci lelkesedés kerekedett a lakosságban. Északon az Unió megőrzéséért szálltak harcba, délen pedig az állami jogok védelmére.

Ez a lobbanékony helyzet 1861. április 12-én kapott szikrát, mikor a déliek tűz alá vették a Charleston, Dél Carolina, kikötőben lévő Fort Sumter erődöt. Az erős tűz hatására az erőd 13-án kapitulált, és 14-én az északiak csapata hadi tiszteletadásal kivonult helyőrségből. Másnap 15-én, Lincoln elnök felszólította az országot egy 75 000 fős milícia felállítására, a törvények betartása és az inszurrekció elnyomására.¹ (A kis 16 402 fős tényleges hadsereg zöme szétszórt telepési határvidéki állomáshelyeken végzett indiánvédelmi szolgálatot, és emiatt nem jött számításban.)² Ezzel megkezdődött a napóleoni és az első világháború közötti 99 év, a világ legnagyobb, leghosszabb, és katonailag legjelentősebb háborúja.

Ohio-t az 1860-as népszámláláson megállapított 2 339 511 fős lakossága alapján, New York és Pennsylvania után az ország harmadik legnagyobb államának sorolták be.³ Katonaképes lakossága tekintetében (18 - 45 közötti férfiak) 459 534 fővel szintén a harmadik helyen állt.⁴ Területének 51 %-a művelt föld volt, és a felnőtt férfi lakosságának több mint fele földműveléssel foglalkozott.⁵ Ugyanakkor a nagyobb városai az ország iparvárosai közé tartoztak.⁶ Az Ohio folyó 701 km-es határvonala rabszolgaállamokat érintett, melyből e vidék lakosságának elődei nagyobb része származott.⁷

Ohio-ban egyre növekedet az abolicionista szellem, és példa értékű szerepet játszott a „földalatti vasút” rendszerben.⁸ Ohio tevékenysége során kialakult feszültség csökkentésére a kormánya igyekezett kiengesztelő szerepet játszani a déli rabszolgaállamokkal szemben.⁹ Ugyanakkor az Unió felbonthatatlan létezését vitathatatlan elvnek tekintette, és mikor Sumter-ra tüzet zúdított, a déli fél teljes lélekkel, erővel hadba vonult. Mire véget ért a háború, Ohio államban 310 654 embere teljesített hosszabb-rövidebb katonai szolgálatot,¹⁰ vagyis 67.6 %-a az 1860-as katonakorbéli férfi lakosságának és ez azt mutatja, hogy ez volt a legnagyobb részvételi százalék az északi oldalon.¹¹

1861. április 15. és 1864. december 19. között, több mint tízszer szólította fel Lincoln elnök az országot katonáért különböző időtartalmi szolgálatra. Az Ohio-ra háruló kvótákat, és a szolgáltatott katonák számát a következő 1. számú táblázat mutatja be.¹²

¹ The War of the Rebellion: A Compilation of the Official Records of the Union and Confederate Armies (közismerten Official Records vagy OR) Robert N. Scott editor. Series III, volume 1, serial 122, 67-68.

² ROTCM 145-20. American Military History 1607 - 1958. Headquarters Department of the Army. (1959), 192

³ Population of the United States in 1860, Eight Census. Joseph C.G. Kennedy. Government Printing Office. Washington DC. (1864), 371. (tovább 8. Népszámlálás)

⁴ 8. Népszámlálás, XVII

⁵ Reid, Whitlaw. OHIO IN THE WAR. Moore, Wilstach & Baldwin. New York (1866) volume I, 16. (tovább Reid)

⁶ Ibid.

⁷ Ibid. 17

⁸ A „Földalatti Vasút” rendszer abolicionistákból áll, kiknek több mint 3 000 „állomás” hálózata a déli államokból a megszökött rabszolgákat, a szövetséges 1850-es Menekült Rabszolga Törvényt megszegve, titokban csempészték/kalauzolták kézzől-kézre Kanadáig, ahol, mint az egész Angol birodalomban - 1832-óta megszűnt a rabszolgaság.

⁹ Reid, 21 - 21

¹⁰ Annual Report of the Adjutant General to the Governor of the State of Ohio for the year ending November 15, 1866. L.D.Myers & Bro. State Printers. Columbus (1867), 10-11. (tovább A.G.R. jelentett év, különböző állami nyomdászok)

¹¹ Harper, Robert S.. Handbook of the Civil War. Ohio Historical Society. Columbus (1961), 9 (tovább Harper)

¹² A.G.R 1866, 10-11

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

KOC SIS Sándor

Év	Kvóta	Katona
1861	77 518	96 475
1862	73 716	58 325
1863	-0-	2 736
1864	<u>155 088</u>	<u>153 120</u>
	306 322	310 654
Sorozási kiváltást fizetők	<u>6 479</u>	
		317 133

*Ohio Állam katonai személyi részvétele a Polgárháborúban
1. számú táblázat*

Ezt az embertömeget elsősorban önkéntes jelentkezőkből igyekezett az állam toborozni. Miután ez a forrás kimerült, 1862-ben katonai sorozást vezettek be, és az egyes elnöki felszólítások alapján minden megyének sorolási kvótát határoztak meg. A közhangulat ellenezte a katonasorozást, mert a megye vagy község szégyennek tekintette, ha nem tudta kvótáját önkéntesekkel betölteni, ezért ezt a szégyent elkerülendő, egyre nagyobb összegek ígéretével jelentkezési pénzjutalmat rendszeresítettek.¹³

Összesen 177 172 ember kapott pénzjutalmat (1862-ben kezdve 25 dollárt, ami 1865-ben már 100 dollárra emelkedet).¹⁴ Ezen kívül az 1861-ben 3-éves szolgálatra toborozott 84 116 fős 81 ezrednek a (becslés szerint 30 000) túlélő tagjai közül 20 708 újra önként jelentkezett szolgálatra, amelyért 100 dollár fejenkénti pénzjutalmat és 30-napos szabadságot kaptak.¹⁵ Meg kell jegyezni, hogy ezek a háború elején „hitből”, hazafias lelkesedésből jelentkeztek, és feltételezhető hogy a pénzjutalom csak mellékes szerepet játszott újbóli jelentkezésüknél.

A besorolt ember (amennyiben megfelelt fizikailag, és nem nyert más okból felmentést), ha nem kívánt szolgálni, „helyettest” küldhetett maga helyett, és ha a helyettes megfelelt, véglegesen „megúsztá” a katonai szolgálatot, vagy „váltásdíjat” fizethetett, ami csak attól a sorozástól mentette fel. A háború végéig összesen csak 18 660 „színtiszta sorolt” katona szolgált és 6 479 fizetett váltás díjat.¹⁶

Összefoglalva, Ohio 10 811 fővel¹⁷ túlteljesítette háborús kvótáját, míg az ország két nagyobb állama New York és Pennsylvania, 61 189, illetve 53 360 fővel kevesebb katonát küldött, mint azt a kvótájukban meghatározták.¹⁸

1861 áprilisától a háború végéig Ohio, kezdve a 23. gyalog ezreddel (melyek 3-hónapos szolgálatuk után 3-évi szolgálatra jelentkeztek), a következő táblázatban összefoglalt szervezett erővel járult hozzá a háborúhoz.

¹³ Reid, 71

¹⁴ A.G.R. 1866, 9

¹⁵ Ibid.; Reid, 174

¹⁶ A.G.R. 1866, 10

¹⁷ Ibid.

¹⁸ Reid. Volume II, 4

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

KOCSIS Sándor

Szám	Fegyvernem	Szolgálat tartalma
117	Gyalogos ezred	3 év
27	Gyalogos ezred	1 év
2	Gyalogos ezred	6 hónap
42	Gyalogos ezred	100 nap
3	Gyalogos ezred	3 hónap
191	Gyalog ezred összesen	
13	Lovas ezred	3 év
2	Nehéz Tüzér ezred	3 év
1	Könnyű Tüzér ezred	3 év
26	Önálló Tüzér Üteg	3 év

Ohio Állami egységek részvétele a Polgárháborúban
2. számú táblázat

E rendszeren kívüli több egység is létezett hosszabb-rövidebb szolgálati idő kötelezettséggel, illetve kisebb-nagyobb erővel. Többek között 4 mesterlövész század, 16 gyalogösszázad, 2 lovas zászlóalj és 6 önálló lovas század. Ezen kívül a 127-ik gyalogezred (mely feketékből lett toborozva), valamint az 5. „Színes” Egyesült Államok Gyalogsági ezred szolgált.¹⁹

A háború kitörésekor az Ohio-i milíciának csak nevesített szervezetei léteztek. Kevesebb, mint egy tucat önkéntes gyalogos század és 7 vagy 8 (1 löveges) tüzér század volt hadműveletre képes.²⁰ Azonban amikor megérkezett Lincoln elnök felhívási távirata 15-én, késő délután, pillanatok alatt hadba rendezte magát az állam. Az egyéni önkéntes századok már április 16-án kezdtek beérkezni Columbus-ba, az állam egyik kijelölt gyülekező helyére. Itt a szövetséges mustráló tisztek befogadhatták a szövetséges szolgálatban úgy a létező „régit”, mint a városok és megyék lakosságából a háborús lelkesedésükből fakadóan azonnal szervezett alakulatokat. Az első húsz alakulatból többnyire felszerelés, fegyverzet nélkül, részben különböző magán egyenruhákban megszervezték az 1. és a 2. Ohio Gyalogezredet, majd 19-én (60 órán belül) bevagonírozták és hajnal 03,00-kor vasúton útnak indították őket Washington D.C-be.²¹

Napok alatt feltöltötték az Ohio-i 13 ezredre szóló kvótát, és az államgyűlés április 20-án, saját állami költségén, ezen felül az állam védelme szempontjából (tekintve a 701 km-es rabszolgáállamokkal lévő határát) további tíz ezredet állított fel.²²

Ez a határ aggodalmat okozott Ohio-nak, mert annak ellenére, hogy Kentucky nem lépett ki az Unióból²³, a lakosságának jelentős része déli beállítottságú volt, és várható volt egy helybeli déli hadművelet támogatása.

¹⁹ Reid. Volume II, 1, 915-940.

²⁰ A.G.R. 1861, 5

²¹ Ibid. 176

²² Ibid. 6

²³ Kentuckyban, úgy az uniós, mint a kilépési szelem erős volt, és a kormányzó valamint államgyűlése nem egyeztek meg a kilépési kérdésen; így „mulasztásból” Kentucky az Unióba maradt. Bár „semlegességet” jelentett ki, de geo stratégiai helyzete miatt már szeptember elején mindkét fél áthatolt területén.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

KOCSIS Sándor

Még ettől is sokkal aggasztóbb volt a Virginia határ helyzete. Virginia északi csúcsa földrajzilag csaknem kettéválasztotta az uniót Ohio és Pennsylvania közt, és a Chesapeake öböltől valamint Baltimore-ból nyugatra vezető fővasútvonalakat keresztelték.²⁴ Ellensúlyként, a kedvező tényező az volt, hogy Virginia „nyugati”, azaz az Appalache hegyvidéki, és attól nyugatra fekvő, megyék lakossága erős Unió parti volt. Amikor a Virginiai konvenció április 17-én az unióból való kilépésre szavazott, a nyugati megyék 46 képviselője közül 37 ellene szavazott. Sőt a május 23-i ratifikálási népszavazásnál e megyék lakosságának 90% a kilépés ellen szavazott.²⁵

Május 20-án távirati értesítést kapott Dennison az Ohio állam kormányzója, hogy a déli csapatok behatoltak Virginia nyugati részére. Virginia erős biztatására az Ohio-i állami költségen fenntartott 10 ezred közül, hat gyalogos ezred (és több tüzér üteg) május 27-i kezdettel, több helyen átkeltek az Ohio folyón nyugat Virginiába. Egy-egy ezred a két fő vasútvonalon (Baltimore & Ohio, és Chesapeake & Ohio) előrenyomult a déli állások irányában és a két vonal elágazásánál Phillipi-nél, meglepetést kihasználva találkozó ütközetben június 3-án megfutamították a déli erőket – az ütközet „Phillipi-i futóverseny” név alatt szerepel az Egyesült Államok hadtörténetében – és ezzel biztosították a kelet-nyugati vasútvonalakat.²⁶

Így Ohio, önálló katonai erőfeszítésével lehetővé tette West Virginiának az Unió számára való „megmentését”, ugyanis ez a terület, mint tagállam 1863-ban be lett fogadva az unióba. A West Virginiai hadjárat katonai következménye az lett, hogy a kialakuló frontvonal (stratégiai jelentéktelen portyázás kivételével) az Ohio folyótól egészen az Appalache hegyvidék keleti lejtőjére lett visszaszorítva.

Ohio-t még háromszor közvetlenül „érintette” a háború.

1862 augusztusában, a déli Kirby Smith tábornok 12 000 fős hadsereggel Tennesseeből váratlanul behatolt Kentuckyba, és 29-én Richmond, Kentuckynál megfutamította a helybeli északi hadsereget, mely az Ohio folyón lévő Louisville felé húzódott vissza. Smith 6 000 embert indított Cincinnati (akkor az Egyesült Államok harmadik legnagyobb városa) ellen.

Miután 30-án befutott a Richmond-i vereség híre, mind a lakosság, mind a városi hatóságok körében nagy lett a megrendülés. A helyzetre reagálva az éppen Cincinnati-ban szolgáló Lew Wallace vezérőrnagyot²⁷ kinevezték a védelmi erők katonai parancsnokává, aki szeptember 2-án hajnal 2 órakor hadiállapotot hirdetett ki az újságokon keresztül. Megszervezte a város védelmét, minden üzleti tevékenységet betiltott, a lakosságot vagy a védelmi századokba szervezte be, vagy védelmi föld-sáncok építésére osztotta be.

Közben Ohio kormányzója Todd felszólította az állam lakosságát, hogy az ország védelmére minden felfegyverzett polgár gyülekezzen Cincinnati-ban és elrendelte, hogy a vasúttársaságok állami költségen szállítsák oda a szolgálatra jelentkezőket. Ezresével tódultak az önkéntesek Cincinnati-ba, majd besorozás után átkeltek az Ohio folyón a védőállásokat elfoglalni. Házi szövésű öltözetben, vadászpuskával, lőportülpök és szarvasbőr puskagolyó táskával készen álltak szembeszállni az ellenséggel. Ugyanakkor Kirby tábornoknak nem volt sem parancsa, sem szándéka magát Cincinnati-t megtámadni, hanem csak előtte erőt demonstrálni, 12-én kiderült, hogy észrevétlenül elvonult Cincinnati alól.²⁸

Kentucky ellenállás nélkül engedte át a harcolókat, és így már kora 1862-ben, Grant vezérőrnagy Fort

²⁴ Donelson-i hadjárata sikerének következtében, délebbre húzódott tőle az általános „nyugati” frontvonal. Maryland, habár rabszolgaállam, melynek Baltimore kikötőváros a legnagyobb városa, nem lépett ki az Unióból.

²⁵ Wikipedia.org/wiki/west_virginia.

²⁶ Reid, 48 - 51

²⁷ Aki később a Ben Hur című regényt írta.

²⁸ Reid, 89 - 96

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

KOCSIS Sándor

Fizetés nélkül, éppen csak élelemmel ellátva, ezeket a „Mókus Vadászokat” az Államgyűlés obsitigazolvánnyal jutalmazta. A fellelhető adatok szerint Ohio 88 megyéje közül a felsorolt 65-ből, 19 766 jelentkezőt mutattak ki.²⁹ Feltételezhető, hogy ez a létszám lényegesen több is volt.³⁰

Ez az esemény „Cincinnati Ostrom” néven vált ismerté és ez volt Ohio területének első „inváziója”. A továbbiakban szeptember 3-án, a déli Albert Jenkins dandártábornok 350 fős lovassal átkelt az Ohio folyón és 310 km-re Cincinnati fölött, egy napig portyázott a környéken, és másnap 25 rabolt lóval visszatért a folyó túloldalára.³¹

1863 nyarán, egyidejűleg a döntő északi Gettysburg-i, illetve Vicksburg-i győzelmekkel történt a Polgárháború legmerészebb, leglátványosabb lovassági portyázó rajtaütése. John Hunt Morgan déli lovassági vezérőrnagy 2 400 lovassal Tennesseeből betört Kentuckyba. Száguldozó lovassága szélviharként szétverte az ottani északi erőket és öt nap múlva elérte az Ohio folyót. Az előjárója parancsát megszegve július 8-án átkelt a folyón Indiannába, és keletnek fordult. Rémület és pánik uralkodott úgy Indianában, mint Ohióban. Rémhírterjesztéssel és száguldozó egységei többirányú demonstrációja miatt az egész állam valamennyi városa és települése a minden pillanatban való megjelenését várta. Ellen tevékenységként a helybeli milícia mindenütt felsorakozott.

Közben Morgan 13-án éjjel három kilométerre Cincinnati városhatárától átlépte az Ohioi határt és az üldöző északi lovasság elől kelet felé vette az irányt. Gyors mozgással (több mint 145 km 35 óra alatt)³² Morgan folytatta portyáját kelet felé, megcélozva a Bluffington szigeti gázlót. Rémhírterjesztéssel folyamatosan megzavarta az előtte lévő erőket, gyors lovaglással üldözőit messzire hagyta. Kimerült lovait helybeli rekvirálással cserélte fel. A lakosság igyekezett előle az értéktárgyait, lovaikat elrejtteni.

Azonban a végén elhagyta szerencsecsillaga, mert amikor 18-án alkonyatkor elérte a gázlót, amit már hónapokkal előbb titokban felderítettek, meglepetésére 200-300 fős helybeli milícia gyalogság földszánc mögül őrizte azt. Óvatosságból elhagytotta az ismeretlen területen az éjjeli támadást, megvárta a reggelt. Addigra a milícia már elhagyta védő állásokat, azonban a több mint 3 000 üldöző lovasból álló csapat utolérte és a folyón megjelentek az északi erők ágyúnaszádjai is. Éles ütközet után, Morgan 1 200 emberrel kivágta magát a csapdából, és észak-kelet irányba menekült. 35 kilométerrel feljebb egy másik gázlón 300 emberének sikerült lovaikkal átúszni a déli partra mielőtt ott is megjelentek volna az ágyúnaszádok (Morgan maga a folyó közepéről visszafordult az Ohio-i parton rekedt csapataihoz).

Ettől kezdve egyre csökkenő csapata észak-kelet irányban menekült azzal a szándékkal, hogy gázlót találjon, melyen keresztül a West Virginiai déli partra menekülhetnek. Végül, július 26-án, West Virginiától már teljesen északra, 336 fős csapatmaradványával fogságba esett.³³

A felindult közhangulat miatt – a „rablóbanda” ellen – Morgant és tisztjeit az Állami Fegyházba zárták, ahonnan november 27-én hat tisztje társaságában megszökött és később az egyik emberével sikerült elérnie a saját csapatai vonalát.

Morgan támadására reagálva az Ohio-i milícia (mely csak napokkal a támadások előtt kezdte szervezését) 49 357 fővel 587 századot mozgósított.³⁴ Habár a támadás kezdetben felborította a szervezést, utána annál nagyobb lendülettel folytatódott.

²⁹ A.G.R. 1863, 78

³⁰ Az egyik a felsorolt megyéken kívülinek, egy falusi temető irodájából elhagyott irattár fióka mögé leesve, az író talált egy ilyen eredeti obsitot. Ha a 65 felsorolt megyének az aránya kivetődik a teljes 88 megyére, becslés szerint több mint 25 000 ember lépett fegyverben.

³¹ Harper, 22 - 23

³² Reid, 141

³³ Ibid. 134 - 148; Harper, 27 - 32

³⁴ A.G.R. 1863, 82

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

KOCSIS Sándor

A „Cincinnati Ostrom” és a „Mókus Vadászok” tevékenysége kihangsúlyozták Ohio védtelen helyzetét, és a kormányzó ajánlatára az államgyűlés indokoltnak tartotta meghozni az 1863. április 14-i Milícia törvényt, amely teljesen újjászervezte a milíciát. Ennek a törvénynek két fő célja volt. Újra élesíteni a régi, a teljes férfi lakosság besorolási rendszerét, továbbá ebből a forrásból megteremteni egy olyan önkéntes erőt – név szerint az „Ohio-i Önkéntes Milíciát” – mely felfegyverezve, egyenruhával ellátva az azonnali szolgálatra készen legyen.³⁵

Az ebből eredő szervezésére előírta, hogy a kormányzót felhatalmazza a szükséges önkéntes gyalogos, tüzér, vagy lovas század felállítására³⁶. A katonák igénybevételét öt éves szolgálatban határozta meg³⁷, továbbá előírt részükre évente három mustrálást³⁸. Meghatározott egységenként éves összeget a működési költségekre³⁹. Előírta a kormány költségére történő felfegyverzését⁴⁰.

A törvény legjelentősebb részei a milícia kiképzésével foglalkoztak. A tisztek és tiszthelyettesek részére előírt évi (maximum) nyolcnapos kiképzőtábor, melynek utolsó két napján az önkéntes egységek teljes létszámának kötelessége volt részt venni.⁴¹ A táborok felszereléssel és étellemezzel való ellátásának felelősségét az állam kötelességeként rendelte el.⁴²

Annak ellenére, hogy Morgan hirtelen támadása felborította a milícia megszervezésének ütemét, mégis 1863 év végére az önkéntes állomány 43 930 tagja közül 33 994-en esküdtek fel. Közülük 31 953 főt egyenruhával láttak el és 32 135 fő vett részt a kiképzőtáborokban.⁴³ A teljes milíciából a tiszti/tiszthelyettesi első hat nap felkészítésében 17 605 fő, míg a teljes egységi utolsó két napban összesen 52 505 fő vett részt.⁴⁴

1864. március 31-én az Államgyűlés új milícia törvényt fogadott el, melyben az 1863. április 14-i törvény szerint szervezett önkéntes egységeknek a „Nemzeti Gárda” elnevezést adta, és felhatalmazta a kormányzót a tagok szolgálatba való berendelésére, olyan időszakra, amelyet a felkészülés érdekében helyesnek tart.⁴⁵ Továbbá évenkénti öt felvonulást⁴⁶ rendelt el és (az előző hatnapos tiszti/tiszthelyettesi, plusz még kétnapi teljes létszámú kiképzés helyett) hatnapos kiképzőtábort írt elő.⁴⁷ Ezt a felhatalmazást, (akkor már) Brough kormányzó hamarosan igénybe vette.

Előrelátható volt, hogy Grant altábornagynak az 1864-es hadjáratához minél nagyobb katonai erőt kellett terveznie. Ugyanakkor lényeges volt, hogy a már harcedzett létszámot igénybe vette a Washington-i védőerődök, valamint a vasútvonalak őrzésére. Brough kormányzó indítványozására Ohio, Indiana, Illinois, Wisconsin, és Iowa kormányzói Washingtonban tanácskoztak és április 21-én 100-napi szolgálatra 105 000 fős gyalogságot (melyből Ohio 30 000 főt vállalt) ajánlottak fel Lincoln elnöknek. Ezeket az erőket a védelmi feladatokat ellátó egységek kiváltására vették igénybe azért, hogy a felszabaduló harcedzett állományt Grant tábornok rendelkezésére bocsáthassák.⁴⁸

³⁵ Reid, 131

³⁶ Acts of the State of Ohio, An Act to provide for organizing and disciplining the militia, April 14, 1863, §14 (tovább O.M.L., havi dátum)

³⁷ Ibid. §21

³⁸ Ibid. §28

³⁹ Ibid. §34

⁴⁰ Ibid. §62

⁴¹ Ibid. §67

⁴² Ibid. §65 & 69

⁴³ A.G.R. 1863, 142

⁴⁴ Ibid. 91

⁴⁵ O.M.L., March 31, 1864, §10

⁴⁶ Ibid. §40 & 41

⁴⁷ Ibid. § 69

⁴⁸ Reid, 209 - 210; A.G.R. 1864, 19

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

KOCSIS Sándor

Április 23-án Lincoln elfogadta a felajánlott erőt⁴⁹ és még azon az estén Brough kormányzó táviratilag értesítette róla Ohio Adjutant General-ját.⁵⁰ Hétfőn, április 25-én Ohio újságaiban megjelent a 12. számú Általános Parancs, amely május 2. délutáni 4 órai gyülekezési időponttal behívta az Ohio-i Nemzeti Gárdát 100 napos szolgálatra.⁵¹

Május 2-án több kedvezőtlen körülmény ellenére (hideg esős nap, a vetés szezon közepette, a tudat, hogy a nemzeti gárda tagjainak nem volt felmentése az általános katonai besorolásból) este fél nyolcig már több mint 38 000 fő jelentkezett.⁵² A bevonulókat azonnal ezredekbe szervezték és Brough kormányzó május 10-én táviratilag értesítette Stanton Hadügyminisztert a bevonult többlet állományról. Stanton május 12-i válaszában elfogadta az összes jelentkezőt, akiket Ohio felajánlott.⁵³

Az első ezred már május 5-én szolgálatra indult és 16-ra 41 ezred és egy hét századból álló zászlóalj - összesen 35 982 fő - lépett szövetséges szolgálataiba.⁵⁴ Az egész Ohio Nemzeti Gárdából csak egyetlen század tagadta meg a behívási parancsot és az 1864. május 26-i 314-es Külön Parancsban elbocsátásra kerültek az állam szolgálatából.⁵⁵ Az Ohio Nemzeti Gárda ezredei május és szeptember között az Ohio folyótól az Atlanti óceánig védték a Baltimore & Ohio vasutat, és Washington erődjeiben védeleми feladatokat láttak el. Több esetben kisebb ütközetekben is részt vettek.⁵⁶

Végül 1865 tavaszán véget ért a háború (az Ohio Adjutant General 1865-ös évi jelentésének legeslegesítő szavai a „Vége a Háborúnak” diadal szavak). A különböző déli hadseregek, kezdve Lee tábornokkal Virginiában és befejezve a Mississippi folyón túli elszakadt maradványokkal április 7. és május 26. közt megadták magukat. Az utolsó Ohio-i ezred, a 197. Gyalogezred április 25-én indult a „harcmezőre”.⁵⁷

Az év végére a több mint 200 (minden fegyvernemet beleszámolva) ezredből már csak összesen hat maradt szolgálatban. Három gyalogezred (a 25., az 56. és a 187.) a déli államok megszállási területein szolgált. Két gyalogezred (a 48. és a 77.) a Texasi határon állomásozott (ahol a franciák Mexikói beavatkozása révén Habsburg Maximiliánt a császári trónszékére helyezték, amely beavatkozás megfélemlítés céllal történt, ahol Sheridan vezérőrnagy, az északiak legerélyesebb lovassági vezére, 50 000 fős hadserege felvonult közvetlenül a háború vége után), és a 11. lovasezred mely 1866 júliusáig Kansastól Oregonig az indián határt védte.⁵⁸

Kulcsszavak: Amerikai nemzeti gárda, haderő-szervezés, Ohio, amerikai polgárháború

Keywords: US national Guard, military organization, Ohio, US Civil War.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Harper, Robert S. Handbook of the Civil War. Ohio Historical Society. Columbus (1961)
- Headquarters Department of the Army. ROTCM 145-20. American Military History. (1959)

⁴⁹ A.G.R. 1864, 19

⁵⁰ Lásd a cikksorozat II. részében lévő magyarázatot az Adjutant General szerepéről.

⁵¹ A.G.R. 1865, 20

⁵² Ibid. Pg 25

⁵³ Ibid. Pg 30

⁵⁴ Ibid.

⁵⁵ Ibid. Pg 32

⁵⁶ Reid, 219

⁵⁷ A.G.R. 1865, 24

⁵⁸ Reed. Volume II, 7 -11, 181, 298, 339, 448, 731, 821

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

KOCSIS Sándor

- Kennedy, Joseph C. G. Population of the United States in 1860, Eight Census. Government Printing Office. Washington DC. (1864)
- Reid, Whitlaw. OHIO IN THE WAR. Moore, Wilstach & Baldwin. New York (1866)
- Scott, Robert N. (szerk.) The War of the Rebellion: A Compilation of the Official Records of the Union and Confederate Armies. Series III, Volume 1, Serial 122. United States War Department. Government Printing Office. Washington DC (1899)
- Acts of the State of Ohio. (Az Ohio Államgyűlés üléseit évkönyveinek köteteibe örökítette meg ahol lejegyezték a meghozott általános hatású törvényeket, valamint elhatározásait, amelyek a tartalomjegyzékekben Militia, Ohio Militia, majd később National Guard, Mint Ohio National Guard alatt vannak felsorolva; és amelyek O.M.L.-ként vannak lábjegyezve:
 - O.M.L. April 14, 1863
 - O.M.L. March 31, 1864
- Annual Report of the Adjutant General to the Governor of the State of Ohio for the year ending (egyres költségvetési évek zárónapja). State Printers; mik A.G.R.-ként vannak lábjegyezve.
 - A.G.R. 1861 (1862)
 - A.G.R. 1863 (1864)
 - A.G.R. 1864 (1865)
 - A.G.R. 1865 (1866)
 - A.G.R. 1866 (1867)
- Wikipedia.org/wiki/west_virginia.

Dr. MUNK Sándor

A KATONAI INFORMATIKA AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK HADEREJÉNEK SZAKTERÜLETI DOKTRÍNÁIBAN

MILITARY INFORMATICS IN THE US ARMED FORCES FUNCTIONAL DOCTRINES

A katonai doktrínák alapvető szerepet töltenek be, iránymutatást nyújtanak a katonai erők tevékenységéhez. Tapasztalatokra, bevált megoldásokra és elméleti megfontolásokra épülő hivatalos források, amelyek közbenső helyet foglalnak el a stratégiák, jövőképek, valamint a részletes előírásokat tartalmazó szabályzatok között. A megalapozott doktrína-fejlesztés nélkülözhetetlen összetevője az egyes szakterületek, így köztük a katonai informatika doktrinális alapjainak kutatása. Ennek részeként kell feldolgozni és értékelni más haderők, valamint a NATO e téren elért eddigi fejlődését, eredményeit. Jelen publikáció célja – egy korábbi publikációval együtt – az Egyesült Államok hadereje doktrínáiban szereplő katonai informatikai kérdések bemutatása. Ennek érdekében ismerteti a legfontosabb fogalmakat, elveket az 'informatikai' doktrínákban.

Military doctrines play a fundamental role; provide guidelines for operations of military forces. They are official documents based on experiences, best practices, and theoretical findings, have intermediary role between strategies, visions, and detailed regulations. Researches of doctrinal foundations of different functional areas, including military informatics are essential components of well-grounded doctrine development. For this, progress, and results of other armed forces, and NATO in this field should be examined, and evaluated. Recent publication – together with a previous publication – aims at presenting the range of military informatics issues appearing in doctrines of US armed forces. For this purpose outlines the most important concepts and principles in 'informatics' doctrines.

BEVEZETÉS

A katonai doktrínák alapvető szerepet töltenek be a katonai erők tevékenységében. A doktrína kifejezés általánosságban egy adott tevékenységi területen általánosan elfogadott nézetek, elvek, elképzelések, működési elgondolások rendszere, amely gondolati keretet képez, eligazítást nyújt a működéshez és támogatja a harmonizált, összehangolt tevékenységeket. A katonai doktrínák közbenső helyet foglalnak el a stratégiák, jövőképek, valamint a részletes előírásokat tartalmazó szabályzatok között. Tapasztalatokra, bevált megoldásokra és elméleti megfontolásokra épülő hivatalos források, amelyek iránymutatást adnak arra, hogy a haderők milyen környezetben, hogyan valósítják meg küldetésüket, hogyan hajtják végre feladataikat. A haderők többségében a katonai doktrínák különböző szintű és rendeltetésű dokumentumokból álló, összetett doktrína-rendszert képeznek.

A magyar katonai doktrína-rendszer kialakítása a NATO csatlakozást követően kezdődött meg, kialakításra kerültek jogszabályi, szervezeti feltételei, meghatározásra és több alkalommal pontosításra került a Magyar Honvédség összhaderőnemi doktrína-rendszere, a különböző szintű doktrínák hierarchiában elfoglalt helye, kijelölésre kerültek a leg-

Dr. MUNK Sándor

fontosabb doktrínák és kidolgozásra került több doktrína. Azonban egy 2010-es szakértői vélemény szerint "... a doktrínális és kiképzési irodalom a Magyar Honvédségen belül eklektikus állapotba került. ... fejlesztési folyamatának leírása és rendszerbe foglalása nem fejeződött be, kulcsfontosságú irányelvek és útmutatások hiányoznak ...". [1, 2.o.]

A Magyar Honvédség doktrína-fejlesztési terveiben – a NATO megfelelő doktrína megjelenését követően – szerepel az összhaderőnemi híradó és informatikai doktrína kidolgozása. [2] Az egyes szakterületek doktrínális kérdései általában nem csak az adott szakterület doktrínájában, hanem magasabb szintű, illetve más doktrínákban is megjelennek (megjelenhetnek). A különböző dokumentumokban megjelenő doktrínális elveknek, nézeteknek értelemszerűen egymással összhangban kell állniuk, amit csak a doktrína-továbbfejlesztés rendjéből következő időleges eltérések bonthatnak meg. A meglévő magyar doktrínák katonai informatikai szempontból e tekintetben nem mutatnak kellő összhangot, amelynek egyik oka talán az, hogy a doktrína-kidolgozásban (bedolgozásban), illetve véleményezésben részt vevők köre doktrínánként eltérő.

A katonai informatika – és más szakterületek – doktrínális alapjai kutatása megítélésem szerint nélkülözhetetlen összetevője a megalapozott doktrína-fejlesztésnek. Bár egy szövetségi rendszer részét képező állam és hadereje doktrínáinak harmonizálnia kell a NATO elvekkel, doktrínákkal, a doktrína-fejlesztés nem lehet egyszerű fordítás, érdemi megfontolás nélküli adaptálás. Minden haderőnek végre kell hajtania a biztonságpolitikai alapidokumentumokban, a nemzeti biztonsági és nemzeti katonai stratégiákban megfogalmazott célok, feladatok "lefordítását" a katonai erő számára.

A katonai informatika esetében a fenti feladat részeként többek között a következőket kell meghatározni:

- a doktrína(k)ban szereplő szakterületi kérdések köre;
- a szakterület alapvető fogalmai, értelmezésük és kapcsolatrendszerük;
- a szakterület képesség-, szervezet-, eszköz- és feladatrendszere, lehetőségei;
- a szakterület tevékenységrendszere, eljárásai, módszerei.

A további vizsgálatok előtt szükség van annak meghatározására is, hogy jelen publikációban mit értünk katonai informatika alatt. E kérdés megválaszolásához nem valamely fogalomjegyzékben, vagy hivatalos dokumentumban található definíciót veszünk alapul, hanem egy olyan körülhatárolást, amely összefogja az egymással szorosan összekapcsolódó, ma már szinte szétválaszthatatlan valamennyi kérdéskört. Ennek központi elemét az információs tevékenységek technikai eszközökkel történő támogatása képezi.

A katonai informatika doktrínális kérdéseinek Magyar Honvédségben érvényes vizsgálatához célszerű feldolgozni és értékelni más haderők, valamint a NATO e téren elért eddigi fejlődését, eredményeit. Elemezni kell továbbá a magyar biztonságpolitikai alapidokumentumok, illetve vonatkozó stratégiák ez irányú tartalmát is.

Jelen publikáció – egy korábbi publikációban [3] foglaltakra épülve – a vázolt átfogó kutatási feladatnak csak egy részét célozza, alapvető célja az Egyesült Államok hadereje szakterületi ('informatikai') doktrínáiban szereplő katonai informatikai kérdések bemutatása. Ennek érdekében:

- ismerteti, hogy melyek a legfontosabb fogalmak, elvek az 'informatikai' doktrínákban.

A szerző előző publikációjában részletesebben ismertetett módon az informatika tág értelmezésére épít, amelynek elfogadása nem feltétele a publikációban foglaltak megítélésének, vagy felhasználásának. A publikáció alapvető célja a szereplő kérdések körének és az ebben bekövetkező változásoknak a bemutatása. Ezen túl nem vállalkozik az egyes kérdések mélyebb tartalmi elemzésére, értékelésére, ami további kutatás, későbbi publikáció tárgyát fogja képezni.

Dr. MUNK Sándor

A katonai informatika és a szorosan kapcsolódó területek doktrínái közé összhaderőnemi szinten mindenekelőtt a JP 6-0 informatikai doktrína és a JP 3-13 információs műveleti doktrína tartozik. Az 1990-es évek végétől mindkét doktrínának több kiadása jelent meg, amelyek jelentős új fogalmi, elvi kérdéseket fogalmaztak meg. Haderőnemi szinten információs műveleti doktrínák jelentek meg, szűkebb értelemben vett informatikai tartalmúak viszont nem.

INFORMATIKAI DOKTRÍNÁK ÉS TARTALMUK

A JP 6-0 összhaderőnemi informatikai doktrína érvényben lévő változata 2006-ban jelent meg. A doktrína ezen változata szakított a korábbi C4 kifejezéssel, helyébe a 'híradó rendszer' kifejezés került "összhaderőnemi és többnemzeti harci képességeket támogató híradó hálózatok és információs szolgáltatások" tartalommal.¹

A bevezető fejezet az **alapelvek** között felvázolja a vezetési rendszer összetételét és annak két alapvető összetevőjét: az embereket, valamint a létesítményeket, eszközöket, összeköttetéseket és eljárásokat (beleértve a kezelő személyzetet). Meghatározza az információ két alapvető felhasználási területét: a döntést megalapozó helyzetismeret kialakításában, valamint a döntés végrehajtását realizáló tevékenységek irányításában és koordinálásában, majd felsorolja az információk minőségi jellemzőit. Ezen kívül megfogalmazza az informatikai rendszer, valamint a hálózat-alapú műveletek és az információs főlény kérdései közötti alapvető kapcsolatokat. Ezt követően meghatározza az informatikai rendszer funkcióit (megszerzés, feldolgozás, tárolás, továbbítás, felügyelet, védelem, elosztás, megjelenítés) és alapelveit (interoperabilitás, rugalmasság, megbízhatóság, megosztottság). Végül meghatározza az összhaderőnemi informatikai rendszerrel kapcsolatos szerep- és felelősségi köröket. [4, I-1-15. o.]

A második fejezet a **Globális Informatikai Hálózat (GIG)**, valójában az Egyesült Államok haderejének informatikai rendszere doktrínális kérdéseit tartalmazza. Rögzíti, hogy az informatikai rendszer információs képességek, kapcsolódó folyamatok és személyzet globálisan összekapcsolt együttese az információknak az összhaderőnemi erők és a támogató személyzet igényei szerinti megszerzésére, feldolgozására, tárolására, továbbítására, felügyeletére és megjelenítésére. Az informatikai rendszer magában foglal minden, az információs főlény eléréséhez szükséges, birtokolt és bérelt távközlési és informatikai rendszert és szolgáltatást, szoftvert (alkalmazásokat), adatokat, biztonsági és más kapcsolódó szolgáltatásokat, valamint nemzetbiztonsági rendszereket. [4, GL-9. o.]

A doktrína meghatározza a haderő informatikai rendszere hét összetevőjét, amelyek: az alkalmazói összetevő (a harcolók), az általános célú alkalmazások, a számítási összetevő, a távközlési összetevő, a hálózati műveletek (működtetés és védelem), az információmenedzsment és az alapozó összetevő. [4, Appendix A] Ezt követően rögzíti az informatikai rendszer összhaderőnemi műveleteket támogató szolgáltatásait: hálózatalérési, távbeszélő (hang-), és adatszolgáltatások, alkalmazások (rendszerek), video-, műholdas távközlési, valamint modellezési és szimulációs szolgáltatások. [4, II-3-13. o.] Végül meghatározza az informatikai rendszer felügyeletének rendjét [4, II-13-17. o.], valamint a kapcsolódó szerep- és felelősségi köröket. [4, II-18-24. o.]

A harmadik fejezet tárgya az **informatikai rendszer hadműveleti tervezése és felügyelete**. A doktrína meghatározza a tervezés és felügyelet rendszerét, az abban résztvevő szervezeteket, alapvető feladataikat és kapcsolatrendszerüket. [4, III-1-3. o.] Ezt követően rögzíti a tervezés és felügyelet elveit, feladatait, alapvető tervezési módszereit és szempontjait.

¹ A továbbiakban a szerző fogalomértelmezésének megfelelően az informatikai rendszer kifejezés kerül alkalmazásra (természetesen fenntartva mások jogát eltérő értelmezésre).

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

Dr. MUNK Sándor

[4, III-3-21. o.] Végül megfogalmazza az informatikai rendszer alkalmazásának időszakonkénti – telepítés előtti, telepítési, alkalmazási, fenntartási, átalakítási, befejező és újratelepítési – elveit és feladatait. [4, III-21-26. o.]

A negyedik fejezet a **hálózati műveletek (az informatikai rendszer működtetése és védelme)** doktrínális alapjait tartalmazza. A hálózati műveletek (NETOPS) rendeltetése a haderő informatikai rendszer garantált szolgáltatásainak – rendszer és hálózati elérés, információvédelem és információszolgáltatás – biztosítása valamennyi alkalmazási terület (műveletek, felderítés, közigazgatási feladatok) számára. [4, IV-1. o.] Ezt követően a doktrína meghatározza a hálózati műveletekhez kapcsolódó alapvető felelősségi köröket [4, IV-2. o.], valamint a helyzetismerethez kapcsolódó viszonyt [4, IV-3-7. o.]. Végül megfogalmazza az összhaderőnemi hálózati műveletek három alapvető feladatának (GIG szervezeti szintű felügyelete, a GIG hálózati védelme és az információelosztás menedzsment/tartalomközreadás²), valamint az informatikai biztonság 'mélységi védelem'³ elvének alapjait.

A **JP 6-0 előző, 1995-ös változata** az alapelvek között még tartalmazza a vezetéstámogató rendszer fogalmát, amelynek az informatikai (C4) rendszer – más összetevők mellett – a részét, információcsere- és döntéstámogató alrendszerét képezi. [5, I-2-3. o.] Meghatározza az informatikai rendszerek és hálózatok alapvető összetevőit (végberendezések, átviteli utak, kapcsolóeszközök, valamint a felügyelet és menedzsment), amelyek magukban foglalják a távközlési és számítástechnikai eszközöket egyaránt. [5, II-2-3. o.] Az informatikai rendszer alapelvei a doktrínában még más felosztásban szerepelnek (interoperabilitás, rugalmasság, reagáló képesség, mobilitás, szilárdság, túlélőképesség, fenntarthatóság). [5, II-4-9. o.]

A doktrínában még nem szerepel a Globális Informatikai Hálózat, de már megjelennek az 'Informatika a harcos számára' jövőkép⁴ és a hálózatközpontú megközelítések alapvető fogalmai. Eszerint az 'informatikai grid'-ek számítógépvezérelésű hálózatok, amelyek virtuális kapcsolódási lehetőséget, helyi és területi hálózati lehetőségeket biztosítanak a harcolók számára. Ezek aztán nagyobb – regionális és hadszíntéri – hálózatok alapvető összetevőit képezik, amelyek végül egy globális hálózatot (grid), az úgynevezett infoszférát alkotnak. [5, II-3-4. o.]

A JP 6-0 2006-os változata bevezetőjében a korábbi kiadáshoz képest a következő jelentősebb változásokat rögzíti:

- a 'C4 rendszerek' kifejezés felváltása a 'híradó rendszer' kifejezéssel;
- a C4ISR rövidítés felbontása összetevőire: vezetés (command and control, C2), híradó rendszer, illetve 'hírszerzés, megfigyelés és felderítés' (intelligence, surveillance, and reconnaissance (ISR) és minden hivatkozás csak az egyes konkrét összetevőkre;
- az információs fölény tárgyalásának megjelenése;
- az összhaderőnemi hálózati műveletek fogalmának bevezetése;
- bővebb információk a műholdas távközlésről;
- a híradó rendszer helyzetértékelés meghatározása. [4, iii. o.]

INFORMÁCIÓS MŰVELETI DOKTRÍNÁK ÉS TARTALMUK

² Information Dissemination Management/Content Staging (IDM/CS).

³ Defense-in-Depth.

⁴ C4I for the Warrior (C4IFTW).

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

Dr. MUNK Sándor

A JP 3-13 összhaderónemi információs műveleti érvényben lévő változata 2006-ban jelent meg. A doktrína ezen változata megszünteti egyes korábbi fogalmak alkalmazását, új feladatokat, tevékenységi területeket fogalmaz meg és tisztázza kapcsolatrendszerüket.

A bevezető fejezet az **alapelvek** között elsőként az információs műveletek, mint az információs fölény elérésének és megtartásának helyét, szerepét és fogalmát rögzíti. Ezt követően részletesen elemzi az információs színtér (környezet) fogalmát, összetevőit és három dimenzióját. Eszerint az információs színtér információkat gyűjtő, feldolgozó, elosztó és azokra reagáló személyek, szervezetek és rendszerek összessége. [6, GL-9. o.] A fizikai dimenzió a technikai összetevőket, az informatikai rendszereket, hálózatokat és infrastruktúrákat tartalmazza. Az információs dimenzió az információs tevékenységek, folyamatok színtere. Végül a kognitív dimenzió a döntéshozók és a célközönség tudatait foglalja magában. [6, I-1-2. o.]

Az információ szerepének és minőségi jellemzőinek ismertetése után az **információs műveletek alapelvei** kerülnek megfogalmazásra. Ezek többek között: az információs műveleti képességek alapvető, támogató és kapcsolódó képességekre osztása; a szoros kapcsolat a döntéshozatali folyamatokkal; alkalmazás lehetősége a hadviselés minden szintjén és a műveletek minden fajtájában; a képességek alkalmazása támadó és védelmi műveletekben. [6, I-6-10. o.]

A második fejezet az **információs műveleti képességek** részletes bemutatását, koordinált és szinkronizált alkalmazásuk rendjének ismertetését tartalmazza. Az öt alapvető képesség egy része (lélektani műveletek, megtévesztés, műveleti biztonság) régóta létezik a hadviselésben, az elektronikai hadviselés és a számítógép-hálózati műveletek pedig a haditechnikai fejlődés következtében jelentek meg. A támogató képességek részben eltérő, átfogóbb célokat valósítanak meg, de az információs környezetben valósulnak meg, vagy hatással vannak arra, így ezeket az alaptevékenységekkel integráltan és koordináltan kell megvalósítani. Végül a kapcsolódó képességek a szoros kapcsolatok ellenére még inkább eltérő rendeltetéssel és magasabb fokú önállósággal rendelkeznek. [6, II-1-10. o.]

A harmadik fejezet az **információs műveletek felderítő támogatása** alapvető kérdéseit tárgyalja. Az információs műveletek jelentős felderítési információigénnyel rendelkeznek, különös tekintettel a dinamikus változó információs színtér (környezet) fizikai, információs és kognitív dimenzióira. A doktrína részletesebben ismerteti ezen információigények körét, majd az információs műveletek tervezésének felderítő megfontolásait összegzi. [6, III-1-5. o.]

A negyedik fejezet témája az információs műveletekhez kapcsolódó **felelősségi körök és vezetési kapcsolatok** [6, IV-1-12. o.], az ötödikben pedig az **információs műveletek tervezése és koordinálása** kerül leírásra. [6, V-1-10. o.] A hatodik fejezetben az információs műveletek **többszemélyes környezetben** érvényesülő sajátosságai szerepelnek [6, VI-1-4. o.], végül a hetedik fejezetben az **információs műveletek felkészítéshez, kiképzéshez, gyakorlatokhoz és kísérletekhez kapcsolódó kérdései** találhatóak [6, VII-1-8. o.].

A **JP 3-13 előző, 1998-as változata** még a támadó és a védelmi információs műveletek megkülönböztetésére épült, ennek megfelelően az információs műveleteknek még egy korábbi meghatározását tartalmazta (információk és információs rendszerek támadása, illetve védelme). Szerepelt benne az információs hadviselés, mint az információs műveletek váltság- és háborús időszakban folytatott formája, illetve a vezetési hadviselés, mint az információs műveletek alkalmazása katonai műveletekben, amelyeket az új változat már nem tartalmaz.

A JP 3-13 2006-os változata bevezetőjében a korábbi kiadáshoz képest többek között a következő jelentősebb változásokat rögzíti:

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

Dr. MUNK Sándor

- a támadó és védelmi információs műveletek fogalmának alkalmazásának megszüntetése, a támadó és védelmi jellegű célkitűzések megtartásával;
- az információs hadviselés kifejezésének elhagyása;
- az információs műveleti képességek rendszerének módosítása, a számítógép-hálózati műveleti, a vizuális harctér-figyelő és a diplomácia katonai támogatása képességek beépítése;
- az információs környezet és kapcsolatrendszere leírásának bővítése;
- az információs műveletek felderítő, illetve informatikai támogatásának önálló fejezetekben történő megjelenítése. [6, iii. o.]

Az információs műveleti doktrína mellett, illetve azt megelőzően kiadásra kerültek a **részterületek önálló összhaderőnemi doktrínái** is. Ezek első változatai az 1990-es évek első felében jelentek meg.⁵ A 2000-es évek elejéig ezeknek újabb kiadásai készültek el és megjelentek új kiadványok is.⁶ A következő csoportot a 2006-os információs műveleti doktrínához kapcsolódó fejlesztés alakította. Ennek keretében az alapvető információs műveleti képességeket leíró doktrínák új besorolást kaptak.⁷ A doktrína-rendszer aktuális állapotát áttekintve látható, hogy az informatikai rendszerekhez, eszközökhöz szorosabban kapcsolódó szakterületek, képességek (számítógép-hálózati műveletek, információbiztonság, vizuális harctér-figyelő támogatás) doktrínái még nem jelentek meg. Alapelveik, szabályozásuk egyelőre csak védelmi minisztériumi, összhaderőnemi vezérkari dokumentumokban találhatóak meg.

A **haderőnemek információs műveleti doktrínái** esetenként az összhaderőnemi doktrína(ka)t megelőzően jelentek meg és azoktól részben eltérő, helyenként részletesebb elképzeléseket tartalmaznak.

A **szárazföldi haderőnemi információs műveleti doktrínája** (FM 3-13, 2003) az alapelveket tartalmazó első részben részletesen bemutatja az információs szintér (környezet) fogalmát, jellemzőit, fenyegetéseit és kihívásait. Ismerteti az információs fölény tartalmát és elérésének eszközeit (információs műveletek, információmenedzsment és információszerezés⁸), valamint az információs műveletek alapjait. Önálló fejezetben ismerteti az információs műveletek összetevőit, külön fejezetet szánva a műveleti biztonságra és a katonai megtévesztésre. A doktrína tartalmazza az információs műveleti tevékenységek összhaderőnemi doktrínában nem található meghatározásait is.⁹

A doktrína előző változata (FM 100-6. 1996) az információs műveleteknek még egy átfogóbb meghatározását tartalmazta: folyamatos katonai műveletek a katonai információs környezetben, amelyek biztosítják, fejlesztik és védik a saját erők képességeit az információk gyűjtésére, feldolgozására és az azokra történő reagálásra, előnyt szerezve ezzel a katonai műveletek teljes körében. Az információs műveletek magukban foglalják a kölcsönhatásokat a globális információs környezettel, valamint a szembenálló fél információs és döntéshozó képességei kihasználását és akadályozását. [7, Glossary-7. o.] Ennek megfelelően az információs műveletek három alapvető összetevőjének a műveleteket (vezetési hadviselés, civil kapcsolatok, tömegtájékoztató)¹⁰, az információszerzést¹¹, valamint az informatikai rendszereket tekin-

⁵ 1991 JP 3-51 Elektronikai hadviselés, JP 3-54 Műveleti biztonság; 1993 JP 3-53 Lélektani műveletek; 1994 Katonai megtévesztés.

⁶ 1995 JP 3-57 Civil kapcsolatok; 1996 JP 3-13.1 Vezetési hadviselés; 1997 JP 3-61 Tömegtájékoztatói feladatok; 2001 JP 3-57 Civil-katonai műveletek.

⁷ JP 3-13.1 Elektronikai hadviselés, JP 3-13.2 Lélektani műveletek, JP 3-13.3 Műveleti biztonság, JP 3-13.4 Katonai megtévesztés.

⁸ Hírszerzés, megfigyelés és felderítés (Intelligence, Surveillance, and Reconnaissance, ISR)

⁹ Megsemmisítés (destroy), gyengítés (degrade), megszakítás (disrupt), elérhetetlenné tétel (deny), megtévesztés (deceive), felderítés/kihasználás (exploit), befolyásolás (influence), megóvás (protect), védelem (defend), észlelés (detect), reagálás (respond), helyreállítás (restore).

¹⁰ Command and Control Warfare (C2W), Civil Affairs (CA), Public Affairs (PA).

¹¹ Relevant Information and Intelligence (RII)

Dr. MUNK Sándor

tette. [7, 2-3. o.] Az önálló fejezetben tárgyalt informatikai rendszerek gyakorlatilag egy informatikai doktrína magját képezték. [7, 5-1-13. o.]

A **légi-erő információs műveleti doktrínája** (AFDD 2-5, 2005) az információs műveletek következő saját definícióját tartalmazza: befolyásoló¹², elektronikai hadviselési és hálózati hadviselési műveleti képességek integrált alkalmazása, összehangolva meghatározott támogató tevékenységekkel a szembenálló fél emberi és automatizált döntéshozatala befolyásolására, megszakítására, lerontására és saját célra hasznosítására, ugyanakkor a saját döntéshozatal megvédésére. [8, 1. o.]

A hálózati hadviselési műveletek katonai képességek integrált tervezése, alkalmazása és értékelése kívánt hatások elérése céljából a harctér összekapcsolt analóg és digitális hálózati összetevőin keresztül. A hálózati hadviselési műveletek az információs tartományban hardver, szoftver, adat és emberi kölcsönhatások kombinációi segítségével kerülnek végrehajtásra. Összetevői: hálózati támadás, hálózati védelem és hálózati hadviselés támogatása¹³. [8, 5. o.]

Az információs műveletek támogató tevékenységei¹⁴ olyan kritikus, a légi, kozmikus és információs műveletek eredményes végrehajtásához szükséges, az összhaderőnemi küzdelem integrált hatásait eredményező képességek. Ide tartoznak: az információszerzés (ISR), a hálózati műveletek, az előrejelző helyzetismeret, valamint a precíziós navigáció és időmegállapítás. [8, 39. o.] A hálózati műveletek (NetOps) katonai képességek integrált tervezése és alkalmazása a katonai műveletek tervezéséhez, irányításához és végrehajtásához, illetve a haderőnemi funkciók irányításához szükséges saját hálózati környezet biztosítására. Három alapvető összetevője: az információbiztonság, a hálózati/rendszerfelügyelet és az információelosztás menedzsment. [8, 53. o.]

A doktrína előző változata (AFDD 2-5, 1998) még az információs műveletek eltérő változatát tartalmazta: információk és információs rendszerek hasznosítására, kihasználására, védelmére és támadására irányuló tevékenységek, amelyek magukban foglalják az 'információt a hadviselésben' és az információs hadviselést. [9, 41. o.] A doktrína információs hadviselés alatt a saját információk és információs rendszerek védelmére, illetve a szembenálló fél információs és információs rendszerei támadására és befolyásolására irányuló műveleteket értette. Az 'információ a hadviselésben'¹⁵ a légi-erő saját kifejezése volt azon képességek megnevezésére, amelyek az információszerzési (ISR) erőforrásokra, információgyűjtő/elosztó tevékenységekre, a globális navigációra és helymeghatározásra, valamint a meteorológiai és távközlési képességekre alapozva átfogó helyzetismeretet nyújtanak a katonai műveletekben. [9, 41. o.] A doktrína jelenlegi változatában ez került felváltásra az információs műveletek támogató tevékenységei kifejezéssel.

A **haditengerészet** jelenleg nem rendelkezik nyilvános információs műveleti doktrínával. Kapcsolódó szabályozók eddig csak haditengerészeti utasítások formájában jelentek meg.

ÖSSZEGZÉS, KÖVETKEZTETÉSEK

Az Egyesült Államok hadereje doktrínáit vizsgálva megállapítható, hogy a katonai informatika kérdései az **összhaderőnemi és a haderőnemi doktrínákban** is megjelennek. Ezen belül az alap- és műveleti doktrínák az infor-

¹² Lélektani műveletek, katonai megtévesztés, műveleti biztonság, ellenfelderítő műveletek, ellenpropaganda műveletek és civil kapcsolati műveletek.

¹³ Network Attack (NetA), Network Defense (NetD), Network Warfare Support (NS).

¹⁴ Integrated Control Enablers (ICE).

¹⁵ Information-in-warfare.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

Dr. MUNK Sándor

matikához kapcsolódó általánosabb kérdéseket tartalmaznak, az informatikai és információs műveleti doktrínák pedig szakterületi kérdéseket rögzítenek. Haderőnemi szinten nyilvánosan hozzáférhető informatikai doktrínák nem jelentek meg, egyes kérdések a vezetési doktrínákban találhatóak. A doktrínákban megjelenő alapvető fogalmak és meghatározásaik szabályozott rendben (fél évente, évente) kerülnek be, módosulnak a JP 1-02 katonai fogalomjegyzékben.

Jelen publikáció egy korábbi publikációval együtt vállalkozott a doktrínákban szereplő, tág értelmezésben informatikáinak nevezhető kérdések feltárásának, bemutatásának. Ebből következően a két publikáció összegzéseiben szükségszerűen átfedések, ismétlések jelentkeznek, azonban számos megállapítás, következtetés csak így lehetett önmagában is teljes. A doktrínákban szereplő, informatikához kapcsolódó kérdések három nagyobb témakörbe sorolhatóak. Az első a katonai műveletek és egyben az ezekhez kapcsolódó információs tevékenységek színterét képező környezet kérdéseit tartalmazza. A második a vezetés információigényei, valamint az ezek kielégítését támogató információs tevékenységek kérdéseit foglalja magában. Végül a harmadikba az információs szintéren folytatott tevékenységek, az információs műveletek kérdései tartoznak.

Az **információs környezet** fogalma az információs fölény, az információs hadviselés kérdéseinek felmerülésekor jelent meg a katonai szakirodalomban. A fogalom tartalma – az információs tevékenységeket végrehajtó szereplők, az általuk kezelt információk, az információs folyamatok és tevékenységek, valamint az ezek során felhasznált eszközök, rendszerek, hálózatok, erőforrások összessége – magyar nyelven inkább az információs színtér megnevezést indokolja. 2006-ban a doktrínákban megjelenik az információs környezet (színtér) három – kognitív, információs és fizikai – dimenzióra tagolása, amely egyrészt egyértelműen jelzi, hogy a fogalom nem egyszerűen technikai jellegű, másrészt elhatárolja a különböző sajátosságokkal rendelkező (más szakterületeken is megfogalmazott) összetevőket.

Az információs környezet részeként már 2000-ben megnevezésre került a 'cyberspace' fogalma, amely tartalmilag gyakorlatilag az információs környezet (színtér) informatikai (információtechnológiai) összetevőjét írja le, így magyar megnevezésére célszerűen az **informatikai környezet** kínálkozik. A magyar katonai szaknyelv szempontjából mindenképpen fontos lenne a 'cyber' jelző helyett alkalmazandó magyar szakkifejezés (jelző) szakmai és nyelvi alapokra épülő meghatározása.

A feldolgozott doktrínákban az **informatikai eszközök és az általuk nyújtott szolgáltatások** a vezetéstámogatáshoz kapcsolódóan jelennek meg, amelynek alapvető fogalmai közé a vezetési rendszer, a vezetéstámogató rendszer, a parancsnok információigényei és az információmenedzsment tartoznak. Ezek közül a vezetéstámogató rendszer a doktrínákban összességében nem játszik jelentős szerepet, elhatárolása a vezetési rendszertől nem is mindig egyértelmű. Az informatikai szolgáltatások alapvetően a vezetés, ezen belül alapvetően a parancsnok információigényei kielégítését célozzák. A doktrínákban lényegében nem jelenik meg a szolgáltatások szervezeti alapfolyamatokat támogató szerepe (pld. eszközrendszerek adatigényei).

Az **információmenedzsment** (információgazdálkodás) a hatékony és eredményes vezetés fenntartásának alapvető feltétele, lényegében az információ felügyelete és megfelelő megosztása. A fogalom legerőteljesebben a szárazföldi haderőnem doktrínáiban jelent és jelenik meg. Ennek továbbfejlesztéseként találkozhatunk a tudásmenedzsment fogalommal, ami a helyzetismeretet és a döntéshozatalt támogató tudás létrehozásának, rendszerezésének, alkalmazásának és továbbításának művészeté.

A doktrínákban az **információs műveletek** kapcsolata az informatikával nem kerül hangsúlyozásra. Az információs műveletek a nemzeti erő információs eszközeinek részét alkotják és a jelenlegi meghatározás szerint különböző szakterüle-

Dr. MUNK Sándor

tek képességeinek összehangolt alkalmazása a szembenálló fél döntéshozatalának befolyásolására, zavarására, pusztítására és saját felügyelet alá helyezésére és a saját döntéshozatal megóvására. Az érintett szakterületek alapvető, támogató és kapcsolódó kategóriákba kerültek besorolásra.

Az információs műveletekhez kapcsolódó képességek között vannak, amelyek minimális kapcsolatban vannak az informatikával (a technikai eszközökkel támogatott információs tevékenységekkel) és vannak olyanok, amelyek a katonai és a polgári alkalmazásban egyaránt az informatika részterületei közé tartoznak. Ez utóbbiak közé tartozik mindenképp az információbiztonság és a hálózati műveletek, amely gyakorlatilag a saját hálózatok (informatikai rendszerek) működtetését, felügyeletét foglalja magában.

A doktrínákban az idők során értelemszerűen **érdemi változások**, új fogalmak, új elképzelések jelentek meg. Ezek közé tartoznak többek között a következők: az informatikai környezet ('cyberspace') fogalmának megjelenése az Egyesült Államok stratégiai dokumentumaiban megfogalmazottak alapján; az információs műveletek, információs hadviselés, információs támadó és védelmi tevékenységek értelmezésének fogalomrendszerének változásai elsősorban a gyakorlati alkalmazás tapasztalatai alapján; az Egyesült Államok hadereje informatikai rendszere (Globális Informatikai Hálózat) szerepének és az ehhez kapcsolódó feladatoknak az előtérbe kerülése. A doktrínákban foglalt tartalom mellett a kapcsolódó szakirodalom tanulmányozása jelzi, hogy számos kérdéskör még 'mozgásban van'.

Egyértelműen megállapítható az is, hogy a **doktrínák között különbségek, eltérő értelmezések** találhatóak. Egyes haderőnemi doktrínák viszonylag alapvető fogalmak esetében is tartalmaznak az összhaderőnemi doktrínákban elfogadottaktól eltérő meghatározásokat ('pontosságokat'). Ezek egy része csak a haderőnemi sajátosságából következik (érdeminek nem nevezhető), de más részük egyszerűen eltérő megközelítést jelez. Mindez arra is figyelmeztet, hogy még egy haderőn belül is léteznek – még ha ez nem is biztos, hogy optimális – eltérő értelmezések, így minden külső eredményt, fogalmat, meghatározást alapos elméleti és gyakorlati elemzések után szabad 'adaptálni'.

A publikációban foglaltak alapján számos olyan **kutatási kérdés, feldolgozandó témakör** megfogalmazható, amelyek vizsgálata, kidolgozása a szakterület kutatói számára további feladatot jelent. Ezek önmagukban és különösen együttesen jelentős hozzájárulást jelenthetnek a Magyar Honvédség doktrínáinak kidolgozásához és továbbfejlesztéséhez, különös tekintettel ezen belül a katonai informatikához kapcsolódó kérdésekre, illetve 'informatikai' doktrínákra. Megítélésem szerint ezek közé tartoznak például a következők:

- a katonai informatika kérdéseinek egy haderő doktrínarendszerében történő megjelenése alapvető tartalmi összetevőinek vizsgálata, meghatározása;
- a katonai tevékenységek egyre növekvő jelentőségű környezetét, színterét képező információs és informatikai környezet alapfogalmainak, sajátosságainak, katonai jelentőségének vizsgálata;
- az Egyesült Államok haderejében információmenedzsmentnek nevezett feladatrendszer céljának, tartalmának, megvalósítási módjainak vizsgálata;
- a ma még viszonylag egymástól elhatároltan kezelt információmenedzsment és információs műveletek alapfogalmainak, feladatrendszerének, kapcsolatrendszerének vizsgálata, összehangolt megvalósításuk együttműködési kérdéseinek tisztázása.

Kulcsszavak: katonai informatika, doktrínák, információs színtér, információgazdálkodás, információs műveletek

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám**Dr. MUNK Sándor**

Keywords: military informatics, doctrines, information environment, information management, information operations

FELHASZNÁLT IRODALOM

- [1] GULYÁS Zoltán: A Magyar Honvédség doktrinális és kiképzési irodalma, fejlesztésének jövője. – *Honvédségi Szemle online*, 2010 április.
- [2] *Magyar Honvédség Doktrinális Okmányok Fejlesztési Terve, 2009-2012 (MH DOFT)*. – Honvédelmi Minisztérium, Haderőtervezési Főosztály, 2009 április.
- [3] Munk Sándor: A katonai informatika az Egyesült Államok haderejének alap- és műveleti doktrínáiban. – *Hadtudományi Szemle*, 2010 (III.)/4., *-*. o.
- [4] *Joint Publication 6-0, Joint Communications System*. – Joint Chiefs of Staff, 2006 március.
- [5] *Joint Pub 6-0, Doctrine for Command, Control, Communications, and Computer (C4) Systems Support for Joint Operations*. – Joint Chiefs of Staff, 1995 május.
- [6] *Joint Publication 3-13, Information Operations*. – Joint Chiefs of Staff, 2006 február.
- [7] *FM 100-6, Information Operations*. – Headquarters, Department of the Army, 1996 augusztus.
- [8] *AFDD 2-5, Information Operations*. – Headquarters Air Force Doctrine Center, 2005 január.
- [9] *AFDD 2-5, Information Operations*. – Headquarters Air Force Doctrine Center, 1998 augusztus.

A KÜLÖNLEGES MŰVELETI KATONÁK, CSOPORTOK FELSZERELÉSÉNEK FEJLESZTÉSI LEHETŐSÉGEI

A szerző a témakör egyik szakértője tudományos alaposággal foglalkozik a különleges műveleti katonák, csoportok felszerelésének kialakításával. A szerző írásából megismerhetjük a különleges műveleti katonák felszerelésének egységeit. Részletesen foglalkozik a különleges műveleti csoport fegyvereivel szembeni elvárásokkal. Az írás további részében ismerteti a csoportok kollektív felszerelését és a ruházatukkal, technikai eszközeikkel szembeni elvárásokat.

The author is an expert in this topic. He gives an academic consideration to the development of the special operations soldiers' and teams' equipment. We can have a good summary on the special operations soldiers' and units' equipment units. After that, he gives us a full picture of expectations for the weapons of the special operations team. In the further part, the author summarizes the expectations for the collective equipment and clothing, as well as the technical devices of the team.

BEVEZETŐ

Tanulmányozva az emberiség háborúit, azok történetét, jól megfigyelhetjük azt, hogy függetlenül azt mikor is vívták, különös figyelmet fordítottak a katonák ruházatára fegyverzetére, és a különböző védőfelszereléseikre. Gyakran eldöntötte az adott csata kimenetelét, ha az egyik harcoló fél jobb, modernebb felszereléssel rendelkezett, mint az ellenfele.

A modern kori hadviselésben fontos szerephez jutott a különleges műveleti katona felszerelése. Alapvető követelmény, hogy azt úgy kell kialakítani, hogy bármilyen földrajzi helyzetben, tekintet nélkül az időjárási viszonyokra a katona azokat alkalmazni tudja, harcászultságát hosszú ideig fenn tudja tartani. Ennek alapvető feltétele összegezve: a katonák évszaknak és a szélsőséges időjárásnak is megfelelő öltözet, a kézfegyverek minél szélesebb körű alkalmazhatósága és a védőfelszerelések alkalmazása, amelynek alapfeladata az emberélet megóvása.

A különleges műveleti katonák az adott feladat végrehajtásához szükséges teljes felszerelést viszik magukkal az ellenség mélységébe, így fontos szerephez jut a jó felszerelés, amely lehet, hogy egy nézőpont szerint nagyon sok pénzbe kerül, de szerintem egy olyan felszerelés, amely biztosítja a katonáink számára a harci feladat túlélését és a feladat sikeres megoldását, az minden pénzt megér.

Alapvetően a vizsgálatom tárgyához Európa természeti és időjárási viszonyait vettem kiindulási alapként, mivel katonáink szolgálati idejük nagy részét honi területen töltik, a felszereléseket és a követelményeiket ezen éghajlati és természeti viszonyokra vonatkoztatom. Természetesen figyelembe vettem olyan területeket is, ahol a katonáink jelenleg is harcolnak, illetve harcolhatnak (Irán, Afganisztán, Afrika).

Felmerült bennem a téma vizsgálata során jó pár kérdés: Milyen ruházatot, felszerelést rendszeresítsünk, hogy a magyar különleges műveleti katonák ezen anyagok alkalmazásával le tudják küzdeni az előttük álló kihívásokat?

A különleges műveleti katonák ruházatának és felszerelésének kialakításakor mindig a célszerűség a vezérlő elv, ami figyelembe veszi az időjárási viszonyokat és az előttük álló feladat specifikumait. Törekedni kell arra, hogy a felszerelés és a ruházat sokrétű legyen. Alaposan át kell gondolni a kapott feladat végrehajtásának körülményeit, megfelelő szakértelemmel, körültekintéssel kell kiválogatni a felszerelés egyes elemeit, hogy a katonáknak ne a felszerelés okozta nehézségekkel, avagy az időjárás hatásaival kelljen megküzdeniük, hanem „csak” a harcfeladatra összpontosítsanak.

A FELSZERELÉS EGYSÉGEI

A katonák felszerelését általában a világ haderőiben egy-egy küldetés végrehajtásához alakítják ki, időszakos egységet képezve. Ehhez képest a különleges műveleti zászlóalj katonáinak jelenleg rendelkezésre álló felszerelése igen sok

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

Dr. FORRAY László

kívánni valót hagy maga után. E ténybeli álláspontomat erősítette meg az afganisztáni bevetésről hazaérkező különleges műveleti csoportok katonáival történő beszélgetéseimkor elhangzott, általuk elmondott vélemények összessége.

A felszerelés meghatározásakor figyelembe kell venni az alábbiakat:

- A felszerelés összeállítása csak körültekintő előzetes alkalmazási terepfelmérés és az anyagok megfelelő minőségi bevizsgálása után lehetséges;
- a felszerelés összeállítása mindenképpen feladatorientált legyen;
- csak a szükséges elemeket tartalmazza;
- törekedjünk a kis tömeg kialakítására;
- megfelelő minőségű és működőképes eszközöket tartalmazzon.

„Három dologra van szükséged a felszerelésedből: lőszerre, élelemre és még több lőszerre..” (Egy angol tengerészgyalogos mondta a Falklandi háborúban).

Ez a mondás tömören kifejezi egy gyalogos katona felfogását a legszükségesebb felszerelési tárgyairól. Azonban mindez a különleges műveleti katonák számára kevés. A többi hagyományos katona részére ott van az alakulatuk logisztikai része, amely folyamatosan gondoskodik a beosztott állományról, nap, mint nap kiegészítve, feltöltve a hiányzó, illetve sérült felszerelést. Ellenben, a műveleti csoportok tagjai csak azt használhatják fel, amit a testükön, a hátizsájjukban és a kezükben visznek.

Egy SAS katona fogalmazta meg a következőket: *„A felszerelés kiválasztásakor, málházáskor tartsd mindig a szemed előtt: Abból élsz, ami a hátadon van, azzal harcolsz, ami az öveden van, és az segít a túlélésben, ami a zsebedben van”.*

A katona felszerelése két részre osztható:

Az első az alapfelszerelés, ami állandó, rendszeresített, esetleg kiegészülhet évszaktól függően. Ebbe tartozik:

- gyakorló ruházat;
- bakancs;
- személyi fegyverek;
- alap menetfelszerelés (váltóruha, tisztálkodó/eü. felszerelés, karbantartó anyagok, sátorlap, vegyvédelmi felszerelés, hálósák, Polifoam matrac, stb.),

A második csoportba sorolhatjuk a speciális felszerelési anyagokat, amelyek a katonák előtt álló feladat függvényében változik. Itt kapnak helyet az olyan felszerelési tárgyak, amelyek a cél elérését biztosítják a katona számára:

- különleges fegyverek;
- híradó berendezések;
- figyelő és éjellátó berendezések;
- egyéb speciális felderítő-, vagy rombolóeszközök;
- mini pilóta nélküli repülőeszköz;
- ejtőernyő, búvárfelszerelés, hegymászó felszerelés, stb.).

Alapkövetelmények a felszerelés összeállításakor:

- maximális tartalom, minimális tömeg alapszabálya,
- jó teherelosztás;
- a felszerelési tárgyakhoz történő gyors hozzáférés lehetősége;
- ne akadályozza a mozgást;
- adott alkalom esetén gyorsan levethető legyen;
- jól variálható, kiegészíthető legyen;
- legyen külső, vagy belső csövázás;

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

Dr. FORRAY László

- feleljen meg a hang és vizuális álcázás követelményeinek;
- a hátizsák legyen vízhatlan, lehetőleg két részre osztott.

A különleges műveleti katonák felszerelésének rögzítését hevederezéssel, vagy övrendszer alkalmazásával lehet megoldani. A többi anyagot pedig hátizsákban viszi magával. Annak ellenére, hogy a harci felszerelés csak a lényeges dolgokat tartalmazza, a tömege így is eléri, a 35 kg-ot.

Megállapíthatjuk, hogy a felszerelés több külön egységet képező csoportra bontható, amelyek egymással variálhatók:

- fegyverzet;
- ruházat;
- élelmiszer;
- egyéb felszerelés.

A különleges műveleti katonák, csoportok fegyverei

A katona harci felszerelésének első eleme a fegyver. Alapvetően egyéni, kollektív és speciális fegyverekről beszélhetünk. Az egyéni fegyverekhez tartoznak a pisztolyok, géppisztolyok és gépkarabélyok. Feladatuk elsősorban a katona önvédelme, mindamellett a konkrét harcfelelet végrehajtásakor is alkalmazni lehet őket. Működésükkor egyszerűnek, megbízhatónak kell lenniük és könnyen karbantarthatónak.

A különleges műveleti katona számára legfontosabb harcászati/technikai jellemzők e fegyverek kiválasztásakor:

- a hatásos és célzott lőtávolság;
- a tárcák lőszerbefogadó képessége;
- a tár cseréjéhez és újratöltéséhez szükséges idő;
- a lövedék ölő hatása;
- a fegyver és a töltött fegyver súlya;
- a fegyver mérete, (ejtőernyős ugrásnál);
- a fegyver működésének biztonsága;
- a fegyver karbantarthatósága, egyszerűsége;
- a fegyver felszerelhető-e hangtompítóval, egyéb technikai eszközökkel.

Az 1. számú ábrán a különleges műveleti katonák felszerelése látható

1. ábra: A különleges műveleti katonák felszerelése (változat)¹

¹ Forray László – Holndonner Hermann: A különleges felderítő erők helye és szerepe a korszerű nemzeti

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

Dr. FORRAY László

A következő kategóriába a kollektív vagy/és speciális fegyvereket sorolhatjuk. Ezek a géppuskák, kézi páncéltörő fegyverek, katonai mesterlövész puskák, illetve egyéb speciális fegyverek lehetnek (pl.: nyílpuska). A kapott harci feladat határozza meg a kollektív fegyverek milyenségét, mennyiségét. Ezeknél a fegyvereknél is, figyelembe kell venni az előttünk álló feladat végrehajtásához szükséges tulajdonságokat is, illetve a fegyver súlyát, méretét, szállíthatóságát. Az utóbbi háborúk tapasztalata volt, hogy általában 8-10 tárat és 400-500 darablőszert kell magával vinnie átlagban a katonának.

A különleges műveleti katona legfontosabb fegyverei:

- pisztolyok;
- katonai mesterlövészpuskák;
- sörétes puskák;
- gépkarabélyok;
- géppisztolyok;
- géppuskák;
- gránátok;
- gránátvetők;
- kések, túlélőkések;
- kézi páncéltörő fegyverek;

(+ egyéb, főleg plasztikus robbanóanyagok).

A különleges műveleti csoportok kollektív felszerelése

A csoport kollektív felszerelése az egyes szakosodott katonák megfelelő minőségű és mennyiségű, a feladataik ellátásához szükséges felszerelését tartalmazza. Legfontosabb és egyben a legdrágább felszerelési tárgyakat a fegyverzet jelenti, amelyeket az előző részben említettem.

Az alábbi felszerelési tárgyak elengedhetetlenül fontosak a csoportok/katonák számára, mivel nem csak a feladat végrehajtását segítik elő, hanem az életüket is megmenthetik.

Éjjellátó felszerelés: Az egyéni éjjellátó berendezése fejre, vagy sisakra szerelhető, kicsi, könnyű, monokuláris, hosszú élettartamú legyen, valamint kopás, ütés, törésálló. A különleges műveleti csoport feladat végrehajtásra alkalmazott éjjellátó berendezésének könnyűnek, szállíthatónak, nagy teljesítményűnek, passzívnak, rögzíthetőnek kell lennie.

Fényképezőgép: Digitális (min. 10 MP), a csoport rádiójához csatlakoztathatónak, kicsinek, álcázó színűnek kell lennie. Legyen alkalmas éjszakai felvételek vaku nélküli készítésére. Ezen kívül legyen még kopás, ütés, törésálló.

Videó kamera: Az elvárások ugyanazok, mint a fényképezőgépnél, lehetőleg merevlemezes felvételű, avagy SD kártyás legyen.

Miniatűr kamerák: A katona fejére, sisakjára, avagy felszerelésre szerelhető, miniatűr méretű, nagy távolságból is biztonságosan kezelhető mikro kamerák, melyek egyedül, vagy egy rendszer elemeként is alkalmazhatóak. Rossz körülmények között is jó képminőséget biztosítsanak, a csoport rádiójához csatlakoztathatóak legyenek, legyenek még kopás, ütés, törésállóak.

Optikai, lézer és infravörös berendezések: Legyenek nagy felbontásúak, nagy teljesítményűek. Elvárt a könnyű szállíthatóság. Feleljen meg a speciális feladatok kiszolgálására, valamint legyenek kopás, ütés, törésállóak. Biztosítsa a megbízható célfelderítést és célmegjelölést.

Dr. FORRAY László

Érzékelők: Legyenek nagy mennyiségben szállíthatóak, könnyűek, olcsók, egyedül is alkalmazhatóak, de adott esetben egy rendszert alkotó berendezések, melyek jelzőrendszerrel összeköthetőek, terepen alkalmazhatóak. Legyenek kopás, ütés, törésállóak.

Számítógép (hálózat): Alapvetően zárt rendszerű, titkosított számítógép, egyszerűen kezelhető programokkal (*Linux, avagy Microsoft*). Legyen könnyen szállítható, a csoport rádiójához, a miniatűr kamerákhoz, az érzékelőkhöz csatlakoztatható. A számítógép legyen olyan, amely a nemzeti titkos csatornán csatlakozik az előjáróhoz. Legyen képes videokonferenciák megtartására. Legyen kopás, ütés, törésálló.

Előre csomagolt élelmezési fejadagok: Legyenek kémiaiilag melegíthetőek, könnyűek, kis helyen tárolhatóak, sokáig eltarthatók, zajtalanul bonthatók, visszazárhatóak, vákuumcsomagoltak. Biztosítsák a megfelelő kalória, vitamin és ásványi anyag tartalmat.

A város harc megívását elősegítő felszerelések: Ezen felszerelési tárgyak kiválasztásánál a különleges alakulatok célját legmarkánsabban megvalósító, hordozhatósági, és beszerezhetőségi szempontokat kell figyelembe venni. A beépített területen folytatott küzdelem eszközei pl.: kanyarpuska, optikai felszerelések, a drótvágó, a kötél-létrá, előre gyártott robbanóanyag, gumilövedék, pajzs, stb.

Gyorskötél: Helikopteres alkalmazás esetére. Feleljen meg a nemzetközi szabványoknak. Különböző hosszúságú, jelzőrendszerek elhelyezésére kialakításokkal kell, hogy rendelkezzen, valamint átalakítható legyen SPIES (Special Patrol Infiltration/ Exfiltration System) kiemelési mód végrehajtására.

Hegyi, búvár, ejtőernyős anyagok: Ezen felszerelési tárgyak kiválasztásánál a különleges alakulatok célját legmarkánsabban megvalósító, hordozhatósági, minőségi és beszerezhetőségi szempontokat kell figyelembe venni. Mindenképpen feladatorientált, megbízható, és sokoldalúan felhasználhatóaknak kell lenniük.

Terepjáró gépjárművek: Legalább hat fő a felszerelésével együtt kényelmesen elférjen benne, megfelelő terepjáró képességgel rendelkezzen, felszerelhetőek legyenek rá a különböző fegyver, és optikai rendszerek. Lehetőleg rendelkezzen aknák elleni alvázvédelemmel, golyóálló utas kabinnal, megfelelő hatótávolsággal.

Motoros gumicsónak: A motornak eltávolíthatónak kell lennie, legálabb hat fő teljes alkalmazási felszereléssel történő szállítására legyen képes.

A KÜLÖNLEGES MŰVELETI KATONÁK, CSOPORTOK RUHÁZATA

A katonák öltözetének kialakításakor nem a divatelemek a meghatározók, hanem a mindenkori célszerűség, feladatorientáltság és időjárási kihívásoknak való megfelelés.

A világ haderőinek katonái az országukban rendszeresített gyakorló egyenruhát viselik. Ezek az öltözetek, mind színösszetételükben, mind anyagukban különböznek. A fegyveres erőkn belül is többféle változata van a gyakorló egyenruhának, attól függően melyik fegyvernemnél, avagy szakcsapatnál szolgál a katona. Másrészt van téli, nyári gyakorló, illetve átmeneti ruházat. (Elég csupán a Magyar Honvédség különböző öltözeti változataira gondolnunk). Itt megemlíthetjük a rendszeresített sivatagi ruházatunkat is.

A katona ruházatának fő rendeltetése, hogy védelmet nyújtson a testnek a hőség, a hideg, a nedvesség, a szél, illetve a különböző mechanikai- és esetleges égési sérülésekkel szemben. Aki már volt terepen különböző természeti viszonyok között az a saját bőrén tapasztalhatta, hogy a szél és a hideg hatását a járulékos nedvesség lényegesen növeli. Ezért törekedni kell arra, hogy a ruházat ne nedvesedjen át és elkerülni azt, hogy az izzadság ne áztassa át a testtel közvetlenül érintkező ruharétegeket.

Természetesen a komolyabb mechanikai behatásokat a legjobb anyagú ruha sem tudja megakadályozni, de ha megfelelő a szakítószilárdsága (ripstop), akkor a karcolások, horzsolások, növényi szúrások ellen megfelelő védelmet nyújthat. A gyakorló ruházat anyagának helyes megválasztásával és különböző vegyi eljárások alkalmazásával csökkenthetőek a

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

Dr. FORRAY László

ruházat égési tulajdonságai, és ebből kifolyólag bizonyos határok között segítheti az égési sérülések elkerülését, csökkentését.

A fentiek alapján a ruházat kialakításánál, megválasztásánál a következőket kell figyelembe venni:

- a ruházat anyagának helyes megválasztása: (gyapjú, pamut, műszálás, kevert anyagú, stb.);
- szakító szilárdság, vízhatlanság;
- vízlepergető képesség, vízfelszívó képesség;
- hő megőrző képesség;
- a ruházat égési tulajdonsága;
- színek hatása (álcázási képesség);
- öltözködési módszer;
- a ruházat szabása, méretei;
- kényelmi tulajdonságok.

A bakancs

A különböző háborúkat megjárt katonák tapasztalata az volt, hogy a nem megfelelő katonai bakancsok a kedvezőtlen terepviszonyok, a rossz időjárási viszonyok és a hosszú, erőteljes igénybe vételek hatására erőteljesen kikezdték a harcosok lábát. Ami minden esetben a harcképesség csökkenését jelentette. Ezért az egyik legfontosabb a katona számára a mérethelyes és a legmodernebb kutatások alapján kifejlesztett bakancs (ok) kiválasztása, viselése.

A katonai bakancsokkal szemben támasztott követelmények

- legyen vízhatlan;
- biztosítsa a szellőzés lehetőségét;
- legyen erős bőr felsőrésze;
- legyen könnyű fűzési lehetőség;
- a bakancs talpának mintázata tegye lehetővé a csúszós terepen való tapadást;
- a talp anyaga legyen hőszigetelő;
- legyen a talp anyaga tartós;
- áramütés elleni védelem;
- fém betét és fém orrcsúcs.

A katonai bakancsok színe általában az álcázást segíti. Legelterjedtebb a fekete illetve a sötétbarna, de dzsungelbakancsoknál jellemző a fekete - zöld kialakítás, sivatagi bakancsoknál pedig a homok színű. Az eddig felsoroltakon túl nagyon fontos a kényelmi szempont és a mérethelyesség. Nem szabad, hogy a lábfej előre-hátra csúszkáljon a bakancsban, az sem jó, ha nagyon szoros a bakancs. A lábujjak számára elegendő helyet kell hagyni a mozgásra. Fontos az is, milyen zoknit vesz fel a katona.

Több ország különleges katonáinak tökéletes zoknik állnak rendelkezésükre. Ezeknek tiszta gyapjú talpuk van, ami biztosítja az izzadság felszívódását, elvezetését a lábról. A felsőrész ezzel ellentétben táguló, műszálás anyagból készült. Ez ráfeszül a vádlira, így még a legnehezebb igénybevételkor sem csúszik le.

Gyakorló öltöny

Egy garnitúrába egy zubbony és egy nadrág tartozik a megfelelő kiegészítőkkel. (Lehet kezeslábas, overáll jellegű is). Anyaga erős kevertszálás vászon (ripstop szövésű), melynek műszáltartalma a szakítószilárdságot, pamuttartalma pedig a komfortérzetet biztosítja. Színe alkalmazkodjon az adott terephez.

A jövőben lehetőleg legyen a rendszeresített gyakorló ruházat digitális/pixeles színezetű. *„Természetesen adódik a kérdés, vajon a Magyar Honvédségnek lesz-e „digitális” terepszínű egyenruhája?”²*

² http://www.hm.gov.hu/hirek/kiadvanyok/uj_honvedsesegi_szemle/the_world_goes_digital/ / 2007.03.19

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

Dr. FORRAY László

Gyakorló kabát béléssel

Erős és vízlepergető hatású, lélegző anyagból (pl: Gore Tex³) készüljön. Anyagában legyen erős, bírja a környezeti hatásokat. Anyaga erős kevertszálalás vászon (ripstop szövésű),⁴ melynek műszáلتartama a szakítószilárdságot, pamut-tartalma pedig a komfortérzetet biztosítja. Színe alkalmazkodjon az adott terephez.

Testpáncél

„A katonákat nanotechnikára alapuló védőfelszerelésekkel látják el, melyek radikális változást hozhatnak a gyalogság taktikai alkalmazásában. Az első,

gyakorlatba is átültetett áttörések e téren már megtörténtek, az MIT⁵ két tudósa beépítette az ISN-el kooperációban a Kevlar védőmellénybe a „nanoszemcsés kabátot” mely így könnyebb lett és 50-szer erősebb is. A beépített mágnes az anyagot, mikor a felhasználójának szüksége van rá, megszilárdítja, míg normál helyzetben szinte cseppfolyós állapotban van. A katona maga aktiválhatja dinamikus páncélzatát, ha lövéseket hall, vagy ha veszélyes szituációba kerül. Ez a testpáncél még csak kezdetleges prototípusa annak a magasan összetett védőeszköznek melyet az ISN tervez, amely a mellékelt kép szerint fog kinézni.”⁶

2. ábra: Testpáncél

EGYÉB FELSZERELÉS

- a túlélési csomag;
- az elsősegély készlet;
- élelem;
- hálózások;
- sátorlap, Polifoam;
- személyes felszerelés;
- víz;
- különleges felszerelés, (rádió, speciális felderítő - figyelő berendezés, hegymászó felszerelés, bűvarruha, stb.);
- lőszer, jelzőrakéták, robbanóanyag;
- kiegészítő felszerelések, (tartalék anyagok, sisak, arcmaszk, könyök/térdvédő, álcaruhák, stb.).

Szárazföldi járművek

Kulcsfontosságú szereppel bírnak a különleges csoportok bevetéseiben. Ezek a járművek teszik lehetővé a különleges csoportok számára a terepen való gyors mozgás lehetőségét és természetesen azt is, hogy a szárazföldön minél hama-

3 A Gore-Tex® mikropórusos membrán minden Gore-Tex® termék alapja. A membrán szerkezetét 1,4 milliárd mikroszkopikus pórus alkotja. Ezek a pórusok 20.000-szer kisebbek egy vízcseppnél - ezért vízálló a membrán, azonban 700-szor nagyobbak, mint a vízpára molekulája - ezért szellőztet, lélegzik a membrán.

4 „Ripstop” borítás, aminek a lényege nem más, mint az, hogy ha megsérülne esetleg az anyag, nem tud továbbszakadni a négyzetárcsos anyagszerkezetnek köszönhetően.

5 http://www.smalltimes.com/Articles/Article_Display.cfm?ARTICLE_ID=268741&p=109

6 http://www.nanowerk.com/phpscripts/n_spotlight.php?cat=military./2009.07.21.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

Dr. FORRAY László

rabb eljussanak az ellenséges vonalak mögé. Ezen járművek egy része ejtőernyővel is ledobhatók, fel lehet rájuk szerelni nehezebb fegyvereket, híradó és kommunikációs berendezéseket is.

Vízi járművek:

- csónakok és kis hajók,
- búvárfelszerelések,

Csónakok és kis hajók

Főleg a part menti műveleteknél alkalmazzák a különleges műveleti egységek partraszállási, kijuttatási akciókhoz.

Búvárfelszerelések

A különleges műveleti csoportok búvár felszerelésének a legkorszerűbbnek kell lennie, hogy lehetővé tegyék számukra a víz alatti szélsőséges környezetben való életben maradási és azt is, hogy maradéktalanul el tudják látni feladataikat. A felszerelés részét kell még képeznie a különleges navigációs, kommunikációs berendezéseknek és a legmodernebb légzőkészülékeknek is, amelyek akár 60-80 méteres mélységbe történő merülést is lehetővé tesznek. A felszerelés kiegészíthető vízálló zsákkal, melybe a fegyvereket, híradó berendezéseket, robbanóanyagokat stb.. lehet elhelyezni. A búvár víz alatti fegyvere a szigony, illetve a búvártőr, a növényzet és egyéb anyagok átvágására, robbanóanyagok elhelyezéséhez, önvédelemre.

Híradó és kommunikációs eszközök

A különleges csoportok alkalmazásakor szintén kulcsfontosságú szereppel bírnak a híradó és kommunikációs eszközök. A biztonságos és hatékony kommunikáció minden egyes küldetéskor létfontosságú. A csoportok számára alapvető felszerelésnek kell lennie a GPS-nek, illetve a műholdas és digitális rádiórendszereknek, hiszen ezek segítségével tájékozódnak, kérhetnek segítséget és küldhetnek adatokat az előljáró szerv számára, illetve ezen eszközök alkalmazásával tartják a kapcsolatot csoporton belül. Alkalmaznak még lézeres célmegjelölő eszközöket a csapásmérő, támogató harci repülőgépekkel való kapcsolattartás céljára.

ZÁRSZÓ

Ebben a tanulmányban bemutattam, hogy a vizsgálataim alapján milyen legyen a különleges műveleti erők katonáinak ruházata, felszerelése, hogy az előttük álló kihívások követelményeinek megfeleljenek.

Leszögezhetjük, a különleges műveleti csoportoknak csak akkor van lehetőségük a kapott harci feladat maradéktalan végrehajtására, ha pár más fontos dolog (kiképzettség, felkészültség, stb.) mellett a felszerelésük, fegyverzetük is megfelel az előttük álló sokrétű követelményeknek.

Egy a jelen kor színvonalán álló honvédség fenntartása igen költséges feladat, de kijelenthetjük azt is, hogy egy „gyengébb” haderő fenntartása is majdnem ugyanannyiba kerül. A különleges alakulatok ellátását, felszerelését nem szabad különböző, főleg gazdasági okok miatt korlátok közé szorítani, be kell szerezni számukra az olyan felszerelési tárgyakat, eszközöket, amelyek az előttük álló feladatoknak a legjobban megfelelnek.

A jelenleg rendszeresített fegyvereket modernnek mondhatjuk, de mégsem felelnek meg az elvárható szintnek. Fontosnak tartom, hogy a katonáinkat szereljük fel modern fegyverrendszerekkel és ezekhez, a rendszerekhez tartozó legmodernebb optikai, lézer és infra eszközökkel is.

A jelenleg Afganisztánban missziót teljesítő egységeink számára alapvető felszerelési tárgy a rádió. Csoporton belüli hírváltásra, illetve kapcsolattartásra az előljáróval. Szükség lenne könnyű, hatékony, titkosított digitális rádiókra, melyekkel képeket, „élőképet” lehetne közölni. Nem említve a híradó eszközök kezelésének, alkalmazására történő mindenoldali felkészítésének kérdését. Mivel, kikkel legyen kompatibilis. Természetesen figyelni kell az akkumulátorok hosszú élettartamára is.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

Dr. FORRAY László

Ugyanezen katonák megerősítették abbéli nézetemet, hogy a csoportok számára feltétlenül szükséges lenne a mikro pilóta nélküli repülőgépek alkalmazása.

A rendszeresített, avagy alkalmazott harci technikának minden körülmény között azonnal hadrafoghatónak kell lennie, különben nehéz helyzetbe kerülhet a csoport.

Figyelni kell a HAHO, HALO ugrások végrehajtásához szükséges anyagok meglétére, amelyek jelen pillanatban nem 100%-ban megoldottak. Itt vetődik fel a jelenlegi, kiképző körkopolás (RS 4/4 típusú) ejtőernyők hadrafoghatósági idejének lejárása, illetve pótlásuk kérdése is. A rendszeresített helikoptereink közül egyre kevesebbet lehet felhasználni a különböző kiképzések biztosításához a mindenki előtt ismert okok miatt. Szükséges lenne új repülő eszközök megvásárlása és hadrendbe állítása. Bonyolítja a helyzetet az ejtőernyős felkészítő csoport kiválása a zászlóalj állományából.

Katonáink számára az amerikai különleges erők számára rendszeresített SPEAR⁷ elnevezésű komplex rendszert ajánlanám, amelyet jelenleg a világ egyik legjobb felszerelésének tartanak a szakemberek. Három fő összetevőből áll: a testpáncél alrendszer, a máhfa felfüggesztő alrendszer és a máhhszák alrendszer, melyek teljes mértékben kompatibilisek egymással. Mindenképpen a hatásos védelem és a tömeg csökkentésének a helye megválasztása lenne a fő cél.

A bűvár/harci bűvárképzéshez szükséges anyagok pótlását, beszerzését is elengedhetetlennek tartom.

A különleges műveleti csoportok működéséhez, feladatuk maradéktalan ellátásához szükséges felszerelések beszerzése nagy hozzáértést igényel.

„A különleges műveleti erők jövőbeni feladatait a megelőzés, a gyors, hatékony cselekvés, a hibák csökkentése, a nagyobb nyilvánosság és a közvetlenebb irányítás egymásnak is ellenfeszülő elvárásai között kell végrehajtani. A feladatellátást segíthetik ugyan a különböző technikai fejlesztések, de továbbra is az ember lesz az, aki a legnehezebb feladatokat végzi majd, gyakran szélsőséges körülmények közepette, döntést hozva élet és halál között.”⁸

FELHASZNÁLT IRODALOM

Forray László, Holindonner Hermann: A különleges felderítő erők helye és szerepe a korszerű nemzeti haderőben, Nemzetvédelmi Egyetemi Közlemények, 2005. 4. sz.

Szarka Csaba: A különleges erők szerepe a XXI. század hadviselésében. Szakdolgozat. ZMNE. 2005.

7 SPEAR – Special Operations Forces Personal Equipment Advanced Requirements - Különleges Műveleti Erők Személyi Felszerelés Továbbfejlesztett Követelmények

8 Szarka Csaba: A különleges erők szerepe a XXI.-ik század hadviselésében. Szakdolgozat. ZMNE. 2005. p. 66

A HARCKOCSIK PASSZÍV VÉDELMÉNEK FEJLŐDÉS TÖRTÉNETE1.

THE HISTORICAL INTRODUCTION OF THE ARMORED VEHICLES DEFENSE CAPABILITY 1.

A harckocsik és páncélozott gyalogsági harc- és szállító járművek szerepe a katonai műveletek sikeres végrehajtásában egyre inkább felértékelődik. Ez egyrészt a klasszikus háborús tevékenységek tömeghadsereg jellegének háttérbe szorulásának, és a csapatokkal valamint a tűzzel manőverező relatíve kis létszámú alegységek képességeinek megnövekedésének köszönhető. Másrészt a békefenntartó műveletek során előtérbe kerülő feladatok (ellenőrző-áteresztő pontok működtetése, konvoj kísérés, objektumok őrzés-védelme) ellátása során elsősorban az aszimmetrikus hadviselés fenyegetései (IED, RPG - típusú támadások, lesállítások) ellen kell megfelelő védelmet biztosítani a katonák számára. A nyugati típusú társadalmi berendezkedésű országok a katonai műveletek során mindinkább fölé rendelik az emberélet megővését a technikai eszközök megőrzésének. Ezen gondolatok mentén a páncélvédeltséget a kor technikai újításainak felhasználásával folyamatosan fejleszteni, a meglévő eszközöket korszerűsíteni kell.

The tasks of the MBT-s, IFV-s and APC-s in military operations success are more and more increasing. This is exaggeration from one side, because the mass kind classical warfare operations are playing down, and relatively small size military units' movement and firepower capabilities are rising up. From another side, during nowadays' peacekeeping operations (like guarding, convoy patrol, checkpoints) the asymmetrical warfare threats like IED-s, ambushes, and RPG type attacks increase. In western type nations, the cost of human life is higher than the technical equipment. In this way of theory, we have to use continuously the technical innovations to protect the solders with renewing the battle equipment.

BEVEZETÉS

Bár a harckocsik az I. világháború végén jelentek meg, a harckocsik és páncélozott harc- illetve szállító járművek szerepe a harc sikeres megvívásában a II. világháború óta közismert. Jelen cikkemben a harckocsik és páncélozott szállító, illetve gyalogsági harc járművek páncélvédelem fejlődési történetének egy szakaszát kívánom bemutatni.

A páncélvédeltség és a mozgékonyaság nagyban hozzájárul a kitűzött támadási célok eléréséhez, a csapatok megővéséhez, a győzelem kivívásához. A haditechnika gyors fejlődésének köszönhetően, a modernkor páncélosai jelentős átalakuláson estek át. Kibővült ezen eszközök alkalmazhatóságának köre, tovább fokozódott jelenlétük szükségessége. Az iraki háborúk tapasztalatai alapján, a koalíciós erők kezdetben nagy számban alkalmaztak könnyű lövész erőket. Később Bradly lövészpáncélossal felszerelt gépesített lövész egységekkel, és M1A1 Abrams harckocsikkal erősítették meg, illetve váltották le, és a területellenőrző feladatokat is ilyen eszközökkel felszerelt erőkkel hajtják végre.

ELŐZMÉNYEK

A modernkor harckocsijai az I. világháború végén, a megmerevedett frontvonalak áttörésének szükségessége révén jelentek meg. A lövészárkok, többsoros szögesdrótakadályok és komoly műszaki megerősítéssel rendelkező védelmi építmények mögé húzódtak, sorozatlövő fegyverekkel felszerelt gyalogság vonalát csak a páncélosok voltak képesek áttörni, és az állóháborút újra mozgásba hozni. A kor fémszörnyetegei pszichés hatást is gyakoroltak a védőkre, demoralizálva őket méretükkel, hangjukkal és sebezhetetlenségükkel.

TÓTH Barnabás

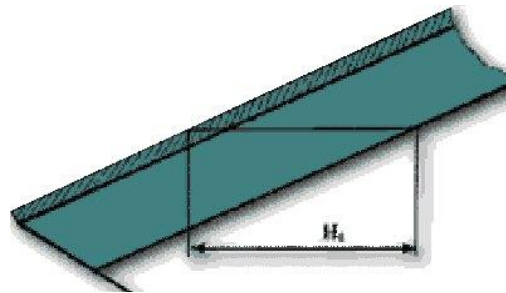
Az első típusok egyszerű szegecselt acéllemezekből készültek, a gyalogsági fegyverek lövedékei ellen nyújtottak védelmet. A harckocsikkal szemben kezdetben a már meglévő eszközökkel próbálták felvenni a harcot: tüzérségi eszközöket, ágyúkat, nagy kaliberű puskákat alkalmaztak ellenük. Természetesen egy új haditechnikai eszköz megjelenése az ellene hatásos fegyver kifejlesztését vonzza maga után, így később megjelentek a páncéltörő fegyverek.

A kezdeti időkben nem lévén megfelelő tapasztalat, kérdéses volt a harckocsi alkalmazásának a mikéntje is. Eleinte csak a gyalogság támogatására szánták, majd a sikereknek köszönhetően felmerült az önálló alkalmazás lehetősége is. Amint a páncélosok a hadviselő felek arzenáljában egyre inkább elterjedté váltak, a harckocsi-harckocsi elleni alkalmazásának igénye is megjelent.

Amikor a harckocsi alkalmazásának lehetőségeit vizsgáljuk, mindig három tényezőt kell figyelembe venni, úgymint: tüzerő, páncélvédetség és a manőverező képesség (mozgékonyosság). A három tulajdonság helyes összhangja határozza meg a harckocsi értékét, képességeit. Világos, hogy a három tényező nem fejleszthető a végtelenségig, mivel egymással fordított arányosságban állnak. A harckocsi védetségének, páncélozottságának növelése tömegnövekedéssel jár, ami rontja a mozgékonyt, és ehhez hasonlóan a löveg űrméretének növelése szintén súlynövekedést eredményez, ami a mozgékonyt rovására megy. A harckocsi fejlesztése mindig a meghatározott feladatkörnek megfelelően a hangsúlyt hol az egyik, hol a másik szempontra helyezve történt.

BALLISZTIKAI VÉDELEM

Eleinte a védetség fokozása megoldható volt a páncéllemezek vastagságának növelésével, illetve nagyobb szakítószilárdságú, jobb minőségű anyagok alkalmazásával. Ezzel párhuzamosan felismerték, hogy a harckocsi profiljának csökkentésével és a páncéllemezek megdöntésével tovább fokozható a kezelők védelme. Ezt a fajta védelmet nevezzük ballisztikai védelemnek.

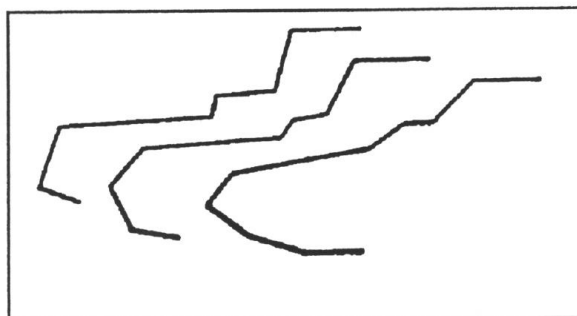
1. Kép: Ballisztikai védelem¹

A nagy szögben megdöntött páncéllemezek esetében a becsapódó gránátok kedvező esetben lecsúsznak a páncélról, az átütéshez pedig a gránátnak lényegesen hosszabb utat kell megtennie benne, mint egy függőlegesen elhelyezett páncéllemez esetében. Ezzel a megoldással páncéltörő gránátok hatásosságát 10-30%-al sikerült csökkenteni². Ugyanakkor csökkent a páncélosok mérete is, megváltozott az alakjuk, kialakult a klasszikus 4 fős kezelőszemélyzetű, toronyba szerelt löveggel és géppuskával felszerelt harckocsi.

¹ A jövő szárazföldi harcjárműve: túlélni mindenáron! Cifka Miklós, 2005. január 2. 15:10, <http://www.sg.hu/printer.php?cid=35015>

² A páncélok változása és a páncéltörő tüzérszerek alkalmazásának elvi alapjai és összefüggései a Magyar Honvédségben, Sajtó Sándor őrnagy, 1996, Kandidátusi értekezés, 11-12. oldal.

TÓTH Barnabás

2. Kép: A harckocsik formájának változása²

ELŐTÉT PÁNCÉLOK

A fejlesztőmérnökök a meglévő, bevált típusok korszerűsítése végett a korábban rendszerített típusoknál kiegészítő páncélzat elhelyezésével javították a harckocsik védelmét. A frontpáncéllemez külső felületére feltéppáncélzatot helyeztek el, a torony és a test oldalsó részére pedig előtét páncélt szereltek. Ezen megoldásokat már a II. Világháborúban is alkalmazták az egyes típusok páncélvédeltségének fokozására, mint például a 3. képen látható Pz-IV harckocsi esetében.

3. Kép: Kiegészítő (előtét) páncélzattal szerelt Pz IV harckocsi 1944-ben a Keleti fronton³

Az 1960-as években újfent felmerült az ilyen jellegű kiegészítő páncélzat alkalmazása, amely a páncéltörő rakéták korai működésbe hozását célozták meg, és az arab-izraeli háborúk tapasztalataiból származtak. A páncéltörő rakétákat kumu-

³ <http://www.axishistory.com/index.php?id=1285>

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

TÓTH Barnabás

latív harci fejjel szerelik fel, ami egy, a repülés irányába táguló fémtölcsér külső oldalán elhelyezett robbanótöltet. A töltet beindítása során, kémiai energiájának koncentrálásával, nagysebességű plazma halmazállapotú fémmalátot állít elő és ennek mozgási energiájával „töri” át a páncélt. A kumulatív hatás akkor tud maximálisan érvényesülni, ha az energiasugárnak van ideje felépülni. Az ehhez szükséges időt – amit emelési időnek nevezünk - a gránát elején elhelyezett rogyókúp hossza biztosítja. Amennyiben a gránátot a páncéltól távolabb lehet működésbe hozni, akkor annak hatékonyságát romlik. Az arab-izraeli háborúkban ezen felismerés alapján, kezdetben a kezelőszemélyzet készített előtétpáncélzatot a harckocsi torony köré különféle szükséganyagokból, farönkökből, deszkákból. A fejlesztőmérnökök harckocsik korszerűsítésekor erre páncéllemez alkalmaztak. A külső páncélzat megerősítése mellett a küzdőtér belső oldalára kevlár lemezeket erősítettek, amivel a páncélról találat esetén leszakadó fémrepedések felfogását valósították meg. Az ilyen jellegű fejlesztések a harckocsi mozgékonyágát, hatótávolságát, esetenként a bemálházható lőszer mennyiségét csökkentették, de lényegesen megnövelték a kezelőszemélyzet túlélőképességét.

4. Kép: Korszerűsített T-55 harckocsi, a torony előtét, a homlokpáncélon kiegészítő páncélzattal⁴

5. Kép: Leopard-1 harckocsi utólag felszerelt kiegészítő páncélzattal⁵

⁴ http://rkwetterau.de/assets/images/t55_2.jpg

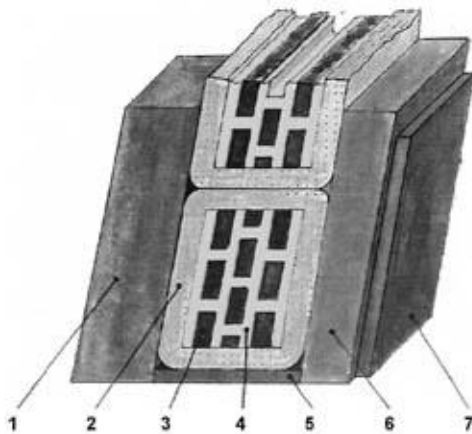
⁵ A jövő szárazföldi harcjárműve: túlélni mindenáron! Cifka Miklós, 2005. január 2. 15:10, <http://www.sg.hu/printer.php?cid=35015>

TÓTH Barnabás

A 4-5. képen a korábbi keleti, illetve nyugati blokk országai haderejében rendszeresített, kiegészítő páncélzattal ellátott harckocsin, a korszerűsítés során végrehajtott módosítások láthatóak.

RÉTEGELT PÁNCÉLOK

A harckocsik védelemének további fokozására a mérnökök a páncéllemezek rétegelésében találták meg a megoldást. Az eljárás lényege, hogy különböző tulajdonságú anyagokból úgynevezett „szendvicspáncélt” hoznak létre. A különböző rugalmasságú anyagok eltérő perforációs átmérőt eredményeznek így a kumulatív sugár átmérője a lágyabb anyagban megnő, vagyis nagyobb felületen találkozik a következő kemény páncélréteggel. Ezért a páncélba légréseket, éghetetlen műanyag- és kerámiabetétet helyeznek el, így növelve a páncél ellenálló képességét. Az ilyen páncélokot nevezzük Chobham páncélnak, az angliai Chobham Common-ban található páncélos harcjármű fejlesztő kutatóintézet neve után, ahol az 1960-as években kifejlesztették. A Chobham-páncélzatban a két fő páncéllemez közé kerámiából készült – műanyag térkitöltő elemekkel rögzített – lapokat fognak be. A 6. képen a Chobham páncél elvi felépítése látható.

- 1: külső páncélréteg;
- 2: rugalmas burkolóanyag;
- 3: kerámialemez
- 4: műanyag elválasztó lemez
- 5: távolságtartó páncéllemez
- 6: belső páncéllemez
- 7: hő- és neutron- sugárzás ellen védő lemez

6. Kép: A Chobham-páncélzat elvi felépítése⁶

A páncéltörő fegyverek újabb generációjának megjelenése – tandem robbanó fejek – további fejlesztésekre készítette a harckocsi tervezőmérnököket. A már említett Chobham páncélok tökéletesítése volt az egyik útirány. Különböző műanyagokat, kerámiabetéteket, üvegszálat alkalmazva sikerült tovább növelni az így elérhető védelmet. A rétegelt páncélzatban a vékonyabb páncéllemezek között 5–10 centiméter mély üreg van, ez a robbanótöltet energiájának jókora részét felemészti, és a gázokat az e célra kialakított nyílásokon át engedni kifűjni⁷.

Az 1970-es évek végén az űrméret alatti gránátok új generációja jelent meg, az ún. nyíllövedékek. Ezek alkalmazása során kiderült, hogy a fejlesztők elhanyagolták a kinetikai energiájú lövedékek elleni védelmet, és az újabb páncéltörő nyíllövedékek ellen is fokozni kell a páncélok ellenálló képességét. Ehhez valamilyen sűrű és kemény anyag kell, ezért wolfram és hozzá hasonló nehézfémeket alkalmaztak a páncélrétegek között, sőt a mérnökök az M1A1 és A2 harckocsik esetén 1988-tól kezdve kimerített urániumot (U238-at) használnak. Ezek az anyagok sokkal sűrűbbek, mint az acél, ezáltal nagyobb védelmet tudnak nyújtani a kinetikus energiát használó (hagyományos) páncéltörő lövedékek ellen.

⁶ Dr. Sári-Nagy Pál, <http://www.sulinet.hu/eletestudomany/archiv/2001/0105/harckocsi/harckocsi.html>

7-8 A jövő szárazföldi harcjárműve: túlélni mindenáron! Cifka Miklós, 2005. január 2. 15:10, <http://www.sg.hu/printer.php?cid=35015>

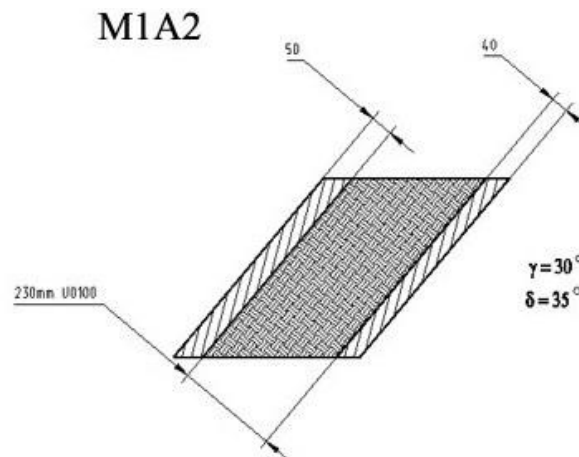
HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

TÓTH Barnabás

Ezzel egyidejűleg viszont jelentősen megnövelik a harcjármű tömegét, például az M1A1 esetén a kimerített uránium alkalmazása mintegy 5 tonna plusztömeget jelent.

A modern szendvicspáncélok esetén a kemény kerámialemezeket könnyű, de erős anyagba, például üvegszál erősítésű műanyagba ágyazzák, amelyet kívülről egy gumi fedőlemez takar, aminek az a feladata, hogy óvja a sérülésektől a páncélelemet. A jól összeállított szendvicspáncél akár a másfélszer-kétszer olyan vastag hagyományos acélpáncéllal egyenértékű védelmet nyújt, de több helyet is kíván, hogy elnyelhesse a lövedékek becsapódási energiáját.

7. Kép: Az M1A2 „Abrams” harckocsi páncélzatának feltételezett metszete⁸

A csapatok tevékenységében napjainkban előtérbe kerültek a békekikényszerítő-békefenntartó műveletek ellátása. Az ilyen katonai műveletek során jelentkező feladatok – úgymint ellenőrző áteresztő pontok működtetése, őrzés-védelem, konvojkísérés, járőrözési feladatok - zömében lakott területeken, városi környezetben kerülnek végrehajtásra és elsősorban az aszimmetrikus hadviselés jelentette veszélyek jellemzi őket. Ilyen szituációkban gyakran éri rakétatámadás a járműveket. Elsősorban az RPG típusú vállról indítható páncéltörő gránátokkal való támadás fenyegetése magas, és az ilyen fegyverek még egy Abrams harckocsi számára is veszélyesek, ha a páncélzat oldalsó, hátsó részét találják el.

8. Kép: Kiegészítő páncélzattal felszerelt orosz BTR-80 Csecsinában⁹

A páncélozott harcjárműveket speciálisan ilyen feladatok ellátására „városi túlélésre” segédpáncélzattal lehet ellátni. Az ilyen „ketrec”, vagy más néven „rács” (cage) jellegű kiegészítő páncélzat nem új találmány, már a II. Világháborúban is alkalmazták, célja a kumulatív gránátok korai működésbe hozása, ezáltal a kumulatív hatás csökkentése. Az amerikai hadsereg legújabb fejlesztésű harcjárműve, a Stryker számára is készült RPG-k elleni védelmet célzó kiegészítő páncél, súlya megközelítőleg 3 tonna.

⁸ Countering the RPG Threat, <http://www.defense-update.com/features/du-1-04/rpg-threat.htm>

9. Kép: Stryker harcjármű „ketrec” kiegészítő páncélzattal¹⁰

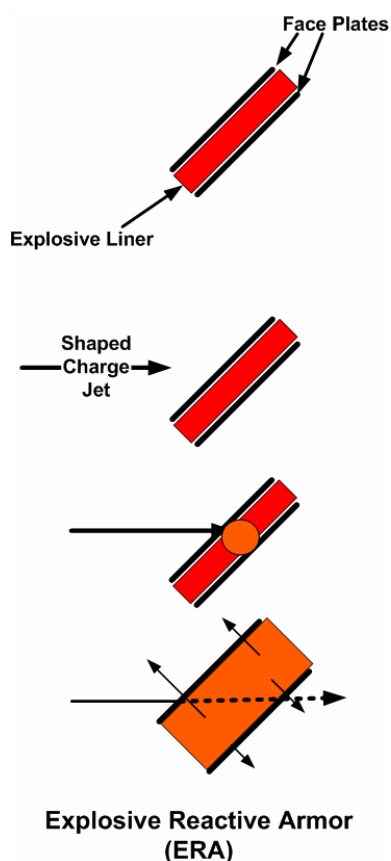
Az ilyen típusú páncélok természetesen nem nyújtanak védelmet a repeszromboló gránátok és a kinetikus energiát használó lövedékekkel szemben.

REAKTÍV PÁNCÉLOK

A reaktív páncélok fejlesztése az 1960-as években kezdődött, amikor a költséges üveg és kerámia páncélok a páncéltörő lövedékek ellen már nem bizonyultak kellően hatásosnak. A fejlesztés alapötlete egy irányított energia létrehozása volt, amelynek segítségével a kumulatív sugár valahogy el lehet téríteni, ezáltal csökkenteni a páncélra kifejtett koncentrált energiáját. A kezdeti elképzelés a kumulatív sugár hatására aktiválódó, a páncél oldalára elhelyezett robbanótöltet volt. A páncéltörő rakéta robbanáskor keletkezett hő hatására ez felrobban, és a kumulatív sugár elé helyez egy fémlamezt. A kutatók ezt később elvetették, mivel nagyon nagy mennyiségű robbanóanyagra volt szükség a megvalósításához. 1969-ben a norvég Dr. Manfred Held fejlesztette ki a robbanó páncélt, amelyből később a robbanó reaktív páncél kialakult. Ez két egymással párhuzamos fémlamezből állt (dinamikus elemek), közte robbanóanyaggal. A fémlamezek a várható beesési sugárra kb. 60 fokos szögben helyezkednek el. Amikor a kumulatív sugár belép a robbanóanyagba, iniciálja azt, a robbanás pedig a lemezeket nagy sebességgel szétnyomja. A lemezek elhelyezkedéséből adódóan a robbanás az első lemezt az x-y síkban felfelé és kissé előre nyomja, míg a hátsó lemezt ellentétesen hátrafelé. A robbanó reaktív páncél (Explosive Reactive Armor-ERA) elvi működését a 10. kép szemlélteti.

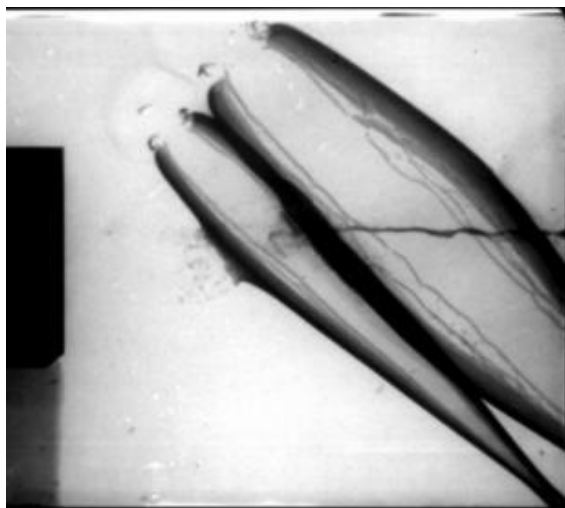
A robbanótöltet formázott kialakítása miatt a külső fémlamez a függőleges tengelyen felfelé kezd el mozogni. A lemez nagyobb részét a kumulatív sugár még nem ütötte át, így folyamatosan még sértetlen felületbe ütközik. Továbbá az első lemez a sugár irányába is mozog, destabilizálva azt. A destabilizált sugár ezután a detonációs hullámok hatására örvénylő mozgás során a hátsó lemezen jelentősen szétszóródik, és nem képes áthatolni a fő páncélon. Az elsődleges hatás mellett meg kell említeni a sugár tömegének csökkentését is. Ezen felül az átütő, központi sugár kb. 8000 m/s sebességgel halad, míg a szélén csak 3000 m/s a sebessége. A fő átütést a központi sugár végzi, amelynek szétszórása jelentősen csökkenti a hatékonyságot. A 11. képen egy működés közben készült röntgenfelvétel szemlélteti az ERA hatását a kumulatív sugárra.

¹⁰ Countering the RPG Threat, <http://www.defense-update.com/features/du-1-04/rpg-threat.htm>

10. Kép: A robbanó reaktív páncél működési elve¹¹

A RRP (robbanó reaktív páncél) első generációja a nagy űrméretű kumulatív töltetekkel szemben mintegy 350-400 mm hagyományos páncélvédelemnek megfelelő növekedést biztosított. Ez a tényleges vastagsághoz képest mintegy hússzoros szorzó, amely jelentős hatékonyságot mutat. Ettől függetlenül a kezdeti fejlesztéseknél változatlanul szükség volt az erős mögöttes páncélra.

11. Kép: Kumulatív sugár találat az ERA-n

Az első ERA típusokat az izraeli hadsereg rendszeresítette a 1970-es évek végén „Blazer” néven, a Mag'lach (M60A1 & M48A3) és Sho't (Centurion) harckocsikhoz. A későbbi változatokat a Ti-67S-re szerelték (felújított T-55). A Mag'lach változata

¹¹ http://en.wikipedia.org/wiki/Reactive_armour

TÓTH Barnabás

1000 kg, a Sho't csomag 850 kg tömegű volt.

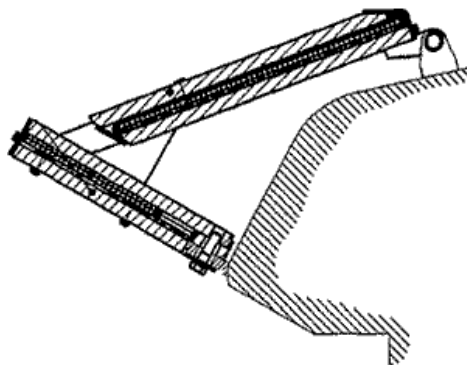

12. Kép: ERA-val felszerelt T-72 harckocsi¹²

Az első izraeli változat kezdetleges volt, hatalmas szabad felületeket hagyott a páncéltesten, de ettől függetlenül az 1982-es libanoni megszállás idején hatékonynak bizonyult. A libanoni tapasztalatok alapján az orosz fejlesztők 1983-ban elkezdtek alkalmazni a saját változatukat a T-80BV harckocsira. Ez kisebb kazettákból állt, illetve köztes ék alakú fémlapokból. Az ékeket a holtterek védelmére használták, és a szomszédos „tégglák”-ra támaszkodott. 1985-re a legtöbb szovjet harckocsit felszerelték ezzel a változattal. A T-80BV általában 210-222 robbanó téglát hordozott a lövegtorony elülső, oldalsó részén, valamint a tetején. A T-64BV változat csak 115 blokkot hordozott, elsősorban szemből történő védelemre. Ezen változatok után a T-72A és B, később pedig a T-62 és T-55AM1 harckocsik is kaptak RRP-t. A szovjet változat több szempontból fejlettebb volt a Blazer-nél. A blokkok mérete 40%-al kisebb, ami a robbanó rétegek elhelyezése szempontjából kedvezőbb feltételeket teremt, mert az alsó páncélrétegre kisebb visszaható erő hárul. Továbbá a kialakítás egy kicsit ügyesebb, mivel a blokk aszimmetrikus, vagyis az egyik vége vastagabb. Ez működés közben nemcsak távolodást, hanem forgómozgást is eredményez, ezáltal a páncél még védettebb a kumulatív hatással szemben.

Az ERA rendszerek fejlesztésének következő iránya az űrméret alatti lövedékek elleni védelem volt. A szovjet fejlesztés Kontakt-5 néven vált ismertté és 1985-ben alkalmazták először T-80V harckocsikon (13-14. Kép). Felépítése: 10,5 cm széles, 23 cm hosszú, 7 cm vastag blokkok, egyenként 10,35 kg súllyal. Összesen mintegy 2,8 tonna többletterhelést jelentenek a harckocsin. A blokkok belső elrendezése: 15mm lemez elől, 35mm robbanóanyag, 20mm lemez. Összehasonlításként: az 1980-as amerikai változat elől 60 mm-es, hátul 5 mm-es lemezt alkalmazott¹³.

13. Kép: Kontakt-5 RRP rögzítése a harckocsin¹⁴

¹² http://en.wikipedia.org/wiki/Reactive_armour

¹³ <http://fofanov.armor.kiev.ua/Tanks/EQP/era.html>

¹⁴ <http://btvt.narod.ru/4/armor.htm>

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

TÓTH Barnabás

14. Kép: Kontakt-5 ERA egy T-72-es tornyán¹⁵

A kinetikus energiájú lövedékek hatékonyságának csökkentésére matematikai megközelítést is alkalmazhatunk, melynek lényege: az űrméret alatti lövedékkel szemben a mozgó lemezek annak nagyjából 60%-os sebességével haladnak, egymástól távolodva. A lövedék könnyedén áthatol rajtuk, viszont jelentősen veszít sebességéből. Ezen felül mivel az első és hátsó lemez egymással párhuzamos irányba is mozog, ezért lemetszi a lövedék orr részét, ami nagyjából 8%-os tömegvesztést okoz és eltompítja. A lefele mozgó hátsó lemez erős keresztirányú erőket is ébreszt, vagyis nyíró igénybevételnek teszi ki az áthatoló páncéltörő magot. Mivel a lövedékek becsapódásakor inkább csak hosszirányba ható erők szoktak keletkezni, nem is különösebben ellenállóak a keresztirányú nyíróerőkkel szemben, ennek hatására a „Kontakt-5”-be csapódva gyakorlatilag széttörnek. Tovább számolva a tompulás következtében 20-30%-os hatékonyság csökkenés is létre jön. A sérült lövedék ezen felül a rezgések hatására destabilizálódik, ami további átütő erő veszteséghez vezet. Az első lemez ezen felül 2-3%-al el is téríti a lövedéket a röppályától. A 2%-os eltérés nagyjából 6%-os páncélvastagság növekedéssel jár, és exponenciálisan növekszik. Az átütőképesség teljes csökkenése így kb. $2\% + 8\% + 22\% + 6\% = 38\%$. Átszámítva ez 160%-os páncélvédettség növekedést eredményez¹⁶.

A Kontakt-5 ERA változatot a NATO is letesztelte, miután Németország egyesülését követően a kezükbe kerültek a volt keletnémet hadsereg Kontakt-5-tel felszerelt T-72-ei. A tesztet az akkori kor leghatásosabb nyugati páncéltörő lövedéke, az M1A1 és A2 Abrams harcokocsikhoz rendszeresített M829 kimerített urán magvas páncéltörő nyíllövedékével hajtották végre. A kísérleti lövészetek során a lövedék a T-72-es ERA-val védett páncélnem volt képes áthatolni¹⁷.

¹⁵ <http://bvtv.narod.ru/4/armor.htm>¹⁶ <http://armor.kiev.ua/fofanov/Tanks/EQP/era.html>¹⁷ Reaktív páncélnem, Cifka Miklós péntek, 22 július 2005, http://bop.agria.hu/index.php?option=com_content&task=view&id=67&Itemid=33

TÓTH Barnabás

15. Kép: A Kontakt-5 megállította az űrméret alatti nyíllövedéket¹⁸

KORSZERŰ ROBBANÓ REAKTÍV PÁNCÉLOK

A nyugati országok hadseregei eleinte nem folytattak ERA fejlesztéseket. Különösen az USA haderejében alakult ki az a vélemény, hogy nem célszerű ilyen nagy mennyiségű robbanóanyaggal beborítani a harcjárműveket. Ez az óvatosság nem volt alaptalan, mivel az első generációs ERA-k igen érzékenyek voltak, ezért védeni kellett az egyes elemeket egymástól, nehogy azok láncreakció szerűen beindítsák egymást. További problémaként merült fel, hogy a páncélosokat követő saját gyalogság ne legyen kitéve az ERA robbanásakor keletkező repeszhatásnak. Az első változatok nem voltak alkalmasak könnyű páncéltű harcjárművek védelmére sem, mivel a kazetták robbanásakor komoly erő hatott hátrafelé is.

Az izraeli Rafael cég folytatta a kutatásokat, és a fenti problémák megoldására kifejlesztette a csökkentett érzékenységű robbanó reaktív páncélt. A legfontosabb új jellemző az alacsony érzékenység, ami azt jelenti, hogy szállításkor, tároláskor, és karbantartáskor közönséges anyaghoz hasonlóan viselkedik, de kumulatív töltet hatására továbbra is képes az energia leadására. Így kevesebb szigorító és biztonsági intézkedésre van szükség, és könnyebben használható. Továbbá csökken a járulékos károkozás, amikor a robbanóanyag kifejti a hatását. Az új ERA a LBR (Low-burning rate) elnevezést kapta.

16. Kép: Egy izraeli M113-as reaktív páncéltűvel felszerelve¹⁹¹⁸ <http://bvtv.narod.ru/4/armor.htm>

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

TÓTH Barnabás

A robbanóanyagok szendvicsszerű rétegekben helyezkednek el, kívül az LBR, belül az ERA. Így a kevésbé érzékeny anyag védi a nagyérzékenységű robbanóanyagot. Működéskor pedig csökkenti a megvédendő jármű páncéljára visszaható erőket. Ezzel lehetővé teszi a vékonyabb páncélzatú járművek ERA-val történő felszerelését. Számos kísérlet igazolta, hogy a könnyűpáncélzatú harcjárművek esetében az ilyen kiegészítő védelem hatásos az RPG-7 gránátok találataival szemben.

Az izraeli Rafael fegyvergyártó cég külföldi megrendelők számára is elérhetővé, megvásárolhatóvá teszi az általuk gyártott páncélozott szállító és gyalogsági harcjárművek védetségét fokozó robbanó reaktív páncélzatot. Miután kísérletekkel bizonyították, hogy a robbanó reaktív páncél nem jelent veszélyt a harcjárműről szállt gyalogságra, több ország hadseregében is igény mutatkozott a harcjárművek ERA-val történő felszerelésére. Ezen igényt fokozták az iraki és afganisztáni tapasztalatok, ahol nagyszámú harcjármű semmisült meg RPG-7 és hasonló kumulatív gránátok által, mivel nem voltak felszerelve kiegészítő páncélzattal.

A védelmi csomag többféle harcjárműre felszerelhető, többek között a M2-M3 Bradley (17. Kép), M113, MOWAG Piranha, illetve Stryker típusokra is. A szlovén és horvát hadsereg is rendelt a rendszerből. Horvátország az új fejlesztésű RRAK harckocsit, Szlovénia pedig a meglévő T-55 harckocsikat szándékozza felszerelni velük

17. Kép: Egy reaktív páncélzattal felszerelt Bradley harcjármű Irakban.
Az ERA megállította az RPG lövedéket²⁰

A "Kontakt-5" utóda a "Kaktus", amely sokkal nagyobb blokkokból áll. Ilyennel mutatták be a T-12UM1 "Fekete Sas" prototípusát és BMP-3M-at (18. Kép).

8. Kép: BMP-3 harcjármű
„Kaktus” ERA-val felszerelve²¹

Az ERA fejlesztések során számtalan különféle megoldáson dolgoznak:

- Self Limiting ERA (SLERA), mely nagyon minimális robbanóanyag mennyiséget tartalmaz, így kevésbé ve-

¹⁹ A jövő szárazföldi harcjárműve: túlélni mindenáron! Cifka Miklós, 2005. január 2. 15:10, <http://www.sg.hu/printer.php?cid=35015>

²⁰ A jövő szárazföldi harcjárműve: túlélni mindenáron! Cifka Miklós, 2005. január 2. 15:10, <http://www.sg.hu/printer.php?cid=35015>

²¹ Reaktív páncélzat, Cifka Miklós péntek, 22 július 2005,

http://bop.agria.hu/index.php?option=com_content&task=view&id=67&Itemid=33

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

TÓTH Barnabás

szélyes a kezelése, és kisebb lehet a tömege.

- Más SLERA változatoknál nem robbanóanyagot használnának, hanem valamilyen vegyi anyagot, amely a kumulatív sugár hatására fejlesztené a panelek elmozdítására szükséges gáznymást.
- CLARA a Dynamite Nobel által kifejlesztett megoldás, amelyet a német Marder lövészpáncélos védelmének növelésére fejlesztettek ki. Az ERA blokkok nem tartalmaznak fémet, kompozit lemez és robbanóanyag rétegekből áll, működésbe lépésekor pedig minimális a repeszhatás, így kímélve az esetleg közelben tartózkodó saját gyalogos egységeket.
- "Non-Explosive Reactive Armor" (NERA) vagy "Non eXplosive Reactive Armor" (NxRA), olyan megoldás, amikor a blokkok elmozduló lemezeit nem valamilyen robbanással hozzák létre, hanem általában elektromágneses úton, és speciális érzékelők aktiválják őket. A fő előnye az, hogy akár többször is lehet aktiválni, szemben a hagyományos ERA-val.

ÖSSZEGZÉS

Az alkalmazási tapasztalatok szerint a fent bemutatott védelem fokozását célzó fejlesztések, korszerűsítések jelentős mértékben megnövelik a páncélozott eszközök túlélőképességét. Ez egyrészt az adott technikai eszköz harci használhatóságának felértékelődését jelenti. Másrészt a kezelőszemélyzet biztonságérzetét növeli, ezáltal csökkenti a harci stressz hatását, ami további hatékonyság növekedést okoz.

A Magyar Honvédség hadrendjében rendszeresített páncélozott eszközök esetében az egyes eszközökhöz a fent bemutatott „rács” kiegészítő páncélzat, illetve a robbanó reaktív páncélzat különböző típusai „illeszthetőek”. Ezen fejlesztések eredményeként korszerűbb, a kezelőszemélyzet részére nagyobb védelmet biztosító, haditechnikai eszközökkel láthatnák el feladataikat. Ez különösen az Afganisztánban békefenntartó feladatokat ellátó katonák esetében jelentkezne pozitívan, de hagyományos fegyveres konfliktus esetén is jelentős katonai potenciál növekedéssel járna.

Úgy gondolom, hogy mivel az ország jelenlegi gazdasági helyzete nem teszi lehetővé, hogy a 20-30 éves páncélos technikai eszközöket belátható időn belül korszerűbbre cseréljük, ezért a hosszútávon történő hadrendben tartáshoz szükséges az ilyen jellegű korszerűsítések végrehajtása.

Cikkem folytatásában a legújabb úgynevezett aktív védelmi berendezések bemutatásával foglalkozom.

Kulcsszavak: Páncélvédelem, harckocsi, gyalogsági harcjármű, páncélozott szállító harcjármű (PSZH), Chobham páncél, robbanó-reaktív páncél.

Keywords: Armor defense, main battle tank (MBT), infantry fighting vehicle (IFV), armored personal carriers (APCs), Chobham armor, explosive reactive armor (ERA).

FELHASZNÁLT IRODALOM

A jövő szárazföldi harcjárműve: lőjünk, de mivel?, 2004. december 20. 01:07, Hétfő - Cifka Miklós,

<http://www.sg.hu/cikk.php?cid=34916>

A jövő szárazföldi harcjárműve: túlélni mindenáron! Cifka Miklós, 2005. január 2. 15:10, <http://www.sg.hu/printer.php?cid=35015>

A páncélok változása és a páncéltörő tüzéregységek alkalmazásának elvi alapjai és összefüggései a Magyar Honvédségben, Sajtó Sándor őrnagy, 1996, Kandidátusi értekezés

Dr. Sári-Nagy Pál, <http://www.sulinet.hu/eletestudomany/archiv/2001/0105/harckocsi/harckocsi.html>

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

TÓTH Barnabás

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

Harcokcsivédelmi rendszerek fejlesztési és alkalmazási lehetőségei., Tóth Barnabás szds., 2006, Diplomamunka,

<http://armor.kiev.ua/fofanov/Tanks/EQP/era.html>

<http://btvt.narod.ru/4/armor.htm>

<http://en.wikipedia.org/wiki/Kontakt-5>

http://en.wikipedia.org/wiki/Reactive_armour

<http://www.fprado.com/armorsite/abrams.htm>

Reaktív páncélzat, Cifka Miklós péntek, 22 július 2005,

http://bop.agria.hu/index.php?option=com_content&task=view&id=67&Itemid=33

NEUARTIGE HERAUSFORDERUNGEN, GEFAHREN UND BEDROHUNGEN

EINLEITUNG

*„Ich sage mich los: von der leichtsinnigen Hoffnung
einer Errettung durch die Hand des Zufalls...“*

(Carl von Clausewitz¹)

Für den Einzelnen, für kleinere und größere Gemeinschaften und für die Gesellschaft ist es - wegen der unmittelbaren oder mittelbaren Betroffenheit und wegen der Auswirkungen von Konflikten - wichtig, diese zu erforschen, ihre Ergebnisse kennen zu lernen und die aus Konflikten abgeleiteten Erfahrungen zu systematisieren. Bestrebungen, solche Gefahren abzuwenden, die die Sicherheit des Menschen bedrohen könnten, haben eine lange geschichtliche Tradition. Jeder Konflikt, der eine Gemeinschaft - gleich wie sie strukturiert oder organisiert ist - betrifft, beinhaltet die Möglichkeit, dass die innerhalb dieser Gemeinschaft herausgebildeten konsensuellen Normen verletzt werden. Dadurch können die auf allgemeinem Übereinkommen (Akzeptanz) beruhenden Werte und/oder Interessen verletzt werden, wodurch gleichzeitig das allgemeine Sicherheitsgefühl beeinträchtigt wird. In den Jahren des Kalten Krieges war die Interpretation der sicherheitsrelevanten Konzeptionen darauf ausgerichtet, militärische Gefahren, durch die einzelne Staaten (Bündnisse) bedroht wurden, sowie bewaffnete Angriffe abzuwehren und potentielle Angreifer abzuschrecken. Zwischen 1945 und 1994 fielen 17 626 000 Menschen verschiedenen Konflikten zum Opfer.²

Die Auflösung der auf militärischer Macht basierenden bipolaren Welt brachte wesentliche Veränderungen mit sich. Dazu gehört auch, dass die während der Zeit des Kalten Krieges unterdrückten, das heißt mit militärischer Macht erstickten Gegensätze, an die Oberfläche gekommen sind. Die Gefahr eines drohenden Atomkrieges existierte zwar nicht mehr, aber die Welt ist dadurch nicht sicherer oder einträchtiger geworden. Ideologische, religiöse, ethnische Differenzen, Nationalitätenkonflikte und territoriale Diskussionen sind typische Erscheinungsformen, die in erster Linie durch mangelnde Stabilität genährt wurden. Die neu entstandenen Konflikte bedrohten die Sicherheit einzelner Regionen und zwangen die internationalen Organisationen, ihre Anstrengungen auf dem Gebiet der Konfliktverhütung und des Krisenmanagements in den entstandenen Spannungsherden zu verstärken und sich stärker bei der Wiederherstellung und Aufrechterhaltung des Friedens zu engagieren.

¹ Die Bekenntnisdenschrift In: SCHRAMM, W.: Clausewitz Leben und Werk Esslingen, 1977. p. 336. zitiert nach: SCHOLTZ, G.: Carl von Clausewitz, Bildnis eines deutschen Soldaten. Der unbekannte Clausweitz Berlin, 1936. p. 87.

² Quelle: International Strategic Studies 1995/1 Kartenanlage (Kriege und Konflikte 1945-1994)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

Dr. István RESPERGER

2. Beilage

Forma: EDER, ERICH. Landesverteidigung in der Zukunft. In: Österreichische Militärische Zeitschrift 1996/5 p. 515.
(Szerkesztette: Resperger István)

Im Gegensatz zu den militärischen Sicherheitsaspekten sind (hauptsächlich in unserer Region) die politischen, wirtschaftlichen und ethnischen Dimensionen immer stärker in den Vordergrund getreten und bilden nun die neuen sicherheitspolitischen Herausforderungen. Dazu zählen auch die internationale Migration, die organisierte Kriminalität, die Bürgerkriege und die Nationalitätenkonflikte. Die neu entstehenden Nationalstaaten - vorwiegend in Mittel- und Osteuropa und auf dem Gebiet der ehemaligen Sowjetunion - haben mit ihren ungelösten Wirtschafts- und Nationalitätenproblemen schwer lösbare Situationen entstehen lassen. Europa - als bewegende Kraft der historischen Veränderungen der Jahre 1989 und 1990 - stellt sich nicht nur als Sieger, sondern auch als Opfer dieser Ereignisse dar. Als Konfliktquelle ist hauptsächlich die infolge der mittel- und osteuropäischen Veränderungen entstandene politische, wirtschaftliche und finanzielle Instabilität auszumachen, die häufig zu einer Verstärkung des Nationalismus geführt hat und für Westeuropa eine Gefahr darstellt. Eine andere große Gefahrenquelle verbirgt sich in der raschen Ausbreitung des islamischen Fundamentalismus, der militärisch gesehen für den Balkan, wirtschaftlich, ideologisch und religiös gesehen für die ehemalige Sowjetunion, für Bulgarien und Rumänien eine Bedrohung darstellt. Daneben rückte die Frage der Entstehung eines neuen europäischen Machtgleichgewichts in den Mittelpunkt, denn durch die deutsche Wiedervereinigung und die Integration Deutschlands in die europäische Sicherheitsarchitektur war auch für die regionalen Mächte des Kontinents eine neue Situation entstanden.

Auf die sich vollziehenden politischen Veränderungen folgten mit Verspätung die Bemühungen um die Reduzierung der vorhandenen Waffen und Waffensysteme. Die Modifizierung des Auftrags und der Einsatzgrundsätze der Streitkräfte hatte wichtige Auswirkungen auf die Anforderungen bezüglich der Bereitschaftsstufen und Zeitnormen.³ Nach der Been-

³ NEUMANN, K.: NATO-Streitkräftestrukturen im Spiegel der sicherheitspolitischen Lage in Europa
In: Österreichische Militärische Zeitschrift 1998/5 p. 501.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

Dr. István RESPERGER

digung des Kalten Krieges wurden die Veränderungen vorwiegend durch politische und militärische Ereignisse vorange-
trieben. Während die Gefahr eines „großen Krieges“, einer Konfrontation in Europa stark abgenommen hatte, mussten
auch die führenden Mächte dieser Welt, den Auftrag der Streitkräfte vor dem Hintergrund der neu entstehenden Konflikte
und der gesunkenen Wahrscheinlichkeit einer militärischen Konfrontation neu überdenken. Diese Prozesse führten im
Jahre 1991 und 1999 zur Formulierung der neuen strategischen Konzeption der NATO, mit dem Ziel, Auftrag und Bereit-
schaftsstufen der Streitkräfte an die veränderte strategische Lage anzupassen. Auf diese Weise entstand der Begriff der
Reaktionskräfte (immediate und rapid reaction forces) und die Kategorie der Hauptverteidigungs- und Reservekräfte. Die
Bewältigung der nach Beendigung des Kalten Krieges entstandenen neuartigen Konflikte (Tschetschenien, Jugoslawien)
hat gleichzeitig die praktische Anwendbarkeit des Konzepts, vor allem in bezug auf die Fähigkeiten der europäischen
Streitkräfte, bewiesen.

Charakteristisch für die im veränderten sicherheitspolitischen Umfeld - einschließlich der geopolitischen und geostrategi-
schen Auswirkungen - manifest gewordenen neuartigen Konflikte war deren schnelle Entstehung, sowie heftiger und
langwieriger Verlauf. Um weiterhin effektiv zu bleiben, mussten daher die Methoden der Konfliktverhütung und Krisen-
bewältigung erheblich verändert werden. Für die Bewältigung von Krisen, die eine Gefährdung der militärischen Sicher-
heit darstellten, mussten - nicht nur im Bündnis, sondern auch im nationalen Rahmen - neue Methoden und Verfahren
erarbeitet werden. Neben der früheren eindeutig militärischen Bedrohung mussten die Mitgliedstaaten auch Pläne, Vor-
gehensweisen und Gegenmaßnahmen erarbeiten, die zur Bewältigung der Folgen der Migration, der Drogenproblematik,
der nationalen, religiösen und ethnischen Unterschiede, des Terrorismus, der Probleme der Informationstechnologie, des
Finanzwesens und der inneren Sicherheit geeignet waren. In der neuen Strategischen Konzeption der NATO von 1999
sind neben dem Schutz der Territoriums der Mitgliedstaaten - dies gehört zu den traditionellen Aufgaben nach Artikel 5 -
auch Krisenbewältigung und Konfliktverhütung zu zentralen Aufgaben geworden. Nach dem Gipfeltreffen in Prag ist der
Kampf gegen den Terrorismus in den Mittelpunkt gerückt.

Die Revolution auf dem Gebiet der militärischen Angelegenheiten (Revolution of Military Affairs)⁴, das Streben nach
Überlegenheit auf dem Gebiet der Informationsbeschaffung, das Konzept „des Krieges ohne Tote“ erfordert für die neu-
en Streitkräfte eine genaue Planung, Auslegung und Durchführung der Aufgaben.

*Während meiner Forschungsarbeit habe ich die Hypothese aufgestellt, dass nach der Auflösung der bipolaren Welt die
neuartigen ethnischen, religiösen und nationalitätsbedingten Probleme in den Vordergrund getreten sind. Das Sicher-
heitsumfeld unseres Landes hat sich im Vergleich zu den Zeiten des Kalten Krieges erheblich verändert, das Anwen-
dungsspektrum der militärischen Macht hat sich ausgeweitet. Um bewaffnete Konflikte, neue Herausforderungen und
Gefahren erfolgreich bewältigen zu können, muss eine geeignete Strategie erarbeitet werden.*

Die Anzahl der Heeresdivisionen der NATO verringerte sich im Vergleich zu den Zahlen von 1990 auf 65% (70 Divisionen), die Anzahl der
Schiffsverbände auf 60% (350 Verbände), die Zahl der Fliegerverbände auf 50% (125 Verbände) die Zahl der Luftabwehrverbände auf 35%.
Die Veränderungen bei den Bereitschaftszeiten waren noch drastischer, anstatt der früheren wenigen Stunden, erhöhten sich die
Bereitschaftszeiten auf Tage oder Wochen.

⁴ Laut Experten sind die wichtigsten Stationen dieser Revolution:

1. Zusammenarbeit der einzelnen Waffengattungen in der deutschen Armee während des Polenfeldzugs und des westeuropäischen
Feldzugs im Zweiten Weltkrieg;
2. Aktivitäten der britischen Luftwaffe während des England-Gefechts;
3. Aktivitäten der deutschen U-Boote;
4. Entwicklung und Einsatz der amerikanischen Nuklearwaffen;
5. der massenhafte Einsatz von Aufklärungs- und Eloka-Mitteln im Golfkrieg.

In: BARTLETT, H. - HOLMAN, PAUL - SOMES, T.: Einsatzplanung militärische Revolutionen und die Tyranie der Technologie p.1

Zielsetzungen der Studie

1. Definition der möglichen Gefahren - Risiken, Herausforderungen und Bedrohungen - auf globaler und regionaler Ebene.
2. Erläuterung der wichtigsten Begriffe im Zusammenhang mit Krise, Krisenbewältigung und Konfliktverhütung.
3. Schlussfolgerungen aus den theoretischen Grundlagen der Strategien zur Krisenbewältigung auf der Basis der internationalen Erfahrungen. Aufzeigen der Grundlagen einer nationalen Krisenbewältigungsstrategie, prozessorientierte Darstellung der einzelnen Bestandteile und der Wechselwirkungen zwischen diesen Elementen.

Kapitel 1

NEUARTIGE HERAUSFORDERUNGEN UND RISIKEN

1.1 Charakterisierung der Konfrontation

Ich halte eine Übersicht über die Zeit des Kalten Krieges und der unmittelbar darauffolgenden Zeit für außerordentlich wichtig, da man die Ereignisse, Konflikte und Krisen der Gegenwart nicht losgelöst und aus dem Zusammenhang gerissen analysieren kann. Dem Überblick und der Analyse lege ich zwei verschiedene Gedankenstränge zu Grunde. Einerseits untersuche ich die technischen Neuerungen und die Einführung neuer wehrtechnischen Mittel, andererseits betrachte ich das System der internationalen Beziehungen in Abhängigkeit von den angewandten Doktrinen und der entstandenen Krisen. Diese beiden Bereiche hängen eng miteinander zusammen, da die wehrtechnischen Entwicklungen und deren Einführung bei den Streitkräften mittelbar oder unmittelbar auch auf die militärischen, politischen und diplomatischen Beziehungen Auswirkungen hatten. Ein gutes Beispiel hierfür sind die verschiedenen Massenvernichtungswaffen, die neuen Methoden, die Waffen ins Ziel zu bringen oder das militärische Weltraumprogramm. Meiner Meinung nach gibt es noch einen weiteren wichtigen Aspekt, der den historischen Überblick im Zusammenhang mit der Entstehung und Bewältigung von Konflikten rechtfertigt. Selbstverständlich ist jede Krise durch ein bestimmtes historisches, geostrategisches und sicherheitspolitisches Umfeld gekennzeichnet, so dass ihre Entstehung und Bewältigung einzigartige Besonderheiten aufweist. Mit den Methoden einer wissenschaftlichen Untersuchung ist man trotzdem in der Lage, allgemein gültige, für die Lösung zukünftiger Krisen nützliche und gangbare Wege aufzuzeigen und bestimmte Tendenzen und Gesetzmäßigkeiten zu erkennen. In der Phase der Konfrontation der beiden Supermächte manifestierten sich Konflikte und Herausforderungen nicht so deutlich wie heute, aber auch in den Jahren des Kalten Krieges gab es zahlreiche Konflikte. In der Zeit zwischen 1945 und 1976 waren auf dem Territorium von 71 Staaten insgesamt 84 Staaten in 120 Kriegen und bewaffneten Konflikten involviert, und die Zahl der Opfer betrug mehr als 25 Millionen.⁵

Die Phase des Kalten Krieges wurde grundsätzlich durch die Beziehung der beiden Supermächte Sowjetunion und USA nach Beendigung des Zweiten Weltkriegs bestimmt. Die Siegermacht Sowjetunion, die viel „verloren und viel gewonnen“ hat, ließ zwischen den Flüssen Ussur und Elbe ein riesiges Festlandreich entstehen. Die Siegermacht USA, die „viel gewonnen“ hat, nutzte die günstige wirtschaftliche und politische Situation zur Ausdehnung ihrer Hegemonie auch auf Westeuropa.⁶ Viele versuchten die nach Beendigung des Zweiten Weltkriegs in den internationalen Beziehungen ent-

⁵ KENDE I.: Napjaink százhusz háborúja (1945-1976) p. 17. Vergl.: HOLSTI, K. J.: Peace and War Armed Conflicts in international order (1648-1989) p. 287./Zwischen 1945-1989 gab es insgesamt 273 bewaffnete Zusammenstöße und Kriege. Davon wegen territorialer Gegensätze 52; zur Erlangung der nationalen Unabhängigkeit 52; wegen religiöser-ethnischer Differenzen 12; Zusammenstoß zweier Mächte 30; ideologische Gründe 30; Zusammenstoß regionaler Mächte 5; Aufstand gegen Staat und Regierung 22; Streben nach Autonomie 7; sonstige Gründe 63.

Siehe auch: CSABAI GY.: A béke, a konfliktus és a háború kérdései a XXI. század hajnalán p. 39. A konfliktusok száma: 1990-31; 1991-29; 1992-29; 1993-28; 1994-27; 1995-16; 1996-18, 1997-19; 1998-15; 1999-24; 2000-11 alkalom.

⁶ Siehe: FISCHER F.: A megosztott világ (1945-1989) pp. 9-53 és

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

Dr. István RESPERGER

standene Ordnung graphisch darzustellen, wobei die Ereignisse hauptsächlich mit der Kurve der Konfrontation und der Kooperation dargestellt wurden.⁷ In der Anlage 1 habe ich parallel zum Kurvenverlauf der Beziehungen die Einführung der wichtigsten Waffensysteme dargestellt, da - meiner Meinung nach - die Supermächte in der Zeit des Kalten Krieges in erster Linie auf militärischem Gebiet versuchten, Überlegenheit zu erzielen, um eine größere Sicherheit und Abschreckungswirkung zu erreichen. Das Beziehungsgeflecht der Großmächte kann aus militärischer Sicht in „offensive“ und „defensive“ Perioden unterteilt werden. Beginnend mit 1900 habe ich die technischen Neuerungen, die Waffensysteme und die Konfliktphasen dargestellt. Charakteristisch für die Veränderungen in der Militärtechnologie und in den Einsatzgrundsätzen der Streitkräfte in der Zeit des Kalten Krieges sind: die militärischen Weltraumsysteme sind noch nicht ausgebaut, Waffensysteme sind nur für strategische Aufgaben vorhanden, die Arbeitsweise der Waffensysteme ist linear, einzelne Aufgaben können nur hintereinander ausgeführt werden, Informationssysteme sind noch nicht verbreitet, die Informationsübertragung erfolgt analog, Reichweite und Treffgenauigkeit der Waffensysteme sind gering.

Aus der Analyse des Kalten Krieges kann die Schlussfolgerung gezogen werden, dass angesichts der Menge des militärischen Nuklearpotentials der beiden Supermächte es sinnlos geworden war, weitere Waffen anzuhäufen. Die Sicherheit ist zum gemeinsamen Interesse geworden. Es wurde schnell eingesehen, dass Atomwaffen nicht einsetzbar sind: *„Es gibt kein reales strategisches Ziel, das eine solche Zerstörung erfordern würde... die bipolare Welt beruhte auf der institutionalisierten Konfrontation, dem Vorhandensein und nicht Einsetzbarkeit der Atomwaffen.“*⁸ Das gemeinsame Ziel der Großmächte (insbesondere nach der Kuba-Krise) lautete nach Kissingers Formulierung wie folgt: *„Das zentrale strategische Dilemma der Großmächte bestand nicht darin, wie sie ihre militärische Macht steigern sollen, sondern darin, wie sie einen Einsatz des zur Verfügung stehenden riesigen Waffenarsenals verhindern sollen.“*⁹ *„Dieses riesige Dilemma erfordert bereits in der Strategie einen <Einsatz der Vernunft>, und man musste die <Kunst der Möglichkeiten> (die Politik) mit der <Kunst der Kompromisse>, d. h. mit der Diplomatie in Einklang bringen.“*¹⁰

Im System des Kalten Krieges müssen wir bei der Definition des Begriffs der Sicherheit akzeptieren, dass *„der verhältnismäßig geordnete Zustand der Welt die relative Stabilität der Nationen ermöglicht.“*¹¹ Wegen dieses „verhältnismäßig geordneten Zustandes“ konnte in Europa in den letzten vier Jahrzehnten ein Krieg abgewendet werden. Selbstverständlich haben verschiedene Staaten dies unterschiedlich empfunden. Das grundlegende Sicherheitsdilemma (security dilemma) bestand darin, *„wie ein bestimmter Staat die Bedingungen seiner eigenen Sicherheit empfindet und erlebt und wodurch er sich selbst gefährdet sieht.“*¹² John Hertz und Buzan Barry formulieren diese Frage wie folgt: *„die Sicherheitsbestrebungen eines Staates schwächen automatisch die Sicherheit anderer Staaten, jeder Staat sieht seine eigenen Bestrebungen als defensiv und die der anderen Staaten als offensiv an.“*¹³

Die internationalen Beziehungen wurden durch die wichtigen führenden Mächte beeinflusst. *„Erneut sehe ich fünf Mächte, die untereinander um die Führungsrolle in der Welt kämpfen... Es sind die USA, die Sowjetunion, China und in einem*

SMITH, J.: A hidegháború pp. 7-25

KISSINGER, H.: Az amerikai külpolitika;

BRZEZINSKI, Z.: A megosztottság alternatívája: Európa szerepének szélesebb koncepciójáért

GADDIS, J. L.: Most már tudjuk A hidegháború történetének újraértékelése

⁷ Vergl: FISCHER F.: neresits zitiertes Werk p.10.

NAGY L.: Az USA európai katonai jelenléte p. 90.

GAZDAG F. (et al): Biztonságpolitika p.119.

⁸ DEÁK P.: A biztonságot fenyegető kihívások, konfliktusok, válságok, háborúk In: Védelmi Tanulmányok 1997/3. p. 6.⁹ KISSINGER H.: Diplomácia p. 601.¹⁰ BÉKÉS R.: Kissinger és Brzezinski p. 45.¹¹ ÁGH A.: Konfliktusok, háborúk p. 66.¹² ÁGH A.: idézett mű p. 67.¹³ ÁGH A.: idézett mű p. 109.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

Dr. István RESPERGER

*etwas geringeren Ausmaß Japan und Westeuropa.*¹⁴ Nach Kissingers Ansicht hat die Position der fünf großen weltpolitischen Mächte die Konfrontation der beiden Supermächte vielschichtiger gemacht. Während im Falle der Sowjetunion und der USA auf militärischen, politischem und diplomatischem Gebiet eine Multipolarität zu beobachten ist, konnten Westeuropa und Japan auf wirtschaftlichem Gebiet besondere Stärke demonstrieren.

Die „Fünfecktheorie“ Kissingers wurde von Brzezinski dahingehend weiterentwickelt, dass es keine fünf gleich starke Mächte gibt, daher muss die „Formel“ wie folgt lauten:¹⁵

$$2 \quad - \quad \frac{1}{2} \quad + \quad y \quad + \quad z$$

SU USA CHINA EUROPA JAPAN

In diesem Zusammenhang sind die USA selbstverständlich daran interessiert, dass Europa und Japan sich stärker an die USA annähern. Daher gruppiert sich die Welt nach amerikanischer Sicht um zwei Dreiecke. Einerseits gibt es das aus den miteinander konkurrierenden Mächten USA - Sowjetunion - China bestehende Dreieck, und andererseits das aus USA - Japan - Europa bestehende Dreieck. Die Spitze der Dreiecke bilden jeweils die USA.

1.2 DAS VERÄNDERTE SICHERHEITSUMFELD

*Die veränderte Weltlage*¹⁶

Die internationale Lage in der Zeit nach 1989-91 war dadurch charakterisiert, dass die bipolare Welt aufgehört hat zu existieren. Nach der Auflösung der Sowjetunion verschwand diese Supermacht von der Weltbühne. Dies hatte auch Auswirkungen auf die bis dahin zum Ostblock gehörenden Staaten Ost- und Mitteleuropas. In der Region entstand in der Folgezeit ein Zustand der Desintegration. Diese Instabilität führte nicht nur in Europa, sondern auch an zahlreichen anderen Stellen der Welt zur Herausbildung von von den Großmächten unabhängigen Konflikten. Charakteristisch für diese Konflikte war ihr unerwartetes Auftreten, ihr heftiger Verlauf und die Gefahr einer weiteren Eskalation.¹⁷

Einen negativen Einfluss auf die Entwicklung der ost- und mitteleuropäischen Staaten hatte die Tatsache, dass weder der Systemwechsel noch die folgenden Aufgaben erfolgreich gelöst werden konnten:

- Abbau der Inlands- und Auslandsschulden¹⁸
- Aufhalten des Produktionsrückgangs¹⁹
- Verringerung der Inflation
- Anlocken von Auslandsinvestitionen im hohen Ausmaß
- Ausbau einer gut entwickelten Infrastruktur

Neben dem starken Rückgang der wirtschaftlichen und politischen Zusammenarbeit zwischen den osteuropäischen Staaten erblickte ein Großteil der Analysten in der Manifestierung von Gegensätzen ethnischer Natur die größte Gefahr. Alle Staaten der Region waren ethnisch stark vermischt und nach dem Systemwechsel waren die ethnische Selbstbestimmung, die Betonung nationaler Prinzipien und die Bildung eines selbständigen nationalen Staates stark in den Vor-

¹⁴ BÉKÉS R.: Kissinger és Brzezinski p.159.

¹⁵ BÉKÉS R.: Kissinger és Brzezinski pp. 236-240. Vergl. PATKÓ I.: Szuperhatalom és kis országok pp. 17-23.

¹⁶ Siehe: VALKI L.: Az EBESZ helye az „európai biztonsági architektúrában” p. 85-122.

¹⁷ BRZEZINSKI, Z.: The Consequences of the End of the Cold War for International Security. p. 4.

¹⁸ SHEENAN, J. J.: A XXI. század biztonságpolitikája In: Új Honvédségi Szemle 1997/5. p. 14-15. Prozentualer Anteil der Staatsverschuldung am BIP im Jahre 1997: Ungarn 67%; Prozentualer Anteil des Haushaltsdefizits am BIP im Jahre 1997: Ungarn 3,7%;

¹⁹ BALOGH L. - BENKES M. : Az európai fejlődés politikai dimenziói p. 131-134. Die Produktion im Bereich Stahl- und Maschinenbau ist um 60 %, im Bereich Bauwirtschaft um 45 %, in der Leichtindustrie um 45 %, in der Lebensmittelindustrie um 22 % zurückgefallen. Der Viehbestand verringerte sich um ein Drittel.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

Dr. István RESPERGER

dergrund gerückt. Der Jugoslawien-Konflikt und der Tschetschenien-Krieg sind gute Beispiele für diese Lage. Manchmal ging die Ablösung friedlich vonstatten (siehe Tschechoslowakei), jedoch in diesem Fall gab es klar definierbare ethnische Grenzen. Die Vielfaltigkeit verschiedener Volksgruppen, Nationalitäten und religiöser Gruppierungen kann durch folgendes vereinfachtes Beispiel gut illustriert werden: Wenn man sich die Welt als ein Dorf mit Hundert Einwohnern vorstellt, wären davon

- siebzig Einwohner Farbige
- siebzig Einwohner Analphabeten
- fünfzig Einwohner unterernährt
- nur ein Einwohner hätte einen höheren Bildungsabschluss
- siebzig Einwohner gehörten einer anderen als der christlichen Religion an
- dreißig Einwohner wären Christen.²⁰

Nach dem Systemwechsel muss eine lange Zeit vergehen, bevor der Westen „die Armen“ wirklich integrieren kann. Der „Wettlauf der Armen“ war - insbesondere in der Anfangsphase - dadurch gekennzeichnet, dass sie möglichst schnell und unabhängig voneinander Mitglieder in der Europäischen Union und in der NATO werden wollten. Sie hatten mit komplizierten Nationalitätenproblemen zu kämpfen und konnten nicht hoffen, diese durch eine schnelle Integration zu beseitigen. *„Die östliche Grenze Europas wird nicht dort verlaufen, wo die Armen Europas diese Grenze gerne ziehen würden, sondern dort, wo die großen und reichen Staaten Europas anstelle der Mauer der Diktatur die abschirmende wirtschaftliche Mauer errichten werden.“*²¹

Samuel Huntington nennt folgende Gründe für den Demokratisierungsprozess: die kommunistischen Systeme und die Militärdiktaturen haben in erster Linie deswegen ihre Unterstützung verloren, weil sie ihre Staaten in eine katastrophale wirtschaftliche Situation gebracht hatten. Verstärkt wurde dieser Prozess durch die steigende Bedeutung der Staaten der Dritten Welt auf der internationalen politischen und diplomatischen Bühne und durch die Bewegung der katholischen Kirche weg vom Traditionalismus in Richtung Liberalismus. Im gesamten Demokratisierungsprozess muss die mit dem Namen Gorbatschows verbundene Öffnungsbewegung herausgehoben werden, die zu einem neuen Führungsstil, zum Eingestehen des unbefriedigenden wirtschaftlichen Leistungspotentials des sowjetischen Systems, zu innenpolitischen Reformen, zum Abbau des übermäßigen Zentralismus, zu einer neuen außenpolitischen Denkweise und zu einer echten Reduzierung der Waffenbestände geführt hat.²² Der Demokratisierungsprozess beinhaltete aber auch zahlreiche unge löste Spannungsmomente, die einander teilweise wechselseitig verstärkt hatten.

Trotz der bedeutenden Veränderungen war die Welt durch Unordnung und Anarchie gekennzeichnet.²³ Auch wenn die Waffenbestände und der Umfang der Streitkräfte wesentlich reduziert wurden²⁴, ist die Welt nicht sicherer geworden. Nach Ansicht vieler Experten ist die Welt sogar unsicherer und unruhiger geworden, gekennzeichnet durch den noch schnelleren Wechsel.²⁵ Diese Faktoren induzierten eine Neuinterpretation des Begriffs der Sicherheit. Bei den militärischen Konflikten ist die Wahrscheinlichkeit einer sogenannten Bedrohung niedriger Intensität zwischen den Staaten

²⁰ SHEENEN, J. J.: ebd. p. 12.

²¹ LENGYEL L.: Mozgástér és kényszerpálya p. 20

²² GISCARD D'ESTAING, V. – NAKASSONE, Y. – KISSINGER, H.: Ost-West Beziehungen p. 3-17.

²³ KULCSÁR K.: A nemzetközi viszonyok a II. Világháború után p. 10-12., EBERWEIN, W. – SENGHAAS, D.: Ewiger Friede oder Anarchie? p. 139-166.

²⁴ Siehe: SHEENEN, J. J.: A XXI. század biztonságpolitikája p. 16. Der Umfang der NATO Streitkräfte verringerte sich um 25-40%. Der Umfang der in Europa stationierten US-Kräfte um 66%. Der Anteil der Verteidigungsausgaben verringerte sich um 22%, der Umfang der Landstreitkräfte um 35%, der Umfang der Luftstreitkräfte um 41%.

²⁵ GUERTNER, G.: Internationale Beziehungen Vortrag im George Marshall Zentrum Garmisch-Partenkirchen am 07.06.2000 im Rahmen des sicherheitspolitischen Lehrgangs „Führer des 21. Jahrhunderts“

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

Dr. István RESPERGER

gewachsen.²⁶ Anderen Bewertungen zufolge geht das größte Gefahrenpotential von Angriffen gegen Informationssysteme, von der organisierten Kriminalität, vom Terrorismus und vom illegalen Waffen- und Drogenhandel aus.²⁷

Die Alte Weltordnung (Old World Order, OWO) beeinflusst durch ihre Vorstellungen, Institutionen und Philosophie die Neue Weltordnung (New World Order, NWO). Dies widerspiegelt sich in der strategischen Denkweise der westlichen Staaten in der Frage der Jugoslawien-Krise und der Entwicklung der Europäischen Union. In der Annäherung des Ostens und des Westens zeigte sich als neues Element „die Bedrohung durch Schwäche“²⁸, im Gegensatz zur Betonung des Prinzips der Stärke in der bipolaren Welt.²⁹

1.3. NEUARTIGE HERAUSFORDERUNGEN, GEFAHREN UND BEDROHUNGEN

Zu den globalen Herausforderungen gehört die stetige Zunahme der Weltbevölkerung. Gegenwärtig leben etwa 6 Milliarden Menschen auf der Erde; diese Zahl wird sich bis 2050 verdoppeln.³⁰ Die größte Sorge bereitet der Bevölkerungsrückgang in Europa bei gleichzeitig rapider Zunahme der Bevölkerung in Afrika und Südost-Asien.

Zu diesem Problemkreis - der sich auch auf andere Aspekte der Sicherheit auswirkt, - gehört auch die radikale Zunahme der Einzelstaaten. Um die internationale Ordnung aufrecht erhalten zu können, muss man immer mehr Staaten einbeziehen, ihre Interessen, Werte und Bestrebungen berücksichtigen. Zwischen 1816 und 1830 waren etwa 22 Staaten auf der Weltbühne vertreten. In der Phase 1914-1940 ist diese Zahl auf 65, zwischen 1970 und 1977 auf 140 souveräne Staaten angewachsen. Gegenwärtig sind wir bei 185 angekommen.³¹ Die Situation wird gut beschrieben durch folgendes Zitat: „Die größte Schwierigkeit unserer Zeit besteht darin,...dass unsere Wirtschaft und unsere Politik nie miteinander im Einklang sind. Aus politischer Sicht...sind es nach wie vor etwa 60 - 70 souveräne Staaten, aber die nationalen Einheiten sind immer kleiner und zahlreicher und ihr Nationalbewusstsein ist immer ausgeprägter. Die Spannung zwischen diesen beiden gegensätzlichen Elementen hat seit je her zu zahlreichen Zusammenstößen geführt.“³² Die Chance zur Auflösung des Spannungsverhältnisses hängt eng mit dem Demokratisierungsprozess zusammen. Steckt dieser Prozess im Anfangstadium oder wird der Demokratisierungsprozess durch regionale Besonderheiten erschwert, kann dies die Chancen auf Frieden erheblich verschlechtern. Trotz der großen Zahl von Einzelstaaten verfügten 1980 29,5 %, bzw. im Jahre 1986 32,6 % der Staaten auch in der Praxis über eine demokratische Ordnung.³³

Als wichtiges Problem wird von den Forschern der schrumpfende Lebensraum angesehen. Während im Jahre 7000 v. Chr. jedem Menschen 15 km² der Erdoberfläche zur Verfügung standen, sank diese Zahl bis heute auf 0,043 km².³⁴ Wegen der demographischen Explosion bereitet auch die Ernährung der stetig wachsenden Bevölkerung zunehmend

²⁶ SCHILLING, W.: Stabilität im Mittelmeerraum: Aufgabe der europäischen Politik In: Europäische Sicherheit 2000/11. p. 17-19.

MAGYAR I.: A Magyar Köztársaság biztonságpolitikai környezete Vortrag für Doktoranden der Verteidigungsuniversität Budapestam 24.10.1997

²⁷ FÜRSTENHOFFER, K.: A kockázatok, kihívások, veszélyek Vortrag an der Technischen Militärschule János Bolyai im Jahre 1996-ban

²⁸ ÁGH A.: Nemzetbiztonság és NATO csatlakozás: nemzeti katonai stratégia az Új Világrendben. p. 15.

²⁹ KISS J. L.: A nemzetközi rendszer modernizációja In: Külpolitika 1997/nyár p. 5.

³⁰ KŐSZEGVÁRI T.: A közép-európai térség és Magyarország biztonságát fenyegető veszélyek p. 31.

Vergl: KENNEDY, P.: A XXI. század küszöbén p. 30. Die Anzahl der Weltbevölkerung erreicht im Jahre 2025 ca. 8,5 Milliarden Menschen. Die Reproduktionsrate der nigerianischen Frauen beträgt im Vergleich zu den westeuropäischen Frauen 7(!): 1.

SHEENEN, J. J.: A XXI. század biztonságpolitikája p. 11. Die Zahl der Weltbevölkerung beträgt im Jahre 2050 9,83 Milliarden Menschen. In den Industriestaaten werden pro Minute 26 Menschen, in den Entwicklungsstaaten 240(!) Menschen geboren.

³¹ FORDROM, E. – POHLMAN, H.: Europäische Sicherheit nach dem Ende des WAPA p. 155.

³² KENNEDY, P.: A XXI. század küszöbén p. 305.

³³ FORDROM, E. – POHLMAN, H.: Europäische Sicherheit nach dem Ende des WAPA p. 156.

³⁴ KŐSZEGVÁRI T.: A közép-európai térség és Magyarország biztonságát fenyegető veszélyek p. 32. Vergl: Weißbuch p. 33. „Täglich verschwinden 45 000 Hektar Tropenwald, 20 000 Hektar werden zur Wüste, jährlich 200 000 km² werden zur Steppe.“

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

Dr. István RESPERGER

Sorge. 20 % der landwirtschaftlich nutzbaren Fläche gehört zu den guten Böden, 6 % sind mittelmäßig, 34 % sind schlechte Böden und 40 % sind landwirtschaftlich nicht verwertbar.³⁵ Als Konsequenz davon sind 700 - 800 Millionen Menschen unterernährt.³⁶

Eng verbunden mit der Ernährungsproblematik ist der Fragenkomplex der Trinkwassergewinnung und -verteilung. Dieses Problem darf nicht vernachlässigt werden, da es als Konfliktquelle im Nahen-Osten präsent ist. Wasser ist zwar der in der größten Menge vorkommende natürliche Rohstoff auf der Erde, aber der für den menschlichen Verbrauch geeignete Süßwasseranteil beträgt nur 2 %. Etwa ein Viertel der Weltbevölkerung hat Probleme mit der Trinkwasserversorgung.³⁷ Die Luftverschmutzung ist ein Umweltproblem, das in erster Linie von den industrialisierten Staaten der Erde (etwa 20 % aller Staaten) verursacht wird, zu 59% hat es jedoch auch Auswirkungen auf die Einwohner der übrigen Staaten.³⁸ Zu den eben genannten mit der Aufrechterhaltung des Gleichgewichts der Biosphäre zusammenhängenden Problemen kommen noch die negativen Auswirkungen der Bevölkerungsexplosion. Die Tendenz zur Entstehung von Riesenstädten wirft zahlreiche bisher ungelöste Probleme auf, welche langfristig katastrophale Auswirkungen haben könnten. Es entstehen Riesenstädte, wie zum Beispiel Mexiko-City, deren Bevölkerung bis zum Jahre 2025 den Prognosen zufolge auf 24,4 Millionen Einwohner ansteigen kann.³⁹

Infolge der Globalisierung entstand eine Zweiteilung der Welt in „Gewinner und Verlierer“. Ein Fünftel der Reichsten verfügt über 150 Mal so viel Einkommen wie ein Fünftel der Ärmsten. 20 % der Weltbevölkerung verbrauchen 60 % der vorhandenen Nahrungsmittel, 70 % der vorhandenen Energie, 75 % der vorhandenen Metall- und 85 % der vorhandenen Holzressourcen⁴⁰. An der Spitze der „Einkommenspyramide“ stehen neben den ölerzeugenden Staaten die Schweiz, Schweden, Dänemark, Belgien, die USA, Deutschland und die Niederlande. Am Boden der Pyramide befinden sich Indien, Zaire, Burma, Vietnam, Afghanistan, Äthiopien und Bangladesch.⁴¹ In den meisten Entwicklungsländern geht die allgemeine Armut mit Arbeitslosigkeit, Hunger und Seuchen einher, die mitunter einen wahren Teufelskreis bilden. Die Menschheit muss sich dem Problem der schnell schwindenden und bald aufgebrauchten Energiereserven stellen. Die Gasressourcen reichen noch für 69 Jahre, die Ölressourcen für 79, die Braunkohlereserven für 173 und die Steinkohlereserven für 102 Jahre. Nach dem Aufbrauchen dieser Energiereserven müssen neue Energiequellen erschlossen werden.⁴²

Die Anzahl der Kernreaktoren nimmt stetig zu (heute etwa 440); etwa 20 - 30 davon gehören zum Kernreakortyp Tschernobyl, bei denen eine erhöhte Unfallgefahr aufgrund eines menschlichen oder technischen Versagens besteht. In den Nachfolgestaaten der ehemaligen Sowjetunion existiert eine neue Proliferationsgefahr, die sich im Schmuggeln von Kernmaterial (oder spaltbarem Material) äußert. Organisierte Verbrecher haben bereits versucht, angereichertes Uran und Plutonium in West-Europa zu verkaufen. Die Sicherheit der Region wurde auch dadurch geschwächt, dass eine hohe Zahl von Wissenschaftlern (etwa 30000 Personen) die Nachfolgestaaten der ehemaligen Sowjetunion verlassen haben. Nach Daten aus dem Jahre 1985 wurden in der Zwischenzeit so viele Kernwaffen angehäuft, dass man damit 67 Mal die Erde vernichten könnte. Die Tatsache, dass die Zahl der Atommächte von ehemals fünf (USA, Sowjetunion,

³⁵ MÜLLER, H.: Konflikt -eine Betrachtung In: Truppendienst 1993/1. p. 5.

³⁶ FÜLÖP I.: A biztonságot veszélyeztető tényezők p. 80. Vergl: Weißbuch p. 33. „Gegenwärtig sind etwa 1 Milliarde Menschen unterernährt, täglich verhungern 40 000 Kinder.“

³⁷ KŐSZEGVÁRI T.: A közép-európai térség és Magyarország biztonságát fenyegető veszélyek p. 33. Vergl: Weißbuch p. 33. „40% der Weltbevölkerung kämpft mit Problemen der Wasserversorgung.“

³⁸ KENNEDY, P.: A XXI. század küszöbén p. 103-113.

³⁹ KENNEDY, P.: Ebd. p. 34.

⁴⁰ MÜLLER, H.: Konflikt -eine Betrachtung p. 7.

⁴¹ FISCHER F.: A megosztott világ p. 360-361. Vö.: OPITZ P. J. : Weltprobleme p. 78.

⁴² OPITZ, P. J. : Weltprobleme p. 124-126.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

Dr. István RESPERGER

Großbritannien, Frankreich und China) auf das 3 - 4fache angestiegen ist, wenn man Staaten mitberücksichtigt, die derzeit über Kernwaffen verfügen, in der Lage sind, solche Waffen herzustellen oder dies anstreben, führte auch zu einem Anstieg der nuklearen Gefährdung.⁴³

In der neu entstandenen Sicherheitsordnung sind auch nationale, ethnische und religiöse Gegensätze stärker manifest geworden. *Der Hauptgrund dafür* ist in den Ungereimtheiten der nach den beiden Weltkriegen zustande gekommenen Friedensverträgen zu suchen.⁴⁴ Zu den unmittelbaren Auswirkungen der Friedensverträge gehörten die Unterdrückung der Minderheiten, die Beschneidung ihrer Rechte und die Beschränkung ihrer Kultur und Nationalsprachen. Während in der Phase des Kalten Krieges diese Gegensätze durch die Zentralmacht und -gewalt in den Hintergrund gedrängt werden konnten⁴⁵, sind die unterdrückten Bestrebungen nach der Auflösung des Blocksystems mit elementarer Macht auf die Oberfläche gekommen. Die in der Nachbarschaft Ungarns entstandenen fünf neuen Staaten trugen all jene mit der verspäteten Eigenstaatlichkeit und Instabilität zusammenhängenden Gegensätze in sich, die sich als Hemmschuh für den Demokratisierungsprozess erweisen konnten. Diese mit den historischen Veränderungen einhergehenden „Kinderkrankheiten“ sind unumgängliche Charakteristiken des Transformationsprozesses in den früher östlich orientierten Staaten. All dies begünstigte die Ausbreitung radikaler, nationalistischer Gruppierungen. In der ost- und mitteleuropäischen Region liegt die Zahl der außerhalb der eigenen Landesgrenzen lebenden ethnischen, nationalen Volksgruppen bei etwa 50 Millionen Menschen. Darunter sind 25 Millionen Russen und 3 Millionen Ungarn.⁴⁶

Andererseits ordnen die neuen Staaten der eigenen Identität, der Definition ihrer Daseinsberechtigung höchste Priorität zu. Sie versuchen mitunter so stark, diesen Prioritäten Geltung zu verschaffen, dass mitunter selbst gesellschaftliche oder wirtschaftliche Gesichtspunkte nur als zweitrangig angesehen werden. Der Jugoslawien-Krieg zeigt die Absicht, der eigenen Identität - notfalls mit Waffen - Geltung zu verschaffen. *„Ihr ganzes Leben war von der existentiellen Angst um die Gemeinschaft ausgefüllt, von der Angst vor der Sprache, vor der Rasse, vor der Meinung der anderen.“*⁴⁷

Drittens werden die ethnischen Spannungen durch den aussichtslos scheinenden wirtschaftlichen Rückstand und durch die Aussichtslosigkeit der inflexiblen wirtschaftlichen Struktur weiter verstärkt. Die Meinungsunterschiede wurden auch dadurch geschürt, dass die mehr oder weniger homogene Verteilung der wirtschaftlichen Ressourcen keinen Bestand mehr hatte. Insbesondere nach dem Zerfall Jugoslawiens konnte beobachtet werden, wie sehr die ungleichmäßige Entwicklung der unterschiedlich einwickelten Teilrepubliken die ethnischen und religiösen Probleme und die Nationalitätenkonflikte verstärkt hatte.⁴⁸ Den Fortbestand des Bundes haben die weniger entwickelten Teilrepubliken aufgrund ihrer Situation, die stärker entwickelten Teilrepubliken aufgrund des ungerecht erscheinenden Verteilungssys-

⁴³ KŐSZEGVÁRI T.: Hadviselés a XXI. században In: Hadtudomány 1999/1. p. 52.

Siehe: VÁRKONYI T.: Valami robbant Ázsiában In: Magyar Hírlap 1998.05.30. p. 6.,

FLATTERTY, T.: Current World Nuclear Arsenals In: <http://www.cdi.org>. (2001. 02. 04.) p.1-14.

⁴⁴ KŐSZEGVÁRI T. : A közép-európai térség és Magyarország biztonságát fenyegető veszélyek p. 34.

⁴⁵ Siehe: HOBSBAUN, E. J.: A nacionalizmus kétszáz éve p. 211. „Die Gewalt erstickte die ethnischen Konflikte. Nachdem die zentralen Führungsstrukturen aufgelöst wurden, zeigte sich der erstickte Nationalismus.“

⁴⁶ FÜLÖP I.: A biztonságot veszélyeztető tényezők p. 84.

⁴⁷ BIBÓ I.: A kelet-európai kisállamok nyomorúsága p.220.

⁴⁸ KENNEDY, P.: A XXI. század küszöbén p. 129. ; A nacionalizmus /Eszmék a politikában / Szerk.:

BRETTNER ZS. – DEÁK Á. p. 9-39 „A nacionalizmus egyrészt, mint a nemzetek kialakulásának folyamata, másrészt, mint nemzeti érzés, harmadszor, mint a nemzeti status elérését vagy fenntartását politikai célként maga elé tűző mozgalom, negyedszer tágabb értelemben vett ideológia.“

HOBSBAUN, E. J.: Ebd. p. 24; p. 221; p. 223;

„Die Gruppen...Minderheiten, die in einem ständigen Konflikt leben... verhalten sich häufig abweisend gegenüber der Annäherung oder gegenüber dem toleranten Verhalten anderer. /George Simmel/ BALOGH A.: A nemzeti kisebbségekkel összefüggő konfliktusok In: Külpolitika 1997/tavaszi p. 3; 6; RÜHLE: J.- HÖPPNER G.: Gefähr durch ethnische Konflikte In: Europäische Sicherheit 1997/1. p. 18-22.,

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

Dr. István RESPERGER

tems als unhaltbar empfunden. Ethnische Konflikte bergen ein hohes Gefahrenpotential in sich, da lange Zeit unterschwellig vorhandene Spannungen - bei bestimmten politischen Konstellationen - mit Macht an die Oberfläche geraten können und zu Bürgerkriegen, zu ethnischem Terror, zu Völkermord und Infragestellen von bestehenden Grenzen führen und in ganzen Regionen für lange Zeit Instabilität hervorrufen können.⁴⁹

Künstlich nennt man die Gefahren, die eine Gesellschaft oder die Menschheit absichtlich oder fahrlässig herbeiführt. Dazu zählen bewaffnete Konflikte, der internationale Terrorismus⁵⁰, der Drogenhandel⁵¹ und der Waffenhandel⁵². Auch die Flüchtlingsströme⁵³ und der islamische Fundamentalismus⁵⁴ bergen zahlreiche Gefahren in sich.

Die neuen Herausforderungen und Risiken können unterschiedlich kategorisiert werden. Eine Möglichkeit ist, die Art der von ihnen hervorgerufenen Auswirkungen zu untersuchen und zu kategorisieren.⁵⁵

Um die zukünftigen Herausforderungen zu erkennen, und um Struktur und Auftrag der Streitkräfte festzulegen, müssen verschiedene sicherheitspolitische Dokumente studiert werden. Das Hauptaugenmerk ist dabei auf die nationale Sicherheitsstrategie, auf die militärische Strategie der Vereinigten Staaten und auf die Strategische Konzeption der NATO zu richten.

Die nationale Militärstrategie der USA wurde im Jahre 1997 und 2002 verabschiedet⁵⁶. Darin werden folgende Risiken aufgezeigt:

- regionale Gefahren;
- asymmetrische Herausforderungen;⁵⁷
- transnationale Bedrohungen;⁵⁸
- nicht vorhersehbare Gefahren;⁵⁹
- Terrorismus.

⁴⁹ KARDOS G.: Megoldhatóak-e az etnikai konfliktusok? In: Külpolitika 1995/tavaszi p.61.

⁵⁰ NETANJAHU, B.: Harc a terrorizmus ellen p.20., 51., 145-164, „Der Terrorismus ist eine absichtliche, methodisch angewandte Form der Gewalt gegen die Bevölkerung mit dem Ziel, durch die von ihm hervorgerufene Angst politische Zielsetzungen zu verwirklichen.“ PRATT, N.: Terrorism Vortrag im George Marshall Zentrum, Garmisch-Partenkirchen am 14.07.2000 im Rahmen des sicherheitspolitischen Lehrgangs „Führer im 21. Jahrhundert“ Terroristische Aktionen im Jahre 1997 nach Regionen: Eurasien: 27; Südamerika: 11; Nahost: 480; Nordamerika: 7; Westeuropa: 17; Afrika: 28; Insgesamt 914.

⁵¹ Siehe: FÜLÖP I.: A biztonságot veszélyeztető tényezők p. 74.

⁵² Siehe: NAGY L. – SZENTESI GY.: Fegyverkezés leszerelés p.159.

⁵³ KŐSZEGVÁRI T.: A közép-európai térség és Magyarország biztonságát fenyegető veszélyek p. 55-72.

SZABÓ A. F.: A migráció biztonságpolitikai jelentősége az EU bővítése tükrében In: Hadtudomány 2000/4. p. 27-37.

⁵⁴ ROSTOVÁNYI ZS.: Az iszlám és a háború In: Társadalom és Honvédelem 1997/2. p. 97-110. „In der arabischen Welt sind 60% der Bevölkerung jünger als 25 Jahre, 50% jünger als 15 Jahre.“

⁵⁵ GERHARDT, B.: Risikoanalyse aus Deutscher Sicht p. 19-36. Die unterschiedlichen Gefahrenquellen werden in militärische (bewaffnete Konflikte, Kriege Konflikte geringer Intensität) und nicht-militärische Risiken eingeteilt (Bevölkerungsexplosion, ethnische Spannungen, Terrorismus, organisiertes Verbrechen, Wirtschaftskonflikte, Umweltzerstörung, Migration, Territorialforderungen, religiöser Fanatismus, Radikalismus, informationstechnologischer Krieg, Verbreitung von Nuklearwaffen, Drogen-, Waffen- und Menschenhandel, Sperrungen der Benutzung von Seewegen, Sperrungen des Zugangs zu Bodenschätzen).

⁵⁶ Nemzeti Katonai Stratégia USA p. 3-33.

⁵⁷ Asymmetrische Herausforderungen sind nicht herkömmliche schädlich wirkende Aktionen, auf deren Abwehr man sich nicht ausreichend vorbereitet hat. (Terrorismus, Einsatz von Massenvernichtungswaffen, oder die Drohung, diese einzusetzen, IT-Krieg).

⁵⁸ Die transnationalen Bedrohungen überschreiten die Landesgrenzen und gefährden die nationalen Interessen eines Staates. Es handelt sich um nicht-bewaffnete Konflikte, wie Extremismus, ethnische Gegensätze, religiöse Rivalitäten, internationales organisiertes Verbrechen, illegaler Waffen- und Drogenhandel, Piraterie, Flüchtlingsströme und Umweltverschmutzung.

⁵⁹ Zu den nicht vorhersehbaren Gefahren zählen solche Bedrohungen, die zu keiner der anderen Kategorien gehören. Dazu können zählen: die Entwicklung neuer Technologien oder neuer Waffen, der Verlust von wichtigen Verbündeten und der Verlust bisheriger Freunde, die zu Gegnern werden.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

Dr. István RESPERGER

Die REGIONALEN Gefahren stellen das wahrscheinlichste und ernsthafteste Risiko für die Sicherheit dar. Eine Hauptquelle der Gefährdung bilden die Staaten, die innerhalb einer bestimmten Region mit entsprechenden Machtbestrebungen die Führungsrolle übernehmen wollen und auch über die zur Verwirklichung dieses Ziels erforderlichen Mittel verfügen. Derzeit gehören Iran, Irak und Nord-Korea zu dieser Kategorie von Staaten.

In der nationalen Militärstrategie der VEREINIGTEN STAATEN sind die Konflikte und Kriege definiert, auf die die Streitkräfte vorbereitet sein müssen. Die neue Militärstrategie zählt folgende Hauptgefahrenquellen hierzu:

- die regionale Instabilität;
- die Verbreitung der Massenvernichtungswaffen;
- Drogenhandel und Terrorismus;
- Gefahren, durch die Demokratie und Reformen in den Nachfolgestaaten der ehemaligen Sowjetunion, in Ost-Europa und in anderen Regionen in Frage gestellt werden könnten.

Bei der Betrachtung der im 21. Jahrhundert zu erwartenden Herausforderungen und Konflikte darf nicht außer Acht gelassen werden, was die führenden Organe der NATO in diesem Zusammenhang festgestellt haben.

Die neue Strategische Konzeption der NATO⁶⁰ wurde von den STAATS- UND REGIERUNGSCHEFS DER NORDATLANTISCHEN ALLIANZ beim Washingtoner Gipfeltreffen am 23.-24. April 1999 verabschiedet. Die Konzeption geht detailliert auf die Herausforderungen und Risiken ein, die die zukünftige Sicherheit des Bündnisses gefährden könnten. Dazu zählt Folgendes:

Die Sicherheit der Allianz wird durch militärische und nichtmilitärische Gefahren beeinflusst, die vielschichtig und häufig schwer vorauszusehen sind. Zu diesen Gefahren zählen die Instabilität und die Möglichkeit von regionalen Krisen am Rande der Allianz, die sehr schnell entstehen können. Manche Staaten sind mit ernststen wirtschaftlichen, gesellschaftlichen und politischen Schwierigkeiten konfrontiert. Ethnische und religiöse Rivalitäten, territoriale Streitigkeiten, ungenügende oder gescheiterte Reformbemühungen, Menschenrechtsverletzungen und die Auflösung des Staatsgebildes können lokal begrenzte oder regionale Konflikte erzeugen.

Ausgehend von diesen Faktoren kann festgestellt werden, dass die NATO mit folgenden Konflikten und Kriegen in den ersten Jahrzehnten des 21. Jahrhunderts rechnen muss:

- Instabilität und Unsicherheit innerhalb und außerhalb der euro-atlantischen Region;
- regionale Krisen an der Peripherie der NATO;
- lokale und regionale bewaffnete Konflikte;
- im großen Maßstab geführter konventioneller Krieg;
- Konflikte, die durch die Existenz von Nuklearmächten außerhalb der Allianz und durch die Verbreitung von Massenvernichtungswaffen und ihrer Trägersysteme hervorgerufen werden.

Die militärische Gefahr äußert sich am häufigsten durch aggressive Absichten. Die Aggression kann sich auf verschiedene Ziele richten: auf territorialen Gewinn (total oder regional), auf Destabilisierung, gegen bestimmte ethnische Gruppen oder bestimmte Nationalitäten.⁶¹

Von der Absicht zum totalen Territorialgewinn spricht man, wenn das Ziel des Aggressors in der vollständigen Besetzung oder Annektierung des angegriffenen Staates besteht. Der Aggressor versucht, dieses Ziel mit militärischen Mitteln durch einen Angriff zu erreichen, noch bevor die internationale Gemeinschaft eingreifen könnte.

Von der Absicht zum regionalen Territorialgewinn spricht man, wenn das Ziel des Aggressors in der Besetzung einer fest umschriebenen Region des angegriffenen Staates besteht. Hier werden häufig historische Gründe oder die Behaup-

⁶⁰ A Szövetség Stratégiai Konceptiója. 1999. 04. 23-24. Washington D. C. In: NATO Tükör 1999. nyár 2. szám Dokumentáció p. D7-D13.

⁶¹ KŐSZEGVÁRI T.: A válságkezelés aktuális problémái In: Akadémiai Közlemények 1994/3. p. 24-32.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

Dr. István RESPERGER

tung des gerechtfertigten Selbstschutzes angeführt. Der Angreifer operiert in solchen Fällen in der Regel nur mit einem bestimmten Teil seiner militärischen Macht, eine größere Mobilmachung ist nur im Falle eines unerwartet großen Widerstandes erforderlich.

Unter **Destabilisierung** versteht man solche Aktivitäten, die die politische Ausrichtung des Ziellandes beeinflussen, das allgemeine Sicherheitsgefühl schwächen und die Angst verstärken sollen. Ziel dieser Aktivitäten ist, solche politischen, wirtschaftlichen, diplomatischen oder sonstige Bereiche berührenden Schritte zu erzwingen, die den Interessen des Aggressors dienen. Häufig geht es mit terroristischen und Sabotage-Aktivitäten einher, begleitet von einer ideologisch gefärbten Propagandakampagne in den Medien.

Die gegen Minderheiten gerichtete Aggression kann auf die Erschwerung der Lebensbedingungen und die Beschneidung der Möglichkeiten bestimmter Volksgruppen abzielen, was mittelbar zu einer Verstärkung der Migrationsbestrebungen führen kann. Im Extremfall kann sie sich in ethnischen Säuberungen manifestieren. Die gegen Minderheiten gerichtete offene oder unterschwellige Aggression ist nicht in jedem Fall eindeutig erkennbar, ihre Abgrenzung ist schwierig und erfordert großes diplomatisches Gespür.

Das Durchsetzen der Interessen seitens des Mutterstaates ist in vielen Fällen deswegen schwierig, weil eine nicht angemessene Vorgehensweise vom Aufnahmestaat als Einmischung in die inneren Angelegenheiten aufgefasst werden könnte.⁶²

Schlussfolgerungen

- nach der Auflösung der bipolaren Welt sind in den instabilen Regionen neuartige Herausforderungen und Bedrohungen entstanden.
- Charakteristisch für die neu entstandenen Konflikte war ihr unerwartetes Auftreten, der schnelle Ablauf und eine geringere Intensität.
- Der Systemwechsel konnte in den ost- und mitteleuropäischen Staaten aufgrund der schlechten Wirtschaftslage nicht innerhalb kurzer Zeit vollzogen werden.
- Bei den Konflikten handelte es sich zumeist um ethnische und religiöse Gegensätze oder um Nationalitätenprobleme.
- Im Gegensatz zur „Politik der Stärke“ der bipolaren Welt entstand „die Bedrohung durch Schwäche“.
- Im Zuge der in Europa nach Beendigung des Kalten Krieges vollzogenen gesellschaftspolitischen Veränderungen, in erster Linie der Auflösung des Warschauer Paktes und des Zerfalls der Sowjetunion, sank die Gefahr eines neuen Weltkrieges mit massenhafter Anwendung von Kernwaffen, und das Risiko eines großen Krieges ist verschwindend gering geworden.
- Seit dem Terroranschlag im September 2001 rückte der Kampf gegen den Terrorismus in den Mittelpunkt.

⁶² SZTERNÁK GY.: A válságkezelés, a fegyveres erők megváltozott feladatai p. 25. Eine andere Kategorisierung der militärischen Gefahren: A., Übergreifende Gefährdung (Grenzverletzungen) B., Begrenzte Aggression (provokativer Art) C., Begrenzte Aggression (zwecks Territorialgewinns).

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

Dr. István RESPERGER

(Quelle: OTL István Resperger PHD Dissertation 2002 p. 152.)

Dr. István RESPERGER

LITERATURVERZEICHNIS
(Bücher)

- A Magyar Köztársaság Katonai Stratégiája (Tervezet) Budapest 2001. 25 p.
ISBN: ohne
- A Szövetség Stratégiai Konceptiója. 1999.04.23-24. Washington D. C. In: NATO Tükör 1999. nyár 2. szám Dokumentáció pp.D7-D13.
ISSN: 9017-3414
- Az Országgyűlés 61/2000. határozata A Magyar Honvédség hosszú távú átalakításának irányairól In: Országgyűlési határozatok 2000. p. XI/308/12/417.
- Az összhaderőnemi hadműveletek doktrínája HVK Védelmi Tervezési Főcsoportfőnökség (Nyt. szám: 56/7) Budapest, 1998. 151 p.
ISBN. sz. n.
1993. évi CX. törvény a honvédelemről In: Magyar Közlöny 1993. december 27. 188. szám pp. 11194-11236.
ISSN: 0076-2407
- ÁGH ATTILA: Konfliktusok, háborúk Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest, 1989. 304 p.
ISBN: 963-326-592-4
- BARTLETT, HENRY - HOLMAN, PAUL - SOMES, TIMOTHY: Einsatzplanung militärische Revolutionen und die Tyranne der Technologie In: Militärische Revolutionen a George Marshall biztonságpolitikai tanfolyam második heti tananyaga Garmisch-Partenkirchen, 2000. 40 p.
ISBN: sz.n.
- BÉKÉS REZSŐ: Kissinger és Brzezinski Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest, 1980. 165 p.
ISBN: 963-326-065-5
- BEREK LAJOS- HEGEDŰS LÁSZLÓ- KÓNYA ISTVÁN: A honvédelmi hadászati művelet Budapest, 1992. 147 p.
ISBN: sz. n.
- BERNHARDT, GEORG: Schritt für Schritt (Lépésről lépésre) In: Europäische Sicherheit, 1996/6. pp.10-14.
ISSN: 0940-4171
- BRZEZINSKI, ZBIEGNEW: The Consequences of the End of the Cold War for International Security In: Békés Rezső: Kissinger és Brzezinski idézett mű
- CALIC, MARIE-JAMINE: Das Ende Jugoslawiens (Jugoszlávia vége) In: Informationen zur politischen Bildung. 1996/1. pp. 1-15.
ISBN: sz. n.
- CLARKE, JOHN L.: Vorbereitung auf die Konflikte im 21. Jahrhundert In: Österreichische Militärische Zeitschrift 1999/3. pp. 140-154.
ISSN: 0648-1440
- Clark, Wesley K.: Amikor erőre van szükség: A NATO katonai válasza a koszovói válságra In: Nato Tükör 1999/2. Nyár p.12-15.
ISSN: 9017-3414
- COHEN, RICHARD: A NATO tervezési rendszere a béke műveletekben Előadás a George C. Marshall Központban 2000. 06. 14-én Garmisch-Partenkirchenben
- CORR, EDWIN - SLOAN, STEPHAN: Low Intensity Conflicts (old Threat in a New World) Westview Press, Boulder – San Francisco – Oxford, 1992. 305 p.
ISBN: sz. n.
- CRAIG, GORDON A. – GILBERT, FELIX: Reflections in Strategy in the Present and Future In: PARET, PETER (szerk.) Makers of Modern Strategy from Machiavelli to the Nuclear Age Princeton University Press, New-Jersey é.n. 869 p.
ISBN: sz.n.
- DEÁK PÉTER: A biztonságot fenyegető kihívások, konfliktusok, válságok, háborúk In: Védelmi Tanulmányok 1997/3. pp. 3-26.
ISSN: 1216-4704
ISBN: 963-8177
- Der Golfkrieg In: Österreichische Militärische Zeitschrift 1991/2. pp. 148-157.
ISSN: 0048-1440 (9004-5092 visszavont)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

Dr. István RESPERGER

- EBERWEIN, WOLF – SENGHAAS, DIETER : Ewiger Friede oder Anarchie? In: SENGHAAS DIETER: Konfliktformationen im internationalen System Suhrkamp Verlag, 1988. 288 p.
ISBN: 3-901328-04-01
- FISCHER FERENC: A megosztott világ (A Kelet-Nyugat, Észak-Dél nemzetközi kapcsolatok fő vonásai (1945-1989) IKVA Budapest, 1992. 400 p.
ISBN: 963-7757-74-0
- FOSTER, EDWARD: NATO's Military in the Age of Crisis Management Rusi Whitehall Paper Series, 1994. 42 p.
ISBN: 0-855160-99-3, ISSN: 0-268-1307
- FÜLÖP IMRE: A biztonságot veszélyeztető tényezők In: Biztonságpolitika (szerk: GAZDAG FERENC) pp. 71-93.
ISBN: sz.n.
- FLATTERTY, TED: Current world nuclear arsenals In: [http://www.cdi.org.\(2001.02.04.\)](http://www.cdi.org.(2001.02.04.)) pp. 1-14.
- FÜRSTENHOFFER, KARL: A kockázatok, kihívások, veszélyek Előadás a Bolyai János Katonai Műszaki Főiskolán 1996-ban
- GERHARDT, BARANDAT: Risikoanalyse aus Deutscher Sicht In: Sicherheitspolitik und Streitkräfte Hamburg, 1997. 300 p.
Tankönyv a vezérkari tanfolyam hallgatói részére.
ISBN: sz. n.
- GISCARD D' ESTAING, VALÉRY– NAKASSONE, YASUHIRO – KISSINGER, HENRY: Ost-West Beziehungen Europa Union Verlag, Bonn, 1989. 45 p.
ISBN: 3-7723-0357-5
- GUERTNER, GARRY: Internationale Beziehungen Előadás a George Marshall Központban Garmisch-Partenkirchenben 2000.06.07.én „A XXI. század vezetője” biztonságpolitikai tanfolyamon
- GUSTENAU, E. GUSTAV: Die Gemeinsame Aussen und Sicherheitspolitik In: Österreichische Militärische Zeitschrift 2000/1. pp. 19-32.
ISSN: 0048-1440 (9004-5092 visszavont)
- HUNTER, REINER K.: Über das Verhältnis von Offensiv und Defensivfähigkeit In: FORNDRAN, ERHARD – POHLMAN, HARTMUT: Europäischen Sicherheit nach dem Ende des WAPA Nomos Verlag, Baden-Baden, 1993. 394 p.
ISBN: 3-7890-2898-3
- HUNTINGTON, P. SAMUEL: A civilizációk összecsapása és a világrend átalakulása Európa Kiadó, Budapest, 1998 646 p.
ISBN: 963-07-64-334
- ILYÉS JÁNOS - RESPERGER ISTVÁN: A gyorsreagálású erők szervezete, alkalmazási elvei Tanulmány (Kézirat) Budapest, 1997. 45 p.
ISBN: sz.n.
- JENTZSCH, H. J.: Führungssysteme im Wandel von Sicherheitspolitik und Strategie In: Österreichische Militärische Zeitschrift, 1995/2. pp. 127-132.
ISSN: 0048-1440 (9004-5092 visszavont)
- Joint Vision 2020 (Joint Chiefs of Staff) Pentagon, Washington D.C. 20318-5216 45p.
ISBN:sz.n.
- JUHÁSZ JÓZSEF: A délszláv háborúk Napvilág Kiadó, Budapest, 1997, 157p.
ISBN: 963-9082-11-2
- KALEI, HOLSTI: Peace and War armed conflicts an international ordner (1648–1989) Cambridge University Press, 1991. 379 p.
ISBN: 0-521-39048-6
- KENDE ISTVÁN: Napjaink százhusz háborúja (1945-1976) Akadémiai Kiadó Budapest, 1979. 155 p.
ISBN: 963-05-1889-9
- KENNEDY, PAUL: A XXI. század küszöbén Napvilág Kiadó, Budapest, 1997. 403 p.
ISBN: 963-9082-09-0
- KISSINGER, HENRY: Az amerikai külpolitika (Magvető, Könyvkiadó, Budapest é.n.); 146 p.
ISBN: sz.n.
- KISSINGER, HENRY: Diplomácia Panem-Mcgraw-Hill-Grafo, Budapest, 1996. 954 p.
ISBN: 963-545-112-1

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

Dr. István RESPERGER

KOVÁCS JENŐ: Hadászat és geopolitika Tanulmány, Budapest, 1994. 150p.
ISBN: sz.n.

KŐSZEGVÁRI TIBOR: A közép-európai térség és Magyarország biztonságát fenyegető veszélyek az 1990-es években Országos Kiemelésű Társadalomtudományi Kutatások Budapest, 1993-1996 188 p.
ISBN: sz.n.

KŐSZEGVÁRI TIBOR: A válságkezelés aktuális problémái. In: Akadémiai Közlemények, 1994/ pp.24-32.
ISSN: sz.n.

KŐSZEGVÁRI TIBOR: Biztonság és információ (hír)szerzés In: Hadtudomány, 1993/3. pp. 15-18.
ISSN:1215-4121

KŐSZEGVÁRI TIBOR: Hadviselés a XXI. században In: Hadtudomány, 1999/1. pp. 18-32.
ISSN: 1215-4121

KŐSZEGVÁRI TIBOR: Katonai doktrínák a hidegháború éveiben
Egyetemi Jegyzet Budapest, 1999. 45 p.
ISBN: sz.n.

LEONHARD, ROBERT R.: The Art of maneuver: Maneuver-war fare theory and airland battle Novato, Presidio, 1991. pp. 380-384.
Szakfordítás (AF/7890. számon. a ZMNE Tudományos Könyvtárában, Fordította: Szabó Ferenc)
ISBN: sz.n.

LUND MICHAEL S.: Preventing Violent Conflicts. (Strategy for Preventive Diplomacy) United States Institute of Peace Press, Washington D. C. 1996. 214 p.
ISBN: 1-878379-52-6

MALEK, J.: Krieg in Tschetschenien In: Österreichische Militärische Zeitschrift, 2000/1. pp. 89-95.
ISSN: 0048-1440 (9004-5092visszavont)

Military Balance 2000/2001 (szerk. NEAMAN, RACHEL) The Institute for Strategic Studies London, 1996. 420 p.
ISBN: 0-19-8292-17-1
ISSN: 0459-7222

MORTENSEN, SUNDT MAURITZ: Crisis and Disaster. (Public Relations in crisis and Disaster) Atlantic Press, 1997/1. 88 p.
ISBN: 82-91607-03-6

MÜLLER, HARALD: Konflikt – eine Betrachtung (Konfliktus vizsgálata) In: Truppendienst, 1993/1 pp.25-29.
ISSN: sz.n.

NEUMANN, KLAUS: NATO-Streitkräftestrukturen im Spiegel der sicherheitspolitischen Lage in Europa In: Österreichische Militärische Zeitschriften 1998/5 pp. 493-501.
ISSN: 0048-1440 (9004-5092 visszavont)

OPITZ, PETER J.: Weltprobleme (A világ problémái) Isar Druch und Verlag, München, 1980.
ISBN: sz. n.

PERJÉS GÉZA: Clausewitz Magvető Kiadó, Budapest, 1983. 210 p.
ISBN:

PRATT, NICK: Fundamentals of National Security Planning Előadás a George C. Marshall Központban 2000. 06. 20-án Garmisch-Partenkirchenben

PRATT, NICK: Terrorismus Előadás a George Marshall Központban Garmisch-Partenkirchenben. 2000.07.14-én „A XXI. század vezetője” biztonságpolitikai tanfolyamon

RADVÁNYI LAJOS - SZTERNÁK GYÖRGY: Az Öböl-háború tanulságai magyar szemmel In: Védelmi Tanulmányok 1991/2. pp. 27-35.
ISSN: sz.n.

RÁZSÓ GYULA: Az angol-amerikai hadászat néhány kérdése a második Világháborúban In: Hadtörténelmi Közlemények 1966/3. p.
ISSN: sz.n.

Report To Congress. Kosovo Operation Allied Force After Action Report (Jelentés A Kongresszusnak: Koszovó, Az Egyesített Hadműveletekről, Az Akció Után) Washington, 2000.01.31. Department Of Defense 153 P.
Isbn:Sz.N.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

Dr. István RESPERGER

ROSTOVÁNYI ZSOLT: Az iszlám és a háború In: Társadalom és Honvédelem 1997/2. pp. 97-102.
ISSN: 1417-7239

RÜHL, LOTHAR: Die strategische Lage zum Jahreswechsel In: Österreichische Militärische Zeitschrift, 2000/1. pp. 4-12.
ISSN: 0048-1440 (9004-5092visszavont)

RÜHLE, HÖPPNER J.: Gefahr durch ethnische Konflikte In: Europäische Sicherheit, 1997/1. pp. 18-22.
ISSN: 0940-4171

SCHILLING, WALTER: Stabilität im Mittelmeerraum: Aufgabe europäischer Politik In: Europäische Sicherheit 2000/11. pp. 15-21.
ISSN: 0940-4171

SHEENAN, JOHN J.: A XXI. század biztonságpolitikája In: Új Honvédségi Szemle 1997/5. pp. 1-18.
ISSN: 1216-1438

SINN, NORBERT: Der Golfkrieg II- Militärische Erfahrungen In: Österreichische Militärische Zeitschrift 1991/6. pp. 518-525.
ISSN: 0048-1440 (9004-5092 visszavont)

SMITH, JOSEPH: A hidegháború IKVA Budapest, 1992. 150 p.
ISBN: 963-7757-07-01

SKARPJE, OLAF alezredes: A hadműveleti tervezés sajátosságai békeműveleteknél a „NORDPOLISH” többnemzetiségű dandár Boszniában állomásozó törzsfőnökének előadása a G. C. Marshall Központban 2000. 07. 20-án Garmisch-Partenkirchenben

TAFT, JULIA: Refugees from Kosovo (Koszovói menekültek) In: Refugees 2000/2. pp.16-18.
ISSN: 0252-791X

UCHTMANN, JÜRGEN: Einsatz im schwierigen Gelände und bebauten Gebiet In: Europäische Sicherheit 2000/11. pp.27-32.
ISSN: 0940-4171

UNITED NATION PEACEKEEPING OPERATIONS In: <http://www.un.org>. (2000.08.01.) 6 p.

VALKI LÁSZLÓ (et.al): Koszovó, egy válság anatómiája Osiris Kiadó, Budapest, 2000. 392.p.
ISBN: 963-379-849-3

WALKER, JOHN: War in Kosovo (Háború Koszovóban) In: Rusi Journal 1999/4. pp.13-19.
ISSN: 0307-1847

WEIDENFELD, W.: Erweiterung ohne Ende? Europa als Stabilitätsraum strukturieren In: Internationale Politik 55.évfolyam 8. szám pp 1-10.
ISSN: sz.n.

ZEHRER, HARTMUT: Der Golfkonflikt Verlag E. S. Mittler & Sohn, Harford und Bonn, 1992. 568 p.
ISBN: 3-8132-0400-6

BARTLETT, CHARLES – WEINTHAL, EDWIN: Facing the Brink. An Intimate Study of Crisis Diplomacy, New York, 1967. 220 p.
ISBN: 11875644 3456

BAUWENS, WERNER – REXCHLER, LUC. – DRÜKE, LUISE: The art of conflict prevention Brassey's, New York, 1994. 218 p.
ISBN: 1857531051

BRZEZINSKI, ZBIEGNIIEW: A nagy sakktabla Európa Könyvkiadó Budapest, 1999. p. 314.
ISBN: 963-07-6533-0

BUCK, FELIX: Geopolitik 2000: Weltordnung im Wandel: Deutschland in der Welt am Vorabend des 3. Jahrtausend Report Verlag Frankfurt am Main, 1996. 283 p.
ISBN. 3980380475

COHEN, RICHARD: Das sich wandelnde Alias den europäischen Sicherheit Előadás a G. Marschall C. „A XXI. század vezetője” bizt. pol. tanfolyamán. 2000. 06. 12-én Garmisch-Partenkirchenben

CORDESMAN, ANTHONY-WARNER, ABRAHAM R.: The Lessons of Modern War Volume I.-III. Westview Press Boulder and San Fransisco, 1990. 394 p.; 646 p.; 469 p. ISBN: 0-8133-0954-9

CORR, EDWIN G. – HOAN, STEPHEN: Low-Intersity Conflict Old Threats New World Westview Press Bonlder-San Francisko-Oxford, 1992. 305 p.
ISBN: sz.n.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

Dr. István RESPERGER

- CRAY, COLIN S.: The geopolitics of the nuclear era: heartland, rimlands, and the technological revolution Crane Russak New York, 1977. 70 p.
ISBN: 0844812579
- Die Bundeswehr an der Schwelle zum 21. Jahrhundert Bachem GmbH and Co KG Köln, 1999. 175 p.
ISBN: sz. n.
- Die Zukunft der Europäischen Sicherheit Wien, 1993. 231 p.
ISBN: 3-901328-04-01
- FOSTER, EDWARD: NATO's military in the age of crisis management Royal United Services Institute for Defence Studies, 1995. 73 p.
ISBN: 0855160993
- GALAEV MAGOMET: The Chechen Crisis. Background and Future Implication Conflict Studies Research Centre 1995/17. 30 p.
ISBN: sz.n.
- Generic Crisis Management Handbook (EAPC(COEC)D (99) 1. NATO/EAPC Sans Classification 85 p.
ISBN: sz.n.
- HARVEY, FRANK P. – MOR, BEN D.: Conflict in world politics: advances in the study of crisis, war and peace St. Martin's Press, 1998. 366 p.
ISBN: 0312176686
- HOLSTI, OLE R.: Crisis, escalation, war (Krizis, eszkaláció, háború), McGill-Queen's University Press Montreal, 1972. 290 p.
ISBN: 0773501177
- HOPPLE, GERALD W. – ANDRIOLE, STEPHEN J. – FREEDY, A.: National security crisis forecasting and management Boulder, Westview, 1984. 208 p.
ISBN: 0865319138
- IVANOV, ANDREY: The Balkans divided: Nationalism, Minorities, and Security Peter Lang Europäischer Verlag der Wissenschaften Frankfurt am Main – Belin – Bern – New York – Paris – Wien, 1996. p. 188.
ISBN: 3-631-50006-8
- Konflikt und Ordnung (Europäischen Forum Alpbach 1977.) Molden Verlag, 1978. 345 p.
ISBN:
- LUND, MICHAEL S.: Preventing Violent Conflicts (Strategy for Preventive Diplomacy United States Institute of Peace Press Washington DC, 1996. 214 p.
ISBN: 1 878379-52-6
- RIX, CHRISTIENE: Ost-West Konflikth (Wissen wir, wovon wir sprechen? Schriftenreihe der Arbeitsgemeinschaft für Frieden und Konfliktforschung 1987/14. 256 p.
ISBN 3-7890-1528-8
- ROBINSON, P. STUART: The politics of international crisis escalation: decision-making under pressure I. B. Tauris London, 1996. 204 p.
ISBN. 1860640648
- SENGHAAS, DIETER: Konfliktformationen im internationalen System Suhrkamp Verlag 1988. 288 p.
ISBN: 3-901328-04-01
- SCHWEIZER, WALTER: A kockázatelemzés szerepe NBS kialakításában (Előadás a George C. Marschall Központban 1998. 06. 27-én Garmisch-Partenkirchenben
- WINNEFELD, JAMES A.: Crisis de-escalation: a relevant concern in the „New Europe”? CA Rand Santa Monica, 1990. 25 p.
ISBN: 398345127
- XHUDO, GAZMEN: Diplomacy and crisis management in the Balkans: a US foreign policy perspective Macmillan St. Martin Press Houndmills Basingstoke, Hampshire New York, 1996. 207 p.
ISBN: 0312160585
- ZAMETICA, JOHN: The Yugoslav Conflict (Adolphi Paper 270) Halstan & Co Ltd.1992. 87 p.
ISBN 1 85 753 6527

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

Dr. István RESPERGER

Zeitungen

BRILL, HEINZ: Der Balkan-konflikt und die Interessen der Mächte In: ÖMZ 2000/5. pp. 547-559.
ISSN: 0048-1440 (9004-5092)

CORDESMAN, CLARKE, JOHN L.: Der Konflikt im Wandel der Zeit In: ÖMZ 97/2. pp. 115-122.
ISSN: 0048-1440 (9004-5092 visszavont)

GUSTENAU GUSTAV E.: Konfliktentwicklung auf dem Südlichen Balkan In: <http://www.bmlv.gv.at>. 2000.08.17. pp. 2-6.

JUREKOVICH, I.: Zur Neuordnung des südschlawischen Raumes In: ÖMZ, 1999/1. pp. 64-66., 1999/2. pp. 199-204., 1999/3. pp. 330-334., 1999/4. pp. 472-481., 1999/5. pp. 613-620., 1999/6. pp. 762-772.
ISSN: 0048-1440 (9004-5092 visszavont)

McCAUSLAND, JEFFREY D.: Conflict Termination and Conflict Pervation In: ÖMZ 2000/2. p. 131-138.
ISSN: 0048-1440 (9004-5092 visszavont)

NAUMANN, KLAUS: NATO-Streitkräftestrukturen im Spiegel der sicherheitspolitischen Lage in Europa In: ÖMZ 1998/5. pp. 499-505
ISSN: 0048-1440 (9004-5092 visszavont)

PORTZ ROLF: Bedeutung von Luftmacht bei der Krisenbewältigung In: Europäische Sicherheit 1998/5. pp. 10-21.
ISSN: 0940-4171

ROSKIN, MICHAEL G.: The Eneerging Europa: Power Configurations for the Next Century In: US Army War College Quanterly, Vol. 1990-2000/XXIX., No. 4. Winter pp. 10-25.

RÜHL, LOTHAR: Die strategische Lage zum Jahreswechsel In: ÖMZ 1999/1. pp. 3-9.
ISSN: 0048-1440 (9004-5092 visszavont)

SELLER, HANNS-FRANK: Konfliktkonstellationen im internationaler System In: ÖMZ 1999/5. pp. 547-555
ISSN: 0048-1440 (9004-5092 visszavont)

SMUTEK, K. – RIEMER, ANDREA K.: Die Krise des Krisenbegiffes In: ÖMZ 1995/3. pp. 275-284.
ISSN: 0048-1440 (9004-5092 visszavont)

A FRANCIA KÜLVÁROSOK LÁNGJAI

THE FLAMES IN THE FRENCH SUBURBS

Ha 2005 októberének és novemberének franciaországi eseményeit felidézzük, elsődlegesen az észak- és fekete-afrikai származású fiatalok csoportjai és a francia rendőrök közötti összecsapások, a felégetett autók és középületek képei elevenednek meg a szemünk előtt. A történetek természetesen ennél bővebb magyarázatra szorulnak és nem szűkíthetők le pusztán az agglomerációkban élő bevándorlók, valamint a franciák közötti kulturális és vallási szakadékokra, hanem egy összetett társadalmi problémára hívják fel a figyelmünket. Az okok közé pedig többek között a globalizáció kihívásai, a jobb- és baloldali kormányok urbanizációs, és közoktatási politikái, a külvárosokban jellemzően előforduló rendőri túlkapások, vagy jobb esetben a mindennapos igazoltatások sorolhatóak. Elgondolkodtató, hogy az akuttá vált probléma kezelésére eddig megtett országos és európai szintű lépések ellenére a bevándorlással és magukkal a bevándorlókkal kapcsolatban felmerülő problémák napjainkig kitapinthatók szerte a gall állam területén.

If people recall the events to mind in France during October and November 2005, think primarily of the confrontations between the groups of the young north- and black Africans and the French police, of burnt cars and public buildings. I mean that these incidences need more explication and people cannot restrict it as a culture gap or a religious difference between the French nation and the immigrants living in the agglomerations. It draws our attention to a complex social problem, which causes are: challenges of the globalization, urbanizational and educational politics of the various governments whether they were in the right or in the left wing, abuses and identity checks committed by the police in the suburbs almost every day. It is conceivable that despite some national and European steps to manage this problem, this phenomenon is still alive throughout in the territory of the Gallic state.

Franciaország érzékeny városi zónáiban[^I] többségében észak-, és fekete-afrikai bevándorlók élnek mindennapjaikat. Fiatalok ezrei laknak itt, akik 2005 őszén a nemzetközi híradásokba is bekerültek. Nem történt egyéb, mint húsz év eredményei-eredménytelenségei a felszínre törtek és a bevándorlók iskolapadjaiból kikerült, többségében kiskorú, vagy a nagykorúság határát éppen elérő fiatalok ezrei spontán kirobbantották azokat az eseményeket, amelyekkel a világ figyelmét próbálták magukra felhívni. A Sorbonne egyik kutatója, a szociológus Didier Lapeyronnie a HVG-nek adott interjújában kifejtette: „Szigorúan hagyományos értékrend, családi alapon szervezett feketegazdaság, a többségi társadalomtól való reménytelen távolodás jellemzi a francia peremvárosi gettókat...”[^{II}]. A szakember az idézett beszélgetésben a városi peremkerületeket nevezi meg gettóként, ahol 2009-ben már körülbelül 6-8 millió embert tartottak nyilván, többnyire bevándorlókat és azok leszármazottait. A 2005 végén bekövetkezett zavargások cseppet sem voltak újszerűek és a mára feledésbe merült történetnek – nem akkora sajtóvisszhanggal, de – azóta is van folytatása. Írásomban kísérletet teszek arra, hogy mindezen események kirobbanásának hátterét, okait, valamint előzményeit megvilágításba helyezve válaszokat nyerjünk napjaink bevándorlás problematikájának kezelésével és az esetleges válaszlépésekkel kapcsolatosan.

2005. OKTÓBER 27. – NOVEMBER 17.

„Bouna et Zied – Mort pour rien.”[^{III}]: az idézet, amely pólókon, transzparenszen volt látható sőt, helybéli fiatalok meg is zenésítették. A húsz napig tartó franciaországi eseményeket egy helyi konfliktus inspirálta: három külvárosi fiatal közül

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

FÁBIÁN Éva

egy mauritániai fekete és egy tunéziai arab fiú halálos áramütést szenvedett egy trafóházban, állítólag az őket igazoltatni akaró rendőröktől menedéket keresve. Harmadik társukat, egy török fiatalembert súlyos sérülésekkel szállították kórházba. Ez a szikra néhány napon belül a nagyobb francia városok agglomerációit is lángba borította. Történt ezen kívül, hogy október 30-án, tisztázatlan körülmények között, ismeretlenek könnygázgránátot dobtak a clichy-sous-bois-i muszlim imaterembe. A zavargások kirobbanásának okai között említik továbbá az akkor belügyminiszteri posztot betöltő Nicolas Sarkozy kijelentését a párizsi argenteuili kerületben, mi szerint csőcseléknek nevezte az elővárosi fiatalokat, illetve már korábban, 2005 júniusában azzal fenyegetőzött, hogy megtisztítja a lakótelepeket a bűnözőktől, méghozzá nagynyomású Karcher-mosóval.

Az éjszaka eseményei kapcsán nappal is érezhető volt a feszültség az utcákon a lakosság és a környékre kivezényelt, emelt létszámú rendőri erő között. A napközbeni relatív békében mindazt, hogy mi zajlik éjszakánként ugyanott, „...a bérházak között éktelenkedő elszenesedett szemetes konténerek és autók, rosszabb esetben kiégett üzlethelyiségek, épületek jelzik...”[IV] – adta közzé a HVG helyszíni tudósítója. A történetek nagy károkat okoztak a francia külvárosi kerületekben, a többségében fiatalokból álló bandák eleinte még csak kövekkel, vasgolyókkal és Molotov-koktélokkal hajtották végre akcióikat, vagy csaptak össze a kivezényelt rendőrökkel, azonban akadt olyan eset is, amikor lőfegyver sült el. Az első néhány napban a politikai elit részéről Sarkozy adott hangot véleményének, azonban ez az amúgy sem nyugodt kedélyeket még inkább felkorbácsolta, és politikai körökben is jelentős bírálatokat kapott a belügyminiszter. A stafétabotot az akkori kormányfő, Dominique de Villepin vette át. Összességében: a kialakult helyzet kapcsán tett lépések és mindezek ígérete fokozatosan a 2007-es elnökválasztási harc részévé váltak. Érdekes fejlemény ez annál is inkább, hogy addig „...jobb és baloldali kormányok egyaránt eredménytelenül kezelték a külvárosi lakosság problémáját...”[V].

A franciaországi zavargások november 17-én értek véget, mindössze húsz napig tartottak, azonban ahhoz elegendőek voltak, hogy hatalmas károkat okozzanak járművekben és épületekben. A DCRG (Direction Centrale des Renseignements Généraux – Általános Központi Tájékoztatási Igazgatóság)[VI] 2005. december 6-ai jelentése alapján az események semmiféle szervezethez, lakótelepi szolidaritásra nem utaltak, valamint az iszlám radikálisoknak, a szélsőbaloldali szerveződéseknek, illetve az alvilágnak sem volt hozzá közük. Ahogyan fogalmazott: „...az országban szervezetlen felkelés történt, amely a lakótelepek népi lázadásává növekedett vezető és programjavaslat nélkül.”[VII] A francia politikáról – ezzel együtt a zavargások okairól – szigorú véleményt alkotott, miszerint az a francia külvárosok komplex problémáját elhanyagolta. A károk összegét 250 millió euróra becsülték, amely 274 települést, kilencezer járművet és közel száz középületet érintett.[VIII]

2005. ELŐTT ÉS UTÁN

A 2005 őszi történet esemény-sorozat a jéghegy csúcsa volt. A francia külvárosokban és a nagyvárosok egyes negyedeiben uralkodó feszültségekről már a kilencvenes években kaptunk híreket. Az itt élő fiatalokról már akkor elmondható volt, hogy: „...sokszor ragadtatják magukat vandalizmusra: kirakatokat törnek be, autókat gyújtanak fel (...) szikrázik a feszültség a járőröző rendőrök és a „beur”-ök[IX] (...) között.”[X]. 1996 nyarán például a papírokkal nem rendelkezők (sans papiers), vagyis az illegálisan Franciaországban tartózkodó bevándorló afrikaiak és kínaiak forgatták fel egy időre a francia fővárost. A rendőrség feloszlatta a megmozdulást, azonban az ehhez hasonló események egészen 1997-ig folytatódtak.

A 2005-ös esemény központi helyet foglal el az érzékeny városi területek története szempontjából, azonban a valósághoz hozzátartozik, hogy az „...autógyújtogatás egyes negyedekben (...) meglehetősen mindennapos cselekmény, nem kell hozzá kollektív erőszak.”[XI]. Később, 2009-ben például Marseille-ben törtek ki zavargások, mivel Algéria a futball világbajnokság selejtezőjén kikapott Egyiptomtól. A rendőrök több mint 500 kommandós segítségével tudták csak lenyugtatni a kedélyeket. A jelenség mélyen szociális gyökerei a francia bevándorlás történetének második világégést követő időszakát megismerve részben kikristályosodhatnak.

1945. UTÁNI BEVÁNDORLÁS TÖRTÉNET

„A Franciaországgal szomszédos népek migrációs hullámai a távoli múltból indultak, ám a modern korig éreztették hatá-sukat.”[XII]. Az ország területére már a középkorban érkeztek bevándorlók, elsődlegesen az európai területekről. Ázsia és Észak-Afrika lakossága nagyobb létszámban először az első világháború után jelent meg francia földön és eleinte a nagyobb városokat célozták meg. A jelentős emberveszteségek miatt nagy szükség volt rájuk mindamellett, hogy Párizs, Lyon, vagy Marseille városaiban „...jelenlétük már jóval korábban is megszokottnak számított...”[XIII].

A bevándorlók nagy számát tekintve, egészen a második, az előzőtől jóval több emberélelet követelő világégés utáni évekig a gall állam sajátos helyzetben volt, azonban a „...második világháborút követő dicsőséges három évtized folya-mán egész Európa a bevándorlás terepévé válik...”[XIV]. Újdonságot az jelentett, hogy a folyamatot a háború, illetve az emigráció miatti munkaerőhiány serkentette. A migránsok elsődlegesen a dél-európai és az afrikai területekről érkez-tek, ennek a gyarmatbirodalmi múlt kiváló történelmi előzményt szolgáltatott és maga a rendszer is megkönnyítette be-áramlásukat. A hatvanas évekig – amellet, hogy a bevándorlás mértéke visszafogottnak volt mondható – nagy számban érkeztek európaiak, például olaszok és spanyolok. Az évtized második felétől megindult a volt gyarmatokról – főként Algéria, Marokkó, Laosz, Vietnám, Kambodzsa, Törökország és Fekete-Afrika területeiről – történő bevándorlás és csök-kenet az Európából érkezők száma.

A hetvenes években a bevándorlás rendszere átalakult: megkezdődött a korábban betelepültek családgyejesítése[XV], amely az effektív munkaerő arányát csökkentette. Ezenkívül újabb probléma ütötte fel a fejét: a hetvenes évekbeli világ-gazdasági válság és a gazdaság szerkezetváltása (automatizáció, informatizálás, delokalizáció). Mindez tömeges mun-kanélküliséghez vezetett, illetve ismét előtérbe került az alkalmi munkaviszony, amely a bérből élők tömegeinek okozott létbizonytalanságot. Ehhez társult a közoktatás tömegesedése, amellyel megszűnt a tanulással történő társadalmi ki-emelkedés lehetősége. 1974 a francia bevándorlás történetének egyik fontos dátuma. A munkaerő toborzását korlátozó intézkedések bevezetése az Európai Közösségen kívüli országokból érkező bevándorlók számának csökkentésére és kvalitatív összetételük korlátozására (francia nyelvismeret, minimális iskolai végzettség kikötése) irányult.

Noha a nyolcvanas évek kedvező eseményeket is hoztak, – például a ZEP-ek, vagyis a kivételes támogatásban részesí-tett oktatási zónák (Zone d'éducation prioritaire) 1982-es megalkotásával – az 1986-os „*Pasqua-törvény komoly politikai viharokat kavart Mitterrand és Chirac* kényszerű „társbérletének” fedele alatt.”[XVI]. Az akkori belügyminiszter – 1986 és 1993 közötti törvényeivel – az országban letelepedni kívánók számának limitálását, az új tartózkodási engedélyek kiadá-sának erőteljes visszaszorítását és az illegális bevándorlók hazaküldését kívánta megvalósítani, megalkotva ezzel a hivatalos papír nélküliek (sans papiers) kategóriáját.

Fontos állomás az Alain Juppé-kormány időszaka, aki Jean-Louis Debré belügyminiszterével az úgynevezett banlieue (külváros) probléma megoldására létrehozta a PNIU-t, vagyis az országos városi beilleszkedési tervet. Ennek egyik alapelve a perifériákon és a nagyvárosok alsóvárosaiban történő foglalkoztatás növelése volt az itt munkahelyeket te-remtő ipari és kereskedelmi vállalkozásoknak, illetve 546 *problémás településnek* nyújtott adókedvezmény segítségével. A relatíve olcsó megoldásnak tűnő lépést azonban a közvélemény minimális megértéssel fogadta a költségtakarékosság és a szociális ellátás megvonásának időszakában.

Egységes migrációs politika a kilencvenes évek végére sem jött létre és az ezredforduló sem hozta el a várva várt válto-zásokat függetlenül attól, hogy a bevándorlást érintően fontos előrelépések történtek az 1998-as Chevènement-féle és a Nicolas Sarkozy belügyminisztersége idején, 2003-ban és 2006-ban[XVII] született törvények kapcsán. A hiányosságok a 2005-ös külvárosi zavargásokban csúcsoodtak ki, fejfájást okozva az európai köz-, és politikai életnek egyaránt.

A BEVÁNDORLÁS KÉRDÉSE AZ EURÓPAI UNIÓBAN

Öreg kontinensünk a bevándorlók számára elsődleges célállomásnak számít, azonban az Európai Unió tagországai között mindig is jelentős véleménykülönbségek és érdekellentétek voltak e kérdés kapcsán. Az összes tagállam politikai elitje rövid távú pártpolitikai taktikával reagált a cselekvést illetően. „Valójában a bevándorlók idegen kultúrája, rendsze-

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

FÁBIÁN Éva

rint erős vallási kötődése, eltérő integrációs képessége és hajlandósága, jellegzetes életviteli szokásai, sőt az EU-államok korántsem egységes befogadói gyakorlata (...) meghatározza a bevándorlásról kontinensünk nyugati felén kialakult (...) képet. Ráadásul, a bevándorlók szinte minden uniós országban jórészt az iszlám világból érkeznek, s főként városokban települnek le, meghatározott góccokat alkotva.”[XVIII]. Az európai kontinensen koncentráldódik az iszlám és a nyugati világ számos ellentéte és előbbire különösen nagy figyelem irányult a 2001. szeptember 11-ei támadások kapcsán. Ez a figyelem pedig az azt követő események miatt állandósult. Ezen kívül problémát jelent az is, hogy az EU területén a legális bevándorlás mellett sok a menekült és az illegális bevándorló[XIX].

Az Európába érkező migránsok száma a kilencvenes években csökkenni kezdett, azonban a jelenség területileg fokozatosan szétszóródott, így összeurópai kérdéssé vált. Az integráció állampolgárainak biztonságérzetére ható tényezők közül a munkanélküliség mellett mára az egyik legfontosabbá a bevándorlás kérdése vált. Be kell azonban látni, hogy Európának igenis szüksége van rájuk, mivel az aktív népességének aránya rohamosan csökken, az „...ENSZ előrejelzése szerint 2050-re az olaszok 12 millióval, a németek 20 millióval kevesebben lesznek, ha nem lesz bevándorlás.”[XX]. Az érem másik oldala: milyen migránsokra van-lenne szüksége a kontinensnek? A válasz az, hogy az Európai Unió olyan potenciális munkavállalóknak tud teret biztosítani, akik megfelelő képzettségükkel részt tudnak vállalni egy adott ország, így a kontinens gazdasági stabilitásának fenntartásában, illetve fejlesztésében. Állampolgárainak az általuk befizetett adókra és járulékokra is szüksége van ahhoz, hogy társadalombiztosítási rendszereiket fenntartsák. Azonban a tagállamokban tapasztalható nagyfokú munkanélküliség és az a tény, hogy a többségében az európai kontinensen kívülről érkező migránsok nagy része a relatíve bőséges segélyek rendszeres felvételével képzelel élete hátralevő részét, nem igazán meggyőző érv egy átlagember számára arra nézve, hogy szüksége van a bevándorlókra. Kettős szemlélet honosodott meg: kellenek is, meg nem is.

OKOK ÉS KÖVETKEZMÉNYEK

Az ötvenes években a Franciaországba érkezett migránsokkal a munkanélküliség átlagban még csak 1% körül mozgott. Az agglomerációk bádóvárosainak és munkásszállóinak növekedése pedig azt mutatta, hogy ideiglenes állapotnak gondolták jelenlétüket. A hatvanas évek elején a városok jelenlegi problémás részein még munkáscsaládok és az alsó középosztály élt. Helyükre érkeztek folyamatosan a főként Európán kívüli területekről származó bevándorlók, akik – miután kialakították saját életterületüket – gyakorlatilag egy „ellentársadalmat” (ellenpólust) hoztak létre a többségi franciával szemben. A hetvenes évek elején épültek a ma is látható (eredetileg olcsó bérlakásnak készült) klasszikus külvárosi lakóházak, amelyekkel – az új urbanizációs modell kapcsán – a városok körüli korábbi nyomornegyedeket kívánták megszüntetni. Az évtized folyamán azonban lassan, de biztosan növekedésnek indultak mind a szociális, mind pedig a munkát illető különbségek a bevándorlók és a franciák között. A kvalifikáltabb munkákat utóbbiak végezték. A hetvenes évek világgazdasági válságát pedig már senki sem kerülhette el: Franciaországban emelkedésnek indult a munkanélküliség.

A nyolcvanas években teret nyert az országban az iszlám-ellenesség, főként a Renault-nál és a Peugeot-nál dolgozó bevándorló munkások 1982-es sztrájkja miatt. A feszültségek további erősödésében a francia szélsőjobboldal kilencvenes évekbeli előretörése játszott a szerepet: „...a franciaországi bevándorlás egész története során mindig a *nem európai jövevények ügye forrásította fel a politikai hangulatot*. Ezt (...) lovagolta meg a francia szélsőjobb hírhedt vezére, *Jean-Marie Le Pen* is.”[XXI].

Az első bevándorlókat nem zavarta az érezhető diszkrimináció. Szükségük volt a munkára, illetve életkörülményeik még így is sokkal kedvezőbbek voltak, mint szülőhazájukban. Gyermekeik és unokáik viszont már Franciaországban születtek és a fogyasztói társadalomban nőttek fel. Emiatt nehezen fogadják el peremhelyzetüket, legyen szó akár iskoláról, akár lakóhelyről, akár munkahelyről. A problémákkal küszködő városrészek fokozatos pusztulása visszafordíthatatlanná vált

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

FÁBIÁN Éva

annak ellenére, hogy a nyolcvanas évek eleje óta a kormányok több milliárd eurót költöttek élhetőbbé tételükre, a különféle rekonstrukciós programokra. Mára, aki csak tehette, elköltözött innen. 2005-ben az itteni egy főre jutó átlagjövedelem 40%-al volt alacsonyabb az országos átlagnál amellet, hogy magasabb volt a bevándorlók, ezen belül pedig a 29. életévüket be nem töltöttek aránya. Utóbbi 40-50% körül mozgott.

A két Clichy-sous-Bois-beli gyermek halála soha nem váltott volna ki ennyire szélsőséges megnyilvánulásokat, ha a külvárosok fiatalsága nem érezné magát marginalizálódott helyzetben. Az egész nap semmit tevő, iskolából kimaradó, munkalehetőséghez pedig egyáltalán nem jutó, többségében kiskorú fiatalok körében a bűnözés aránya nagyon magas és javarészt az utcán szocializálódnak. A helyi iskolák nehezen tudják ellátni funkciójukat, a pedagógusok fluktuációja magas. A helyi muszlim fiatalok (és idősebbek) körében a vallásos szerveződések nem igazán jellemzőek, azonban „...van egy kiterjedt, kulturális, életmódbeli hagyományokkal összefonódó vallási kötődésük...”[XXII], így az eredendő vallásukat ért támadásokat rasszizmusnak tekintik. Szociológusok szerint az okok a politikusok által figyelembe nem vett strukturális munkanélküliségben is keresendők. Emellett az utóbbi évtized nemzetközi terrorfenyegetettsége miatt a több mint 750 – fele részben észak-afrikaiak, 20%-ban fekete afrikaiak, illetve szegények és alkoholisták otthonát jelentő – érzékeny városi terület problémáját országsszerte közbiztonsági kérdésként kezelték. A francia közgondolkodást jól jellemzi, hogy ha valaki a peremkerületekről beszél, akkor egyértelműen azok színes bőrű bevándoroltjairól mond véleményt.

Az erőszakos cselekményekre minden demokratikus berendezkedésű társadalomnak rendelkeznie kell egy megfelelő válasszal. Nicolas Sarkozy például belügyminisztersége alatt, a külvárosok és az egyes negyedek növekvő számú bűncselekményei miatt és a hatékonyabb válaszlépések megtétele érdekében, a francia rendőrség egyik szolgálatát, a rohamrendőrségként funkcionáló úgynevezett Köztársasági Biztonsági Testületeket (CRS – Campagnes Républicaines de Sécurité) stabil állomáshelyekkel rendelkező regionális szervezetekké alakította.

Az eddigi események mély társadalmi válságot mutatnak, azonban a 2005 utáni válaszlépések inkább a problémák elkendőzését szolgálták. A Nemzetgyűlés három hónapos rendkívüli állapotot szavazott meg, amelyet a kormány jóvá hagyott. A hivatalos adatok alapján országosan 4800 embert állítottak elő és több mint 760 ellen indult eljárás, ebből körülbelül 120 kiskorú, a legfiatalabb pedig 10 éves volt, „...a bobigny-i kiskorúak ügyeiben illetékes bíróság elnöke szerint azonban a szóban forgó kamaszok jellemzően nem voltak rovott múltúak, vagyis heccből, a balhé kedvéért vettek részt a randalírozásban.”[XXIII] Az akkori belügyminiszter, Nicolas Sarkozy szankciók és adminisztratív lépések megtételének szükségességét hangsúlyozta. A miniszterelnök, Dominique de Villepin pedig még az események időszakában közzé tette kormánya szociális, oktatási-, és várospolitikai csomagját, amelyben célként fogalmazták meg az elővárosi beiskolázottság és a foglalkoztatottság növelését, illetve a jobb minőségű lakóhelyi környezet megteremtését. Újra megindult az a tendencia, amely a lakótelepeket komfortosabbá és emberközelibbéké kívánta tenni.

A francia államban ma két-három havonta vannak kisebb-nagyobb zavargások valamelyik külvárosi lakótelepen. A forgatókönyv ugyanaz szinte mindig: valamiféle rendőri túlkapás, balhé, néhány napos autó és szemeteskonténer gyűjtogatás, kődobálások, végül erőteljes rendőri beavatkozás. „A komolyabb esetek után az állam ígéretet ezt-azt, és szétoszt egy kis pénzt.”[XXIV].

ZÁRÓ GONDOLATOK

A statisztikákat tekintve, a 2003-as, 2004-es és a 2005-ös években a bevándorlás adta a francia népességnövekedés átlagosan 30%-át. „A legtöbb európai országban a bevándorlóknak ez a részesedése sokkal nagyobb, a 25 uniós országban átlagban 85 százalékos.”[XXV] volt. Ebből is látható, hogy a jelenlegi francia problémát elsődlegesen nem az újonnan érkezők, hanem a második-, harmadik generációs bevándorlók, vagyis a fiatalok jelentik. Az ő integrációjuk az, ami igazán sok nehézséget okoz függetlenül attól, hogy folyamatosan növekszik a vegyes házasságok száma.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

FÁBIÁN Éva

A 2005-ös zavargásokat elkövető fiatalok szülei, nagyszülei másodlagos állampolgárok voltak bőrszínük, vallásuk, kultúrájuk, szokásaik miatt és szociálisan is rosszabb körülmények között éltek, mint gyermekeik, unokáik. Nehéz így elsősre megérteni a probléma gyökereit, azonban az amerikai Ted Robert Gurr elméleti modelljének alkalmazásával sikerülhet. A professzor szerint a tapasztalt relatív elnyomorodás azt jelenti, hogy az egyén által elvárt érték és az az érték, amelyre lehetősége van, egymástól eltér. Amennyiben ez a különbség fennáll, akkora feszültség generálódhat, hogy az akár egy csoportos lázadás formájában testet öltő politikai erőszakként is megnyilvánulhat.

A húsz nap eseményei minden európai állam számára, ahol bevándorlók élnek, intő például szolgálnak. Látható, hogy a problémák helytelen kezelése, avagy figyelmen kívül hagyása mihez vezethet: egy, a többségi társadalommal szemben elkülönülő, majd befelé fordul és gettósodásra hajlamos társadalmi csoportot hoz létre, amely a teljes szociális és egzisztenciális kilátástalanság okán először spontán, majd szervezett erőszakot produkál. Ehhez pedig nem kell különösebb indokot találni, elég egy politikus ismételt felelőtlen és sértő kijelentése, vagy akár egy külvárosi muszlim imaterem elleni újbóli megnyilvánulás.

Franciaországban a bevándorlás kérdését – annak minden olyan vonzatával együtt, mint a diszkrimináció, az erőszak, a társadalmi- és szociális szakadékok, a kirekesztés, a szélsőségesek, a vallási radikalizmus és a külvárosok helyzete – elsődlegesen belbiztonsági szemszögből kezelik. A migráció témája sokszor vált ki heves politikai vitákat, mindemellett, hogy a multikulturalizmus tabu.

A modern európai nagyvárosok problémás negyedeiben és alsóvárosainak szegény háztartásaiban élők számára a munkanélküliség és az iskolázatlanság jelenti a legnagyobb gondot. Sok egyedülálló szülő él itt, aki örül, ha talál magának munkahelyet. Emellett nincs lehetősége, hogy kiskorú gyermekével annyit foglalkozzon, amennyit kellene-szeretne. Marad tehát az utca. Fontos megérteni, hogy az európai bevándorlók kérdését nem kulturális fenyegetésként kell megélnünk, hanem többségében szociális problémákkal küszködő közösségekként kellene őket kezelnünk egy, az adott ország sajátosságait figyelembe vevő, egységes bevándorlás politika kialakításának segítségével.

Kulcsszavak: Franciaország, bevándorlás, Európai Unió, válságkezelés, Maghreb országok

Key words: France, immigration, European Union, crisis management, Maghreb states

FELHASZNÁLT IRODALOM

BEN AMI, Shlomo: *A bevándorlók és a rasszizmus: Ellenálló fogadás.* =HVG, 1993. 15. évf. 1. sz. -pp. 52-53. -ISSN 1217-9647

BLANC-CHALÉARD, Marie-Claude: *A bevándorlás francia története (Részletek a tanulmányból).* =Európai tükrök, 2006. 11. évf. 7-8. sz. -pp. 73-77. -ISSN 1416-6151

CROWLEY, John – WEIL, Patrick: *Befogadó vagy kirekesztő Európa: Három modell versengése.* =HVG, 1993. 15. évf. 1. sz. -pp. 51-52. -ISSN 1217-9647

CSIKI Tamás: *Franciaország megtelt? (II/I).* – Internet:

[http://www.biztonsagpolitika.hu/?id=16&aid=698&title=Franciaország_megtelt!?\(II/I\)](http://www.biztonsagpolitika.hu/?id=16&aid=698&title=Franciaország_megtelt!?(II/I)) (Letöltés: 2010. november 23.)

CSIKI Tamás: *Franciaország megtelt? (II/II).* – Internet:

[http://www.biztonsagpolitika.hu/?id=16&aid=699&title=Franciaország_megtelt!?\(II/II\)](http://www.biztonsagpolitika.hu/?id=16&aid=699&title=Franciaország_megtelt!?(II/II)) (Letöltés: 2010. november 23.)

FÓRIS György: *„Bevándorlási paktum”.* – Internet: <http://www.vg.hu/velemeney/bevandorlasi-paktum-241892> (Letöltés: 2010. december 27.)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

FÁBIÁN Éva

- GAZDAG Ferenc (1997.): *Franciaország története 1945-1995.* -Bp.: Zrínyi Kiadó, -ISBN 963 327 279 3
- GOYTISOLO, Juan: *Észak-afrikai bevándorlók: A Gibraltár túl szoros?* =HVG, 1993. 15. évf. 1. sz. -pp. 54-55. -ISSN 1217-9647
- HAHNER Péter (2002.): *Franciaország története.* -Bp.: Műszaki Könyvkiadó, -ISBN 963 16 2763 2
- HAHNER Péter: *Bevándorlók nemzete.* =Rubicon, 2000. 11. évf. 1-2. sz. -pp. 72. -ISSN 0865-6347
- HAJDÚ István (szerk.) (2004.): *A válságreagáló műveletek elmélete és gyakorlata a 21. században.* -Bp.: Egyetemi jegyzet, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem
- HAJDÚ István (szerk.) (2006.): *Válságreagáló műveletek.* -Bp.: Vázlatalbum, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem
- KAKASY Judit: *A külvárosok lázadása – rendkívüli állapot Franciaország nagyvárosaiban.* =Kisebbségkutatás, 2006. 15. évf. 2. sz. -pp. 316-320. -ISSN 1215-2684
- MAGYAR Péter: *Forrongó francia külvárosok: Marshall-terv a lázadóknak.* =HVG, 1995. 17. évf. 47. sz. -pp. 45-46. -ISSN 1217-9647
- MAKAY Zsuzsanna: *François Héran: Le temps des immigrés. Essai sur le destin de la population française. (A bevándorlók kora. Gondolatok a francia nép sorsáról.) Seuil, Paris, 2007, 112.* =Demográfia, 2007. 50. évf. 4. sz. -pp. 451-453. -ISSN 0011-8249
- NÉV NÉLKÜL: *A titkosszolgálat felismerései a francia lázadásról.* – Internet: <http://www.nol.hu/archivum/archiv-386734> (Letöltés: 2011. január 9.)
- NÉV NÉLKÜL: *Bevándorlási paktumot fogadtak el az uniós szakminiszterek.* – Internet: <http://www.hrportal.hu/c/bevandorlasi-paktumot-fogadtak-el-az-unios-szakminiszterek-20080926.html> (Letöltés: 2010. december 27.)
- NÉV NÉLKÜL: *Európai menekültügyi és migrációs egyezmény.* – Internet: <http://www.euractiv.hu/belugyek/linkdossziek/europai-menekultugyi-es-migracios-egyezmény> (Letöltés: 2010. december 27.)
- NÉV NÉLKÜL: *Külvárosi zavargások Franciaországban: A betondzsungel törvényei.* =HVG, 2005. 27. évf. 45. sz. -pp. 9. -ISSN 1217-9647
- NÉV NÉLKÜL: *Megdöbentő videók a párizsi metrózavargásokról.* – Internet: http://hvg.hu/vilag/20070329_metrozavargas (Letöltés: 2010. december 27.)
- NÉV NÉLKÜL: *Párizs és az illegális bevándorlás: francia kulcs.* =HVG, 1997. 19. évf. 12. sz. -pp. 20-28. -ISSN 1217-9647
- NÉV NÉLKÜL: *Szétverték a bevándorlók Marseille belvárosát + Képek.* – Internet: <http://mno.hu/portal/676499> (Letöltés: 2010. december 27.)
- PARGETER, Alison: *Észak-afrikai bevándorlók Európában és a politikai erőszak.* =Kisebbségkutatás, 2007. 16. évf. 3. sz. -pp. 640-642. -ISSN 1215-2684
- SARKOZY, Nicolas (2006.): *Vallomások.* -Bp.: Századvég Kiadó, -ISBN 963 7340 35 5
- SCHILLING, Walter: *Európa, a bevándorlók kontinense.* =Európai szemle, 2003. 14. évf. 1-2. sz. -pp. 71-77. -ISSN 0866-0085
- SCHWEITZER András: *Francia bevándorlási múzeum: Idegen bűvölet.* =HVG, 2008. 30. évf. 8. sz. -pp. 41-42. -ISSN 1217-9647
- SIMON Mária: *Bevándorlók és befogadók francia földön.* =Társadalmi szemle, 1991. 46. évf. 5. sz. -pp. 87-93. -ISSN 0039-971X
- SZTERNÁK György (2009.): *Szélsőséges erőszakos szervezetek, mint lehetséges veszélyforrások, a demokratikus társadalmakban.* -Bp.: Egyetemi jegyzet, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

FÁBIÁN Éva

TÜRKE András István: *Franciaország és az EU bevándorlási problémái.* – Internet:<http://europavarietas.visuart.eu/files/turkemigracio.pdf> (Letöltés: 2011. január 11.)VÁSÁRHELYI Júlia: *Patrick Stefanini francia bevándorlásügyi államtitkár. „Nem szeretnék részt venni az agyelszívásban.”* =HVG, 2008. 30. évf. 14. sz. 74-75. o. -ISSN 1217-9647VIDA László: *A lisszaboni szerződés kilátásai: Bevándorlási viták.* =HVG, 2008. 30. évf. 42. sz. -pp. 34. -ISSN 1217-9647VIDA László: *Francia külvárosok az erőszakhullám után: a hamu alatt.* =HVG, 2005. 27. évf. 49. sz. -pp. 41-43. -ISSN 1217-9647VIDA László: *Illegális bevándorlók Észak-Franciaországban: mehetnéjük van.* =HVG, 2009. 31. évf. 17. sz. -pp. 29-30. -ISSN 1217-9647VIDA László: *Külvárosi gettók Franciaországban: az élet peremén.* =HVG, 2009. 31. évf. 2. sz. -pp. 29-30. -ISSN 1217-9647VIDA László: *Külvárosi zavargások Franciaországban: krónikus gyulladás.* =HVG, 2005. 27. évf. 45. sz. -pp. 8-12. -ISSN 1217-9647

Egyéb internetes források:

<http://www.insee.fr/fr/methodes/default.asp?page=definitions/zone-urbaine-sensible.htm> (Letöltés: 2011. január 6.)http://www.interieur.gouv.fr/sections/a_l_interieur/la_police_nationale/organisation/dcrg (Letöltés: 2011. január 9.)

VÉGJEGYZET

[I] Ezek a közhatalom által meghatározott városi területeket jelentik. A várospolitikai fellendítése érdekében egy 1996. november 14-i törvény három beavatkozási szintet különböztet meg. Az egyiket érzékeny városi övezeteknek (ZUS – Les zones urbaines sensibles) nevezzük, míg a másodikat városi megújulási területeknek (ZRU – Les zones de redynamisation urbaine), a harmadikat pedig tisztán városi övezeteknek (ZFU – Les zones franches urbaines) hívjuk. A három szint létrehozásával a problémás negyedek és a külvárosi területek különböző fokú nehézségeire is választ kíván adni a francia politika.

[II] VIDA, 2009b, -p. 29.

[III] „Bouna és Zied – A semmiért haltak meg.”

[IV] VIDA, 2005b, -p. 8.

[V] KAKASY, -p. 318.

[VI] Az 1911 óta DCRG-nek nevezett belbiztonsági szolgálat feladata az információk felderítése és összegyűjtése a kormány számára. Részt vesz az állam alapvető érdekeinek védelmében és hozzájárul a belső biztonsághoz. Tevékenysége fontos szerepet játszik a terrorizmus és a veszélyeztetett csoportok elleni küzdelemben, illetve többek között nyomon követi a közvélemény alakulását, a társadalmi konfliktusokat és biztosítja a különféle versenyek és szerencsejátékok megfelelő működését is.

[VII] NÉV NÉLKÜL: *A titkosszolgálat felismerései a francia lázadásról.* – Internet: <http://www.nol.hu/archivum/archiv-386734> (Letöltés: 2011. január 9.)

[VIII] Ibid.

[IX] a Maghreb-országokból származó bevándorlók (a szerz.)

[X] MAGYAR, -p. 45.

[XI] KAKASY, -p. 317.

[XII] BLANC-CHALÉARD, -p. 73.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE**Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám****FÁBIÁN Éva**

[XIII] BLANC-CHALÉARD, -p. 74.

[XIV] BLANC-CHALÉARD, -p. 76.

[XV] A szükség miatt szétszakadt családok európai egyesítésének lehetőségét a bevándorlók és a családok jogait rögzítő nemzeti és nemzetközi jogszabályok, illetve a különböző jogi szabályzók tették lehetővé, azonban integrálásuk sokáig koordinálatlanul történt.

[XVI] SIMON, -p. 93.

[XVII] Ez volt az úgynevezett bevándorlási és integrációs törvény. Lényege, hogy a bevándorlók passzív elfogadása helyett a megválogatásuk, illetve az integrációjuk elősegítése a fontosabb.

[XVIII] SCHILLING, -p. 72.

[XIX] Az unió területére évente körülbelül 400-500 ezer illegális bevándorló érkezik. Egységes szabályozás hiányában, a más és más céllal érkező bevándorlók mindig is megtalálták a kikapukat és többnyire ki tudtak bújni az ellenőrzés alól. Az integráció legtöbb országában az illegális migránsok számára átlagban 15 nap áll rendelkezésre, hogy elhagyják az adott állam területét, ami tökéletesen elegendő egy másikba történő tovább utazáshoz.

[XX] HAJDÚ, -p. 59.

[XXI] SIMON, -p. 92.

[XXII] VIDA, 2009b, -p. 30.

[XXIII] VIDA, 2005a, -p. 41.

[XXIV] VIDA, 2009b, -p. 30.

[XXV] MAKAY, -pp. 451-452.

**AZ UNIÓ A MEDITERRÁN TÉRSÉGÉRT
PARLAMENTI KÖZGYŰLÉSE 7. PLENÁRIS ÜLÉSÉNEK EREDMÉNYEI
A 2011. ÉV ELEJI ÉSZAK-AFRIKAI ESEMÉNYEK FÉNYÉBEN**

**THE RESULTS OF THE 7TH PLENARY SESSION OF
THE PARLIAMENTARY ASSEMBLY OF THE UNION FOR
THE MEDITERRANEAN REGARDING THE NORTH AFRICAN EVENTS IN
THE BEGINING OF 2011**

Az Unió a Mediterrán Térségért Parlamenti Közgyűlés (továbbiakban UMT-PK) éves plenáris ülését 2011. március 3-4-én Rómában tartotta meg. Az Unió a Mediterrán Térségért (továbbiakban: UMT) a barcelonai folyamat-hoz képest rendkívül fontos előrelépéseket tartalmaz. Az euro-mediterrán együttműködésnek nincs alternatívája. A 2008-ban létrehozott UMT célja az Európai Szomszédságpolitika déli dimenziójának megerősítése, kialakulóban lévő intézményrendszere révén növelve a regionális együttműködés politikai súlyát, a déli szomszédok szerepét az Európai Unió Szomszédságpolitikájában éppúgy, mint az Európai Unió szerepét a mediterrán régióban.

[1]

Az Észak-Afrikában 2011 elején végbement fejlemények különösen indokolják az euro-mediterrán partnerség megerősítését, illetve az együttműködés alapjait szolgáló intézményrendszerek, így az UMT megerősítését is.

The annual plenary meeting of the Parliamentary Assembly of the Union for the Mediterranean was held on 3-4 March 2011 in Rome. The Union for the Mediterranean (UfM) contains important headways compared to the Barcelona Process. The Euro-Mediterranean cooperation has no alternative. The aim of the UfM which was created in 2008 is to strengthen the southern dimension of the European Partnership and with the help of its currently evolving institutional framework it increases the political weight of the regional cooperation and the role of EU's southern neighbours in the policy on neighbours as well as the EU's role in the Mediterranean region.

Early 2011 the North African events explain notably the need for strengthening the Euro-Mediterranean partnership and the institutional systems that are meant to be the basis for cooperation including the strengthening of the UfM.

Az Euro-mediterrán Partnerség (barcelonai folyamat) minden területe, a politikai, gazdasági, kulturális, szociális együttműködések egy szoros egységet alkotnak az érintett térség (Európa, Észak-Afrika, tágabb Közel-Kelet) sikeres együttműködéséért, valamint biztonságának megerősítéséért. Európa számára ez az együttműködés óriási lehetőségeket rejt az Észak-Afrika és Közel-Kelet térségéből érkező, biztonságát veszélyeztető kihívások csökkentésében.

UNIÓ A MEDITERRÁN TÉRSÉGÉRT PARLAMENTI KÖZGYŰLÉSE (UMT-PK,
KORÁBBI NEVÉN: EURO-MEDITERRÁN PARLAMENTI KÖZGYŰLÉS) JELENTŐSÉGE
A KÉT TÉRSÉG KAPCSOLATRENDSZERÉBEN

Az Európai Unió 1995-ben döntött arról, hogy szorosabbra fűzi kapcsolatait a Földközi-tenger medencájének nem európai országaival. A "barcelonai folyamat" néven ismert együttműködés célja ekkor az volt, hogy Európa szomszédságá-

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

LIGETVÁRI Krisztina

ban létrehozson egy olyan stabil térséget, amely nem jelent biztonsági kockázatot az Európai Unió számára. Fenti cél elérése érdekében az Európai Unió szociális, gazdasági és kulturális párbeszédet kezdeményezett a térség országaival. Az Euro-mediterrán Parlamenti Közgyűlés (továbbiakban: EMPK) ezeket a célokat hivatott elérni a törvényhozások szintjén. Az EMPK-t hivatalosan 2003 decemberében Nápolyban indították útjára, első plenáris ülését 2005 márciusában tartotta Kairóban. A parlamenti üléseken hivatalosan két ország-csoport képviselteti magát: az Európai Unió 27 tagállama, illetve a 15 partnerország (Albánia, Algéria, Bosznia-Hercegovina, Horvátország, Izrael, Jordánia, Libanon, Líbia, Marokkó, Mauritánia, Monaco, Montenegró, Szíria, Törökország és Tunézia) és a Palesztin Nemzeti Hatóság. Az Arab Liga megfigyelői státuszt élvez az egyeztető és döntéshozói fórumokon.

Az EMPK már konzultatív szervezetként is működött, támogatást nyújtva az Euro-mediterrán Partnerség fejlesztéséhez, illetve véleményt nyilvánítva a partnerséghez kötődő témákban. [1] [2]

Az Euro-mediterrán Parlamenti Közgyűlés létrehozásával – mely az Európai Unió legfiatalabb integrációs szervezete – lezárult az Euro-mediterrán Partnerség intézményi kereteinek kialakítása. Alakuló ülésére 2004. március 22-23-án került sor Vouliagmeniben, Görögországban. [3]

Az EMPK merőben új kezdeményezés volt, hiszen ez az első olyan politikai szervezet, ahol, az Unión kívüli országok által delegált képviselők is hasonló jogokkal foglalhatnak helyet a tagállamok parlamenti képviselői mellett. Újszerű abban is, hogy „parlamenti fórumot” teremtett az Unió ún. „új szomszédságpolitikája” egy körülhatárolt területének. A térséggel kapcsolatos kooperáció felgyorsításának, megerősítésének a legfőbb okai az Unió részéről már akkor is az alábbiak voltak: az Észak-Afrika felől érkező illegális migráció, a közel-keleti békefolyamat megtorpanása, valamint az európai-arab, keresztény- muzulmán feszültségek. [4]

Az Európai Tanács 2008 júniusában – a francia EU elnökség a területen megtett ambiciózus kezdeményezései nyomán – elfogadott következtetései értelmében a déli szomszédságpolitika multilaterális formája az Unió a Mediterrán Térségért lett. A 2008. július 13-i párizsi csúcs formálisan is útjára indította a folyamatot, majd a november 3-4-i külügyminiszteri konferencia döntött a kibővített barcelonai folyamat új elnevezésének általános használatáról.

Az UMT létrehozásának célja az volt, hogy az Európai Unió és a déli szomszédok stratégiai együttműködését – magasabb politikai szintre helyezve – erősítse. Az UMT fő célkitűzései, a barcelonai folyamat eredményeinek megőrzése mellett, a kiegyensúlyozottabb együttműködés megteremtése, a déli tagállamok növekvő szerepe az együttműködés döntéshozatalában, a résztvevő országok lakossága számára nagyobb láthatóság megteremtése, valamint a regionális projekteken alapuló együttműködés középpontba állítása. [1]

A 2011. ÉV ELEJI ÉSZAK-AFRIKAI ESEMÉNYEK

Habár *Algériában* is történtek köztörvényes erőszakkal kísért tömegmegmozdulások 2011 januárjában, a 2010. december közepén *Tunéziában* kezdődött tüntetések, azok erősödése és kiterjedése ébresztette rá a térség államainak lakosságát; hamis az a mítosz, hogy a fennálló berendezkedés megváltoztathatatlan. Ben Ali gyors elmenekülése után szinte azonnal megtörtént a fordulat, a tunéziai rendszer felbomlott. Azzal viszont szinte senki sem számolt, hogy ennek hatására a nyolcszor nagyobb népességű *Egyiptomban* is tüntetéssorozat robban ki, amely meglepően hosszú ideig húzódott, egészen február közepéig, amikor Mubarak végre átadta a hatalmat. A Tunéziából kiinduló „Jázmin forradalom” 2011. február közepére már elérte a térség erős államát, *Líbiát* is. Moammer el-Kadhafi ezredes televíziós beszédében igen agresszíven reagált az eseményekre, kijelentette, hogy nem mond le és hadjáratot hirdetett a demonstrálók ellen. Kadhafi február 22. óta a hozzá hű fegyveres erőket és idegen zsoldosokat is bevetve folyamatosan brutális támadást intéz a tüntetők ellen. Az Egyesült Államok, az ENSZ, valamint az Európai Unió is szankciókat fogadott el Líbia ellen. [5]

LIGETVÁRI Krisztina

AZ UNIÓ A MEDITERRÁN TÉRSÉGÉRT PARLAMENTI KÖZGYŰLÉS
7. PLENÁRIS ÜLÉSE, 2011. MÁRCIUS 3-4., RÓMA

Az Unió a Mediterrán Térségért Parlamenti Közgyűlés 7. plenáris ülését Gianfranco Fini, az olasz képviselőház elnöke, valamint Renato Schifani, az olasz szenátus elnöke vezette le. A találkozón az európai uniós tagállamok és a mediterrán országok parlamenti képviselői vettek részt, a Magyar Országgyűlést Dr. Hörcsik Richárd, Dr. Vadai Ágnes és Vargha Tamás képviselte.

Megnyitójában az olasz képviselőház elnöke egy Észak-Afrikának nyújtandó Marshall-terv bevezetését sürgette. Felszólalásában arra kérte a képviselőket, hogy egy új mediterrán partnerség kidolgozásához nyújtsanak majd támogatást. Jerzy Buzek, az Európai Parlament elnöke konkrét következtetések és javaslatok elfogadására bízta a jelenlévőket, miszerint az UMT PK-nak tanúságot kell tennie célkitűzéseiről, továbbá a közös értékeket valló parlamenti képviselők felelősségére hívta fel a figyelmet. Hangsúlyozta, hogy hasonlóan Közép- és Kelet-Európa 1989–1990-es rendszerváltásaihoz, az észak-afrikai fejlemények magukban hordozzák a demokratikus és polgári értékrend elterjedésének lehetőségét az arab világban. Buzek kiemelte, hogy a parlamenti képviselőknek utat kell mutatniuk egy megújult Euro-Mediterrán Partnerség felé, illetve hangsúlyozta, hogy az UMT-nek valódi előrelépést kell tennie a gazdasági és pénzügyi integráció felé a munkahelyteremtés mellett.

Az EMPK magyar delegációjának vezetője, Dr. Hörcsik Richárd felszólalásában kiemelte: az arab világban zajló politikai változások élén álló fiatalokat be kell vonni a demokratikus átalakításba, hiszen öröndetes tény, hogy a fiatal generációk részt vesznek a demokratikus és polgári értékek kialakításában. A magyar képviselő is párhuzamot vont az arab világbeli események és a közép-európai rendszerváltás között. Véleménye szerint tapasztalataik átadása révén az európaiak jelentős mértékben elősegíthetik a déli szomszédjaiknál zajló átalakulásokat.

Franco Frattini olasz külügyminiszter kiemelte beszédében, hogy a demokrácia stabilitást és növekedést jelent, a biztonság és a gazdasági-társadalmi fejlődés tehát szoros összefüggésben áll. Ezért különösen jelentős az európaiak politikai felelőssége az észak-afrikai események kapcsán, illetve a parlamenti párbeszéd kiemelkedő jelentőséggel bír. Frattini szerint a térség történelmi pillanatokat él át, Európának erkölcsi és politikai felelőssége van, és szintén egy új Marshall-terv, illetve egy új paktum létrehozását sürgette a mediterrán térség számára. Kiemelte továbbá, hogy a biztonság megteremtése nélkül a szabadság törekenynek bizonyulhat, valamint a líbiai erőszakos fellépésért Kadhafi felelősségre vonását sürgette.

Mohamed Mostafa Kamal egyiptomi külügyminiszter-helyettes egy valódi partnerséget, valamint az ehhez rendelt egyértelmű ütemtervet és meghatározott eszközök jelentőségét emelte ki. Az Egyiptomba menekülő líbiaiak áradata okán regionális, valamint nemzetközi felelősségvállalást sürgetett, hiszen az érdekek megegyeznek a Mediterráneum két partvidékén.

Abdelwahed Radi, a Marokkói Királyság képviselőházának elnöke szerint dinamikusabbá kell tenni a Mediterrán Uniót. Fontos, hogy a mostani változások elősegítsék a jogállamiság és a véleményszabadság kialakulását.

Abdul Hadi Al Majali, a jordán szenátus tagja úgy vélte, az események az egész világon dominóhatást indíthatnak el, és a diktatúrák ideje véget érhet. Így a nyugati világnak és az Európai Uniónak felül kell vizsgálnia a múltban kialakított hozzáállását és nyitnia kell az új értelmezés felé. Felvetette, hogy a régióban a világi kormányzás mellett a török demokrácia modellje lenne a legmegfelelőbb.

Philippe Maystadt, az Európai Beruházási Bank elnöke a magánszektor megerősítését emelte ki, továbbá, hogy elengedhetetlen a munkahelyteremtés elősegítése. Az Európai Beruházási Bank, közösen más európai uniós támogatásokkal kész támogatást nyújtani a térség kis-és középvállalkozásainak.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

LIGETVÁRI Krisztina

Több felszólaló történelmi lehetőségnek tartotta a térségben zajló átalakulásokat és egy nemzetközi donor-konferenciát, illetve egy Marshall-tervet sürgettek.

A bizottsági találkozók előtt az Európai Unió tagállamait, illetve az Európai Parlamentet (továbbiakban: EP) képviselő delegációk *koordinációs ülésére* került sor. Az EP liberális frakciójának (ALDE) képviselője az Unió a Mediterrán Térségért kezdeményezés megújításának fontosságát, illetve a migrációs hullámok miatt az Olaszországgal való szolidaritást hangsúlyozta. Az EP néppárti (EPP) képviselője külön kiemelte, hogy a Mediterrán Unió soron következő parlamenti közgyűlésén mindenképpen az észak-afrikai események fényében kell megvitatni a kítűzött napirendi pontokat. Az olasz delegáció képviselője az észak-afrikai események összetettségére hívta fel a figyelmet, így például véleménye szerint Egyiptomot megkülönböztetett figyelemmel kell kezelni, mint a legnépesebb arab államot és az Arab Liga központját.

Fentieket követően, a találkozó első napján ülésezett a parlamenti közgyűlés *öt állandó bizottsága*, a Politikai, a Gazdasági és pénzügyi, az Energia és környezetvédelmi, a Kulturális, valamint a Nőjogi bizottság. [6]

Az észak-afrikai események kapcsán felerősödő problémák szempontjából fontos állandó bizottságok üléseinek eredményei

A POLITIKAI, BIZTONSÁGI ÉS EMBERI JOGI BIZOTTSÁG ÜLÉSE

Az arab világ egyik legalapvetőbb problémáját a bizottság belga képviselője fogalmazta meg: a lakosság jelentős része 35 évnél fiatalabb, ám az érintett országok gazdasága nem tudja ezt a réteget munkával ellátni. Mindezt még fokozza, hogy Észak-Afrikában relatíve fejlett az oktatási rendszer, így képzett munkanélküli tömegekről is beszélünk. Mindez párosul az élelmiszerárak újabb keletű drasztikus megemelkedésével. A máltai felszólaló igen éles kritikájában azt fogalmazta meg, hogy az Európai Unió igen későn reagált az észak-afrikai eseményekre.

Felszólalásában Dr. Hörcsik Richárd, a Magyar Országgyűlés Európai ügyek bizottságának elnöke itt is különösen kiemelte, hogy az észak-afrikai fejlemények magukban hordozzák a demokratikus és polgári értékrend elterjedésének újszerű lehetőségét az arab világban, hasonlóan Közép- és Kelet-Európa 1989–1990-es rendszerváltozásaihoz. Fontos megállapítása, hogy a déli szomszédságunkban végbemenő mélyreható változásokat lehetőségként kell értelmezni az egész világ stabilitására való tekintettel. A politikai átalakításokat viszont gazdasági és társadalmi reformoknak kell kíséreniük. Hangsúlyozta továbbá az európai szomszédságpolitika megújításának fontosságát, minthogy a 2008 júliusában útnak indított Unió a Mediterrán Térségért folyamat keretében az elmúlt időszakban igen kevés konkrét eredményről lehet beszámolni.

A képviselők reménye szerint az észak-afrikai események ösztönző erőként hathatnak a szomszédságpolitika megújítására is.

A GAZDASÁGI, PÉNZÜGYI, SZOCIÁLIS ÉS OKTATÁSI BIZOTTSÁG ÜLÉSE

A bizottság két jelentést vitatott meg, majd fogadott el az ülésén. Az Dominique Vlasto néppárti francia EP-képviselő és a spanyol Jordi Xucla jelentése, az „UMT-PK projektek értékelése és jövőbeli kilátásai” szerint folytatni kell az UMT projektek végrehajtását, és az UMT-nek kötelezettséget vállalva motorként kell szolgálnia az euro-mediterrán régió szociális és gazdasági kihívásainak kezelésében.

A jelentés szorgalmazta továbbá az euro-mediterrán szabadkereskedelmi övezet kialakítását, a regionális és szubregionális gazdasági integráció kialakítását, valamint sürgette a strukturális reformok felgyorsítását a jogi és gazdasági környezet javítása, illetve a vállalkozásalapítás megkönnyítése és a befektetések vonzása érdekében. A dokumentum szerint az említett törekvések nagyban hozzájárulhatnak a Mediterráneum és különösen Észak-Afrika országainak gazdasági és így politikai, társadalmi stabilizálásához. A jelentés külön kitér az Euro-mediterrán Regionális és Helyi Közgyűlés (L'Assemblée Régionale és Locale Euro-méditerranéenne, ARLEM) 2011. januári első csúcstalálkozására, amelyen konkrét célokat tűztek ki többek között a vízhiánnyal kapcsolatos technológiatranszfer terén.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

LIGETVÁRI Krisztina

A jelentés további fontos eleme, hogy az UMT-PK sürgeti az euro-mediterrán fejlesztési bank létrehozását az Európai Fejlesztési Bank egyik ágaként, amely szegénység és munkanélküliség elleni programjaival a mediterrán régióban élő népek életkörülményeit javíthatja.

AZ ÉLETMINŐSÉG JAVÍTÁSÁRA, A CIVIL TÁRSADALMAK KÖZÖTTI EGYÜTTMŰKÖDÉS ÉS KULTURÁLIS ÜGYEKKEK FOGLALKOZÓ BIZOTTSÁG ÜLÉSE

A bizottság ülésén három jelentést vitatott meg és fogadott el. Jelen tanulmány tartalma szempontjából „A bevándorlás és integráció: a béke kultúrájának megteremtése a fiatal generációk közötti párbeszéd által” című jelentés – melyet a francia Patrick Le Hyaric EP-képviselő és az algériai Abdelkarim Korichi jegyeztek – tartalmaz fontos megállapításokat. A képviselők hangsúlyozták a líbiai válság miatt az Egyiptom és Tunézia felé induló menekültáradat problémája kapcsán, hogy a kultúrák közötti párbeszéd is nagyban elősegíti az együttműködést. Ugyanakkor kiemelték azt is, hogy a legális bevándorlást lehetővé tevő állami engedély meglétének követelménye akadályozza a szabad mozgást, ennek érdekében aláhúzták a vízumhoz való hozzáférés megkönnyítésének szükségességét is.

A bizottság által e témában elfogadott ajánlás szerint a bevándorlók eredeti hazájával való politikai, gazdasági és szociális együttműködés a legjobb módja a jelzett probléma kezelésének, főképp most, amikor az arab felkelések új hullámokat indítanak el és akár humanitárius válsághoz is vezethetnek. A szöveg az észak-afrikai események fényében emlékeztetett arra is, hogy az EU Alapjogi Chartája szerint senkit nem lehet kiutasítani vagy kiadni olyan országnak, ahol komoly veszélye áll fenn annak, hogy az illetőt halálra ítélik vagy megkínózzák. Elítéli a bevándorlók jogszabály általi kriminalizálását. Sürgette továbbá egy közös euro-mediterrán politika létrehozását, amely kezelni tudja az észak felé áramló bevándorlók áradatát. A dokumentum elszólított a hazaküldött bevándorlók alapjogainak védelmére, valamint sürgette a diákokat és tanárokat is célzó euro-mediterrán vízumpolitika és diákcsera programok végrehajtását.

A konklúzió szerint nagy hangsúlyt kell fektetni a bevándorlók foglalkoztatási és lakhatási feltételeinek javítására, valamint integrációjuk és a rasszizmus és idegengyűlölet elleni fellépés problémájának mihamarabbi kezelésére. [6]

KÖVETKEZTETÉSEK

Véleményem szerint az UMT a barcelonai folyamathoz képest már rendkívül fontos előrelépéseket tartalmaz: a magántőke mozgósítására is képes projekt-alapú együttműködés, továbbá az északi és déli társelnökség intézménye is történelmi lehetőség a térségbeli kohézió erősítése szempontjából.

Az Észak-Afrikában 2011. év elején végbement fejlemények azonban azt indokolják, hogy az Unió a Mediterrán Térségért megújítsa önmagát, fokozottabb szerepet kapjon a dél-mediterrán partnerek számára – a fenntartható fejlődés, a demokrácia-építés érdekében – nyújtandó támogatás kereteinek biztosításában. Ennek érdekében erősíteni kell a projekt-központúságot, továbbá a civil szféra bevonását is. [7]

Kulcsszavak: Euro-mediterrán partnerség, Unió a Mediterrán Térségért, Észak-Afrika, átalakulás

Keywords: Euro-Mediterranean Partnership, Union for the Mediterranean, North Africa, transformation

FELHASZNÁLT IRODALOM

[1] Horváth Zoltán (2011.): Kézikönyv az Európai Unióról. 8. átdolgozott, bővített kiadás, -Bp.: HVG Orac, Lap-és Könyvkiadó Kft., p. 530., ISBN 978 963 258 129 3

HADTUDOMÁNYI SZEMLE**Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám****LIGETVÁRI Krisztina**

[2] Sz.n. (2006.): Párbeszéd európai fejlődésünkért: Az Országgyűlés és az Európai Parlament szakmai rendezvénysorozata, 2006. november-december

(Forrás: http://www.mkogy.hu/euparbeszed/nemzeti_parl.htm#_Toc148249939 / letöltés ideje: 2011.06.14.)

[3] Hörcsik Richárd (2006.): Az Euro-Mediterrán Parlamenti Közgyűlés rövid története. -In. sz.n.: A Debreceni Református Hittudományi Egyetem 2005/2006. évi értesítője a 486. tanévről. -Debrecen: k.n., p. 258. – ISSN 1786-3112

[4] Hörcsik Richárd (2006.): Az Euro-Mediterrán Parlamenti Közgyűlés rövid története. -In. sz.n.: A Debreceni Református Hittudományi Egyetem 2005/2006. évi értesítője a 486. tanévről. -Debrecen: k.n., p. 253. – ISSN 1786-3112

[5] Wikipedia, The Free Encyclopedia,

(Forrás: http://en.wikipedia.org/wiki/Tunisian_Revolution / letöltés ideje: 2011. 06. 24.)

Bruxinfo, Felsorakozott a világ a Kadhafi-rezsim ellen, Brüsszel, 2011. március 29.

(Forrás: <http://www.bruxinfo.hu/cikk/20110329-felsorakozott-a-vilag-a-kadhafi-rezsim-ellen.html> / letöltés ideje: 2011. 06. 24.)

[6] Magyar Országgyűlés: Jelentés az Unió a Mediterrán Térségért Parlamenti Közgyűlés plenáris üléséről, Róma, 2011. március 3-4., Budapest, 2011. április 27.

[7] Council Conclusions on the European Neighbourhood Policy, 11850/11

Council of the European Union, Brussels, 20 June 2011

Közös Közlemény, az Európai Tanácsnak, az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának, Partnerség a Demokráciáért és a Közös Jólétért a Dél-Mediterrán Térséggel, COM(2011) 200, Európai Bizottság, Brüsszel, 2011.03.08.

A KLÍMAVÁLTOZÁS ÉS ANNAK KÖVETKEZMÉNYEIRE VALÓ FELKÉSZÜLÉS LEHETSÉGES JÖVŐBENI ASPEKTUSAI

A klímaváltozás egyre inkább égető problémává válik a világ országai számára. A tudósok ennek okairól még vitatkoznak. Sokan úgy vélik, hogy a természetbe történő emberi beavatkozás a kiváltó ok. Mások a Föld éghajlatának természetes ciklikus változásával magyarázzák a jelenséget.

Hazánk estében is megfigyelhetők a klímaváltozási folyamatok. Mivel jelen tanulmány a klímaváltozást tényként kezeli, ezért annak következményeire való felkészülés jövőbeni lehetséges aspektusaira is kitér. Foglalkozik a klímaváltozás, az üvegházhatás fogalmával, következményeivel és a Magyar Honvédség CIMIC PSYOPS képességének az e téren történő alkalmazásának lehetőségeivel.

Climate change is becoming an increasingly pressing problem for the countries of the world. Scientists are still debating the reasons for this. Many people believe that the main reason is the human intervention in nature. While others explain it with the natural cyclical changes in Earth's climate.

Climate change processes can be observed in our country too. Since this study treats the climate change as a fact, therefore it is mentioned the future consequences and how to prepare for its possible aspects. It deals with climate change, the concept of the greenhouse effect, and the consequences of the Hungarian Defence Forces CIMIC PSYOPS capability in this field of application possibilities.

A KLÍMAVÁLTOZÁS ÉS AZ ÜVEGHÁZHATÁS

A klímaváltozás: „az éghajlati elemek magasabb vagy alacsonyabb értékek irányába történő tartós és/vagy rövidebb-hosszabb ideig fellépő, esetleg akár irreverzibilis változása, amelyek gyakorlati hatása érzékelhető és mérhető, sőt jelentős emberi-társadalmi következményekkel jár.”[1]

Röviden összefoglalva a Földünk éghajlati változása, a klímaváltozás. Ez elsősorban általános felmelegedést jelent, amelyet az üvegház hatású gázok légköri mennyiségének növekedésével hoznak összefüggésbe.

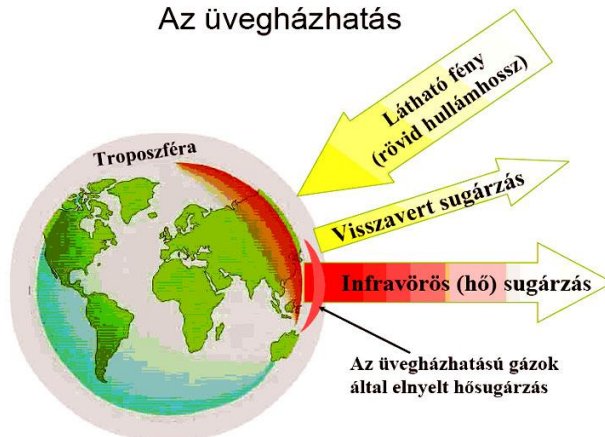
Az üvegházhatás azon a jelenségen alapul, hogy a Föld több napsugárzást és hosszú hullámú infrasugárzást nyel el a Naptól és tart meg, mint amennyit visszaver, továbbá ezt a sugárzást, ami nem távozik a világűrbe az üvegházhatású gázok elnyelik, és ezzel hozzájárulnak a „felesleges” energia megtartásához. Minél nagyobb az üvegház hatású gázok koncentrációja, annál több energia marad a Földön, ezáltal a hőmérséklet emelkedik. Az üvegházhatású gázok a vízgőz, a szén-dioxid, a metán, az ózon, a nitrogén-oxidok, és a CFC-k, azaz a kórozott-fluorozott szénhidrogének és freonok, ezeket a gázokat a Föld légköre kevesebb, mint 1%-ban tartalmazza.[2]

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

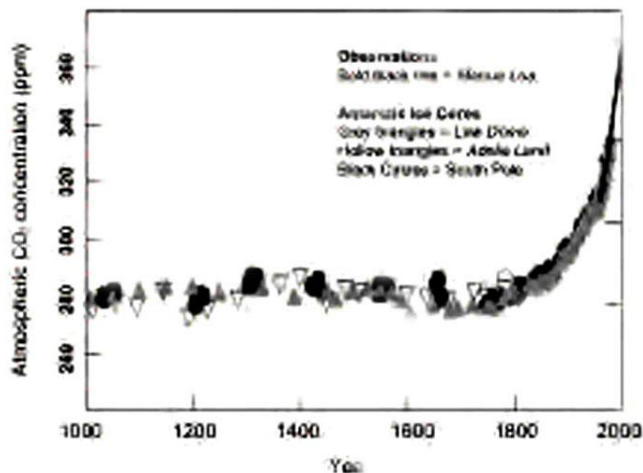
LÓDERER Balázs, RÁCZ Réka Magdolna

Az üvegházhatás

1. ábra: Az üvegházhatás mechanizmusa [3]

Az üvegház hatású gázok koncentrációja a XIX. századtól egyre fokozódik, az elmúlt 400 ezer évben nem volt példa olyan magas CO₂ koncentrációra, mint a jelenlegi. [5] Emiatt felborult az a természetes egyensúly, ami az addig megszokott üvegházhatást hozta létre.

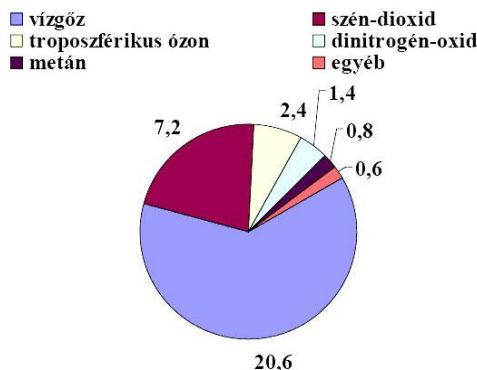
2. ábra: A szén-dioxid légköri koncentrációja az 1000-tól 2000-ig tartó időszakban [4]

A gázok koncentrációjának ilyen magas mértéke nagyrészt összefügg az emberiség létszámának óriási és gyors növekedésével. A Föld lakossága a XX. század elején 1,2 milliárd fő, a közepén 2,5 milliárd fő a végén pedig már 6,8 milliárd fő volt.[2] Az antropogén tevékenységek növelik a légkörbe jutó üvegház hatású gázok mértékét, amely növeli az üvegházhatást, s így a klíma megváltozásához vezet. A változás szélsőséges időjárási eseményekben jelentkezik, s ezzel károsan hat a természetre, az ökológiai rendszerekre és az emberekre egyaránt.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

LÓDERER Balázs, RÁCZ Réka Magdolna

3. ábra: Az üvegházhatású gázok hozzájárulása a 33 °C-os átlaghőmérséklet-többlet-hez [3]

Az éghajlat nem egyből reagál az emissziókra, így az éghajlatváltozás akkor is tovább fog folytatódni, ha a kibocsátások csökkennek.

A jövőbeni kibocsátások mértéke függ:

- a Föld népességétől;
- a gazdasági és
- a társadalmi trendektől.

A klímaváltozásért azonban nem kizárólag a gázkibocsátás növekedése okolható, az ember a fosszilis energiahordozók mértéktelen felhasználásával, az erdők folyamatos, és nagymértékű pusztításával is hozzájárult a változáshoz. Amennyiben folytatódna a jelenlegi energiapolitika az elkövetkezendő negyven év alatt megkétszereződne a fosszilis energia felhasználása, az atomenergia felhasználás pedig még nagyobb ütemben nőne. Ennek következményeképpen a szén-dioxid kibocsátások 400%-kal is növekedhetnének. Előrejelzések szerint a jövő energiaigényének kielégítésére olyan óriási energiatermelésre lenne szükség, amely például úgy lenne elérhető, ha megkétszereznék az Kőolajexportáló Országok Szervezete (OPEC)¹ kőolajtermelését vagy új atomerőművet helyeznének üzembe 6-8 hetente.[6] Ezek a beruházások fokoznák a feszültséget a világban és növekedne számos ország függősége az import fosszilis energiahordozóktól. A következő táblázat szemlélteti az energiafelhasználás óriási és gyors ütemű növekedését:

Évszám	1971	2002	2010	2020	2030
Szén	1407	2389	2763	3193	3601
Olaj	2413	3676	4308	5074	5766
Földgáz	892	2190	2703	3451	4130
Atom	29	692	778	776	764
Vízenergia	104	224	276	321	365
Biomassza és hulladék	687	1119	1264	1428	1605
Ebből tradicionális	490	763	828	888	920
Egyéb megújuló	4	55	101	162	256
Összesen Mtoe	5536	10354	12194	14404	16487
Összesen EJ	230	432	508	600	687

1. táblázat: A világ primer energiaigénye 1971-2030. Millió tonna olaj egyenérték (Mtoe) egységben [7]

¹ Organization of the Petroleum Exporting Countries

A KLÍMAVÁLTOZÁS HATÁSAI MAGYAROROSZÁGON

Magyarország éghajlatát közösen alakítják az óceáni, mediterrán és kontinentális klímahatások. A hazai hőmérsékletváltozás követi a globális értékeket. Az utóbbi évtizedekben a melegedés felgyorsult hazánkban, $0,77^{\circ}\text{C}$ a melegedési érték, növekedtek a maximum és minimum hőmérsékletek, az időjárásra egyre inkább jellemző lett a szélsőségeség. [8] A nyarak 1°C -kal, míg az őszi $0,4-0,5^{\circ}\text{C}$ -kal melegebbek az éves átlagnál. [8] Növekszik a hőmérsékleti küszöbök meghaladó napok száma is, például a nyári forró napok száma. Ezek a tényezők jelentősen negatív hatást gyakorolnak az élőlényekre, köztük az emberekre is. Magyarországon az a hőmérsékleti érték, amely a biológiai beállítódásunknak legjobban megfelel 20°C , ám azoknak a napoknak a száma, amelyek e fölött a hőmérsékleti érték fölött vannak, növekszik.

Az éves csapadékmennyiség jelentősen csökkent, és ez szárazsághoz vezetett. Jellemző lett továbbá az a jelenség, hogy a kevesebb csapadék intenzívebben esik, s ez rontja a föld vízháztartását, növeli a lefolyást, ami nagyobb ár- és belvízveszélyt eredményez, valamint hirtelen árhullámok kialakulását, ami még emberéletet is veszélyeztet.

„Magyarországon – hosszú távon – fokozatos felmelegedés, a csapadék mennyiségének csökkenése és a szélsőséges időjárási események gyakoriságának, valamint intenzitásának növekedése várható.” [8]

Az elmúlt években tapasztalt szélsőséges természeti jelenségek, mint az árvizek, aszályok, özönvizek, sárlavinák, jég-esők, tornádószerű szélviharok, arra kell, hogy ráébredjünk, hogy foglalkozni kell ezen jelenségek okaival, hiszen emberéleteket veszélyeztetnek, valamint óriási anyagi kereteket vesz igénybe megelőzésük, és még nagyobbakat a következményeik felszámolása. Az elmúlt években a szélsőséges időjárás következményei ellen való védekezés, és a kárelhárítás összköltsége évi 150-180 milliárd Ft volt. [5]

Az ENSZ Fenntartható Fejlődés Bizottságának 2007. február 28-án kiadott jelentése alapján Magyarország az egyik legsérülékenyebb ország a klímaváltozás szempontjából.

Előrejelzések szerint az üvegházhatás erősödésével hazánk éghajlata szárazabbá és napfényben gazdagabbá válik.

A klímaváltozás hatásai rendkívül szerteágazóak és az élet csaknem minden területére hatással vannak, illetve hatással lesznek a későbbiekben. Hazánk esetében elég csak a folyóknál az árterekben lévő pangó vizekre, vagy a tavainkra gondolni: a vizekben élő szúnyoglárvák a meleg következtében nem pusztulnak el, ezzel megkeserítve az emberek életét, emellett a túlszaporodásuk az állatállomány pusztulásához is vezethet, amely megélhetési problémákat indukálhat az adott térségben. A téli időszakok enyhülésével a hazai kullancsállomány is növekedésnek indulhat, amely további problémákat jelenthet. A felmelegedés a különböző megbetegedések melegágyaként is szolgálhat. Megjelenhetnek a különböző trópusi betegségek, amelyekre fel kell készülnie az egészségügynek, mivel az új betegségek új oltóanyagok kikísérletezését teszi szükségessé.

A klímaváltozás következtében bizonyos területeken a lakosság életfeltételei csökkennek. Az életfeltételek teljes megszűnése azonban nem valószínű, mivel Magyarország vízhálózattal ellátott és az infrastruktúrájának köszönhetően az élelmiszerek folyamatos biztosítása sem probléma. Egy külföldről érkező menekülthullám vagy egy klímaváltozás okozta migráció elméleti síkon, viszont már nem kizárható. A klímaváltozás következtében az emberek komfortérzése valószínűleg csökkenni fog, például a korábbiaknál melegebb nyári időszak az időseket különösen megterheli. A gyerekeket nem lehet napoztatni, mert az ózonréteg elvékonyodása miatt káros sugárzás érheti a bőrüket. A napfény hiánya azonban hiánybetegségeket okozhat, amelyeknek tünetei szabad szemmel eleinte nem is fellelhetők, hiszen lelki eredetűek. A napfény optimalizálja a szerotonin-szintet, köznyelven a boldogsághormon szintjét. Ennek hiányában depresszió léphet fel. [9]

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

LÓDERER Balázs, RÁCZ Réka Magdolna

Az emberi leleményesség a komfortérzet növelésére újabb és újabb találmányokat alkotott. Megalkotta a gépjárműveket, amelyeket egyre nagyobb számban használunk, fokozva az üvegházhatású gázok kibocsátását, így gyorsítva a klímaváltozást. A meleg ellen a légkondicionáló berendezésekkel védekezünk, amely újabb energiafogyasztással jár, ezzel tovább gyorsítva az üvegházhatást.

A klímaváltozás miatt a jövőben, a konfliktusok kialakulása sem elképzelhetetlen, hiszen az életkörülmények megváltozása az embereket az ahhoz való alkalmazkodására sarkallja. Egy társadalom alkalmazkodása az új kihívásokra pedig nem feltétlenül békés módon történik. KOHUT, KOLLER, LÉVAY, PADÁNYI e téma neves kutatói a következőképpen fogalmazzák: „...a klímaváltozás okozta hatások több területen súlyosan veszélyeztetik az ország biztonságát, amely hatásokra az egyik lehetséges válasz a katonai erők alkalmazása” [10].

A KLÍMAVÁLTOZÁS KÖVETKEZMÉNYEIREVALÓ FELKÉSZÜLÉS
LEHETSÉGES JÖVŐBENI ASPEKTUSAI

Ha a klímaváltozást tényként kezeljük és annak okait a következő sorokban nem tárgyaljuk, akkor logikai síkon leegyszerűsítve arra a következtetésre jutunk, hogy változások lesznek az életkörülményeink terén, és ezekre fel kell készülnünk. Lehetséges, hogy az előrevetített jövőbeni problémák megoldódnak, de jobb felkészülni rájuk, mint tétlenül várni a változásokat. Kérdés az, hogy a változások milyen gyorsan fognak bekövetkezni, pár év, pár évtized alatt vagy még lassabban. Amennyiben a változások gyorsan következnek be, az emberek nem lesznek képesek maguktól alkalmazkodni az új kihívásokhoz és segítségre lesz szükségük.

Az Európai Unió felismerte a fentiekben megfogalmazott probléma biztonsági kockázatát, és Unós szintű képességek kiépítését szorgalmazza, amelyben nevesíti a katonai erő humán- és technikai erőforrásait is.[10]

A Magyar Honvédség feladatai közé tartozik – többek között – az is, hogy hozzájáruljon a katasztrófavédelmi feladatok megoldásához, valamint az állami szervek részére térítés ellenében katonai szakértelmet és speciális eszközöket igénylő feladatokat lásson el. [11]

Értékelő elemzések szerint a jövőben a későbbekben mind nagyobb szerepe lesz a haderőnek, az akár éghajlatváltozás következtében kialakuló, katasztrófák kezelésében. Emiatt felértékelődnek olyan képességek, mint a vízellátás, a légi szállítási kapacitás, a civil-katonai együttműködés, a speciális felkészültség, a különleges technikai eszközök valamint a gyors reagálás.[10]

A Magyar Honvédség a feladatait a honvédelemben közreműködő más szervekkel együttműködve hajtja végre. Fontos a különböző szakemberek közötti együttműködés, hiszen jól képzett humántőkével rendelkezünk.

A Magyar Honvédség megközelítőleg 1000 katonája szolgál a világ különböző művelési területein, ahonnan hazatérve, tapasztalataikkal a hazai problémák megoldásában nagy segítséget nyújthatnának. A klímaváltozás esetében nem a harci tevékenységekre kell gondolni, hanem a békefenntartási tevékenységekre.

Az hazai tevékenységeket irányító parancsnok mellett szükséges, hogy álljon egy CIMIC és egy PSYOPS szakember is, aki tanácsaival segíteni tudja az előljárót. A CIMIC és a PSYOPS képességet a következő fejezetben tárgyaljuk.

A CIMIC KÉPESSÉG

A **CIMIC** kifejezése az angol Civil-Military Co-operation szóból származik és civil – katonai együttműködést jelent. A CIMIC definíciója az AJP-9 alapján a következőképpen hangzik: “A NATO parancsnok és a polgári szereplők - beleértve a nemzeti lakosságot és helyi hatóságokat, nemzetközi, nemzeti és a nem kormányzati szervezeteket és ügynökségeket - közötti együttműködés és koordináció a feladat érdekében.”[12]

A civil-katonai együttműködés nem új keletű dolog. A történelem során minden bölcs hadvezér kapcsolatot teremtett a helyi lakossággal és ez a mai napig nem változott. Nemzeti eltérések természetesen vannak, azonban jelenleg a világ

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

LÓDERER Balázs, RÁCZ Réka Magdolna

fejlett országai rendelkeznek CIMIC képességgel vagy valamely olyan szervezettel a haderejükön belül, akik ilyen jellegű tevékenységet folytatnak. Magyarországon a 2003. július 1-jei hatállyal alakították meg a Magyar Honvédség Civil-Katonai Együttműködési Központot. A következő évben a lélektani műveleti képességgel (PSYOPS) bővült a központ. Az MH Civil-Katonai Együttműködési Központ elnevezés 2004. augusztus 04-jei hatállyal MH Civil-Katonai és Lélektani Műveleti Központ megnevezésre módosult.

A CIMIC fő funkciói:

- polgári-katonai kapcsolattartás;
- a polgári környezet támogatása;
- a haderő támogatása.

4. ábra: CIMIC-es tevékenység Afganisztánban [13]

A PSYOPS KÉPESSÉG

A PSYOPS, az angol PSYchological OPerationS rövidítéséből származik, a magyar katonai terminológia lélektani műveleti képesség kifejezést használja. „A lélektani műveleti tevékenység a Magyar Honvédség egyik legújabb képessége, mindössze 2004 óta van jelen a haderőben. Ezt a típusú munkát az MH Civil-Katonai Együttműködési és Lélektani Műveleti Központban végzik.”[14]

A **PSYOPS** definíciója az AJP 3.7 alapján, a következő: "A PSYOPS olyan tervezett lélektani műveleti tevékenység, amely béke, válság és háború időszakában az ellenséges és a semleges közegekre irányul, amelynek célja, hogy hatást gyakoroljon a politikai és katonai célkitűzések elérését befolyásoló célcsoport(ok) szellemi beállítottságára, magatartására és viselkedésére.”[15]

A PSYOPS alapvető célja: „Gyengíteni az ellenség vagy a potenciálisan ellenséges célcsoport(ok) harci motivációit, a baráti célcsoport(ok) irányába növelni az együttműködési hajlandóságot, megnyerni az el nem kötelezett, vagy bizonytalan célcsoport(ok) támogatását és együttműködési szándékát.” [16]

A NATO PSYOPS irányelvei három kategóriát határoznak meg a tervezett lélektani tevékenységek végrehajtásában:

- a stratégiai,
- a válságreakgáló;
- és a harci lélektani támogató műveleteket.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

LÓDERER Balázs, RÁCZ Réka Magdolna

5. ábra: A multimédiás eszközökkel felszerelt Mercedes-Benz terepjáró [13]

ÖSSZEGRÉS

A klímaváltozás egyike az olyan a modern kort érintő folyamatoknak, amelyre megoldási teóriák ugyan vannak, de azok alkalmazása még várat magára. „A változó hőmérsékleti és csapadékviszonyok, az évszakok esetleges eltolódása, az időjárási szélsőségek sokasodása veszélyeztetik természeti értékeinket, vizeinket, az élővilágot, erdőinket, a mezőgazdaságot, épített környezetünket és a Kárpát-medencében élők egészségét, életminőségét és jólétét.” [10]

A megváltozó környezethez a társadalom lehetséges, hogy könnyűszerrel alkalmazkodik, viszont az is előfordulhat, hogy anómikus helyzet alakul ki. Egy ilyen helyzetben fontos, hogy a parancsnok megfelelő szakembereket alkalmazzon, akik nagyban megkönnyítik munkáját, a többi szakmai szervezettel együtt végzett feladat megoldások során. Ez természetesen nem a katasztrófavédelmi szervek feladatának átvételét, hanem az amúgy is létező CIMIC és PSYOPS képesség alkalmazási területének kibővítését jelenti.

A parancsnok, a CIMIC szakemberek segítségével könnyebben létesítene kapcsolatot a helyi vezetőkön keresztül a lakossággal, így szerevve információt a helyiek szükségleteiről, a meglévő problémákról, ezáltal a Magyar Honvédségről egy bizalmat ébresztő, segítőkész kép alakulna ki. Kapcsolatot tudna létesíteni a különböző állami szervezetekkel, például: önkormányzatokkal, katasztrófavédelmi szakemberekkel, a rendőrséggel. A civil szervezetekkel történő kooperáción keresztül, csökkentené a Honvédségre nehezedő anyagi terheket is. A PSYOPS képesség alkalmazása lévén lehetővé válna a lakosság gyors és hadhatós tájékoztatása, megnyugtatása és az esetleges környezeti kihívások okozta negatív hangulat pozitív irányba történő terelése.

Kulcsszavak: klímaváltozás, üvegházhatás, CIMIC képesség, PSYOPS képesség, együttműködés

Keywords: climate change, greenhouse effect, CIMIC capability, PSYOPS capability, cooperation

FELHASZNÁLT IRODALOM

[1] BUKOVICS István: *A klímapolitikai döntések katasztrófavédelmi és kockázatelemelési kérdései*

[2] www.sci.u-szeged.hu/eghajattan/fofia10.pdf, 2007. február 24.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

LÓDERER Balázs, RÁCZ Réka Magdolna

- [3] <http://korny10.bke.hu/valaszthato/kg02.pdf>, 2007. szeptember 22.
- [4] Climate Change- The UK Programme 2006. (Angol klímaváltozási Stratégia), 10.p.
- [5] VAHAVA Vezetői Összefoglaló, 3. p.
- [6] <http://www.lelegzet.hu/archivum/1995/07/1247.hpp>, 2007. szeptember 22.
- [7] World Energy Outlook 2004. OECD/IEA, Paris, 2004.
- [8] VAHAVA Összefoglaló 2003-2006., pp. 13-14.
- [9] <http://www.depresszio.hu/reszletes.php?id=214>, 2011. január 4.
- [10] KOHUT László, KOLLER József, LÉVAY Gábor, PADÁNYI József: *Az éghajlatváltozás hatása a biztonságra és a katonai erő alkalmazására*, Védelmi Tanulmányok, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Stratégiai Védelmi Kutatóintézet, Budapest, 2010. 6. p., 111. p., ISBN: 978-963-7060-97-7
- [11] http://www.hm.gov.hu/honvedseg/a_magyar_honvedseg_feladata, 2011. január 4.
- [12] AJP-9: : Allied Joint Publication (Szövetségi Összhaderőnemi Kiadvány)
- [13] Fotó: Varga Erika
- [14] Szűcs László: *Lélektani műveletek a biztonság növeléséért*, in: http://www.honvedelem.hu/cikk/6/15687/katonapszichologia_psyops_kedd.html, 2011. január 04.
- [15] AJP 3.7: Allied Joint Publication (Szövetségi Összhaderőnemi Kiadvány)
- [16] http://www.regiment.hu/honvedseg/mh_civil-katonai_egyuttmukodesi_es_lelektani_muveleti_kozpont, 2011. január 4.

FELHASZNÁLT ÁBRÁK ÉS KÉPEK

1. ábra: Az üvegházhatás mechanizmusa,
<http://korny10.bke.hu/valaszthato/kg02.pdf>, 2007. szeptember 22.
2. ábra: A szén-dioxid légköri koncentrációja 1000-2000- ig,
Climate Change- The UK Programme 2006. (Angol klímaváltozási Stratégia), 10. p.
3. ábra: Az üvegházhatású gázok hozzájárulása a 33°C- os
átlaghőmérséklet-többlet-hez, <http://korny10.bke.hu/valaszthato/kg02.pdf>-, 2007. szeptember 22.
4. táblázat: A világ primer energiaigénye 1971- 2030. Milliő tonna olaj
egyenérték (Mtoe) egységben, World Energy Outlook 2004. OECD/IEA, Paris, 2004.
5. kép: CIMIC-es tevékenység Afganisztánban, készítette: VARGA Erika, 2008.
6. kép: A multimédiás eszközökkel felszerelt Mercedes terepjáró,
készítette: VARGA Erika, 2010.

**AZ ÉDESVÍZ A FEGYVERES KONFLIKTUSOK HÁTTÉRÉBEN
NYUGAT- ÉS DÉL-AFRIKA ORSZÁGAIBAN**

Az elmúlt évtizedek egyik legnagyobb globálisan fenyegető problémája a végesen növekedő vízhiány. A fekete kontinensen, mely földrajzi elhelyezkedéséből és magas népességszámából fakadóan az egyik legkritikusabb terület, az édesvíz hiányának veszélyét történelmi, etnikai és vallási ellentétek súlyosbítják. Nemcsak az egyre jelentősebb méreteket öltő ökológiai migrációk háttérében, hanem a régió egyes országai között kialakuló fegyveres konfliktusok kiobbantó okai között is megjelenik az édesvíz. Vajon ezek a katonai lépések előszelei lehetnek a vízháborúk korának?

Nyugat- és Dél-Afrika régióiban a közelmúltban kialakult bizonyos fegyveres konfliktusok közvetlen vagy közvetett indokai között egyértelműen megjelenik a víz felértékelte szerepe. A kialakult nézeteltérések eddig nem vezettek komolyabb összecsapásokhoz, azonban egyre fontosabb lesz megoldást találni a víz rizikófaktorának csökkentésére és az államok közötti hidro-szolidaritás elősegítésére.

One of our greatest global problems in the last decades has been the extremely decreasing stock of water. In the black continent, which is among the most critical areas due to its geographical location and high population, the danger of water scarcity is even more sharpened by historical, ethnical and religious contrasts. The issue of decreasing freshwater supplies clearly appears in the growing ecological migration, but beyond that it is also a factor of the armed conflicts between countries of the region. May these military combats mark the beginning of water wars?

The influence of need for water has clearly appeared among the direct or indirect driving forces of recent unleashed armed conflicts in the West- and South Africa regions. However dissidence on water supplies had not led to serious military issues yet, finding a solution to the danger of water scarcity and assisting the hydro-solidarity between local states are more and more urgent.

BEVEZETÉS

Afrika, mely Földünk második legnagyobb, második legnépesebb és Ausztráliát követően csak második legszárazabb kontinense, a vízhiány, mint napjaink globális problémája tekintetében, az első helyet vívta ki magának. Az Afrikában jelentkező probléma jelentőségét jól mutatja, hogy Földünkön a vízhiánnyal küszködő országok több mint 60 százaléka a fekete kontinensen található. Afrika lakosságának mintegy 75 százaléka él arid vagy szemiárid területeken, legtöbbször a nedves és a száraz területek között elterülő határsávban.¹ Az előrejelzések szerint 2025-re az 1,45 milliárdra duzzadó népességének mintegy 50 százaléka nem jut majd elegendő ivóvízhez.² Az Afrikában jelentkező vízhiánynak három igen fontos oka van: a drasztikus népességnövekedés, a száraz területek nagy aránya és az infrastruktúrában, valamint az egészségügyben jelentkező fejletlenség. Napjainkban a fekete kontinens produkálja a legintenzívebb népességnövekedést, 1950-ben még csak 221 millióan éltek a földrészen, ez a szám 2008-ra 973 millióra növekedett. Az ENSZ előrejelzések 2050-re 1,76 milliárd főt jósolnak.³ A földrajzi elhelyezkedéséből adódóan, mivel az Egyenlítő két oldalán nagyjá-

¹ DOUGLAS, E. M. et al. (2006.): Characterizing water scarcity in Africa at different scales. =Journal of Environmental Management, 2006 február, p.6.

² WWF – The Facts On Water in Africa, 2002.

³ http://en.wikipedia.org/wiki/World_population (letöltés dátuma: 2009-04-25 10:17)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

SZALKAI Attila

ból arányosan helyezkedik el, Afrika területének 95 százaléka trópusi övezetben helyezkedik el, így bolygónk legmelegebb kontinense. A szélsőséges éghajlathoz hasonlóan Afrika vízrajza is, melynek köszönhetően a szárazföld mintegy 31 százaléka (9 millió km²) a lefolyástalan területek közé tartozik. A magas népességszám és a kevés rendelkezésre álló vízbázis mellett súlyosbító tényként jelentkezik a vízhiány alacsony foka. A népességnek igen nagy része szenved valamilyen, a vízhez kapcsolódó fertőzésben. Naponta 650 ember, főként 5 év alatti gyermek hal meg a fertőző víz okozta hasmenésben, de vannak országok, ahol a halálesetek több mint 20 százalékában tehető felelősség a szennyezett víz.² A teljes lakosság közel 58 százalékának van hozzáférése a vezetékes vízellátáshoz, és míg egy átlagos európai 200 liter vizet használ fel naponta, Afrikában ugyanez a mutató mindösszesen 5 liter.

A kontinensen nemcsak a víz tényleges hiánya jelent óriási problémát, hanem az is, hogy az infrastrukturális és technika háttér hiánya miatt gyakran azokon a területeken sem jutnak tiszta vagy elegendő vízhez az emberek, ahol bizonyos mértékben rendelkezésre állna. A kritikus vízhiány komoly határokat szab a gazdaság fejlődésének, és forrásává válik társadalmi illetve politikai ellentéteknek. Az édesvíz hiánya okozta éhínségek, járványok és egyéb tényezők olyan szélsőséges jelenségek kialakulásához vezethetnek Afrikában, mint a nagyfokú ökológiai migráció vagy etnikai konfliktusok. A fekete kontinensen több olyan régiót is találunk, ahol a több ország által érintett vagy birtokolt vízbázis, esetleg a szomszédból áterkező folyó, vagy csupán az édesvíz teljes hiánya olyan társadalmi feszültségeket szül, amely végül fegyveres harcokat okozhat.

Tanulmányomban be kívánom mutatni, hogy bizonyos afrikai országok közötti ellentétek kialakulásakor kulcsszerep juthat az édesvíznek. Legtöbbször, mint földrajzi elem (pl.: folyó, tó, torkolat) jelenik meg, mely rendelkezésre álló vízkészlet mellett, mint demarkációs határvonal, vagy vízzsáklító is fontos szerephez jut. Az esetek többségében a vízhiány önmagában még nem elég indok katonai lépések megtételéhez, azonban történelmi sérelmek, etnikai ellentétek, esetleg területi követelések mellett gyakran fontos szerepet játszhat.

Évszám	Tisztavíz ellátást nélkülözők száma (millió fő)		Alapvető egészségügyi ellátást nélkülözők száma (millió fő)	
	1980	1994	1980	1994
Afrika	243	381	315	464

1. táblázat Tisztavíz és egészségügyi ellátás 1980-ban és 1994-ben
Forrás: WHO, „Water Supply and Sanitation Section Monitoring Report, 1996.

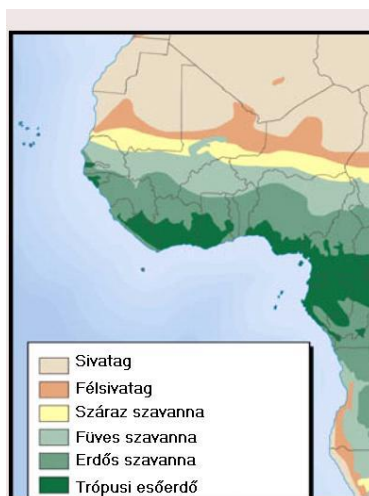
NYUGAT-AFRIKA

A nyugat-afrikai országok vízproblémájának alapját a klimatológiai és az ebből adódó vízföldrajzi sajátosságok képezik. A régióra észak-déli irányban egyfajta éghajlati övezetesség jellemző. A déli-délnyugati területek a csapadékban gazdag trópusi esőerdők övébe tartoznak, melyet észak felé haladva a szavanna, száraz szavanna majd a sivatagi éghajlatú területek váltanak fel. A csapadék mennyiségének alakulását követi a régió vízrajza. A legtöbb és a legnagyobb vízfolyások a csapadékos területekről erednek, és onnan szállítják a vizet a szárazabb területek felé, melyen súlyos vízvesztést szenvedve jutnak túl, vagy elvesznek a sivatagok belsejében. A folyók édesvízszállító szerepe óriási a szárazabb területeken elhelyezkedő országok szempontjából, ám a határvonalakat keresztülszelő vízfolyások igen komoly függőségek kialakulásához vezettek, figyelembe véve, hogy csak a Niger folyórendszer vizén 11 ország kénytelen osztozkodni.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

SZALKAI Attila

1. kép Nyugat-Afrika vegetációjának és éghajlatának övezetessége

Forrás: http://exploringafrica.matrix.msu.edu/students/images/vegetation_west_africa.jpg

Az utóbbi évtizedekben, főként a klímaváltozás hatására, a nedves területek csapadékmennyisége közel 10 százalékkal, a száraz területeké egyes helyeken több mint 30 százalékkal csökkent. Ennek hatására a nagyobb vízrendszerek vízhozamában 40 és 60 százalék közötti visszaesések mutatkoztak, melyek tovább súlyosbították egyes országok vízstratégiai helyzetét.⁴ Az édesvíz források csökkenése, és a mellette jelentkező vízigény növekedés a vízbázisok erőteljesebb kiaknázására sarkalta a nyugat-afrikai régiót, amit jól mutat, hogy csak a Niger folyóra legalább 20 nagyobb víztározó építését tervezték a közeljövőben. A tározók létrehozásával az építető országok kétségtelenül nagyobb és állandó vízbázishoz juthatnak, csökkentve vagy elvágva azonban a száraz területek felé folyó vízkészleteket, növelve ezzel a lehetséges konfliktus kialakulását.

A fentieket példázza, az 1988-ban a Szenegál folyón megépült Diama, majd azt követően a Manantali duzzasztógát következtében Mauritánia és Szenegál között kirobbant fegyveres konfliktus. A két ország közötti feszültség kirobbanása ahhoz a folyamathoz köthető, amikor a felépült gátak hatására a folyó vize elkezdett visszahúzódní a szomszédos mezőgazdasági területektől. A mauritániai határőrök elkergették a folyó túloldalán dolgozó szenegáli földműveseket, majd 1989-ben, miután szenegáli földművesek vitába keveredtek mauritániai pásztorokkal, a határőrség két földművest lelőtt, tizenhárom pedig őrizetbe vettek. A későbbiekben a két ország közötti ellentét tovább fokozódott, melynek során 75 000 szenegáli és 150 000 mauritániai települt vissza a saját hazájába továbbá állandó katonai támaszpontok létesültek a folyó két oldalán.

A száraz éghajlatú területeken különösen felértékelte szerep jut a nagyobb kiterjedésű állóvizeknek, melyek készleteinek veszélybe kerülése társadalmi és egyéb konfliktusok alapjait képezhetik. Az éghajlatváltozás és az utóbbi évtizedekben megnövekedett vízkivételezés eredményezte a világ egykoron hatodik legnagyobb tavának, a Csád-tónak drasztikus vízvesztését is. Az fénykorában közel 20 millió embert kiszolgáló tó vízfelületének területe az 1950-es évek elejétől 37 000 négyzetkilométerről a napjainkra mindösszesen 1 500 négyzetkilométerre csökkent, átlagos vízmélysége 1,3 méterre zsugorodott.⁵ A klímaváltozás, illetve a monszunesők elmaradozása mellett a folyamatban igen nagy szerepe van az ember természetformálásának is. A Csád-tavat tápláló folyók rengeteget vesztek vízhozamukból, egyesek a kevesebb csapadék, míg mások az öntözés céljából kiszivattyúzott víztömeg miatt.

⁴ NIASSE, Madiodio (2005.): Climate-Induced Water Conflict Risks in West Africa: Recognizing and Coping with Increasing Climate Impacts on Shared Watercourses. In: Human Security and Climate Change (An International Workshop), -Oslo: IUCN - West Africa Regional Office, p.4.

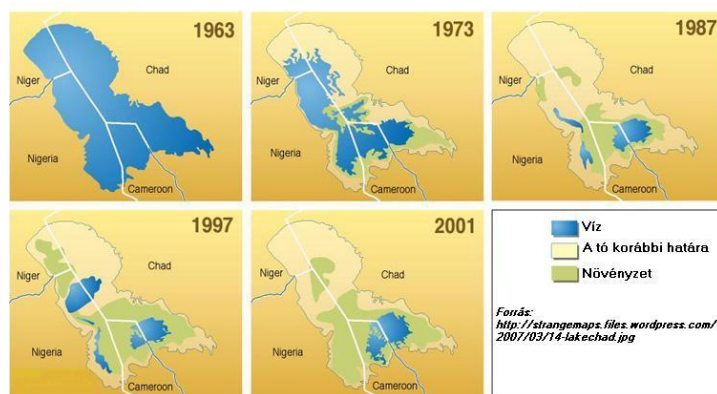
⁵ <http://hu.wikipedia.org/wiki/Cs%C3%A1d-t%C3%B3> (letöltés: 2009-04-29 17:12)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

SZALKAI Attila

Nigéria egyike azoknak az országoknak, amely az egyik Csád-tóba torkoló folyóra, a Komadugu Yobe-ra épített víztározót. A folyó vízének főként kommunális és öntözési célra történő elterelése, valamint a klímaváltozás együttes hatása azt eredményezte, hogy a Yobe folyó összes vízhozamának alig egy százaléka éri el a Csád-tavat. A folyó középső és alsó folyásvidékén lévő területek ennek következtében egyre kevesebb vizet kaptak. A vízhiány az ott lakók egyre növekvő ellenérzését váltotta ki, arra kényszerítve a földműveseket, hogy saját maguk ásta csatornákon annyi vizet vezessenek földjeikre, amennyit csak tudnak, tovább rombolva a folyó vízháztartását. A nigériai parasztok önkényes vízelvétele jól példázza, hogy a vízhiány nemcsak országok között, hanem országhatárokon belül is idézhet elő konfliktusokat.

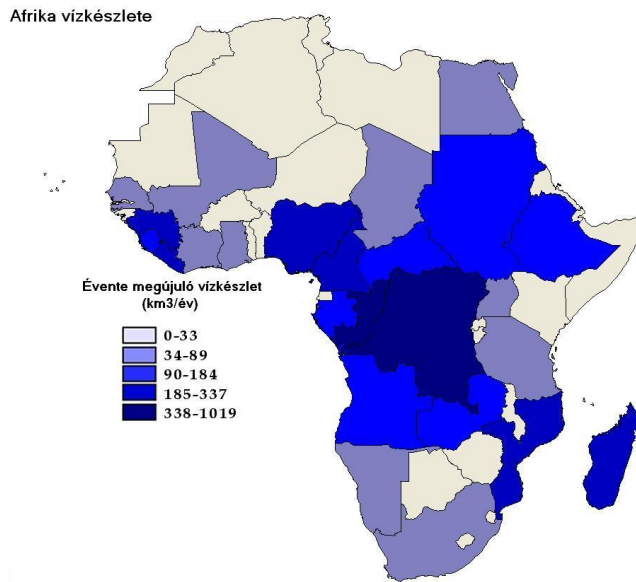
2. kép A Csád-tó kiterjedésének csökkenése 1963 és 2001 között
Forrás: <http://strangemaps.files.wordpress.com/2007/03/14-lakechad.jpg>

A Csád-tó kritikus vízvesztésének következtében embermilliók napi vízellátása vált veszélyeztetetté, amelynek egyértelmű következményei voltak a tavon osztozkodó szomszédos országok (Nigéria, Csád, Kamerun) közötti nézeteltérések. A Csád-tó vízfelületének határvonalával együtt vándoroltak azok a nigériai lakosok is, akik az öntözés, halászat és a mindennapi vízszükségletük miatt szorosan kötődtek az állóvízhez. Ennek eredményeképpen mindösszesen 30 falu, 70.000 fő lakosával együtt a kameruni határvonalakat átlépve a szomszédos ország területére költözött.⁶ A nigériai kormány a kameruni területeken letelepedett lakosai mellé kiépítette a különböző közigazgatási intézményeit és ezzel egyszerűen Nigéria részévé tette. A területi vitából évekig húzódnó katonai konfliktusok alakultak ki, és végül 1994-ben a két ország a Nemzetközi Bírósághoz fordult a határvonalak végleges tisztázása céljából. A Bíróság végül Kamerun javára döntött, melynek következtében Nigéria elkezdte a lakosainak kitelepítését a területről.

A Kamerun és Nigéria között kialakult nézeteltérés mellett a Csád-tó kiszáradásának közvetett szerepe volt a darfúri konfliktus kiterjedésében is. 2005-ben Csád belekeveredett a krízishelyzetbe, mely során komoly összecsapások zajlottak a nemzeti hadsereg és a szudáni támogatta lázadók között. Az ország 1960 óta sorozatos polgárháborúk színtere volt, melynek alapját Csád északi részét lakta muzulmán törzsek és a déli fekete, főként földműveléssel foglalkozó lakosság ellentéte jelentette. A tó visszaszorulása, az egyébként is jelentős vízhiánnyal küszködő országban, további vízellátási gondokat és jelentős mezőgazdasági károkat okozott, hozzájárulva ezzel a konfliktus elmélyüléséhez.

⁶ NIASSE, Madiodio (2005.): Climate-Induced Water Conflict Risks in West Africa: Recognizing and Coping with Increasing Climate Impacts on Shared Watercourses. In: Human Security and Climate Change (An International Workshop), -Oslo: IUCN - West Africa Regional Office, p.11.

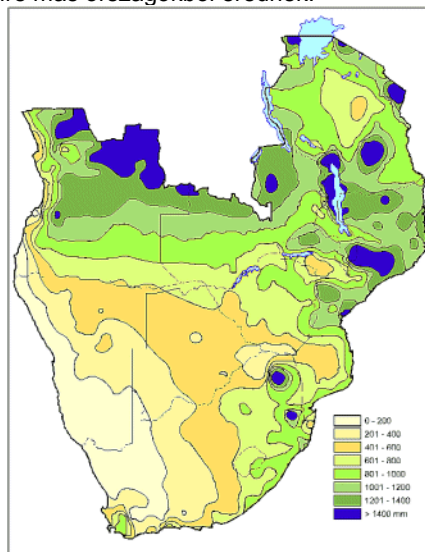
SZALKAI Attila

3. kép Afrika évente megújuló vízkészletei 1998-ban
(Forrás: P.H. Gleick, *The World's Water 1998-1999*, Island Press, Washington, DC)

DÉL-AFRIKA

Afrika nyugati területeihez hasonlóan Dél-Afrika eltérő vízrajzi adottságainak alapjait is a különböző éghajlat, a lehullott csapadék és a párolgás mértéke határozzák meg. A régió területére lehulló csapadékmennyiségek közötti különbséget jól kihangsúlyozza az a tény, hogy míg a Drakensberge-hegység keleti részének egyes helyein 3000 milliméter eső is eshet, addig például a Kalahári-sivatagra 200-400 milliméter a jellemző.⁷ A szélsőséges csapadékmennyiségeknek köszönhetően Dél-Afrika vízrajzi képében a bővizű vízhozamoktól a sivatagokra jellemző vádikig sokféle folyótípus előfordul. Namíbia és Botswana az esőzésekben szegény klímájának köszönhetően több időszakos vízfolyásnak ad otthont, az egész évben vízhozamot adó folyóvizeik többnyire más országokból erednek.

4. kép Éves átlagos csapadékmennyiség eloszlása Dél-Afrikában

⁷ PROBÁLD Ferenc (2002.): Afrika és Közel-Kelet természetföldrajza. -Bp.: ELTE Eötvös Kiadó,

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

SZALKAI Attila

Forrás: <http://nnf.org.na/RARESPECIES/InfoSys/IMAGES/Fg6-Rainfall.gif>

Dél-Afrikában a víz egyenlőtlen eloszlásából adódó problémát tovább mélyítették a XIX. század második és a XX. század első felében lejátszódó, a fekete kontinens gyarmatosítását célzó nagyhatalmi harcok is. Ezek során ugyanis nem mindig sikerült egyértelműen meghúzni bizonyos országok közötti határvonalakat, különös tekintettel azokra, melyek vízfolyások mentén húzódtak. Az ebből adódó konfliktusok, az édesvíz szerepének és hiányának növekedésével, évről évre egyre jobban elmérgesedtek a vitatott határvonalak mentén.

Dél-Afrika egyik legcsodálatosabb természeti kincse került veszélybe, amikor a namíbiai kormány, hogy mérsékelje az országát sújtó szárazságot és aszályt, egyik lehetséges megoldásnak az Okavango folyó vízének kiaknázását találta. Ennek eszközéül létrehoztak egy nagyjából 260 kilométer hosszú vízvezetékot, melyen keresztül évenként közel 17 millió köbméter víz került kivételezésre.⁸ Az 1600 kilométer hosszú Okavango folyó egy része természetes határt képez Namibia és Angola között, majd Botswanába lépve beletorkollik a Kalahári-sivatagba, évente mintegy 11 milliárd köbméter vizét elnyelve a folyónak, és létrehozva a csodálatos Okavango-mocsárvidéket. Botswana nemcsak vízkivételezés céljából hasznosítja ezt a területet, hanem a több nemzeti parknak otthont adó deltavidék, hatalmas turisztikai látványosságával, rengeteg látogatót vonz az országba. Az éves áradások elmaradása szomjúságokhoz és a mocsárvidék teljes eltűnéséhez vezethet. A száraz éghajlat miatt a folyó párolgás útján történő vízvesztése igen nagy, ezért az ország számára az Okavango folyó minden egyes cseppje igen drága kincs. Namibia és Angola azonban úgy gondolja, hogy joguk van a közöttük folyó víz hasznosítására, amennyiben azt a nemzeti érdekeik úgy kívánják, figyelmen kívül hagyva az ezzel járó természetkárosító következményeket. Namibia hiába érvelt azzal, hogy alig egy százalékát hasznosítják a folyó vízének, Botswana válaszlépéseket fontolgatott, mely alternatívák között az esetleges fegyveres beavatkozás lehetőségére is helyet kapott. A konfliktus kirobbanását végül sikerült megelőzni az 1994-ben Namibia és Botswana között létrejövő „Okavango River Basin Commission” elnevezésű egyezményrel, mely a vitás folyó vízének hasznosítását hivatott szabályozni.

Namibia és Botswana között nem ez volt az egyetlen vitás kérdés. A két ország között húzóódó Chobe folyón helyezkedik el a nagyjából 5 négyzetkilométer nagyságú Sedudu/Kasikili-sziget, melyet, általában márciusi kezdettel, több hónapra előnt a víz.⁹ A sziget kettős neve onnan ered, hogy területére mindkét ország igényt tartott, melynek köszönhetően Namibia és Botswana is korlátlan szuverenitását nyilvánította ki felette. A Sedudu a sziget botswanai, míg a Kasikili a namíbiai elnevezése. A két ország közötti nemzetközileg elismert határvonalat a Chobe folyó fő sodra jelentette, azonban a sziget esetében nem lehetett egyértelműen eldönteni, hogy az északi vagy a déli ág a folyó fő vonala. A botswanai kormány, mivel a sziget részét képezte egyik nemzeti parkjának, még inkább sajátjának érezte a területet, mindamellett, hogy kiváló legelő és nádgyűjtő helyként szolgált az ott lakóknak. A sziget feletti uralom okozta viták fegyveres harcok kirobbanásával fenyegetett, főként, amikor a botswanai hadsereg megszállta a sziget területét. Végül a két ország a Nemzetközi Bíróság elé vitte a vitás ügyet. Hágában 1999-ben született meg a döntés, mely szerint a szigettől északra lévő ág a folyó fő folyása és ezzel a terület Botswana kezére került.

Hasonló helyzet alakult ki a Dél-Afrikai Köztársaság és Namibia között húzóódó, a két ország között természetes határvonalat képező Orange folyó mentén is. A Drakensberg-hegységből eredő vízfolyás sajátossága, hogy a száraz téli évszakban a párolgás és a kevés csapadék hatására a vízhozama jócskán lecsökken, majd az esőben gazdag nyári évszakban hirtelen megárad. Ennek következtében a folyó vízszintje, illetve a vízzel borított meder és part kiterjedése, évszakonként nagyarányú változást mutat. Mivel a folyó képezi a nemzetközi határvonalat Namibia és a Dél-Afrikai Köztársaság között, ezért mederszélességének változásai területi viták kialakulásához vezetett. Ebben az esetben a folyó édesvízkészlete csak egyike a nézeteltérés kialakulásához vezető okoknak. A folyómeder és torkolata kőolajban,

⁸ ASHTON, Peter (2000.): Southern African Water Conflicts – Are They Inevitable or Preventable? -In. Water for Peace in the Middle East and Southern Africa. (2000.) -Geneva: Green Cross International, -pp.94-98.

⁹ <http://en.wikipedia.org/wiki/Kasikili> (letöltés: 2009-04-30 15:45)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

SZALKAI Attila

földgázban és ami a legfontosabb, gyémántban gazdag területeket rejt magában. A nemzetközi határvonalakat magas vízállás idején a folyó északi (namíbiai) partján jelölték ki, melynek értelmében a terület a Dél-Afrikai Köztársaság részét képezi. A két ország közötti nemzetközi határ meghúzása már korábban is vitákat robbantott ki, hiszen ebben már az egykori Német Császárság és Nagy Britannia sem jutott közös nevezőre. A németek azt szerették volna, ha a folyó közepén jelölték volna ki a demarkációs vonalat, míg a britek ragaszkodtak ahhoz, hogy a vízfolyás északi partján húzódjon. A jelenlegi helyzetet tovább nehezítették azok a kisebb szigetek, melyek hovatartozását végképp lehetetlen volt eldönteni. Ezekben az esetekben látható, hogy a víz legfőbb tulajdonsága a természetes határvonal kijelölése volt és vízadó szerepe többnyire eltörpült. Az úgynevezett „lesothói konfliktus” során azonban az ivóvíz készletek biztosítása igen fontos háttérszerepet játszott a katonai beavatkozás meglépésében.

Az Orange, melynek felső folyása Senqu folyó néven is ismert, a régió egyik legnagyobb vízügyi beruházásának, a „Lesotho Highlands Water Project” alapját képezi. A Dél-Afrikai Köztársaság határain belül elhelyezkedő Lesotho abban a természeti kincsben bővelkedik, amelynek egyetlen szomszédja igencsak híján van: az édesvízben. Az 1950-es és 1960-as években születtek meg azok az első tanulmányok, melyek a Dél-Afrikai Köztársaság ipari központjainak növekvő vízellátását a Lesothóból származó vízkészlettel próbálták megoldani. Az első tervek alapján a kiépítendő csővezeték 35 köbméter vizet szállított volna másodpercenként, de az 1980-es évekre ez a számadat a duplájára nőtt és 1986-ban a két ország aláírta a közös egyezményt.¹⁰ A Dél-Afrikai Köztársaságban eluralkodott faji megkülönböztetések nemzetközi tiltakozást, illetve bojkottot váltottak ki, amely eredményeként az ország nehezen tudta fizetni a projekttel járó költségeket, illetve annak a víznek az árát, amit Lesotho már ekkor szállított a vezetéken keresztül. 1998-ban választási csalások miatt belső zavargások törtek ki Lesothóban, amely során az ország hadseregének egy része is a lázadók mellé állt. Ugyanezen év szeptember 22.-én a Dél-Afrikai Köztársaság több száz katonája hatolt be az országba, hogy segítséget nyújtson a lesothói kormánynak. A következő napokban további erősítés érkezett a háttér országból, illetve Botswana is bekapcsolódott a több mint száz halálos áldozattal járó konfliktusba.¹¹ Pretoria a katonai beavatkozását azzal indokolta, hogy szükséges volt megfékezni a kirobbanó felkelést és elősegíteni egy szilárd kormányzat létrejöttét a szomszédos országban. A fegyveres beavatkozás okai között azonban ott rejlik az a lesothói vízbázis, amelynek elvesztése komoly gondokat okozott volna adél-afrikai iparvidékek vízellátásában. A pretoriai kormánynak egyrészt el kellett fojtani a Lesothóban eluralkodott káoszt, nehogy akadályozza a vízszállítást, illetve egy olyan stabil szövetséges kormány felállítása állt érdekében, amely a jövőben is garantálni tudja számára a közös vízügyi együttműködésüket.

KÖVETKEZTETÉSEK

Láthattuk, hogy Afrikában a földrajzi szélsőségek, a nemzeti ellentétek, illetve a történelem zűrés hagyatékai egyaránt közrejátszanak azoknak a geopolitikai feszültségeknek a létrejöttéhez, melyek könnyedén katonai beavatkozásokhoz vezethetnek a szomszédos országok között. Egy olyan földrészen, ahol a víz az egyik legértékesebb kincs, és melynek hiánya népcsoportok elvándorlásához, járványok elterjedéséhez és éhínségekhez vezet, egyértelmű, hogy minden édesvízhez köthető természetes vagy ember építette tájélem felértékelt szerephez jut. Fontos leszögezni, hogy amíg a vízhiány sújtotta országokban nem történik hatásos beavatkozás a népességnövekedés következtében fokozódó vízszükséglet enyhítésére, addig a fegyveres konfliktusok kirobbanásának lehetősége fokozatosan fennáll. Igaz, hogy egyik esetben sem mondhatjuk ki, hogy az édesvíz birtoklása, vagy a vízhiány egyedüli „casus belli”-ként jelentkezik katonai lépések megtételében, a jövőben mégis törekedni kell a víz rizikófaktorának csökkentésére. A jövőben ezeknek az országoknak törekedniük kell arra, hogy a megfelelő hidroköoperáció kiépítésével, közös környezetvédelmi monitoring

¹⁰ http://www.transboundarywaters.orst.edu/research/case_studies/Lesotho_Highlands_New.htm (letöltés: 2009-05-01 10:35)

¹¹ <http://www.greenleft.org.au/1998/336/20204> (letöltés: 2009-05-01 10:07)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

SZALKAI Attila

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

rendszer létesítésével megőrizték a nélkülözhetetlen édesvíz készleteiket. Hidro-szolidaritás hiányában a folyamatos kizsákmányolás az édesvíz biztonságpolitikai kockázatának a fokozódását eredményezi a jövőben.

Kulcsszavak: édesvíz, vízhiány, vízháború, Afrika, fegyveres konfliktus

Keywords: freshwater, water scarcity, water war, Africa, armed conflict

FELHASZNÁLT IRODALOM

PROBÁLD Ferenc (2002.): Afrika és Közel-Kelet természetföldrajza. -Bp.: ELTE Eötvös Kiadó,

ASHTON, Peter (2000.): Southern African Water Conflicts – Are They Inevitable or Preventable? -In. Water for Peace in the Middle East and Southern Africa. -Geneva: Green Cross International, -pp.94-98.

NIASSE, Madiodio (2005.): Climate-Induced Water Conflict Risks in West Africa: Recognizing and Coping with Increasing Climate Impacts on Shared Watercourses. In. Human Security and Climate Change (An International Workshop), -Oslo: IUCN - West Africa Regional Office,

MULLER, Mike (2002.): Water and Sanitation Program-Africa Region. -Nairobi, Kenya: The World Bank,

NIASSE, Madiodio, AFOUDA, Abel et AMANI, Abou (szerk.).(2004.): Reducing West Africa's Vulnerability to Climate Impacts on Water Resources, Wetlands and Desertification. -Gland, Svájc – Cambridge, Nagy-Britannia: IUCN,

THE EUROPEAN PARLIAMENT

Motto: "Unit in Diversity"

HISTORICAL OVERVIEW

Europe's reconstruction began after the World War II. The Marshall aids which financial bases were drawn up by the Organization for European Economic Cooperation founded in 1948 was the important device of this. This organization was expanded by the plan of the Union of the French-German coal and steel production in 1950, and it turned into the basis of the formation of the European Coal and Steel Community. This international agreement was ratified in April 1951, in Paris, in the capital of France by Germany, France, Italy, Belgium, Netherlands and Luxembourg. The foundation of the European Coal and Steel Community opened the road towards the integration in divided Europe hit by the war. What's more among the foundational parties there were former enemies. By the '50s Europe was divided into an eastern and a western block by the cold war but during these years neither in the western half of the continent was formed single resolution of the future.

In Rome, in March 1957, the initiating countries realised the time was come to tighten their cooperation. European Economic Community (EEC) was created by the sign and acceptance of the Treaty of Rome, and informally it was called "Common Market". Few years later in 1962 there was cooperation in the agricultural sphere — the common agricultural policy — it which the agriculture were raised to the level of the community politics. The political cooperation got stronger among the six member states: the so called Luxembourg Compromise provided veto for the member states in case the community decision would threat the vital interests of one of the countries. So this economic and political integration formed cooperation of the member states and the customs union was announced in 1968 by "The Six". The integration steps may seem to be long but it is necessary to take it into consideration that these were originated from the free will and free cooperation intention of the member countries, and longer debates, reconciliations of interests preceded the decisions in all questions according to the spirit of the European democracy. Thus Europe created the bases of a new international cooperation system.

After long preparatory negotiations, on 1st of January in 1973 Denmark, Great Britain and Ireland joined European Economic Community. Particularly Great Britain's inclination was very important in this decision, partly because the island was watching the political steps of the continental Europe always with mistrust and sometimes with suspiciousness from time to time. The decision of Great Britain for joining the integration was motivated by his economic interests as the emphasis was on the coordination of economic interests in the story of the European Community so far.

Beside the economic decisions from 1974 the claim was formulated increasingly more and more vigorous for forming a common European political headline. So the members of the community decided that the interested head of states and governments meet regularly in The European Council. European Regional Development Fund was formed in the interest of the additional deepening of the economic cooperation in 1975 which supports African, Caribbean and Pacific countries, too. The more and more closer economic cooperation requested the stability of currency of the member states so the necessity of the formation of a common currency was drawn up. European Monetary System was born from this aim in 1979 which basis becomes the ECU (European Currency Unit). At the same time the member states hold the election of the European Parliament which principle is that all countries sent his representatives general, direct, and secret way of voting to the European Parliament.

Meanwhile the community was enlarged. In 1981 Greece, in 1986 Spain and Portugal joined the integration.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

Dr. László BERÉTI, Ilona SZILÁGYI

The changes of the 1989-90s — the changing of the regime in Eastern-Europe — made the member states rethink the idea of Europe. It was stated in 1992 in the Maastricht Treaty.

In 1992 Maastricht the European Economic Community was transformed into European Union, which cooperation is based on three pillars:

- cooperation of the European Community in the field of the single market, the transport, the market competition, the single currency, the labour, the education, the culture, the public health, the consumption, the research, the environment protection, the agriculture etc;
- the possibility of common actions in the field of foreign- and security policy;
- a police and judicial cooperation between the member states for internal security.

Austria, Finland and Sweden became members of the Union in 1995 but the candidate Norway rejected the joining by referendum. Thus fifteen countries belonged to the integration. The Amsterdam Treaty was signed in 1997 and came into existence in 1999 which regulated the civil rights, the conditions of security and cooperation, and confirmed the democracy in the member states of the Union.

In 1999 a decision was born on the single currency, the euro, which was become to use from the 1st of January in 2002. Thirteen countries announced their intention to join in 2000. Ten states met the conditions as the result of the differential treatment. Cyprus, Czech Republic, Estonia, Hungary, Malta, Poland, Latvia, Lithuania, Slovakia and Slovenia joined the Union in 2003 in Athens. So from the 1st of May in 2004 the integration consists of twenty-five member states.

The earlier fifteen member states 380,3 million inhabitants and \$ 9570 billion GDP (GDP per capita: \$25 166) but the joining ten new member states 74,8 million inhabitants and \$851,5 billion GDP (GDP per capita \$11 382)¹ brought himself into the integration.

THE EUROPEAN PARLIAMENT

In 1950 German lowland politicians have suggested to establish a parliamentary assembly for control of the community's governing body. The Treaty of Paris gave minimum powers to the institution which was formed by delegated representatives of national parliaments. The founders agreed that a strong parliament established at Community level would have curtailed the legislature's powers of the Member States. Perhaps it could appear as a kind of alternative in opposition of the structure of nation-state. The initial limited operation is only spread out a consultation and control role, there was not mentioned to fill a classic parliamentary roles- legislation, legitimating, etc. From the first meeting in 1952, the Assembly and later the European Parliament fought a fierce battle to expand the powers. The most important requirements were that the delegation would create a body as to become a body with direct elections resulting. This effort was gained after more than twenty years. Members adopted a resolution on 30th of March 1962² that use the name "Parliament" instead of General Assembly.

Establishing the customs union of the Community redefined the budget of the integration and according to the first in 1970 and the second fiscal contract in 1975 it could not be accepted without the consent of the representatives. So it won a mandate for the first time that together with the council became decision-makers. The cause of the understanding of the Council was not possible the decision-making competence of the directly elected representatives, but rather because of the Member States failed to agree on a uniform election system. The leaders of the member countries agreed on the direct election of parliamentary representatives as a result of the debates and compromises in the EC summit in

¹ Népszabadság, 2004. április 30. p. 2.

² Laczkóné Tuka Ágnes: Európai Parlament – egy különleges transznacionális szervezet Politikatudományi Szemle, 2004. 1-2. sz.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

Dr. László BERÉTI, Ilona SZILÁGYI

July in 1976. So the first time in 1979³, then in every five years there are Euro-parliament elections, practically each Member State has a different system. The EU parliament is a unicameral parliament where the representatives win their mandate with direct voting.

The increase the manpower of the euro- representatives are below:

January 1958	142
January 1973	198
January 1979	410
January 1981	434
January 1986	518
January 1994	567
January 1995	626
June 2004	732 ⁴

According to the Nizza Treaty it changed into 736 in 2009.

Members' term of office is five years, general, secret and proportional elections or in regional level (in Belgium, Italy and Great Britain) or at the national level (in Austria, Denmark, Spain, France, Luxembourg, etc), or possibly mixed scheme (in Germany) obtained out their term. Every 18 years of age citizen has the right to vote, and can not be any discrimination among the electorates. It is interesting that in Belgium, Greece and Luxembourg voting is compulsory. Since 1993 when the Maastricht Treaty came into existence, the Union's citizens, if they live in another EU country, then they can vote in their country of residence.

The Euro-MPs per country in 2004, a change in 2009 under the Treaty of Nice and the turnout in elections held in 2004:

COUTRYS	PEOPLE	%
Belgium	24, (22)	no data
Czech Republic	24, (22)	29%
Denmark	14 (13)	39,4%
Germany	99, (96)	40%
Estonia	6, (6)	26,7%
Greece	24, (22)	70%
Spain	54, (50)	46%
France	78, (72)	42%
Ireland	13 (12)	50,2%
Italy	78, (72)	59%
Cyprus	6, (6)	71,2%
Lithuania	9 (12)	39,4%
Latvia	13, (8)	41%
Luxembourg	6, (6)	no data
Hungary	24, (22)	38%
Malta	5, (5)	82%
Netherlands	27, (25)	39%
Austria	18, 17	40%

³ Navracsics Tibor: Európai belpolitika, Korona Kiadó, Bp., 1998

⁴ Id. mű: p. 102.

H A D T U D O M Á N Y I S Z E M L E

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

Dr. László BERÉTI, Ilona SZILÁGYI

Poland	54, (50)	20,7%
Portugal	24, (22)	37%
Slovenia	7, (7)	26%
Slovakia	14, (13)	20%
Finland	14, (13)	41%
Sweden	19 (18)	29,2%
Great Britain	78, (72)	41,2% ⁵
Romania	-, (33)	
Bulgaria	-, (17)	

The last elections held in 2004 also demonstrated that the indifference and discontent citizens voted. Even the half of the electives went to the electoral polls. What could be the cause of indifference? In response, we can mention that the parliament does not have strong powers, such as national legislatures. What it actually has, is only enforced indirectly. Perhaps an answer can be that the Union representatives will not deal with real problems of the Union, but operate for their own political survival, arguing on semblance problems. And also arise in that the real political centre is the Committee for which the Parliament is not a lot of impact. The majority of decisions still remain intergovernmental.

The election also confirmed that the voters intended domestic political purposes for their votes as a "war" on the national governing forces. Governor forces of the Austrian and Dutch are drawn about the results than the government parties were defeated. But the anti-EU parties added to the parliament, such as Polish Self-Defence Party, or other Euro sceptic parties. The enlarged and the Parliament of the Union of 25 member countries has been politically colourful, and divided. The status of the euro-MPs (immunity, incompatibility etc) is similar to that of members of parliament of each Member State. The house rules give orientation for this. It is not always incompatible with the existence of a dual mandate when a MP is a member of both the European and the national parliaments. On the other hand it is no longer dominant which state elected the representative, as he will appear in the judicial work linked political party. The MPs belong to parties - such as socialist people's party, liberal, etc. - and to non-national fractions. The house rule strengthens that, the operation and equipment supply is installed to the party's fraction. It also encourages independent representatives to join party fractions. The Euro-MPs — seems — indeed to have surpassed the national belief, and even the traditionally opposing political forces are surprisingly often vote together. The most hardworking MPs of the previous cycle (1999-2004) were the Netherlands and Luxembourg while the Irish and the Italians were the least diligent.

THE STRUCTURE OF THE PARLIAMENT

The structure consists of the following key elements:

- party fractions
- committees
- senior officials
- office
- Conference of Presidents

Party fractions

In the European Parliament- similar to the national legislature- the fractions are the basic unit within which the MPs conduct their activities. Since the establishment of the parliament the principle is applied that the more representatives of the countries form a group, the less representative can form it. Today the fraction has to contain representatives from several

⁵ Népszabadság, 2004. július 14

H A D T U D O M Á N Y I S Z E M L E

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

Dr. László BERÉTI, Ilona SZILÁGYI

states, but one MP can only belong to one fraction of all. If a group is created by politicians of two states, then at least 23 people, if three state representatives, then 18 people, and if four or more state representatives sit in one fraction, it needs to be a minimum of 14 members.⁶ Of course, independent representatives also work in the parliament; they do not belong to a single fraction. In fact, one of the three political groups has emerged according to operation so far, the Christian Democrats, socialists and liberals. They have already been involved in the work since the formation of parliament and usually these three fractions are the largest, too. Nowadays their activity is moving forward fluently, the searching and forming of consensus has determining importance.

The manpower of fractions from 1999 to 2004:

	1999	2004 ⁷	2009
European People's Party	232	278	265
European Democrats			
Party of European Socialists	175	199	184
Liberals and Democrats	53	67	84
Alliance for Europe			
European United Left	50	39	35
North Green Left Party			
Greens / European Free Alliance	45	41	55
Union for Europe of the Nations	22	27	-
Democracy and Diversity of Europe	17	-	30
Independents	32	15	28
Other	-	66	56
<i>Total</i>	<i>626</i>	<i>732</i>	<i>736</i>

The formation of the fraction is announced by the President of the parliament indicating the name of the members of the group name, the group name, and the elected presidency of the fraction. The new President of the fraction will be the member of the Conference of Presidents. It is relatively easy to create a political group and representatives also have the option to join another political group or independents. This often happens in the European Parliament, so the group size can vary inside a cycle.

Before voting in the plenary session political parties according to their political ideology examine the reports of the parliamentary committees and often submit amendments. In addition to they have a significant role to determine the agenda of the plenary sessions, and to choose the current questions which are the basic of the agenda of the meetings. In general the fractions have a major role in organizing of working, in addition to that: they identify working areas of the committees, they get the opportunity to comment, influence commission of the rapporteur⁸ they have self-administration and budgets.

The work of the MPs is determined by the principle of free mandate, meaning no one can reject them. This affects the votes, there is no mandatory discipline, a MP can vote for the other fraction, perhaps his vote may be determined by national origin.

Parliamentary Committees:

The Parliament can create permanent, temporary, and committees of inquiry. The number of permanent committees is 17. All committee appoint a president and 1-3 vice presidents (their presidency control the committee) and also has a

⁶ Laczkóné Tuka Ágnes: id. mű: p. 57.

⁷ Népszabadság 2004. július 20. p. 3.

⁸ One representative's duty is always the preparation and writing of committee reports. He is the rapporteur of the topic. The Rapporteur is chosen by the Committee on the basis of the political negotiation between groups selected. Other committees can be involved in shaping the report, then they have to identify a Rapporteur

H A D T U D O M Á N Y I S Z E M L E

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

Dr. László BERÉTI, Ilona SZILÁGYI

secretariat.

The parliamentary committees:

- Foreign Affairs, Human Rights, Common Security and Defence Policy Committee
- Budget Committee
- Committee on Budgetary Control
- Civil Liberties, Justice and Home Affairs Committee
- Economic and Financial Committee
- Legal and Internal Market Committee
- Industry, External Trade, Research and Energy Committee
- Committee of Employment and Social Affairs
- Environment, Health and Consumer Protection Committee
- Agriculture and Rural Development Committee
- Fisheries Committee
- Regional Policy, Transport and Tourism Committee
- Culture, Youth, Education, Media and Sport Committee
- Development and Co-operation Committee
- Constitutional Affairs Committee
- Women's rights and gender Equality Committee
- Petitions Committee.

The committees responsible for:

- Form an opinion on the matters to be discussed in parliament session, proposals
- Participate in legislative work
- Monitor and report to the commissioners
- Initiate investigations
- To cooperate with the Commission DGs
- Creating connections to lobbying organizations
- Collaborate with national jurisdictions "sister committees"
- To receive the representatives of motions, proposals for decision

The political fractions appoint members of the committee and they are elected on the plenary sessions. The committees have to reflect the political and national composition of the parliament. But of course, a large fraction -the people's party, the socialist-influence the Commission's allocation of seats. The committees are well-functioning labour unions, their precise and accurate presentation include the referred legislation environment, the list of the support / opposition representatives and minority opinions.

The executive officers of parliament. The President, Vice-Presidents and Quaestors. The Office.

The Presidents of the European Parliament:

Robert SCHUMAN	1958-1960
Hans FURLER	1960-1962
Gaetano MARTINO	1962-1964
Jean DUVIEUSART	1964-1965
Victor LEEMANS	1965-1966
Alain POHER	1966-1969

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

Dr. László BERÉTI, Ilona SZILÁGYI

Mario SCELBA	1969-1971
Walter BEHRENDT	1971-1973
Cornelis BERKHOUWER	1973-1975
Georges SPÉNALE	1975-1977
Emilio COLOMBO	1977-1979
Simone VEIL	1979-1982
Pieter DANKERT	1982-1984
Pierre PFLIMLIN	1984-1987
Lord PLUMB	1987-1989
Enrique Baron CRESPO	1989-1992
Egon KLEPSCH	1992-1994
Klaus HANSCH	1994-1997
José Maria Gil ROBLES	1997-1999
Nicole FONTAINE	1999-2002
Pat COX	2002-2004
Josep BORELL	2004-2007
Hans –Gert POETTERING	2007-2009 ⁹

At present the Presidents of the European Parliament is Jerzy BUZEK until the summer of 2012.

The President, the Vice-President and Quaestors are elected for half of the five-year parliamentary term, for two and a half years. Thus in the half part of the cycle new officers are elected. The President directs the activities of the parliament and organizes a significant proportion of its activity. He presides over the plenary meetings, office meetings and the Conference of Presidents. He represents the parliament in all international matters and other international forums. His work is helped by employees under his own personal support team. The task of Vice-presidents, 14 are chosen, are coordinating and protocol. The parliament elects five people for Quaestors. The Quaestors deal with administrative and financial matters directly affecting the MPs.

The Office (Büro) is the directorate of organizational operation of the Parliament. It is responsible for the implementation of the budget, as well as administrative, personnel and organizational affairs. It comprises the President and the Vice President. The Quaestors take part with consultative rights in the work of the Office. It makes decisions by majority vote, in case of tied vote, the vote of the President decides.

Conference of Presidents

The President, the chairmen of the factions, and two representatives with powers of advisory who do not belong to any political groups consist of to the Conference of Presidents. Its decisions must be taken only by consensus. Its tasks include defining the political agenda and meeting time, before the most important decisions conduct the necessary consultations, prepare decisions, budget proposals coordination, personal decisions based preparation, determine the competence and the members of the committees and parliamentary delegations in number and the division of the chamber meetings in the council. It plans and discusses the Parliament's annual legislative program; monitors the development of intra-EU inter-institutional relations, runs the structure of the house committee.¹⁰

⁹ European Parliament

Európai Parlament Tájékoztatói Irodája, Bp. 2003.p. 43.

¹⁰ Its task is similar more or less to the task of the Committee of the Hungarian Parliament

PARLIAMENT'S POSITION

The European Parliament seats in Strasbourg and holds the plenary session not only in this city but also in Brussels and Luxembourg. This has historic reasons. These are the three cities where the European institutions have been since their creation. Strasbourg as a symbol of Franco-German reconciliation in Europe became the seat of the Council of Europe. Since 1952 the European Parliament holds meetings in the vast majority. In the 1997 Protocol to the Treaty of Amsterdam is stated: "The European Parliament seat in Strasbourg where the twelve plenary sessions, including the budget session are hold. Additional plenary sessions are located in Brussels. The European Parliament shall meet in Brussels. The European Parliament Secretariat and offices remain in Luxembourg". However from practical considerations a certain number of officials and the European Parliament's political groups of staff work in Brussels. The twelve-week sessions means one week and five-days a week. The plenary sessions are effective only if at least one-third of the euro members are present.

Nearly 3 500 employees work under the direction of the General Secretariat to carry out the Parliament's work effectively. The staffs are selected on the basis of competitions in all EU countries. The political groups also have a team of employees. The Parliament provides office space equipped to the representatives both in Brussels and Strasbourg. The representatives have the right to maintain their own office, which will be reimbursed. In addition to the Parliament pays its staff members as well. The members of the legislature may apply secretaries, advisers, assistants to assist in their work. Each representative gets a fixed amount, which he manages and determines the number of employees. The languages of all member countries can be used as the official, so a significant proportion of the staff is translators and interpreters. In the last legislative cycle, the operation of the Parliament cost 2,5 Euros per year and per person for the inhabitants of the Union, or it absorbed 1% of the Union's total budget.

The authority of the Parliament:

The authority of the European Parliament has been growing since its formation. From the beginning advisory authorization - The Council could have applied the will of Parliament, but it wasn't compulsory - until the present days, when it is entitled to significant authorities.

Its „rise” in competence is only relative as it can only make its decisions with other institutes. As every parliament, the European Parliament has decision competency in several fields:

- legislator authority
- budget authority
- control authority

The legislator authority:

The Parliament makes the legislation of the Union with the Council. The ordinary legislation process is the co – decision. It makes the decision of the Parliament and the Council to be the same weight, and so they together decide the bills of the Commission. The support and the final approval of the Parliament are necessary. The European Parliament can never make an act on its own, so its authority is not as protected as the national parliaments' authorities are.

The legislation usually takes the following the process:

The European Commissions presents a proposal to the Parliament in the matter of a question. A parliamentary committee with the proper authority in the case has the task to make a report and to select the rapporteur, who presents it. The proposal is also sent to other committees for their opinion. When these committees have formed their opinions in the current subject, they hand it to the selected committee – The representatives and committees asked for their opinion can send modification proposals made by rapporteur to the report layout, that later the acting committee accepts with modifications. – The political fractions examine the report according to their own orientations.

Finally the report is discussed during the plenary meeting. At this time the acting committee, the political fractions or the limited number of representatives can present modification proposals. The Parliament decides by voting

The co-decision:

This method has on, two or possibly three readings. It serves the purpose to strengthen the work relationships between the European Parliament, the Council, members of the legislation and the European Commission.

- The European Commission presents a proposal
- The European Parliament makes its standpoint according to the report of the Committee acting in the matter: - in most of the cases it changes the Committee's suggestion with modifications. This is the first reading of the act layout.
- The Council of Ministers accepts the modifications made by the Parliament, and so the proposal can be considered accepted, or the Council modifies that, with the final goal of making the common standpoint. – With the suggestion of the acting committee, The European Parliament announces the second reading: with the votes of the absolute majority of the representatives it approves, declines or perhaps modifies the Council's opinion.
- The committee considers the suggestions and modifications of the Parliament and sends modified proposal forth the Council of Ministers. The Council can accept those modifications which were accepted by the qualified majority of the committee, but can only change it with unanimous voting.
- In the absence of consensus between the Parliament and the Council, a conciliatory committee calls the members of the Council and delegation of the European Parliament together for a maximum of six weeks. The composition of the delegation mirrors the composition of the legislation, made if fifteen representatives and its leader is parliamentary vice president. The reporter representative is always a member of it.
- In most of the cases the two sides come to a conclusion in form of a joint proposal.
- In a third reading the legislation is asked to validate this agreement. If they could achieve no conclusion, then the proposal is rejected.

THE BUDGETARY POWERS

The budget of the Union for expenditures has two parts. The so-called mandatory spending chapter serves the financing of the common agricultural policy. In this context, the European Parliament has the right to submit proposals in principle. If you want to constitute a change in the items, you can do so for the Council. If the proposal would increase the minimum amount of expenditure, the Council must support it by two-thirds majority. If the Parliament proposes a reduction in mandatory spending item, the Council can veto it by a two-thirds majority vote.

In relation to the non-compulsory expenditure the Parliament has full powers. The process is similar to the first: the Parliament proposes an amendment to the Council on items; the Council can reject the qualified votes. Then the Parliament can insist on its original proposal, and by the ratio of an absolute majority vote, make it part of the budget. The Council, in this case is not so "powerful" than mandatory spending.

The Parliament's budgetary power in practice reflects his political priorities. Each year in December, the Parliament sets out the following year's budget. The budget will come into force when signed by the Speaker of Parliament. Since 1986, the annual budget is the part of a longer-term finance of the draft. The Budget Committee shall prepare the budget proposal in consultation with other committees. The Parliament and the Council as a general rule, in two readings between May and December, discusses budget proposals of the European Commission in order to be able to convert their common position. The Parliament can refuse the budget proposal then the process must start again. Of course both the Council and the Parliament focus on cooperation.

H A D T U D O M Á N Y I S Z E M L E

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

Dr. László BERÉTI, Ilona SZILÁGYI

The composition of the budget in 2003:¹¹

- 46% agricultural subsidies
- 34,2% Structural Funds
- 6,1% internal policy purposes (research, social interaction, etc.).
- 5,5% maintain of institutions (1% for the operation of parliament)
- 8% use outside the EU (2,8% the preparation of expansion, support for candidates)

The budget is given by own resources of the member states after mutual agreement after consulting the European Parliament. The budget cannot exceed the 1,27% of the EU's total gross national product.

The sources consist of the following:

- One, calculated amount under the national economic development of the different member states
- A fixed percentage of VAT imposed on goods and services throughout the Union
- Duties collected in the Union's external borders,
- Other sources, eg. benefit from trade with Non-EU countries.

Parliament checks the implementation of the budget subject to the reports of the European Court of Auditors. In this work the Budget Committee is the main facilitator. Particular attention is paid to the various fund appropriations for the treatment, to prevent abuse.

Control function:

Ever since it was formed the Parliament has been striving for the expansion of its control activity. The body exerts democratic control over all the activities of the community. This process is similar to the corresponding jurisdiction of national parliaments, but it takes a long time for it to be complete. The control function can basically be linked to the executive power, i.e. to the Committee. It also has to be mentioned that the European Council also has executive functions, since the real "top organization" of the EU is the Council. In fact, controlling the Council which consists of national delegates is a lot more problematic than controlling the Committee. The members of the Committees lose their national affiliation and represent communal interests. For the facilitation and success of the control the Parliament may set up examining boards. It has already done several times and it is going to apply more. Often – due to enlargements. The Council presents the proposal for the president of the Committee to the Parliament. The Parliament decides for the candidate by secret vote and a simple majority.¹² The mandate of the Committee's President is for five years. If the representatives do not support the election of the Candidate, a might not vote for his person, then the Council has to put candidate. This is not an easy task for head of states and prime ministers of member states. There after the elected – president designates the commissioner candidates for the particular function (according to the present rule one country one commissioner). The commissioner candidates (27 people) are heard by the competent special committees of the Parliament, one candidate may be heard by more committees, too. The committees form their views about the personality of the candidates but they do not have a right of veto. The Parliament decides about the whole of the committee on one occasion with a simple majority vote. They cannot vote about a single commissioner candidate condemnatory only about the whole committee. Therefore in the case of the constitution and the acceptance of the Committee background deals, faction agreements, and the standpoint of special committees are extremely important. In 2004 a political battle emerged around the Italian candidate of the Barroso Committee- Rocco Buttiglione- as a consequence of which voting was post-

¹¹ European Parliament, id mű p. 22.

¹² On the 22 July 2004 the Parliament voted about José Manuel Durao Barroso, Portugal candidate president. 711 MPs voted from the 732. 413 voted 'yes', 251 voted 'no', 44 votes were invalid or handled the voting paper without voting. He followed Romano Prodi in this function.

H A D T U D O M Á N Y I S Z E M L E

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

Dr. László BERÉTI, Ilona SZILÁGYI

poned with the withdrawal of the Italian candidate and with putting forward a new one a new one the Parliament voted for the new committee elected for five years. Due to this fact the Parliament did not get legitimacy in time and the mandate of the new committee could only come into force after three weeks late.

As for the Council, it can be mentioned that the Secretary of state of the current president country make a speech at the Parliament's plenary session at the beginning of the cycle, drafts his plans and six months later- when the mandate is over- gives an account of what has been done. The members of the Council often take part in the Parliamentary sessions.

Motion of no confidence: motion of no confidence can be submitted by the support of the Parliament's representatives clear majority. 2/3 of the representatives' votes are needed for its success. In this case the Committee has failed. No Committee has failed so far during the history of the Union but the chance is there. The Parliament supervises the operation of the Committee, examines the reports submitted by the Committee which are in connection with legislation, budget, execution, and other policies.

A certain number of representatives, one of the factions or special committees can ask the Committee and the Council questions. They are discussed during debates in legislature.

Debates close with passing reductions. The Parliament is familiar with the institution of the "immediate questions' hour" where they ask the Committee and the Council a series of questions. The representatives can also ask the above mentioned institutions questions in writing and they receive replies to them in writing, too. The Board of the Council submits its program and bi-annual report to the European Parliament.

The European Parliament exerts a growing influence in the political community as a whole. One of the important segments is the Union's common foreign and security policy. The Treaty on European Union put the dimension of security into the foreign policy. A decision was taken to organize and set up a European rapid reaction military force in order to the community can more often exert to control over the prevention and liquidation of trouble spots in Europe.

The Council seeks the views of Parliament in the most important foreign policy issues and consults the policy followed. It makes regular contacts with the EU's Common Foreign and Security Policy High Representative within the framework of committee in foreign affairs, human rights, security and defence policy. This post is taken by currently Javier Solana¹³, Spanish politician. The Parliament last political debates in major international developments and decisions, these are closed by decisions, and they have major impact on the Union's common foreign policy.

For the acceptance of international treaties, conventions and the adaptation of new countries to the Union is needed the unanimous resolution of the members of the Parliament. Enlargement Commissioner of the Committee has to fully inform the representatives from the state of negotiations, for this it can issue recommendations, which should be considered.

The European Parliament has always paid great attention to the overall protection of human rights. Both the guide of the community's internal and the EU's external relations are defined by the situation of the human rights. Several times it happened that the Parliament did not support the cooperation of trade and financial with states where human rights have suffered violated. The Union under the Cotonou Convention, which concluded with 77 African and Caribbean countries, insisted on a "democracy paragraph," that contained the secure of human rights. In 1988 Parliament decided on the establishment of Saharov fee, in which every year it reward persons and groups who have formed a stand-out defence of human rights.

The European Parliament is one of the most important institutions of the United States in the EU. Its history so far has been the story of continuous power gain. At the beginning they met as a deliberative body, and gradually came to the legislation and the implementation of the extensive powers of control.

¹³ Solana was the foreign minister of Spain before this position.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

Dr. László BERÉTI, Ilona SZILÁGYI

In the first time it met as a delegation body and today its members are directly elected in the member states, made up of representatives with legitimacy. Today it compacts 'euro fathers' of twenty-seven states and is known the further enlargement. It can be predicted that in the future will continue the broadening of its power, and more and more will approach the powers of national parliaments, even if this process will not be spectacular and fast.

SOURCES

Európai Parlament

BP. 2003. Európai Parlament Tájékoztatási Irodája

Horváth Zoltán, Tar Gábor: Az Európai Parlament

BP. 2004. Magyar Országgyűlés

Laczkóné Tuka Ágnes: Európai Parlament – egy különleges transznacionalista szervezet

Politikatudományi Szemle 2004. 1-2. sz.

Navracsics Tibor: Európai belpolitika

BP. 1998. Korona kiadó

[www. eu 2004. hu](http://www.eu2004.hu) (2004. május 5.)[www. europarl. eu. int](http://www.europarl.eu.int) (2004. május 21.)

**CIVIL-KATONAI EGYÜTTMŰKÖDÉS ÉS
CIVIL-KATONAI KOORDINÁCIÓ AZ EURÓPAI UNIÓBAN****CIVIL-MILITARY COOPERATION AND
CIVIL-MILITARY COORDINATION IN THE EUROPEAN UNION**

Az Európai Unió közös kül- és biztonságpolitikájához, illetve védelmi- és biztonságpolitikájához a tagállamok viszonya eltérő, így az Európai Gyorsreagálású Haderő, az EUFOR¹ misszióban történő szerepvállalásuk, képességeik is. Az Európai Unió sok területen önálló, de sokszor a tagállamok az Észak-atlanti Szerződés Szervezete (NATO²) és az Európai Unió (EU) duplikációval is szembe találják magukat. Az Európai Uniónak nincs önálló Civil-Katonai Együttműködési (CIMIC³) doktrínája, azt sok tekintetben a NATO tapasztalatokból kölcsönzi. Az Európai Unióban a Civil-Katonai Együttműködés és a Civil-Katonai Koordináció (CMCO)⁴ egymást kiegészítő fogalmak, amelyek más-más maastrichti pilléreket érinthetnek. A tagországok viszonyát a kül- és biztonság, illetve kül- és védelempolitikához, illetve az Európai Unió viszonyát a civil-katonai kapcsolatokhoz veszem górcső alá, illetve a lehetséges fejlesztési irányokat vizsgálom.

The relation between the European Union member states and the European Union's Common Foreign and Security Policy (CFSP⁵) or European Security and Defence Policy (CSDP⁶) could be different, as the capabilities or the participation in the European Rapid Forces (EUFOR) missions. The European Union in a lot of areas are independent, but the member states are confronting with the duplication of European Union and North Atlantic Treaty Organisation requirements very often. The European Union has not got own Civil-Military doctrine, so it borrows elements from the North Atlantic Treaty Organisation's experiences. In the European Union Civil-Military Cooperation and Civil-Military Coordination are complementary elements, which can concern different pillars of the Maastricht Treaty. An examination of the relation of the European Union member states to the Common Foreign and Safety, and Common Foreign and Defence Policy, and to the Civil-Military Cooperations/Coordination, included the possible directions of development.

BEVEZETŐ – AZ EURÓPAI UNIÓ MISSZIÓS SZEREPVÁLLALÁSA

Az elmúlt években az Észak-atlanti Szerződés Szervezete mellett az Európai Unió katonai missziói is előtérbe kerültek. Az Európai Unió jelenleg négy katonai misszióban vesz részt, amelyből három⁷ az afrikai kontinens és ahhoz tartozó szigetvilág, egy⁸ pedig az európai kontinens területén valósul meg. Ezek a missziók 2004 és 2008 között indultak, így eredményük még nem értékelhető teljes mértékben, de a felhalmozott tapasztalatok elemzése már időszerű. [1]

Alábbiakban röviden górcső alá veszem az Európai Unió tagállamainak részvételét a közös kül- és biztonságpolitikában, és az Európai Unió missziókban (az ALTHEA-ra szűkítve). A hadtudományi téma jelentőségét abban vélem felfedezni, hogy egyfajta országcsoport alkotással, modellek felállításával az Európai Unió civil-katonai együttműködési és koordiná-

¹ EUFOR – European Operational Rapid Force, Európai Gyorsreagálású Haderő

² NATO – North Atlantic Treaty Organization, Észak-atlanti Szerződés Szervezete

³ CIMIC – Civil-Military Cooperation, Civil-Katonai Együttműködés

⁴ CMCO – Civil-Military Coordination, Civil-Katonai Koordináció

⁵ CFSP – Common Foreign and Safety Policy, Közös Kül- és biztonságpolitika

⁶ CSDP – Common Security and Defence Policy, Közös Biztonság- és Védelempolitika

⁷ EU SSR Guinea Bissau – Bissau Guinea, EUSEC RD Congo - Kongó, EUNAVFOR Atalanta – Szomália,

⁸ EUFOR ALTHEA BiH – Bosznia-Hercegovina

VARGA Csilla

lási képességeinek elemzéséből és tevékenységéből levonhatóvá válnak olyan konzekvenciák, amelyek megmutatják Magyarországnak számára, hogy hozzá hasonló méretű, vele azonos szintű gazdasági, katonai potenciállal bíró országok mely területeken értek/érnek el sikereket, illetve melyek azok a mozgási tengelyek, amelyek mentén változásokra van szükség.

CIVIL-KATONAI EGYÜTTMŰKÖDÉSI KÉPESSÉG ÉS TEVÉKENYSÉG A MAGYAR HONVÉDSÉGBEN

Magyarországon 2003-ban alakult meg a Civil-Katonai Együttműködési Központ, amely később nevében és működési körében is kiegészült a lélektani műveletekkel, s így mára a neve Magyar Honvédség Civil-Katonai Együttműködési és Lélektani Műveleti Központ (MH CKELMK) néven ismert. A CIMIC képesség törzs szintű elemként már korábban is megjelent, de az elmúlt hét évben a CIMIC és PSYOPS⁹ képességek és feladatok a biztonsági környezet változásának tükrében folyamatosan átalakultak. A Balkánon az Európai Unió színeiben már 2007 óta teljesítenek magyar katonák szolgálatot, és a múlt év végén megkezdte működését a magyar Összekötő Csoport is, amely korai előrejelző feladatot lát el az ország egész területén. Ez a csoport igazi híd szerepet tölt be a katonai és civil szféra között, kapcsolatot tartva a helyi politikai, gazdasági, közigazgatási, vallási vezetőkkel. Ezáltal rendelkezik a közhangulat, a politikai, társadalmi, gazdasági élet információival, amelynek megosztása a misszióból hazatérve fontos ismeretekkel szolgál a váltás, de a parancsnokság számára is. [2]

AZ EURÓPAI UNIÓ KÖZÖS KÜL- ÉS BIZTONSÁGPOLITIKÁJA ÉS AZ EUFOR MISSZIÓK

Közös fellépés esetén minden tagállam egyéni és közösségi érdeke is, hogy tisztában legyen képességei, korlátai, erősségei, illetve sebezhető pontjai részleteivel, amely egy komparatív elemzés során a feltárt információk alapján világosabbá, áttekinthetővé válhat.

Az ALTHEA béketeremtő művelet Bosznia-Hercegovinában (BiH) az Európai Unió első közös katonai akciója, amelyet azonban nem kísér akkora nemzetközi médiafigyelem, mint például az afganisztáni vagy iraki missziókat. Az ALTHEA áttörés az Európai Unió közös kül- és biztonságpolitikája szempontjából, amelyet a nemzeti parlamenteken is keresztül kellett vinni. Az összes misszióról terjedelmi korlátok miatt nem áll módomban írni, ezért ragadom ki az ALTHEA-t.

Az országcsoportok szempontjából nem csak nemzeti érték és érdek vetületek, hanem a nemzeti identitásból fakadó érdek-artikuláción túlmutató Európai Uniós szempontok is megjelennek. Az országokat alapvetően kis, közepes és nagy országokra tagoljuk (földrajzi kiterjedésük és lakosságszámuk alapján). Az Európai Unió tagállamai közül kis országnak számít: Málta, Cyprus, Szlovénia, Szlovákia, Litvánia, Lettország, Észtország, Írország, Luxemburg. Közepes országok közé sorolható: Hollandia, Belgium, Görögország, Cseh Köztársaság, Magyarország, Portugália, Ausztria, Finnország, Svédország és Dánia. Nagy országok pedig: Németország, Egyesült Királyság, Franciaország, Olaszország, Spanyolország és Lengyelország, Románia, Bulgária.

CIVIL-KATONAI EGYÜTTMŰKÖDÉS ÉS CIVIL-KATONAI KOORDINÁCIÓ AZ EURÓPAI UNIÓ KATONAI MŰVELETEIBEN

„...Annak ellenére, hogy az Európai Uniónak nincs CIMIC doktrínája, a feladatok és a tevékenység ellátásának paramétereit minden művelet során pontosan meghatározottak. Az Európai Unió Politikai és Biztonsági Bizottsága (PSC), a CFSP főképviselő tandemben látja el a politikai és stratégiai irányok kijelölését. A Európai Unió Katonai Bizottsága

⁹ PSYOPS – psychological operations, pszichológiai/lélektani műveletek

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

VARGA Csilla

(EUMC), amely az Európai Unió legmagasabb katonai szerve, katonai tanácsokkal segíti a Politikai és Biztonsági Bizottság munkáját. A katonai műveletek végrehajtása és az Európai Unió Katonai Törzse (EUMS) a Katonai Bizottság felügyelete alatt működik, beleértve a CIMIC tevékenységet is. Civil oldalról a feriai csúcson az Európai Tanács négy prioritási területet jelölt ki: jog, rendőrség, civil kormányzás és a civilek védelme. A katonai műveleteknek ezeket a területeket szem előtt tartva kell végrehajtaniuk feladataikat. A krízis kezelés civil aspektusaival foglalkozó bizottság (CIVCOM) szintén ajánlásokkal segíti a Politikai és Biztonsági Bizottság munkáját...”[3]

Manapság a CIMIC szerves része az EUFOR misszióknak, így a Bosznia - Hercegovinában folyó ALTHEA hadműveletnek is. A projektek sok mindenre kiterjednek, kutak ásására, oktatási és egészségügyi intézmények felújítására, építésére. A szakértelmen túl, nagyfokú empátiára is szükség van, amely a CIMIC-et emberközelivé teszi, a katonai erő arcát békessé téve a helyi lakosság számára. A mai katonai műveletek komplex környezetben zajlanak, kormány, vagy működőképes kormány nélküli, szervezetlen hadsereggel működő országokban, ahol hiányos a jogi bázis, és mindezt még gazdasági válság is tetézi. A lakosság nem csak a háborúval kell, hogy szembe nézzen, hanem szociális, gazdasági, kulturális, vallási problémákkal is. A CIMIC csoportoknak mindezekkel a körülményekkel tisztában kell lenniük és ezért csak úgy tudják hatékonyan végrehajtani műveleteiket, ha a lakosság, a helyi vezetők támogatását is élvezik.

A modern CIMIC tevékenység már meghatározott klisékre épül, hogy megnyerje az emberek szívét, de ez igen nehéz feladat. Minden negatív hatás, nem megfelelően kezelt helyzet, félreértés a média tükrében a jelen lévő katonai erőről kialakított képet rombolhatja. A CIMIC a katonai erő békés arca, amely tompítja annak a ténynek az élet, hogy háború, vagy háborút követő, de még nem teljesen békés időszak, azaz válság van, és fegyveres erők vannak jelen. Mindenképpen tény, hogy ahol katonai művelet folyik, ott civil környezet is van, tehát a CIMIC már a művelet megkezdése előtt is szerepet kap, de mindvégig jelentős a tevékenysége az akció során, és a lezárás, utómunkálatok során is.

Az EUFOR műveletek során a CIMIC tevékenység elengedhetetlen velejárója a Európai Unió közös kül- és biztonságpolitikáját támogató műveleteknek. Egy olyan feladat, amely meglehetősen összetett, nehéz, de nem kerülhető ki. A civil-katonai kapcsolatok optimalizálásaként is aposztrofálható ez a kihívás.

Terminológiailag, Európai Uniós kontextusban a civil-katonai együttműködés és a civil-katonai koordináció (CMCO - Civil-Military Coordination) egymást kiegészítő fogalmakként merülnek fel. A CIMIC a kormányzati és nem-kormányzati szervezetekkel való együttműködés operatív, taktikai szinten, míg a CMCO a stratégiai szint, az Európai Bizottság eszköze az Európai Unió biztonsági és katonai műveletei során. A CIMIC tevékenység uniós szinten történő meghatározása azért nehéz, mert minden tagállamnak saját CIMIC koncepciója van, s habár ezek nagyban hasonlítanak egymásra, közösségi szempontból nem mondhatóak egységesnek. A közös kül- és biztonságpolitikai, védelempolitikai - CFSP/ESDP¹⁰ - tréningek tartalmazzanak a CIMIC-hez kapcsolódó elemeket, amelyek az első lépései is lehetnének egy átfogó doktrína előkészítéséhez.

„...Az Európai Unió nemzetközi, katonai műveleteiben a CIMIC mint együttműködési képesség, híd szerepet játszik a nemzetközi szervezetek, kormányzati szervek, nem kormányzati szervek között, ezáltal a CIMIC sokféle funkciót betölthet. Az Európai Unió CIMIC doktrína hiányában a civil-katonai együttműködés területén sokszor a NATO-tól kölcsönöz, de mára már az uniós CIMIC mélyreható elemzése során fény derül arra, hogy a hagyományos koncepción túlmutató tevékenysége, főként a katonai missziókban. A komplex krízis-helyzetek kezeléséhez, a helyi civil társadalom, a rendőrség és a hatóságok, a nemzetközi szervezetek közreműködése nélkül nincs esély, így azok az EU missziók célkitűzései között biztosan szerepelnek, hiszen azok kölcsönösen eredményeket hoznak mindkét fél számára.

¹⁰ ESDP – European Security and Defence Policy, Európai Biztonsági és Védelmi Politika

VARGA Csilla

A CMCO a CIMIC-kel szemben kiterjedtebb tevékenységként jelenik meg Európai Unió szinten. Míg a CIMIC a második pilléres együttműködések fémjelzi, a CMCO mindhárom, a Maastrichti szerződés által létrehozott pillérben megjelenik...” [4]

A CFSP pillérben a tagállamok közös állásfoglalás (common position), és közös akciók (joint action) révén működnek együtt. A katonai missziókban betöltött szerep, és a CIMIC tevékenység az adott tagállam CFSP viszonyától is függ. Itt kerülnek előtérbe a tagállami különbségek.

AZ EGYES TAGÁLLAMOK KÖZÖS KÜL- ÉS BIZTONSÁGPOLITIKÁHOZ, EUFOR MISSZIÓKHOZ VALÓ VISZONYA

A teljesség igénye nélkül, és nagyon röviden az egyes tagállamok közös kül- és biztonságpolitikához, az EUFOR missziókhöz való viszonyáról, kiemelve az ALTHEA-t.

BENELUX-ÁLLAMOK: A HÁROM ÁLLAMRA (BELGIUM, HOLLANDIA, LUXEMBURG), általában minden területen az érdekegyeztetés jellemző. A három ország sikere sok téren ennek az együttműködési és kohéziós képességnek köszönhető. Az érdekegyeztetés a közös kül- és biztonságpolitikára és az uniós missziókban való részvételre is igaz, bár eltérések is mutatkoznak az álláspontok tekintetében.

Belgium az Európai Unió kulcskérdéseiben általában a kormányközi együttműködést meghaladó „európai” megoldást szorgalmazza. A közös kül- és biztonságpolitikában az unióban kialakuló fő irányvonalakat követi, de fejlődést kíván elérni abban, hogy az átlépje a kormányköziség szabta akadályokat. Az ALTHEA-ban egy fő vesz részt. [5]

Hollandia saját magát az Európai Unió legnagyobb közepes országának tartja. Az integrációs erők kemény magjához tartozik, egyszerre munkálkodik a folyamat továbbvitelén és elmélyítésén. Álláspontjuk szerint a védelmi politikában be kell tartani a konszenzus elvét, az akciók költségeit az azokban részt nem vevőkkel is meg kell osztani. Fontos szerepet szán ezen felül az összeurópai együttműködésnek is, amelyre az ALTHEA is megfelelő lehetőséget nyújt. Az ALTHEA-ban 85 fő összekötő és megfigyelő vesz részt az Összekötő és Megfigyelő Csoportok (LOT)¹¹ csapat részeként. Szerepük az információszerzésre és a kapcsolattartásra is kiterjed az EUFOR és nemzetközi szervezetek között. A Megfigyelő Csoportok demonstratív jelenlétükkel és a helyi lakosság között élve a legláthatóbb részei a katonai jelenlétnek az országban. A holland hadsereg négy LOT házat üzemeltet az alábbi településeken: Travnik, Mrkonjic Grad, Drvar and Livno. Szintén a hollandok felelősek a Regionális Együttműködési Központért (Regional Coordination Center, RCC-1) Banja Lukában, de ebben a feladatban szorosan együttműködnek Romániával, Bulgáriával, Chilével és Svájcjal. 2011. március 1-én készülnek kivonni csapataikat. Nagy hangsúlyt fektetnek a CIMIC tevékenységre, a hollandiai Enschede-ben NATO és EU CIMIC felkészítés is folyik ezekre a feladatokra való felkészülési céllal, a CIMIC Center of Excellenceben (CCOE). Az EUFOR misszióiban a holland tartalékosok alkalmazására is lehetőség van négy hónapos periódusokban, főként CIMIC funkcionális szakértőként. [6]

Luxemburg: külpolitikájában az EU-hoz való igazodás jellemzi. A föderalista szárnyhoz tartozik, mely elfogadja a többbességes Európát, de elveti az étlap szerinti választást. Az ALTHEA-ban 1 fő megfigyelővel vesz részt. [7]

Németország: Hangsúlyos beleszólása van a saját és az európai biztonság ügyeibe. Sokszor külön-utas politikát folytatott, de a külön-út sikeréről sokan úgy vélekedtek, hogy bár elhagyta a konvojt, külpolitikája mégis határozottabbá vált. A közös kül- és biztonságpolitikai, védelempolitikai konfliktus komplexitását tekintve ellentmondásos helyzetekbe került. Fontos teszt-eset a balkáni-válság lett. Az egyik legnagyobb számú csapatot állomásoztatja az EUFOR ALTHEA had-

¹¹ LOT – Liaison and Observation Team, Összekötő és Megfigyelő Csoport

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

VARGA Csilla

műveletben (129 fő), illetve az ATHENA-mechanizmus¹² által, a misszió finanszírozásból is nagy részt vállal. Az Egyesült Királysággal és Franciaországgal együtt a Gyorsreagálású Európai Erők (Rapid Reaction Forces) legnagyobb támogatója és fejlesztője. 2013-tól Franciaországgal, és Lengyelországgal együtt, közös haderővel kívánja erősíteni az EU közös biztonságot- és védelempolitikát. [8]

Franciaország: Az európai önállóság fő védelmezőjének szerepében tűnt fel egyéni akciói során. Franciaországból indult az Európai Védelmi Közösség és az Európai Politikai Közösség terve. Az európai integráció kérdéseiben való erőteljes fellépése mellett Franciaország a világ felé külön-utas politikával demonstrálta önállóságát. Gyakran igyekezett magát az önálló nyugat-európai biztonságpolitika letéteményesének beállítani. A balkáni konfliktus megmutatta, hogy egyedül nem képes hatékony fellépésre a nemzetközi szinten. Az európai integrációban részt vevő országok a megváltozott kihívásokra a Maastrichti Szerződés kül- és biztonságpolitikai pillérével próbáltak reagálni, de ez egységes elképzelés hiányában és a konkrét tartalom megfogalmazásának akadályában állt. Az EUFOR ALTHEA-ban négy fővel vesz részt. Francia javaslatra az EU és az ENSZ¹³ főképviseleti posztok szélesebb elválasztására került sor. [9]

Olaszország: A CFSP-t támogatja, de a kormányköziséget átlépő, szupranacionális elemeket tartalmazó intézményt szeretne. Az egyik legnagyobb létszámmal jelen levő ország (300 fő) az EUFOR ALTHEA-ban, de csapatait ez év végéig kivonja. Öt Regionális Együttműködési Központban állomásoznak olasz csapatok, és részt vesznek a LOT¹⁴ csoport munkájában is. Motta di Livenza-ban működik az olaszországi CIMIC központ, ahol NATO és Európai Unió missziós felkészítés is folyik. [10]

BALTI ÁLLAMOK (ÉSZTORSZÁG, LETTORSZÁG ÉS LITVÁNIA):

Észtország: Észtország elkötelezett a CFSP/ESDP és az EUFOR missziók mellett, kezdettől részt vesz az ALTHEA-ban, jelenleg már csak a Szarajevói főhadiszálláson. Mivel a biztonsági helyzet jelentősen javult az elmúlt években, csökkentette létszámát, amelyeket hamarosan ki is von a területről. [11]

Lettország: Az EUFOR misszió EUMC munkájában vesz részt 2010-től, illetve az EU Miniszterek Tanácsa munkájában. [12]

Litvánia: Litvánia a civil-katonai együttműködést komolyan veszi, részt vesz az EUFOR missziókban, és 2005-ben Ausztriával és az Egyesült Királysággal közösen koncepciót nyújtott be, amely két irányt jelölt ki fejlesztésre: a képességeket (információ-csere, információ-áramlás), illetve a civil és katonai szervezetek közötti szorosabb együttműködését. [13]

Magyarország: Az új biztonsági kihívások napjainkra nemcsak előtérbe tolták az Európai Unió politikai szerepét, hanem kialakítását nélkülözhetetlenné tették. A mélyülés során így került megfogalmazásra a CFSP és az ESDP. A tartalom, működési formák, képességigények, strukturális kérdések egy része azonban továbbra is tisztázatlan maradt. A magyar felzárkózási stratégia olyan helyzetben van, hogy mozgó talapzatról mozgó célpontot kell követni olyan időszakban, amikor a CFSP-artikuláció felgyorsulhat, a kritériumok teljesítése zavarokkal küszködhet. Le kell vonni a következtetéseket, hogy a CFSP relációban milyen infrastrukturális, humán, védelmi követelményeket kell teljesíteni, ezek mennyiben illeszkednek az első és harmadik pillér kötelezettségeibe, illetve milyen vonatkozásban merül fel derogációs¹⁵ igény. Magyarország közel 1000 fővel vesz részt nemzetközi missziókban, ebből az EUFOR ALTHEÁBAN 180 fő van jelen,

¹² ATHENA-mechanizmus: Az EU katonai vagy védelmi vonatkozású műveletei közös költségei finanszírozás igazgatási mechanizmusa a 2004/197/CFSP számú EU tanácsi határozat alapján. Előnyei: a beszerzések közös menedzselése és az előfinanszírozás lehetősége. Hátrányok: adminisztrációs teher a műveleti területen szolgáló katonáknak, és a műveletben résztvevő államok fizetik. Az ALTHEA közös költségei évente kb. 33 M EUR-t tesznek ki.

¹³ UN – United Nations, ENSZ – Egyesült Nemzetek Szervezete

¹⁴ LOT – Liaison and Observation Team, Összekötő és Megfigyelő Csoport

¹⁵ átmeneti mentesség iránti igény, felmentés. Valamely tagország átmenetileg vagy tartósan mentesülhet bizonyos, a közösségi vívmányok átvételével kapcsolatos kötelezettségek teljesítése alól.

VARGA Csilla

amely az ottani kétezres létszámot tekintve, jelentős arány. Magyarország ezzel az ALTHEA-ban az ötödik helyen áll, de amint Spanyolország és Olaszország kivonja csapatait, a harmadik helyre ugrik előre.

ÖSSZEGZÉS

Az Európai Unió ALTHEA katonai műveletében az Európai Unió huszonhét tagállamából huszonkét tagállam vesz részt, eltérő méretű erőkkel. A biztonsági helyzet jelentős javulásának elérése azt mutatja, hogy a misszió sikeres, és habár még nem zárult le, több ország is az év végéig kivonja csapatait. Magyarország jelenleg az ötödik legnagyobb létszámú csapatot állomásoztatja a műveletben, de hamarosan a harmadik helyre ugorhat. A katonai és rendfenntartói műveletekben is részt vesz, illetve CIMIC tevékenységet is ellát a területen.

KÖVETKEZTETÉS

Magyarország területét, katonai és gazdasági potenciálját összevetve az ALTHEA hadműveletben részt vevő Európai Unió tagállamokkal, több következtetés is levonható. A kiragadott országpéldák alapján Hollandia tapasztalatait látom legérdekesebbnek, és összevetésre alkalmasnak. Hollandia CIMIC központjában csakúgy, mint a hazai hasonló intézményben, NATO és az Európai Unió missziókra való felkészülés, tanfolyamok, képzések zajlanak. Hasznos lenne egy magyar-holland információ, fórum, illetve egy olasz-magyar-holland szakmai egyeztetés az ALTHEA-ban szerzett tapasztalatok összevetésére a misszió utolsó fázisában, és annak lezárása után. A tartalékosok bevetethetősége is aktuális kérdés, hiszen hazánkban a védelmi tartalékos és műveleti tartalékos erők koncepciója formálódik, amelynek a következő évtizedben fontos, akár missziós feladatai is lehetnek.

Kulcsszavak: CIMIC, CMCO, ALTHEA, Európai Unió, CFSP, ESDP, misszió, EU

Keywords: CIMIC, CMCO, ALTHEA, European Union, CFSP, ESDP, mission, EU

FELHASZNÁLT IRODALOM

- [1] Jochen Rehl – Hans Bernhard Weissert: Handbook on CSDP, Austria, Armed Forces Printing Shop, 2010. ISBN 978 3 902275 31 8, p. 63.
- [2] Varga Erika: Két nap, hét évről, <http://www.hm.gov.hu/cikk/14246/ket-nap-het-evrol>, letöltés ideje: 2010.11.17. 19h23
- [3] Gustav Haegglund: EU's challenge to guarantee civil-military co-ordination in its future field operations, EUMC, 2002.09.30. pp. 1-5., http://www.itcm.org/pdf/Hagglund_EUMC.pdf, letöltés ideje: 2010.10.05. 10h16
- [4] BrigGen Alois Hirschmugl: Civil-military Coordination from a practical standpoint: a personal account prezentáció, p. 9. Carmen Gebhard: Civil-military Coordination and Cooperation in the context of the EU's crisis management, CMCO versus CIMIC, Info Aktuell 01/2008, National Defence Academy Austria, Vienna, 2008 March. pp. 4-5.
- [5] James Hackett (szerk.): Military Balance 2010, IISS, Routledge - UK, 2009. ISBN 978-0-415_49846-3, pp. 120-121.
- [6] James Hackett (szerk.): Military Balance 2010, IISS, Routledge - UK, 2009. ISBN 978-0-415_49846-3, pp. 148-149. <http://www.cimic-coe.org/home/contact.php>, letöltés ideje 2010.11.18 12h52
- http://www.defensie.nl/english/tasks/missions/bosnia/which_units, letöltés ideje: 2010.11.18 13h54
- <http://www.defensie.nl/onderwerpen/cimic/>, letöltés ideje: 2010.11.17. 13h04

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

VARGA Csilla

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

- [7] James Hackett (szerk.): Military Balance 2010, IISS, Routledge - UK, 2009. ISBN 978-0-415_49846-3, pp. 147-148.
- [8] James Hackett (szerk.): Military Balance 2010, IISS, Routledge - UK, 2009. ISBN 978-0-415_49846-3, pp. 120-129.
- Christoph Marischka: Fact Sheet EUFOR ALTHEA www.europaskriege.wordpress.com/fact-sheets-zu-eu-einsatzten/fact-sheet-eufor-althea, letöltés ideje: 2010.11.18 16h49
- Gulyás Lajos: Az ATHENA mechanizmus 2009.11.18. előadás anyaga, _17h31
- <http://www.magazin-deutschland.de/en/artikel-en/article/article/the-common-foreign-and-security-policy-of-the-european-union.html?cHash=989ba6428a0b56135a773e2aabe5321a&type=98>, letöltés ideje: 2011.02.25 17h08
- [9] Parliaments and the Althea mission, document A/1911, 2005.dec.07. http://www.assembly-weu.org/en/documents/sessions_ordinaires/rpt/2005/1911.php?PHPSESSID=f3137d60, letöltés ideje: 2010.11.19. 14h10
- James Hackett (szerk.): Military Balance 2010, IISS, Routledge - UK, 2009. ISBN 978-0-415_49846-3, pp. 129-136.
- [10] James Hackett (szerk.): Military Balance 2010, IISS, Routledge - UK, 2009. ISBN 978-0-415_49846-3, pp. 141-144.
- <http://www.difesa.it/Operazioni+Militari/Operazioni+internazionali+in+corso/Bosnia+Erzegovina+-+ALTHEA/>, letöltés ideje: 2010.11.19 18h24
- <http://www.cimicgroupsouth.org/>, letöltés ideje: 2010.11.19 18h39
- [11] <http://operatsiooid.kmin.ee/index.php?page=192&>, letöltés ideje: 2010. november 07. 10h12
- Terk, Erik: Estonia on the Treshold of the EU (in: Európa 2002., Euro Info Service, 2004. Bp.)
- [12] http://www.kam.lt/en/activities_1086/planning_documents.html], letöltés ideje: 2010. november 07. 11h22
- Karnite, Raita: Europe after the First Wave of Eastern Enlargement: Latvia (in: Európa 2002., Euro Info Service, 2004. Bp.)
- [13] <http://www.mod.gov.lv/Eiropas%20savieniba/Cimic%20koordinac.aspx>, letöltés ideje: 2010. november 07. 11h55

A VISEGRÁDI NÉGYEK 2.

THE VISEGRAD FOUR PART 2.

A Visegrádi Négyekről szeretnék átfogó képet adni két részletben. Az első részben Cseh Köztársaságot és Lengyelországot elemeztem, ebben pedig Magyarországot és Szlovákiát, ABC sorrendbe rendezve az egyenrangú partnerség jegyében. Mindegyik ország esetében először az általam fontosnak tartott általános tudnivalókat gyűjtöm össze. A második alponthoz a haderővel foglalkozom részletesen, mert az értekezésem szempontjából ennek kiemelt szerepe van. Végül következtetéseket vonok le az együttműködés nézőpontjából a közös és eltérő vonások feltárásával.

I would like to describe the Visegrad Four in two parts. In the previous part I examined the Czech Republic and Poland and now I am going to show Hungary and Slovakia in order to the Hungarian alphabet to maintain equal partnership. I am going to present the most important general information first in each country. Afterwards the military is shown detailed because it has got a highlighted role in my thesis. Finally I am giving some conclusions for the cooperation describing the common and different features.

MAGYAR KÖZTÁRSASÁG

ÁLTALÁNOS TUDNIVALÓK

Az ország hivatalos neve: Magyar Köztársaság, röviden Magyarország. A kormányzás típusa parlamentáris demokrácia. A fővárosa Budapest. Adminisztratív szempontból 19 megyére és a fővárosra van osztva. Az állam alapítása 1000. december 25- re nyúlik vissza. A választójoga általános minden 18 év feletti állampolgár számára. A köztársaság elnöke Schmitt Pál (2010. augusztus 6 óta), a kormányfő Orbán Viktor (2010. május 29. óta). Parlamentje egy kamarás, Nemzetgyűlés (Országgyűlés), 386 fős. Tagjait arányos és közvetlen képviseleti elv szerint választják 4 évre. A legutóbbi szavazás 2010 áprilisában volt, a következő 2014-ben lesz. A jelenlegi pártok a parlamentben a FIDESZ- Fiatal Demokraták Szövetsége, elnöke Orbán Viktor, KDNP- Katolikus Demokrata Néppárt, elnöke Semjén Zsolt, Jobbik, elnöke Vona Gábor, MSZP- Magyar Szocialista Párt, elnöke Mesterházy Attila, LMP- Lehet Más a Politika, 13 fő. A legutóbbi választásokon elért eredményeik FIDESZ: 52,7%, MSZP: 19,3%, Jobbik: 16,7%, LMP: 7,5%. Tagja az EU- nak, a NATO- nak, EBESZ- nek, ENSZ- nek és számos más nemzetközi szervezetnek.

Területe 93 028 km², ebből szárazföld 89 608 km², víz 3420 km². Határos Ausztriával, Szlovákiával, Ukrajnával, Romániával, Szerbiával, Horvátországgal és Szlovéniával. Tengerpartja nincsen. A hőmérséklete mérsékelt, hideg, felhős, ködös tél és meleg nyár jellemzi. Területe inkább sík, hegyek és alacsony hegységek a szlovák határnál találhatóak. Legmélyebb pontja a Tisza folyó 78 m, legmagasabb pontja a Kékes 1014 m.

Népessége 9 976 062¹ a lakosság 68,2 %- a 15 és 64 év közötti. Nemzetisége 92 %- ban magyar, 1,9% roma. Vallása 52 %- ban római katolikus, 16 % református, 3% lutheránus és görög katolikus. Az ország hivatalos nyelve a magyar, amit 94 % használ.²

¹ 2011-es adat

² 2001-es adatok

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

SZILÁGYI Ilona Mária

Magyarország végrehajtotta az átmenetet a központosítástól a piac gazdaságig, az egy főre jutó bevétel kb. 2/3-ával, amit a 25 tagú EU átlaga. A magán szektor adja a GDP több mint 80 %-át. A külföldi tulajdon és beruházás széleskörű a magyar cégekben, több mint 70 millió \$. A 2008 év végi globális hitel válság oda vezetett, hogy az ország képtelen volt rövid távú adósságait rendezni, s 25 millió \$ értékű pénzügyi segítséget kapott az IMF-től. Az állam számított költségvetési hiányra, de a reformok csökkenést hoztak a hazai fogyasztásban. 2010-ben az új kormány számos változást vezetett be, csökkentve a vállalkozások és magánszemélyek jövedelemadóit, de kivetette a pénzügyi intézmények, energetikai és telekommunikációs cégek „krízisadó”-ját. Az egy főre jutó GDP 18 800 \$. A szolgáltatásban dolgozók aránya 64,4%, az iparban 31%, a mezőgazdaságban 4,7%. A munkanélküliség aránya 10,7%. Az infláció mértéke 4,9%.³ Export partnere Németország (25,5%), Olaszország (5,5%), Egyesült Királyság (5,4%), Románia (5,3%), Szlovákia (5,1%), Franciaország (4,9%), Ausztria (4,7%). Import partnere Németország (26,1%), Oroszország (7,7%), Kína (6,8%), Ausztria (5,9%), Hollandia (4,4%), Lengyelország (4,3%), Olaszország (4,2%).

Repülőtereinek száma 43, helikopter leszállópályája 5 van.⁴ Vasút hálózata 9208 km, úthálózata 197 519 km, vízi útja 1622 km hosszú, főként a Duna folyón.⁵ Kikötője Budapesten, Dunaújvárosban, Győrben, Csepelen, Baján, Mohácson van.⁶

A katonai szolgálat 18 és 50 év között önkéntes, a sorozást 2004-ban törölték el. Katonai kiadása a GDP 1,75 %-a.⁷

A MAGYAR HADERŐ

A Magyar Honvédség (MH) két haderőnemből állt (Szárazföldi erők és a Légierő) 2007 januárjáig, amikor létrehozták a Magyar Honvédség Összhaderőnemi Parancsnokságot (MH ÖHP). Felügyeleti szerve a Honvédelmi Minisztérium, s a Honvéd Vezérkar főnök alárendeltségében működik. Az MH szakmai vezetését a Honvéd Vezérkar és az MH Összhaderőnemi Parancsnokság látja el

Az MH Összhaderőnemi Parancsnokság tervezi és vezeti a Magyar Köztársaság függetlensége, területi és légtér integritása, a lakosság és anyagi javak külső támadással szembeni védelmét, szövetségi és nemzetközi szerződésekből, eredő katonai feladatokat, a terrorizmus elleni harcot. Feladatai közé tartozik a kiemelt létesítmények őrzése és védelme, a Befogadó Nemzeti Támogatás katonai feladatainak irányítása, kiképzés, a csapatmozgások szervezése és koordinálása, protokolláris feladatok teljesítése. Irányítja a légi és szárazföldi kutatás-mentést, katasztrófa védelmi feladatokat. Biztosítja a meghatározott feladatok végrehajtásához szükséges működési feltételeket.⁸

A Honvéd Vezérkar javaslatokat dolgoz ki az MH katonai tevékenységének tervezésére, szervezésére és ellenőrzésére, a harcképesség fejlesztésére, s koordinálja a fegyveres erők feladatait. Szervezetébe tartoznak a humán, hadműveleti, felderítő, védelmi-tervezési, logisztikai, egészségügyi, műveletirányító és vezetési, valamint ezek működését biztosító szervezetek. Csoportfőnökségekből, önálló és csoportfőnökségi kötelékben lévő osztályokból áll.⁹

A Magyar Honvédség feladata az ország területi épségének és szuverenitásának védelme, s hozzájárulás a kollektív védelemhez az Észak-atlanti Szerződés alapján. Továbbá részt vesz béketámogató és humanitárius akciókban, súlyos természeti és ipari katasztrófák elhárításában, két- és többoldalú katonai együttműködés útján erősíti a regionális biztonságot és stabilitást. Feladata külső támadással szembeni fegyveres védelem, a befogadó nemzeti támogatás katonai feladatainak ellátása, katasztrófa védelem, terrorizmus elleni harc, állami protokolláris feladatok teljesítése, a fokozott védelmet igénylő objektumok őrzése és védelme, tűzszerészeti feladatok ellátása.¹⁰

³ 2010-es adatok⁴ 2010-es adatok⁵ 2010-es adatok⁶ 2003-as adat⁷ 2005-ös adat, a www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/print/hu.html alapján⁸ www.hm.gov.hu/honvedseg/mhohp⁹ www.hm.gov.hu/honvedseg/a_magyar_honvedseg_vezetese¹⁰ www.hm.gov.hu/honvedseg/a_magyar_honvedseg_feladata

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

SZILÁGYI Ilona Mária

A Magyar Köztársaság Nemzeti Katonai Stratégiáját 2009-ben fogadta el a kormány, és öt fő fejezetből áll: a MK biztonsági környezete, védelempolitikájának alapjai, az MH feladatai és alkalmazásának várható körülményei, az MH szükséges képességei és haderő-fejlesztési irányok, az MH fenntartásának és fejlesztésének feltételei. Az MK biztonságára kockázatot jelentenek az ipari és természeti katasztrófák, környezeti szennyezések, járványok, a kritikus infrastruktúra elleni támadások, az illegálisan tartott fegyverek, lőszer és robbanóanyagok, migráció és illegális kereskedelem. Fezültség forrást jelent a Nyugat-Balkán területi vitái, nemzeti, etnikai, kisebbségi, vallási és gazdasági ellentétei. Az MK biztonságát fenyegeti a nemzetközi terrorizmus, a tömegpusztító fegyverek és célba juttató eszközeik terjedése, a kábítószerek kereskedeleme, a klímaváltozás, a túlnépesedés a világ egyes régióiban, a politikai és vallási szélsőségek terjedése.

A biztonságot átfogóan értelmezi, ezt azt jelenti, hogy magába foglalja a katonai, politikai, gazdasági, pénzügyi, rendvédelmi, energiaellátási, információs és technológiai, demográfiai és civilizációs, környezeti, emberi jogi és kisebbségi, nemzetközi jogi és közegészségügyi dimenziókat is. A honvédelem két fő pilléren nyugszik a nemzeti önerőn és a szövetségi együttműködésen. Az MH új kihívásai közé tartozik az aszimmetrikus konfliktus. Kiemelt jelentőségű a civil-katonai együttműködés.

A haderőfejlesztésnél a légiereő és a szárazföldi erő korszerűsítésének párhuzamosan kell haladnia. Képesség alapú haderőfejlesztést kell magvalósítani. Ez iránya a stratégia légi szállítóképesség biztosítása, technikai felderítő eszközök rendszerbe állítás, híradó és informatikai rendszerek kialakítása, a helikopterek modernizációja és újak beszerzése, a felszerelések korszerűsítése, a szárazföldi erő mobilitásának, védettségének és tűzerejének növelése.

A feladatok végrehajtásához szükséges a védelmi kiadás tervszerű növekedése, s a tervek szerint 2013-ban meghaladja a GDP 1,3%-át.¹¹

Magyarország Külkapcsolati Stratégiáját 2008-ban fogadta el a kormány, mely hét fejezetből áll: bevezetés, Magyarország értékrendje, a magyar külpolitika alapjai, a nemzetközi környezet alakulása, Magyarország helye, szerepe, mozgástere, a stratégia fő irányai, Magyarország cselekvési területei, a külkapcsolati tevékenység intézményei és eszközei. Ezek közül emelek ki néhány, általam fontosnak tartott alpontot. A bevezetésben említik, hogy a magyar politika és cselekvés legfontosabb külkapcsolati kerete az EU. Rendezettek az ország kapcsolatai a szomszédjaival, határon túli kisebbségét támogatja. Ez a stratégia 2020-ig szól. Célja a külkapcsolatok előmozdítása.

Magyarország három pilléren áll: parlamentáris demokrácia, szociális piacgazdaság, európai integráció és atlanti együttműködés. Az ország céljai közé tartozik, hogy „2020-ra Európa legdinamikusabban növekvő államai közé tartozzon”¹²

A rendszerváltás óta a gazdasági lemaradásának negyedét dolgozta le. Az ország globális érdekei tükröződhetnek egyre hatékonyabban a közösségi politikában, a közös kül- és biztonságpolitikában, az európai biztonság- és védelempolitikában, ahogy az EU politikai tényezővé válik.

„Az uniós külkapcsolatok Magyarország külkapcsolatai is.”¹³A magyar regionális politika céljait szolgálja az európai szomszédságpolitika, valamint hozzájárul a kisebbségei helyzetének javulásához.

Az ország kül- és biztonságpolitikai, gazdasági, nemzetpolitikai törekvéseinek kiemelt területe a szomszédos államokkal kialakított kapcsolatok. Stratégiai érdeke, hogy a térség államai a NATO és az EU tagjává váljanak, ezért támogatja és segíti Horvátország ezen szervezetekhez való csatlakozását. Kulcskérdésnek tekinti a Nyugat-Balkán stabilizációját, a térség felkészülését a jövőbeni uniós és NATO partnerségét. A szomszédos országok uniós tagsága teret nyit a regionális együttműködésre.

¹¹ www.honvedelm.hu/files/9/13818/nemzeti_katonai_strategia_feher_konyv.pdf

¹² www.kulugyminiszterium.hu/kum/hu/bal/Kulpolitikank/kulkapcsolati_strategia/hu_kulapcs_strat.htm 3p

¹³ www.kulugyminiszterium.hu/kum/hu/bal/Kulpolitikank/kulkapcsolati_strategia/hu_kulapcs_strat.htm 6p

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

SZILÁGYI Ilona Mária

A külkapcsolati stratégiának három fő iránya van: versenyképes Magyarország az EU- ban, sikeres magyarság a régióban, felelős Magyarország a világban.¹⁴ E három irány közül az első kettő lényegesebb a disszertációm szempontjából. A második irány a Visegrádi együttműködésre utal, de erről részletesebben a negyedik fejezet szól.

SZLOVÁK KÖZTÁRSASÁG

ÁLTALÁNOS TUDNIVALÓK

Az ország hivatalos neve: Szlovák Köztársaság, rövid alakban Szlovákia. A kormányzat típusa parlamentáris demokrácia. Fővárosa Bratislava (Pozsony). Nyolc adminisztratív régióra van osztva. Függetlenségét 1993. január 1-jén nyerte el Csehszlovákia felbomlásával. Választójoga általános minden 18 év feletti állampolgár számára. Az államfő Ivan Gasparovic (2004. 06. 15. óta), a kormányfő Iveta Radicova (2010. 07. 08. óta). Parlamentje egy kamarás, a Szlovák Köztársaság Nemzeti Tanácsa (Narodna Rada Slovenskej Republiky), 150 fős. A tagjait az arányos képviselet elvén választják, 4 évre. A legutolsó választások 2010-ben voltak és a következő 2014-ben lesz. A jelenlegi pártok a parlamentben a KDH- Katolikus Demokrata Haladás, elnöke Jan Figel, Smer- SD- Vezető- Szociális Demokrácia, elnöke Robert Fico, SDKU- DS- Szlovák Demokratikus és Keresztény Unió- Demokrata Párt, elnöke Mikulas Dzurinda, SNS- Szlovák Nemzeti párt, vezetője Jan Slota. Most-Híd, vezetője Bugar Béla, SaS- Szabadság és Szolidaritás, vezetője Richard Sulik. A legutóbbi választásokon elért eredményeik Smer 34,8 %, SDKU-DS 15 %, SaS 12,1%, KDH 8,5%, Most-Híd 8,1%, SNS 5,1%. Tagja az EU- nak, a NATO-nak, EBESZ- nek, ENSZ-nek és számos más nemzetközi szervezetnek.¹⁵

Szlovákia területe 49 035 km², ebből szárazföld 48 105 km² és 930 km² víz. Határos Ausztriával, Cseh Köztársasággal, Lengyelországgal, Magyarországgal és Ukrajnával. Tengerpartja nincsen. Éghajlata mérsékelt, hűvös nyár, hideg, ködös, párás tél jellemzi. Északi és a középső területe hegyes, délen alföldi jellegű. Legmagasabb pontja a Gerlachovsky Stit 2655 m.

Népessége 5 477 038¹⁶, a lakosság 71,6%- a 15 és 64 év közötti. 85,8% szlovák, 9,7% magyar, 1,7% roma, 1% ukrán nemzetiség található itt. 68,9% római katolikus, 10,8% református, 4,1% görög katolikus vallású és 13% egyéb. Az ország hivatalos nyelve a szlovák, amit a lakosság 83,9%- a használ, 10,7% magyar, 1,8% roma, és 1% ukrán nyelven beszél.¹⁷

Szlovákia jelentős gazdasági reformokat hajtott végre 1993-tól, amikor különvált Csehországtól. Ezek érintették az adózást, egészségügyet, nyugdíjrendszert és a szociális jóléti rendszert, ami a költségvetés konszolidálásához vezetett. Ezek fontos következménye volt a 2004-es csatlakozása az Európai Unióhoz és az euró bevezetése 2009 januárjától. Privatizációja majdnem teljes, a bank szektor nagy része külföldi tulajdonba van. A külföldi beruházás az autóiipari szektorban erős. A munkanélküliség 12%- ra emelkedett 7,4%- ról 2008 és 2010 között. Az egy főre jutó GDP 22 000 \$. A szolgáltatásban dolgozók aránya 69,4%, az iparban 27%, a mezőgazdaságban 3,5%.¹⁸ Az infláció mértéke 1%.¹⁹ Export partnerei közt van Németország (20,1%), a Cseh Köztársaság (13%), Franciaország (7,8%), Lengyelország (7,2%), Magyarország (6,3%), Olaszország (6%), Ausztria (5,8%), Ukrajna (4,8%). Import partnere Németország (16,8%), a Cseh Köztársaság (12,3%), Oroszország (9%), Dél- Korea (6,8%), Kína (5,8%), Magyarország (5,3%), Lengyelország (4%).²⁰

¹⁴ www.kulugyminiszterium.hu/kum/hu/bal/Kulpolitikank/kulkapcsolati_strategia/hu_kulkapcs_strat.htm

¹⁵ 2010-es adatok

¹⁶ 2011-es adat

¹⁷ 2001-es adatok

¹⁸ 2009-es adatok

¹⁹ 2010-es adatok

²⁰ 2009-es adatok

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

SZILÁGYI Ilona Mária

Repülőtereinek száma 36, helikopter leszállópályája 1 van.²¹ 3 662 km hosszú vasút hálózattal rendelkezik, közútja 43 761 km, ebből 38 085 km burkolt,²² vízi útja 172 km hosszú²³ a Dunán, kikötője Pozsonyban és Komárnóban van. A katonai szolgálat 17 és 30 év között önkéntes, a sorozást 2006-ban törölték el, és 2007 óta nők is szolgálhatnak a hadseregben. Katonai kiadása a GDP 1, 87 %-a.²⁴

A SZLOVÁK HADERŐ

A Szlovák Köztársaság Védelmi Minisztériuma Pozsonyba található. Garantálja a Szlovák Köztársaság védelmét, a hadsereg vezetését és fejlesztését, az állami adminisztráció központi szervezetének és intézményeinek cselekvéseinek koordinálását a védelmi felkészülés elősegítésével, a légtér sérthetetlenségét, a katonai és polgári légi közlekedés koordinációját, a katonai felderítés vezetését, a katonai lehetőségek irányítását. Kötelezettséget vállal, hogy koordinálja az ország felkészülését a védelemre a Nemzeti Védelmi Tanács által meghatározott védelmi rendszer koncepciónak megfelelően. Továbbá, hogy felelős az állami költségvetésből származó pénz felhasználásáért és, hogy lépéseket valósít meg a nemzeti védelemre az adott kompetenciák és a haderő használatával.

2000. január 1-jétől a Védelmi Minisztérium és a Szlovák Haderő Vezérkara egyesült integrált Védelmi Minisztérium néven, mely központja Pozsonyban van. Ez a minisztérium képviseli a katonai-politikai és a Vezérkar katonai szakértő részét.²⁵

1993. január 1-jén alakult a Szlovák Köztársaság Hadserege és ekkor alakították ki a vezetési és irányítási szerveit. A küldetése és feladata a fegyveres erőknek, hogy részt vegyen válság-, vészhelyzet- vagy katasztrófa kezelésében, melyek az emberek életét és egészségét vagy vagyonát fenyegetik. A humanitárius segítségnyújtás és a katonai gyakorlatok keretében feladatokat lát el a határain kívül is, ha ez nemzetközi kötelezettségvállalásból ered. Ide értve az ENSZ, EBESZ és az EU békemegfigyelő és más nemzetközi szervezetek katonai feladatait.

A haderő felhasználható az államhatár védelmére, a kormány döntése által meghatározott az állam biztonságát szolgáló épületek védelmére, különleges események megoldására, katasztrófa utáni válságkezelésre, terrorizmus elleni harcra, emberi életek mentésére, a kormány által felhatalmazott hivatalnokok légi közlekedésének biztosítására, a légi mentés elősegítésére.

A Szlovák Köztársaság Hadereje három haderőnemből áll: Szárazföldi erők, Légierő és a Támogató és Kiképző Erők.²⁶

A Szárazföldi erők a haderő fő részét képezik. Feladatuk a Szlovák Köztársaság területi integritásának és szuverenitásának garantálása, részvétel a politikai és gazdasági központok, védelmének, valamint az államot fenyegető katonai és nem katonai területek biztosításában, a lakosság védelme, katasztrófa utáni különleges események megoldásában, kutató- mentő feladatok ellátása, az állam területén kívül humanitárius feladatokban és műveletekben részt venni békében.

A Szárazföldi erők része az Azonnali Reagáló Erők (IRF), a Gyors Reagálású Erők (RRF) és a Fő Védelmi Erők (MDF). A központja Trenčínben található. Vezetője a Szárazföldi erők Parancsnoka, akit a Védelmi Miniszter nevez ki a Vezérkari Főnök javaslatára. Felelős a harckészletért és mozgósításért, a szárazföldi erő felépüléséért, modernizációjáért, és az állami szuverenitás és integritás védelméért a Nemzeti Tanács törvényeinek és az állam katonai és politikai dokumentumainak megfelelően.²⁷

A Légierő a hadsereg egyik kulcs összetevője, mely feladata a Szlovák Köztársaság szuverenitásának-, a fontos politikai és gazdasági központok és régiók-, és a légtér védelme, és a szárazföldi csapatok támogatása. Bevethető békében és

²¹ 2010-es adatok

²² 2008-as adatok

²³ 2009-es adat

²⁴ 2005-ös adat, www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/print/lo.html alapján

²⁵ www.mod.gov.sk/index.php?ID=149&PHPSESSID=9ef64df48843e7d8a2bfa2c640e6f0e2

²⁶ www.mod.gov.sk/258/the-armed-forces-of-the-slovak-republic.php?mnu=197

²⁷ www.mod.gov.sk/260/the-ground-forces.php?mnu=207

humanitárius műveletekben, katonai és nem katonai fenyegetések ellen. Nyolc hadosztályból áll a Légierő Központ, melyet A1-től A8-ig sorolnak be. Ezek sorrendben a következők: Személyi Vezetési Hadosztály, Légi Felderítési és Elektronikai Hadviselési Hadosztály, Műveleti Tervező és Ellenőrző Hadosztály, Logisztikai Hadosztály, Parancsnoki Jelző és Információ Biztonsági Hadosztály, Doktrína, Sztenderd és Szabályzat Fejlesztő Hadosztály, Költségvetési és Analizáló Hadosztály.

A központ Zvolenben található, melynek alá van rendelve két Légibázis (egy Sliacban és egy Prešovban), egy Független Szállító Század (Kuchyňaban), egy Légvédelmi Rakéta Dandár (Nitraban), egy Légi Műveleti Irányító Központ (Zvolenben), egy Rádiólokátor Kutató Zászlóalj (Zvolenben), egy Jelző Zászlóalj (Vlakanovában), és egy Légi Védelmi Irányító Támogató Zászlóalj (Zvolenben)²⁸.

A Támogató és Kiképző Erők feladata megszervezni, irányítani és biztosítani az alap és hivatásos kiképzést, ideértve a hivatásos tiszthelyettesek különleges kiképzését, a katonai feladatokra küldött egységek és megfigyelők felkészítését, a haderő logisztikai támogatását. Továbbá biztosítják a kommunikációs, információs és biztonsági rendszereket, a Védelmi Minisztérium, a Vezérkar és a Pozsonyi Helyőrség működését.

A központja Trenčínben található. Négy alárendelt része van: a Kiképző Parancsnokság (Martinban), a Logisztikai Parancsnokság (Trenčínben), Jelző Parancsnokság (Nové Mestoban), és a Helyőrségi Parancsnokság (Pozsonyban). 2002-ben alapították a Vezérkari Főnök határozata alapján, hogy megvalósítsa a szervezeti változást a személyi szolgálat, katonai alakulatok és lehetőségek területén. Ez a szervezet vezeti a kiképzést, és támogatja a haderőnemeket békében, háborúban, veszélyhelyzetben és válságban. Vezetője a Támogató és Kiképző Erők Parancsnoka, Miroslav Kováč vezérőrnagy 2007. december óta, akit a Védelmi Miniszter nevez ki a Vezérkari Főnök javaslatára.²⁹

KÖVETKEZTETÉSEK

A területi nagyság tekintetében Lengyelország (312 679 km²) áll az élen, majd Magyarország (93 028 km²), a Cseh Köztársaság (78 866 km²) és Szlovákia (49 035 km²) következik. A népesség viszont másként alakul, Magyarország és a Cseh Köztársaság helyet cserél. A legnépesebb Lengyelország (38 500 696 fő), majd a Cseh Köztársaság (10 220 911 fő), Magyarország (9 976 062 fő) és Szlovákia (5 477 038 fő). A nemzetiségek vizsgálatakor megállapítható, hogy kölcsönösen megtalálhatók a másik ország nemzetiségei. Ennek oka a történelem során változó országhatárok. Mind a négy államban a vezető vallás a római katolikus. A választójog mindenhol általános és minden 18 év feletti állampolgárra kiterjed. Lengyelország kivételével (ott köztársaság) parlamentáris demokrácia a kormányzás típusa. Két kamarás parlament van Cseh Köztársaságban és Lengyelországban. Egy kamarás a parlament Magyarországon és Szlovákiában. A legutóbbi választások 2010-ben voltak Lengyelország kivételével (ott 2011-ben), s a legközelebbi 2014-ben lesz (Lengyelországban 2015-ben). Az euró bevezetésével Szlovákia büszkélkedhet.

Közös elemként jelenik meg a biztonság globális értelmezése, az EU és a NATO kulcsfontosságú szerepe, más nemzetközi szervezetek (ENSZ, EBESZ,... stb.) nagyfokú jelentősége, a regionális összefogás szükségessége.

A kihívásokat, fenyegetéseket és veszélyforrásokat a négy visegrádi ország azonosan értelmezi. Kiemelt jelentőséget tulajdonítanak a terrorizmus elleni harcnak, a tömegpusztító fegyverek terjedése megakadályozásának, a kábítószer kereskedelemnek, a klímaváltozásnak, a politikai és vallási szélsőségek terjedésének

Ezek az adatok és információk támasztják alá a visegrádi együttműködés sikerességét. Hasonló a vallási hovatartozás, a politikai rendszer, a haderő szerkezete, a gazdasági helyzet, a nemzetközi szervezetekben elfoglalt tagság, a fenyegetések és kihívások értelmezése, a történelmi múlt. Fontos elem a regionális együttműködés szempontjából az országok

²⁸ www.mod.gov.sk/261/the-air-force-of-the-armed-forces-sr.php?mnu=208

²⁹ <http://www.mod.gov.sk/264/af-sr-training-and-support-forces.php?mnu=209>

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

SZILÁGYI Ilona Mária

fizikai közelsége. Magyarországnak szomszédja Szlovákia, Szlovákiának Magyarország, Lengyelország és a Cseh Köztársaság, a Cseh Köztársaságnak Szlovákia és Lengyelország, Lengyelországnak Szlovákia és a Cseh Köztársaság. Így megvalósítható a határ menti együttműködés. A nemzetiségek „keveredtek” a történelem folyamán a többszöri határváltozással, ami a kölcsönös tisztelet és segítségnyújtás alapja lehet.

Végül elmondható, hogy a közös fellépésre való hajlandóság mind a négy országnál megjelenik. Felismerték, hogy együtt hatékonyabban tudnak fellépni a régió érdekeiért.

FELHASZNÁLT IRODALOM

www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/print/hu.html

www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/print/lo.html

www.hm.gov.hu/honvedseg/a_magyar_honvedseg_feladata

www.hm.gov.hu/honvedseg/a_magyar_honvedseg_vezetese

www.hm.gov.hu/honvedseg/mho hp

www.honvedelm.hu/files/9/13818/nemzeti_katonai_strategia_feher_konyv.pdf

www.kulugyminiszterium.hu/kum/hu/bal/Kulpolitikank/kulkapcsolati_strategia/hu_kulapcs_strat.htm

www.mod.gov.sk/258/the-armed-forces-of-the-slovak-republic.php?mnu=197

www.mod.gov.sk/260/the-ground-forces.php?mnu=207

www.mod.gov.sk/261/the-air-force-of-the-armed-forces-sr.php?mnu=208

www.mod.gov.sk/264/af-sr-training-and-support-forces.php?mnu=209

www.mod.gov.sk/index.php?ID=149&PHPSESSID=9ef64df48843e7d8a2bfa2c640e6f0e2

A BUDŌ¹ ÁLTALI NEVELÉS, KATONAI SZEMÉLYISÉGFEJLESZTÉS II.

EDUCATION BY BUDŌ, MILITARY PERSONALITY IMPROVEMENT II.

A Magyar Honvédség hivatásos és szerződéses katonái számára a nemzetközi szerepvállalásaiból adódó – mind a szövetségesi, mind az ENSZ ill. az EU zászlaja alatt folyó háborús és nem háborús – katonai műveletek teljesítése magas fokú felkészültséget, rátermettséget követel. A feladatok sikeres végrehajtása, valamint a résztvevő állomány biztonsága megköveteli, hogy a hazai felkészítés magas színvonalon történjen, és befogadjon olyan új elemeket is, amelyek által a kiválasztott katonák képesek lesznek a stresszhelyzetek, téthelyzetek során is adekvát cselekvéssel reagálni.

Ezen képességek kifejlesztéséhez hozzájárulva hívom segítségül a japán közép- és *Edo*-kori *budō*-elméletet, az ott kialakult korokon átívelő eszmeiséget és erkölcsi normákat, amelynek értékeit a japán társadalom és a világ a 20. század vége felé kezdett újra felfedezni.

Az írás részletesen elemzi a *budō* általi nevelés eszközzrendszerét, a képességfejlesztés eme sajátos útját.

A cikk kiemelten foglalkozik a harcművészetek gyakorlásának katonai szempontból is lényeges személyiségfejlesztő hatásával, kiemelve azon értékeket, amelyek az évtizedes elszánt gyakorlás eredményeképpen a kívülálló számára csodált, a szakember számára elvárt, prognosztizálható képességbeli kiválóságot jelent. Ezek minőségi javítása hosszútávon nagymértékben segítheti a Magyar Honvédség személyi állományával szemben támasztott magas fokú követelmények teljesítését.

Due to the international commitments of both of professional and contract soldiers of the HDF, their role in the war and not war type operations under the aegis of the UN and the EU, requires high level of preparation and aptitude. The successful completion of tasks, as well as the security of the participating forces requires the domestic training to be of high level and it should include new elements that would help the chosen soldiers to react and act adequately in stressful situations and in combat

As a contribution to the development of these abilities, I intend to seek help in the theory of *budō*, which is a Japanese theory of the Middle ages and the age of *Edo*. At the end of the 20th century the spirituality and moral norms of those times continued to exist, their values were rediscovered not only by the Japanese society but by the entire world.

In my work I thoroughly analyze the educational system of *budō*, the specific methods of its development of aptitude.

The article deals specifically with the practice of the art of war, the importance of personality development from the military point of view, too, emphasize those values that, as a result of years of practice, have been perceived as a wonder by the outsiders. However, for a specialist, it is an expected and predictable excellence of abilities. In the long term the development of quality can help to fulfill the high level requirements for the personnel of the Hungarian Defense Forces.

¹A japán kifejezések leírására a cikkben a nemzetközileg használt Hepburn-féle átírást alkalmaztam, és a szótövet dőlt betűvel jelöltem. Néhány japán szó, kifejezés, a magyar nyelvben már meghonosodott, ezért ezeket külön nem jelöltem.

Budō – japán szó, fogalomkör, amelynek jelentése: követni a harcos hagyományt az élet és a halál mindennapokban megélt valóságából, és ebből eredően a mozgás kultúráján keresztül a személyiség fejlesztését, kiteljesítését tekinti fő céljának. A *budō* a harcművészettel kapcsolatosan mindazt a szellemi és gyakorlati örökséget kifejezi, ami a japán közép- és *Edo*-kori időszakból származik.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

FÜLEKY András

NEVELÉSI MÓDSZEREK GYÖKEREI A KÖZÉP- ÉS EDO-KORBAN

A harcosok fiai már legzsengőbb koruktól kezdve szamurájokhoz illő nevelést kaptak, következésképpen megismerkedhettek az osztályuk szempontjából leglényegesebbnek tűnő két tudománnyal: a magas szintű kultúrával – főképp az írással és a kínai klasszikus művekkel – valamint a fegyverek használatával.

A nevelés során az erkölcs a kínai mintára átvett konfucianus-tanokon nyugodott, igen erős volt a szülő, főként az apa joga. A konfucianizmus szigorú hierarchikus szabályokat tartalmaz, ahol mindenkinek tudnia kell a társadalomban betöltött helyét és szerepét. A harcosnak kötelességtudónak, eltökéltnek, önfeláldozónak kellett lennie. Tisztelnie kellett az idősebbet, szüleit, de főként urát. Ahhoz, hogy mindezeket megértse, és elsajájtítsa a fegyverforgatás mellett a kalligráfia művészetét is, speciális nevelésben kellett részesülnie az erre a feladatra nevelkedő gyermeknek.

A 14. század elejéről származó *Gempei Seisuiiki* krónikának írója *Okazaki Bunzo* – egy hűbérúr fiának nevelője – a következőket írja:

„Midőn a gyermek öt- vagy hatesztendő lett, megtanítottam, hogyan kell tartani a kis íjat meg a finom bambusznyilakat, és hogyan kell célba löni velük dámvadra és nyulakra, és megtanítottam, hogy megülje a lovat, és hajszolja a dámvadakat és a nyulakat...”

A szamurájok, akik becsületbeli ügyüknek tekintették, hogy fiaikat maguk neveljék, mindenekelőtt igyekeztek a gyermek elméjébe vésni a hűség és a bátorság eszméjét, amely majd lehetővé teszi számukra, hogy idővel ők is nevükhöz méltó szamurájok legyenek. Ámbár úgy tűnik, hogy közülük sokan kissé elhanyagolták a kultúra ápolását a katonai tudományok miatt, mégis akadtak olyan harcosok, akik roppant büszkék voltak tudásukra, és olykor elvállalták egyes templomok, szentélyek védnökségét, amelyek később iskolák és fontos kulturális központok lettek. Gyermkeik a harci mesterség folytonos gyakorlása közepette, mintegy tízéves korukban kerültek e monostorokba, ahol négy-öt esztendő töltöttek, miközben igen nagy erőfeszítésekre kényszerültek. A nap szútra olvasással kezdődött, majd délig szépírási gyakorlatok következtek. Ebéd után különböző olvasmányokkal, ezt követően testgyakorlással foglalkoztak. Végül az este a költészetnek és a zenének volt fenntartva. Az utóbbit a legférfiasabbnak tartott hangszereken, a harántfuvolán, illetve az egyes fuvolán művelték. Az olvasmányok régi történetek, harcos krónikák voltak, valamint törvénykönyvek, mint amilyen az 1232-ben érvénybe lépett *Johei Shikimoku*, de gyakran forgattak nevelő hatású maxima gyűjteményt is, mint például a *Dojikyō* (Előírások gyermekek számára), vagy a *Sanjikyō* (Három írásjelből álló epigrammák). Valamennyi mű az ifjú szamurájok elméjének csiszolására volt szánva.²

Egy másik forrás³ a következőket írja e sajátos nevelési formáról. A szamuráj családok gyerekei már születésüktől fogva egy harcos kultúrában nevelkedtek. A gyermeket már csecsemőkorban egy kis kardtalizmánnal ajándékozták meg. Hároméves korban kezdték el megtanulni a vívás alapjait, fakardok segítségével. Ötévesen estek át az első hajvágáson, és egy igazi kardot is kaptak ajándékba. Ezt *mamorigatanán* neveztek és önvédelemre szolgált. A legfontosabb beavatási szertartásra tizenhárom és tizenhat évesen került sor, ez volt a *genpuku*. Ekkor kapták az első frizurát, egy kardot (*wakizashi*) és egy páncélt. Ekkortól joguk volt *katanát* is hordani, de ezeket általában a *sayához* erősítették egy zsineggel, hogy így akadályozzák meg a véletlen előrántást. A fejük elülső részéről leborotválták a haját, a hátul megnőtt hajukat pedig beolajozták és varkocsba fogták. Életük hátralévő részében ezt a viseletet meg kellett őrizniük. Szégyennek számított ezt a varkocsot elveszíteni. Amint felnőtté váltak, elvárták tőlük, hogy apjukat a csatába kövessék. Mindennek az alapja a gyermekkori szigorú nevelés, a gyermeki elkötelezettség magvának elültetése a fiatal utódban. Ha nem mutatott kellő tiszteletet, megbecsülést háza, klánja és földesura iránt, nem követte a *bushidō*-t. Ha pedig nem követte, nem lehetett értékes tagja a szamuráj rétegnek, sőt nem mondhatta magát igaz harcosnak sem. Merészség lenne azonban azt állítani, minden *bushi* követte az íratlan szabályok által szegélyezett utat. Nyilvánvaló, hogy nem

² FRÉDÉRIC, Louis: Japán hétköznapjai a szamurájok korában 1185-1603. Bp.: Gondolat Kiadó, 1974. pp.39-40.

³ LOUIS, Thomas – ITO, Tommy: Szamuráj, a harcos törvénykönyve. Hn.: Reneszánsz Könyvkiadó Kft., 2008. pp.58-61.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

FÜLEKY András

kizárólag csak karakteres vezetőkkel dicsekedhettek. Mindazon által a szamuráj személyiségét leginkább neveltetése határozta meg, amely egyfajta speciális oktatási módszert jelentett. A harcosnak születendő fiúgyermek nevelése már kiskorában elkezdődött (ld. dór nevelés). Tudatosan olyan viselkedési normákat alakítottak ki benne, ami később az urával való protokoll fenntartásában hasznára válhatott hasonlóképpen, mint a fegyverforgatás elsajátítása. Követendő jellemvonásokat mintáztak neki, ezek útján formálták személyiségét. Fontos volt érzékennie a helyes és helytelen cselekedetek, gondolatok közötti különbséget. Ebben az esetben ez a jó és rossz kettősségének látását, és értelemszerű megkülönböztetését jelenti. Gyermeki korban az alárendeltség szerepét volt szükséges megtanulni, vagyis azt, hogyan viszonyuljon szüleihez és más rokonaihoz. Mára valamelyest veszített jelentőségéből ez, valószínűleg a régi értékek és nevelési módszerek háttérbe szorulása miatt. A világ más eszméket, példákat állít az emberek elé és ezeket látszólagos értékekkel telíti.

A család anyagi helyzetétől függött, hogy egy ifjú szamuráj milyen képzésben részesült. Az alsóbb osztályok fiai a falusi iskolákban sajátították el az alapvető ismereteket, szamuráj képzésüket pedig közeli férfirokoniak vállalták magukra.

Hangsúlyt kapott a nevelés terén a szülő is. Mindenekelőtt gyermeke bátorságát kellett felszítania, nem szabadott féltve, a világtól elzárva nevelnie, mert félnékké válhatott, és tudata mélyén beidegződve megbújhatott nemcsak a félelem, de a bizonytalanság, a gyengeség is. Ez szégyenteljes jellemvonásnak minősült egy szamuráj családban.

A kimondott szavaknak ereje van, ezért egy szamuráj nem fecseghet meggondolatlanul. El kell fednie érzelmeit a világ elől, ez jelen korunk tipikusan japán mentalitását tükrözi.

Egy *bushi* által kifejezett tisztelet már abban is megnyilvánul, hogy amikor beszélget, nem tesz illetlen mozdulatot (láb vagy kéz összekulcsolása), nem vált szót álltában az előtte ülővel, kihúzott egyenes tartásban társalog.

A történelmi időkben a hagyományos szemléletű *budō*-képzésben mindig szem előtt tartották, hogy a felkészülés élet-halál harcra történik, tehát a fő cél az ellenség elpusztítása volt. A *bushi* kora gyermekkorától kezdődő nevelése, erkölcsi értékkövetése mindezzel összhangban alakult ki. Egészen a második világháború végéig a *Bushidō* volt a japán nevelés értékmérője (*bunbu ryudō* - kétrétű ösvény - a polgári és katonai nevelés egysége). A szellemi és erkölcsi nevelés alapja a vallás volt, a *bushik* képzésére a zen buddhizmus eszmerendszere szolgáltatta a legjobb alapot.

A *koryū budōban*⁴ nincs értelmetlen versengés, hiszen az összecsapásban a győzelem az étellel, a vereség a halállal volt egyenlő. Az elsődleges szempont a harci hatékonyság, és hozadékként a személyiség fejlődése volt.

A *budō* felbecsülhetetlen értékű öröksége a *dōjōba* belépéskor feltétlen tiszteletet, a tanítás teljes elfogadását és helyes viselkedést követel meg. A régi iskolákban bizony minden nap bizonyítani kellett azt, hogy a tanítvány méltó a *ryūhához*, a mesterhez, és a tanítás fogadására.

A *bushik* neveltetését, majd későbbi felnőtt életét világi és vallási szempontból is szigorú erkölcsi elvek szabályozták. Míg napjaink egyes harcművészeti ágaiban sem illendő a szentély irányába néznie a talpnak vagy a gyakorló fegyver hegyének és élének; régen a csatlós sem aludhatott úgy, hogy lába, ura irányában nézzen, valamint hogy fegyvere hegye vagy éle afelé irányuljon. Egyszóval a merev erkölcsi előírások adták a gerincét a kornak. Egyrésztől szabályokhoz ragaszkodva, precíz odafigyeléssel élték hétköznapjaikat, másrésztől ideákat teremtettek, hogy el tudjanak rugaszkodni a monotonitástól. Rendkívül egyszerű életet próbáltak élni, a régi értékeket tartották szem előtt, kissé durva modorúak voltak, éppen ez különböztette meg őket a *kugetól* (udvari aisztokrácia). Lenézték a renyhe, kényelmes életmódot folytatókat. E néhány fontosabb momentum, ami alapját képezi a mai japán társadalmi szokásoknak, és ami tovább él a modern *budō* ágakban is.

A szülői nevelés az egyike azon fontos tényezőknek, amelyek befolyásolják az egyén társadalomban betöltött szerepét, személyiségének formálódását, erkölcsi érzékének kialakulását. Régen ennek az átadási útja tradicionálisan ment végbe, apáról fiúra szállt. Ehhez hasonlóan, a harcművészetekben maradtak meg legészrevehetőbben ezek a

⁴ *koryū budō* – régi, az elmúlt idők harcművészetére használatos kifejezés, szó szerint régi iskolát jelent.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

FÜLEKY András

módszerek, értékek, formalitások. Itt ütközik ki legszembetűnőbben a jelen és a múlt erkölcsének, gondolatvilágának találkozása és életre kelése. Valószínűleg felgyorsult világunknak köszönhetően már nem öröklődik át oly mértékben a samuráj-mentalitás szellemi hagyatéka, de jelzi, hogy a modern ember az ősi hagyományokhoz próbál ösztönösen újra és újra visszatérni egy-egy harcművészet gyakorlása által. Éppen ezért jelent a *budō* gyakorlása a pusztán önvédelmi készség fejlesztésén túl a személyiség számára hasznos szellemi értékeket is.⁵

A *Sengoku Jidai*⁶ időszakában (1467-1603) samuráj iskolákat hoztak létre, amelyekben képzett oktatók adták át ismereteiket. A tehetőcs családok fiait ezekbe az iskolákba küldték, hogy irodalmat és művészetet, valamint neves mesterektől harci gyakorlatokat tanuljanak.

A békés *Tokugawa*-korszakban még fontosabbá vált ezeknek a készségeknek az elsajátítása, hiszen a samurájoknak szegényes juttatásukat valamivel ki kellett egészíteniük. Ez éles kontrasztban állt a korai idők gyakorlatával, amikor a polgárháborús időszak állandó csatározásai miatt a katonai készségek kaptak kitüntetett szerepet. Ebben az időben szép számmal akadtak írástudatlan harcosok is.

Ha a samurájok éppen nem hadjáraton vettek részt, akkor idejük nagy részét harci készségeik csiszolásával töltötték. Azt is tudták, hogy a harcművészetek mesteri elsajátítása nem kizárólag a fizikai erőtől függ. *Harageit* (szellemi koncentráció) fejlesztettek ki, és megtanulták megfelelően összpontosítani a testi energiáikat is.

A fiatal samurájok először a kardhasználat alapjait sajátították el. Ekkor valódi kardot használtak, de elképzelt ellenfél ellen. Majd párt alkotva *bokutōval* (fakard) vagy *habikivel* (életlen fémkarddal) gyakorolták az összecsapást. A gyakorlófegyverek használata sem volt teljesen veszélytelen. A tanulók nem viseltek páncélzatot, és a gyakorlófegyverek gyakran súlyos zúzódásokat, esetenként csonttöréseket is okoztak.

A *Meiji*-restauráció valós fordulatot jelentett az oktatás, nevelés területén is. 1867 előtt a japán oktatás demokratikus jellegű volt, azaz bárki járhatott a társadalmi helyzetének megfelelő oktatásra. A japáni nemes, samuráj iskolája a *juku* és a *dōjō* volt, tantárgyai pedig a történelem, földrajz, matematika, hadászat, erkölcstan, *jiu-jitsu*, botvívás, kardvívás, lovaglás. Az iparos és kereskedő réteg iskolatípusa az úgynevezett *Terakoya* iskola volt, amelyben többnyire buddhista papok tanították a gyermekeket írni, olvasni, számolni, Buddha és Konfuciusz tanításai szerint.

Az 1868-as fordulat utáni japán oktatási szisztéma valóban demokratikus lett. Az első hat elemiből négy osztály elvégzése kötelező volt, amely után léphettek a különböző közép-, ill. felső iskolákba. Továbbra is jellegzetes eltérés, hogy nem volt úgynevezett vallás, hanem helyette erkölcsoktatás folyt. Testnevelésként európai hatásra már játékok, svéd torna, katonai gyakorlatok voltak, de a *jiu-jitsu* és vívás is szerepeltek a századforduló japán oktatásában. A testnevelés szorosan kapcsolódott a *bushidō* által közvetített samuráj értékekhez, szinte minden felsőbb iskola rendelkezett önálló *kendō* csoporttal.

A 20. század derekán, Japánban a második világháborúra történő felkészítés is igen korán, már az iskolapadban megkezdődött. Ezt a célt szolgálták az iskolai nevelés elvei, de még a művészet is ennek volt alárendelve. A történelmi és ideológiai alapokon nyugvó iskolai nevelés végsőkéig való felhasználása jellemezte ebben az időszakban a japán neveléspolitikát. A felnövekvő generáció számára ez rendkívül eredményesen táplálta a hitet a császárságban, a Mennyei Birodalom (tk. Japán) és önmaguk nagyságában, ami egyfajta küldetésstudatot kialakított bennük.

Mindehhez nagyon ügyesen használta fel a vezetés a *budō* értékeit, mind annak nevelésre gyakorolt hatása, mint egy letűnt kor iránt ébredő romantikus vágy táplálta nacionalista érzelmek terén. A társadalom militarista szellemiségben történő szemléletformálását szolgálta a katonai erényeket törvényként megfogalmazó „erkölcsi kódex”, a *Bushidō*, amelynek gyökerei Japán középkoráig nyúlnak vissza. Az *Edo*-kori békeidőszak beköszöntével a harcos felfogás

⁵ SZMANDRA Tamás: A gyakorlás általi jellemformálás és a mögötte rejlő tudatfolyamatok rendszere a *shotokan* karatében. Bp.: Szakdolgozat (TKBF) 2006. pp. 17-25.

⁶ *Sengoku Jidai* – a hadakozó fejedelmek időszaka, a japán történelemben.

FÜLEKY András

végletekig letisztult formában, a *bushidō* szellemiségében tört felszínre, amelynek legfontosabb alaptételei a határtalan hűség, a halál kérdésének spirituális megközelítése és a kikezdhethetetlen erkölcs. Ezeket a ki nem mondott, le nem írt, legfeljebb a gondolatokban és történetek tanulságaiban rejtő szabályokat az élet alkotta, és gyűltek össze íratlan lovagi erkölcsi szabályok formájában, és amelyeket a *bushin*eknek be kellett tartaniuk a mindennapi életben és hivatásuk gyakorlása közben.

Ebben az időszakban a pedagógia palettáján jelentős szerepet játszott a *kendō* és a *dzsúdó*. Ezek a harcművészeti ágak a katonai alapképzés részei is voltak. A második világháborút megelőző időszakban számos híres *budō* mester került kapcsolatba a katonasággal, rendőrséggel. Volt azonban több olyan *budō* mester is, aki nem tudott azonosulni az állami vezetés militarista elveivel és szélsőséges, az országot háborúba sodró szándékával.

Egy japán mondás szerint: „A katonai kötelesség nehéz teher, a halál könnyű pehely.”

Tehát a japán hadvezetés számára a *budō* értékeinek – mint életvitel és lelki hozzáállás – nacionalista eszközként való felhasználása nagyon eredményes volt. A katonai vezetés saját céljai szolgálatába állította a régi idők örökségét és mindezen *bushidō* értékeket ismét követendő példaként tüntette fel.

Korunkban a katonai kiképzés legfontosabb momentuma, hogy a lehető leghitelesebb módon visszaigazolást kapjunk a technikáink hatékonyságát illetően. Ez jelentősen növeli az önbizalmunkat is, amely visszacsatol az adott technika adott helyzetben történő kétséget kizáró, bátor alkalmazásához is. A japán történelemben az 1603 utáni időszakban hasonló kérdések merültek fel a harcművészetet gyakorlók körében, mint a mai modern hadviselés kiképzőiben, tudniillik, hol nyerhetünk visszaigazolást, hogy a kiképzésünk, a megtanult és begyakorolt technikai repertoárunk valóban éles helyzetben is teljesíthető lesz, és az elménk sem hagy cserben. Ugyanis egészen más teljesíteni az adott gyakorlatot a *dōjō*ban (értsd: gyakorlótér) és egészen más a harctéren.

A *budō* mára jóval több, mint egyszerű küzdősport, minthogy a *budō* kifejezés *dō* jele szellemi utat is jelent. Japánban szinte mindenki sportol. Az iskolák az első osztálytól az érettségiig kötelezően sportoltatnak minden diákot, és ehhez a feltételek is adottak. Egy teljesen átlagos iskolában is számos sportot lehet űzni, közülük a harcművészeteket is. Az iskolák sportklubjai rendszeresen összecsapnak egymással, hogy a diákoknak legyen lehetőségük felmérni erejüket. tudásukat éles helyzetben is, nyaranta pedig országos versenyeket rendeznek, amelyeket sokszor a TV is közvetít. Ezzel a gyerekek lézengésre való szabadideje és erőtartaléka szinte teljesen fel is emésztődik. Japánban az oktatás-nevelés egyik legfontosabb célja, hogy a testet és a lelket egyaránt fejlesszék. Erre a *budō* ideális lehetőség, hiszen a fizikai nehézségek megedzik a lelket is. A szigetországban, noha a *budō* szerepe és népszerűsége a második világháború óta egyre csökkent a nyugati, főleg amerikai versenysportokhoz képest, még mindig nagy tisztelet övezi egyes harcművészeti iskolák magas fokozatú, nagy tudású mestereit. Mivel egy kitűzött céltól való meghátrálást, vagy egy verseny feladását ebben a kultúrában megalázó dolognak tartják, ezért ez mindenkit arra sarkall, hogy amit életében felvállalt, azt végig is vigye, és közben kihozza magából a maximumot. Talán ez is közrejátszik abban, hogy a *budō* életre szóló nehézségeit egyre kevesebben vállalják fel, mindamellett, hogy a hivatásos *budō* oktatók anyagi lehetőségei, jövedelme sok esetben igen alacsony.⁷

A BUDŌ ÁLTALI NEVELÉS ESZKÖZRENDSZERE

A *budō*ban nem annyira ellenfélről, hanem inkább küzdőtársról beszélhetünk. Azon *budō* ágakban, ahol versenyeket rendeznek, a szellemiség jelentősen eltérnek a nyugati sportversenyekétől. Adott esetben nem is a társammal, hanem elsősorban önmagammal kell küzdenem, önmagamat kell a társammal folytatott küzdelem során továbbfejlesztenem és tökéletesítenem. Önmagunk legyőzésének sokkal nagyobb a jelentősége. Mások gyengéit hamarabb észrevesszük, mint

⁷ FERBER Katalin: Mindenki szellemi kalauza. Bp.: József Műhely Kiadó, 2009. pp.170-172.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

FÜLEKY András

a sajátjainkat. Azaz saját magunk megismerése, a gyengeségeinken, gyarlóságainkon való felülkerekedés jóval nehezebb feladat, mint a másik legyőzése. Ehhez az önmegismeréshez, ehhez az önfejlesztéshez, ehhez az önmagunk megtalálásához vezető egyik legjobb út a *budō*. Ebben a folyamatban küzdőtársunk valójában inkább a segítők, mint az ellenfelünk. Ez magyarázza talán, hogy a *dōjō* hangulata teljesen más, mint a sport-edzőtermeké. A kölcsönös tisztelet, a kölcsönös odafigyelés, a tapasztaltabbak, és ennél fogva nagyobb felelősséget érzők folyamatos és rendszeres irányítása mellett folynak a nem kis fizikai megterhelést jelentő foglalkozások. A kimerítő gyakorlatok, a véget nem érő ismétlések és technikai finomítások közepette is érezhető az összetartozás, a szellemi közösség.

A *dōjō* mindennapjaiban még Japánon kívül is teljesen természetes az egymás felé történő meghajlás. A társadalmi ranglétrán elfoglalt hely szerint, ha az etikett úgy kívánja, mélyen meghajolnak egymás előtt. Ez az európai társasági szokásoktól idegen, szolgálalkúséget feltételez, míg Japánban a másik ember tiszteletének és saját maguk méltóságának kifejezése.

Hatalmas előnye a *budō*nak - legalábbis bizonyos fajtáinak -, hogy tulajdonképpen nem kötött életkorhoz. Annak ellenére, hogy komoly fizikai megterhelést jelentő gyakorlatsorokat kell a végtelenségig ismétlni, mégis egy jó mester irányítása mellett a fizikai terhek adagolása egyénre szabott lehet. Nem kevesen életük delén túl fognak hozzá a *budō* valamelyik ágának űzéséhez, abban a reményben, hogy e tevékenység testi és lelki hozadéka segíteni fogja őket életvitelük megváltoztatásában. Így tehát a *budō* olyan különös jelenség, amelyben test és lélek fejlődése és kölcsönhatása elválaszthatatlan. Ezt fejezi ki szemléletesen *Miyagi Godsun* intése is:

„Ha érzelmeid emelkednek, akkor fogd vissza a kezedet; ha a kezed emelkedik, akkor fogd vissza érzelmeidet.”

Ez az intés sokatmondóan foglalja össze a *budō* lényegét: az egyensúly megtalálása, a képesség kifejlesztése, hogy képes legyél uralkodni az érzelmeiden csakúgy, mint a mozgásodon.⁸

A japán kultúra lényege abban is megmutatkozik, hogy amikor a japánok egy feladatra felkészülnek, nemcsak intellektuálisan tervezik meg azt, hanem a technikák elsajátítása alapján felkészítik lelküket is. A *budō* technikája az önnön természetem, azaz emberi formám tökéletesítése felé vezető folyamat. Ezért a technika a szellemmel válik egységessé, és az alanyi feltételre tevődik át a hangsúly.

A *budō* szemszögéből nézve a *keiko* (gyakorlás) célja a *kata* (forma) tökéletesítése. A *kata* egy bizonyos fizikai, technikai megérzés, amely a tapasztalat útján adható át. Így a *kata* technikáiban benne van a *katát* megalkotó emberi tényező, amelyet nem lehet mennyiségi egységgel meghatározni. A *budō*ban a *mohō*, azaz a másolás, az imitáció, vagyis a tökéletesítés, egyesek szerint a technikák mechanikussá válását jelenti, amely az egyéni fejlődést gátolja, bár ez a nézet vitatható. Ugyanis nemcsak a *budō*, de az egész tradicionális japán kultúra erre a *mohōra*, a tökéletesítésre fekteti a hangsúlyt. Ennek az az oka, hogy a tökéletesítés folyamata nem más, mint a technika és a lélek múltbeli egyesítésének jelenbe történő áthelyezhetősége. Így a tökéletesítéssel az élőlények alapvető energiáját, az életerőt is áthelyezhetjük a jelenbe. Ezt rejtik a *katák*. A tökéletesítés a *budō*ban nem azt jelenti, hogy mechanikusan adjuk át az objektív dolgokat, hanem azokat szubjektív technikaként adjuk át. A *kata* gyakorlása az emberi belső út fejlesztésének próbája. Ennek folyamatos ismétlése a valós értelemben vett ego, azaz az én lényegével kötődik össze. Ezután elhagyva a *mohōt*, amely ebben az esetben az utánzást jelenti, saját magamtól leszek képes az általam kialakított technikát gyakorolni, ez pedig az embert egységében látó *budō* gondolatmenete.

Amikor a tanulási folyamat elején vagyunk, tehát amikor még csak a pusztán technikákat próbáljuk elsajátítani, akkor – akár a *budō*ról, akár a sportról beszélünk – tulajdonképpen a tudat irányítja a testünket. Fizikai létünk, testünk, egyre inkább a gondolatunk által válik mozgathatóvá, végül pedig teljesen a tudatalatti erők által. Ez a dualitás a test és a lélek kapcsolatáról szól, amely végül egyesül. Azonban nehéz helyzetekben feltétlenül jelentkezik a félelem, a bizonytalanság,

⁸idézetek HIDASI Judit: A *Budō* - egy út a japán kultúra megismeréséhez című előadásából (Budo Kulturális Fórum, SOTE TF, 2002.02.23.)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

FÜLEKY András

az idegesség. Ez olyan, mint amikor a sportolás során egy tökéletesen kidolgozott izom nem a megfelelő módon kezd el működni. A pszichológia nézőpontja szerint: az érzelem, bár azt hittük önálló, és közvetlen kapcsolatban nincs az izomzattal, egyszer csak hatással lesz fizikai teljesítőképességünkre, mozgásunkra. A lélek munkálkodása és a test működése között már nem áll fenn harmónia, ezért a modern sportokban ezt a problémát kell feloldani. A testi és fizikai tréningen kívül szükséges a lélek edzése is. Pontosabban fogalmazva, az eddigi modern sportokban az izomerő fejlesztése volt a célpont, hiába látták fontosságát a versenyhelyzetekben az összpontosításnak, a koncentrációnak, az élénkségnek, az éberségnek, az ösztönös tudatalatti érzelmeket nem tartották fontosnak. A *budō* hagyományos fizikai oktatása, a tudattól különálló tudatalatti autonóm idegi funkció bekapcsolása, azaz a fizikai gyakorlás a lélek teljesítőképességét szeretné megerősíteni, hiszen hiába vagy birtokában a leghatékonyabb technikáknak, ha azt nem megfelelő felfogásban alkalmazod, nem leszel eredményes.⁹

A keleti harcművészetek nagy előnye a nyugati sportokkal szemben a hozzájuk társuló filozófia által, a személyiségformáló hatás. A *budō* jelentős fegyelmező, szervező erő. Az a tartás, lelki többlet, fegyelem, amelyre a *budō* gyakorlásával szert tesz az ember, egész élete folyamán lelki támaszt, belső erőt jelent, és erre különösen nehéz időkben kiemelten szükség van.

Az ismeretek elsajátításában és feldolgozásában alapvetően két ellentétes megközelítési módot ismerünk. Az egyik az egész felől közelít a részhez, a másik pedig a rész felől az egészhez. Míg egyes kultúrák képviselői a valóságot és az ismereteket a maguk teljességében ragadják meg és abból törekednek esszenciát kivonni, addig más kultúrák a relevánsnak gondolt részek felől, azaz analízáló módon kívánnak az ismeretek komplexitása felé eljutni.

Az első típust nevezi a japán kultúrakutató *Hayashi Kichiro* professzor analóg, míg a másodikat digitális típusú kultúrának. Az analóg, japán világszemlélet elfogadja a világot olyannak amilyen, vagyis a maga teljességében érzékeli és tárolja az emlékezetében. Intuícióra támaszkodik és nem rációra. Ezzel szemben a digitális világszemlélet talaján a valóság és az ismeretek meghatározása, kategorizálása és elemzése iránti igény oda vezet, hogy a valóság csak akkor értelmezhető, ha előbb megértjük. Ez a szemlélet hatotta át az európai tudományos gondolkodást és szolgált alapul a filozófiaelméletek kibontakozásához. Érdekesség, hogy a japánoknál az analóg szemlélet a dolgok megismerésére, feldolgozására, és tárolására szorítkozik, és az alkalmazási szakaszban, sajátos módon sokszor átcsap digitálisba. Lefordítva pl. egy project során az előkészítési szakaszban minden homályosnak, bizonytalannak és képlékenynek tűnik, addig a megvalósítási szakaszba lépve minden percre és fillérre pontosan megvalósul.

A *budō*ban – mint általában a legtöbb hagyományos japán művészeti ágban – a formától vezet az út a mélyebb megismeréshez. A fizikai élményektől a szellemihez. A bejárando út - ami végül is az önfejlesztés és önmegismerés reményével szolgál - nem az európai kultúrában hagyományos irányban halad. Míg Európában sokszor a megértés és a megértetés sokszor megelőzi a tevékenységet magát, addig a *budō* esetében a tevékenységen keresztül jutunk közelebb a megismeréshez. Ráadásul nem valami külső erő hatására, hanem önmagunk fejlesztése révén, önmagunk tökéletesítése útján. Ez a folyamat igen küzdelmes, igen hosszadalmas, ugyanakkor hallatlan erőket szabadít fel az emberben, felruház egy olyasfajta szellemi és lelki tőkével, ami későbbiekben számos nehézség, feladat megoldásában segíthet. Azáltal, hogy lelkiileg erősebbek, és magabiztosabbak leszünk, a külvilág gondjaival is könnyebben birkózunk meg. Válságos életszakaszokban jelentős támaszt nyújt a folyamatos gyakorlás lehetősége és a közösséghez tartozás ereje. Még egy hatalmas előnye van a *budō*nak, a legtöbb esetben életkortól függetlenül lehet gyakorolni.¹⁰

A *budō* által történő megismerésben, a gondolkodás és cselekvés közötti interkulturális különbségek erősen megmutatkoznak. A gondolkodás síkján az európai és angolszász absztraktív-deduktív stílushoz képest a japán (*budō*) gondolkodási stílus konkrét-induktív jellegű. De ugyancsak jelentős a különbség a cselekvés síkján az offenzív,

⁹ idézetek YOKOYAMA Katsuhiko: *A Budō értéke napjainkban* című előadásából (Budo Kulturális Fórum, SOTE TF, 2002.02.23.)

¹⁰ HIDASI Judit: *Vissza Japánba*. Bp.: Terebtes Kiadó, 2003. pp.58-61.

FÜLEKY András

probléma-megoldó és akadálylegyőző, valamint a sors akaratába belenyugvó, a dolgokat megtörténni hagyó defenzív ázsiai stílus között. A mentális programozás közötti különbségek adják a kulturális sajátosságok jelentékeny részét. Az, hogy milyen „mentális szoftvert” sajátítottunk el saját kulturális neveltetésünk során, egész életünkben meghatározó lesz a tekintetben, hogy hogyan szerezzük, dolgozzuk fel és tároljuk az ismereteinket. A *budō* képzés többek között erre is nyújt életre szóló útvalót.¹¹

A huszadik század első éveitől számítható a *budō*hoz később sorolt harcművészetek elterjedése, többek között a dzsúdó és a *karatedō*.

A második világháború rövid időre megszakította e harcművészetek fejlődését, mert többségük gyakorlását hosszú évekig tiltották Japánban.

Párhuzamosan Japán második világháború utáni felemelkedésével, egyre jobban ismertté, népszerűvé és elterjedté váltak az amerikai, és európai eredetű sportok is. Sőt, napjainkra azt lehet mondani, hogy a baseball, a golf, a kosárlabda és a labdarúgás alkotják a japániai által gyakorolt sportok 80%-át!

A második világháború vége előtt, a militarista Japánban, néhány évtizeden át talán lehetett az a kifejezés, hogy Japán kelet poroszának tekinthető. Ma azonban, mivel az állami berendezkedésben nyoma sincs annak a hangulatnak, ami jellemezte az adott időszakot, már kissé sántít, félreérthető a kijelentés. A japán militarizmus csúnyán kihasználta azt, amit a japán nép fegyelmezettsége alatt érteni szoktunk. A katonai fegyelem valóban egyik fajtája a fegyelemnek. Ha azonban valaki a fegyelmet mindenáron a katonai rendszerrel hozza kapcsolatba, az egyrészt nagyon kevés ismerettel rendelkezik a japán népet illetően, másrészt a személyiségformálásnak is csak egy szűk szeletét ismeri és a kiindulási alapot is rosszul választja meg. A rendszeret, a tekintély elismerése, az adott szó hűségese megtartása a katona kiváló erénye lehet, de az a társadalom, amely a katonai szolgálat idejére halasztja ezek elsajátítását, nagyon nagy társadalmi veszteséggel dolgozik, mert mindezt sokkal jobban el lehet érni a családban, az iskolában. Hogy a japán közvéleménynek ez nemcsak hallgatólagos felfogása, hanem hivatalosan elfogadott álláspontja, azt mi sem bizonyítja jobban, mint a japán állami költségvetés, amely a háború végétől megszakítás nélkül közel a dupláját fordítja a közoktatásra, a hadi kiadásokhoz képest.¹²

Mára a japán kormányzat – elfogadva a nyugati sportok pozitív, életmód formáló hatásait – megpróbál tenni valamit a hagyományos *budō*-orientált testmozgás ifjúságnevelés segítéséért, felélesztéséért. Talán a legfontosabb érv az, hogy a *budō* fizikai és szellemi, erkölcsi vonatkozásai nem különíthetők el egymástól. Ezt a célt tűzte zászlójára a hazánkban 2001-ben megalakult Budo Kulturális Fórum magyar tagozata is.

A HARCMŰVÉSZETEK HATÁSA A SZEMÉLYISÉG FORMÁLÁSÁRA

Mielőtt alaposabban megismerkedünk a *budō* gyakorlásának jótékony hatásaival, feltétlenül meg kell említenem, hogy más, nem japán harcművészetek is hasonló előnyökkel rendelkezhetnek, azonban gyakorlati tapasztalatom a *budō* kultúrköréből ered, ezért továbbiakban is erre fogok támaszkodni.

Személyiségnek nevezzük a konkrét embert, mint a társadalom tagját, aki meghatározott fizikai és pszichikai sajátosságokkal rendelkezik.

Az ember pszichés tulajdonságait szemlélve, figyelembe kell venni, hogy tökéletesen változhatatlan, állandó és rögzült emberi személyiségről nem beszélhetünk. A személyiség sajátosságai állandó változásokban, fejlődésben, alakulásban vannak és csak viszonylagosan állandóak és rögzültek az adott személyiség viszonylatában.

Bizonyos személyiségvonások már a születéskor kialakulnak. Ez azonban nem jelenti azt, hogy az ember kész

¹¹ HIDASI Judit: *Vissza Japánba*. Bp.: Terebtes Kiadó, 2003. pp.66-67.

¹² KANAZAVA József: *Még egy szót Japánról*. Bp.: Filum Kiadó, 1998.p.205.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

FÜLEKY András

érdeklődéssel, képességekkel, jellemvonásokkal jön a világra. Ezek a tulajdonságok az ember egyéni életében és tevékenységében állandóan változnak. Ugyanakkor azonban az ember már születésétől fogva rendelkezik bizonyos idegrendszeri felépítettséggel, főleg ami az agy szerkezetét illeti, az idegrendszer meghatározott erejével, kiegyensúlyozottságával és az alapvető idegi folyamatok mozgékonyosságával (izgalom és gátlás). Ezek alapján jön létre a továbbiakban az ember pszichés tulajdonságainak fejlődése és alakulása, köztük az egyéni sajátosságok, adottságok kialakulása is. Ezekről az adottságokról függ az emberi képességek, temperamentum és a jellem további fejlődése. Nem végszorosra határozzák meg azonban ezeknek a jellemzőknek az alakulását, nem ez az egyetlen fő feltétel, amelytől az ember egyénisége függ. Az adottságok között vezető helyet foglal el a felsőbb idegtevékenység típusa, az idegrendszeri típus azonban nem marad állandó az emberi élet folyamán, hanem lényeges változáson megy keresztül a nevelés és a kiképzés hatására.

Következésképpen az ember egyénisége (jellem, érdeklődés, képességek...) annak ellenére, hogy sokban függ a vele született tulajdonságoktól, mindig magán viseli az ember életútját, a kiképzés és a nevelés során keletkező hatásokat. Elmondhatjuk, tehát, hogy az ember a kiképzés és a nevelés során válik személyiséggé.

Japánban úgy tartják, hogy 46. életév felett válik valaki érett személyiséggé. Kialakul a rendíthetetlen jellem és egyéni, kreatív megoldások születnek a felmerülő problémákra. A versenysportban ugyanakkor a győzelemhez kifejlesztett ösztön hátrányt jelenthet a személyiség kiteljesedésében.

A *budō*ban a legfontosabb kitalálni, megérezni az ellenfél következő mozdulatát. Ehhez tapasztalatra van szükség. Például a *kendō*ban, a küzdelem során fenn kell tartani az optimális távolságot az ellenféltől (*maai*), miközben a középvonal (*chokusen*) birtoklásával kontroll alatt kell tartani az ellenfelet. Ha érzed a *maai*-t és a középvonalat, akkor ösztönösen meg fogod érezni a támadásra legalkalmasabb pillanatot is, ahol a szellem, a kard és a test egységben lesz. De ha tudatosan keresed ezt a pillanatot, egyre kevésbé leszel sikeres. Ez az, ami olyan erősen jellemzi magát a *budō*t. A *budō* által előrehaladott korban is fejleszhetőek a képességek. Akár 50 évbe is beletelhet, mire elsajátítod a *budō* alapjait, amihez a tested használad. 60 éves kor után az ember alsó teste gyengülni kezd. Ezek után egyre jobban hagyatkozol az értelemre és a szellemiségre. 70 éves kor után már az egész test gyengülni kezd, ekkorra viszont kifejlődik a tudat megzavarhatatlansága. A danvizsgák sora valójában az elme trenírozása.

A *budō* a tökéletességre vezető út, ami egy egész életre szól. A tiszta tudat fenntartása a legfontosabb, így mindig rugalmasan tudsz reagálni a körülötted zajló eseményekre.

Tehát a *budō*ban a legfontosabb dolog a rugalmas elme, amely képessé tesz arra, hogy felismerjük gyengeségeinket és kitarító gyakorlással le is győzzük azokat. A *budō* megtanít arra, hogy milyen felemelő dolog kitarással és munkával végigmenni az általunk választott úton.

A szellemi kontroll, a kritikus pillanatok legnehezebb erőfeszítései: a kardod úgy mint cselekedeteid is eláruják szellemi állapotodat. A kard az elméd. Teljes szívvel szembe nézel az ellenfeleddel, vagy az élet feladataival, miközben elméd zavargásait a minimumra kell csökkenteni. Ez a fajta kettősség, elválasztás a legnehezebb feladat.

A harcművészetben és az életben is haladó, tapasztalt személynek tekinthető az, aki a kihívást jelentő feladatokra a szükséges felkészülésen túl már képes támaszkodni korábban megszerzett ismereteire, tapasztalataira, ami így magabiztosságot is ad.

Röviden vegyük sorra, hogy a *budō* általi jellemformálás milyen személyiségbeli jegyeket erősít: közösségbe történő beilleszkedés, alkalmazkodás képessége, kiegyensúlyozottság, konfliktustűrés, konfliktuskezelés, jó problémamegoldó képesség, elhivatottság képessége, fegyelmezettség, monotónia tűrés, terhelhetőség, stressz tűrő képesség, fizikum, magatartásbeli kiválóság, kötelességtudat, tökéletességre törekvés, megbízhatóság, önállóság, szilárd döntési képesség, megújulási képesség, fejlődési igény, értéket teremtő és értékeket hordozó személyiség.

A *budō* több évtizedes elhivatott gyakorlása – legyen az bármelyik hiteles alapokon nyugvó iskola is – folyamatos fizikai-,

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

FÜLEKY András

fiziológiai- és személyiségfejlődést biztosít az út követője számára, amelynek során a testünk alkalmazkodik és tökéletesedik az adott mozgásformához. A *budō* technikák, a páros gyakorlatok és *katák* változatossága hosszútávon valamennyi testrészt, izmot és ízületet megmozgat, és az ésszerűséget betartva fejleszt is. Különösen jótékony hatással bír egyes, a mindennapi élet során igen ritkán igénybe vett izomrészre, mint például a gerinc körüli izomzat, az alhasi rész izmai, a comb belső izmai és a fenék alsóbb izmai. A légzés a keringési rendszer az igénybevétel során – mintegy következményként – az életkornak megfelelően együtt fejlődik, alkalmazkodik a testünk többi részével. Növekszik a tüdőkapacitás, erősödnek a szívizmok, tisztul a nyirokrendszer, távoznak a felesleges salakanyagok, elég a felesleges zsír, hatékonyabbá válik az emésztés, növekszik az izmok flexibilitása, a szervezet általános állóképessége nő, javul az egyensúly- és koordinációs képesség, javulnak a reflexek.

Segítségül hívva a Meinl-Schnabel-féle mozgástanulási modellt, röviden tekintsük át azokat a lényeges jellemzőket, amelyek a *budō* mozgásformája által finomodnak, és emelkednek készségi szintre a gyakorló személyben:¹³

1. a stílus szerinti mozgásszerkezet magas szintű, variábilis, formailag pontos végrehajtása tökéletes időzítéssel. Ez a kreatív finomkoordináció szintje;
2. a mozgásfolyamatot optimális és célszerű izomhasználat, koordinált erőközlések, tökéletes szinkronizáció, felesleges mozgások hiánya jellemzi. Éppen ezért a gyakorlást igen kisszámú sérülés kíséri;
3. tökéletes információ felvétel és feldolgozás, ami egyben szelektív is;
4. az érzékszervek kapacitásának optimális kihasználása;
5. a megfigyelés, a mozgásemlekezet pontos, felbontóképessége rendkívül részletes. Ez már olyan szint, amihez nem mindig elég a sok gyakorlás, inkább adottság kérdése;
6. félelem előfordulhat, de azt megfelelően képes kezelni, előnyé alakítani;
7. a „kell” és a „van” érték tökéletes megérzése, vagyis a leghatékonyabb és/vagy mintaszerű mozgás teljes ismerete és saját képességi szintünk helyes felmérése, hozzáillesztése. A „kell” értéktől való kis eltérést is érzékeli;
8. külső-belső feltételek változása nem befolyásolja a végrehajtást, a feltételek nem zavarják;
9. mind a belső- mind a külső szabályzó kör tökéletesen működik. Vagyis a szabályzó kör dominancia szempontjából a zárt jellegű mozgáskészségek (a környezet állandó és befolyásolható, a mozgáskészség konstans karakterű, finom motoros, kivitelezés, tanulás jellemzi, technikai ügyességgel jár) és a nyílt jellegű mozgáskészségek (a környezet változó, nehezen befolyásolható, a mozgáskészség variábilis karakterű, perceptuomotoros (érezkelés, észlelés), döntés, tanulás jellemzi, taktikai ügyességgel jár) is magas szintet mutatnak;
10. tökéletes korrekciók, tökéletes anticipáció a tevékenység minden fázisában, miközben a mozgásban és kivitelezésben az egyéniség megmutatkozik;
11. a képességek tekintetében csak igen nagy tét-stressz esetén történik visszaesés;
12. fáradás a fizikumnak megfelelő, de egyéb technikákkal kompenzálásokra is képes. Az aktuális fiziológiai állapotra az adott fizikai és idegrendszeri terhelés kiegyensúlyozottan hat, a jelentős tapasztalat és alkalmazkodási képesség segít abban, hogy a terhelések kölcsönösen ne gyengítsék egymást. A mozgásfolyamatokat az energiafelhasználás jelentős kontrollja jellemzi;
13. kortikális felügyelet csak a döntések meghozatalának idejére szorítkozik, a mozgásszabályozás automatizált. Ennek következtében az idegrendszeri fáradtság csak igen későn jelentkezik.

A harcművészet intenzív gyakorlása által, idővel számos olyan képesség alakul ki az adott személyben, ami a katonai kiképzés eredményeképpen elvárt egyéni és csoportképességekhez jól igazodik. Ilyenek a percepciók képesség, a reakció készség, helyes mozgásszerkezet gyors megértése és elsajátítása, optimális szinkronizáció, információ felvétel és feldolgozás, érzékszervek használatának helyes módja, megfigyelés, mozgásemlekezet, a félelem önálló és gyors

¹³ NÁDORI László: Az edzés elmélete és módszertana. Bp.: Magyar T. E., 1991. pp.164-181.
idézetek Dubecz J. – Radák Zs.: egyetemi TF előadás anyagából (2000)

FÜLEKY András

feldolgozása, a „kell” és a „van” érték tökéletes megérzése, szükséges introvertáltság, asszertvitás, anticipáció és absztraháló képesség, a pszichés eredetű fáradás minimalizálása, fizikai okokra korlátozása.

ÖSSZEGZÉS

A katonai kiképzés legfontosabb szempontja, hogy a lehető leghitelesebb módon visszaigazolást kapjunk a technikáink hatékonyságát illetően. Ez jelentősen növeli az önbizalmunkat is, amely visszacsatol az adott technika adott helyzetben történő kétséget kizáró, bátor alkalmazásához is. A japán történelemben az 1603 utáni időszakban hasonló kérdések merültek fel a harcművészetet gyakorlók körében, mint a mai modern hadviselés kiképzőiben, tudniillik, hol nyerhetünk visszaigazolást, hogy a kiképzésünk a megtanult és begyakorolt technikai repertoárunk valóban éles helyzetben is működni fog, és az elménk sem hagy cserben. Ugyanis egészen más a *dōjō* (értsd: gyakorlótér) és más a csatamező.

A *budō* nem vallás és nem is pusztán az ellenfél megsemmisítésére szolgáló technikák tárháza, hanem a lélek nevelése és tökéletesítése.

A mai világban, ami az embertelen tempóján és versenyorientáltságán túl évszázados értékeiben is megrendült, hitében megingott, tele identitászavarokkal küzdő emberekkel, nem lehet elképzelni hasznosabb és értékesebb befektetést, mint az önfejlesztést. Meggyőződésem szerint ehhez segít a *budō*. Talán a fent ismertetett előnyöknek is betudható, hogy az utóbbi időben a *budō* egyre jelentősebb népszerűségnek örvend világszerte.

A japán közoktatásban mára ismét kiemelt helyen szerepel a *budō* oktatása, annak nevelő, személyiségformáló hatása, a nemzeti identitástudat, a hazafias nevelés és neveltetés megteremtése a hagyományok követése és tiszteletben tartása okán.

A *budō* útját járó ember olyan alapelvekre támaszkodhat, mint bátorság, hősiesség, helyes döntések, helyes magatartás, helyes cselekvés, becsületesség, őszinteség, hűség, emberek iránti jóakarát, megbecsülés, előzékenység. Természetesen ezek a személyiségbeli elvárások a 21. században egy hivatásos katonától utópisztikusnak tűnhet és sokszor összeegyeztethetetlen a feladatokkal is. Mindezen túl a *budō* követése nem hoz látványos, gyors sikereket, azonban hosszútávon olyan mélyreható személyiségformáló erővel bír, amely a gyakorló számára élethosszig kitart, miközben tevékenységét, életformáját megbecsülés és tisztelet övezi.

Kulcsszavak: budō, bushi, nevelés, katonai személyiségfejlesztés, készségfejlesztés.

Keywords: budō, bushi, education, military improvement of personality, development of skills

FELHASZNÁLT IRODALOM

FERBER Katalin: Mindenki szellemi kalauza. Bp.: József Műhely Kiadó, 2009.

FRÉDÉRIC, Louis: Japán hétköznapjai a samurájok korában 1185-1603. Bp.: Gondolat Kiadó, 1974.

HIDASAI Judit: Vissza Japánba. Bp.: Terebess Kiadó, 2003.

KANAZAVA József: Még egy szót Japánról. Bp.: Filum Kiadó, 1998.

LOUIS, Thomas – ITO, Tommy: Szamuráj, a harcos törvénykönyve. Hn.: Reneszánsz Könyvkiadó Kft., 2008.

NÁDORI László: Az edzés elmélete és módszertana. Bp.: Magyar T. E., 1991.

SZMANDRA Tamás: A gyakorlás általi jellemformálás és a mögötte rejlő tudatfolyamatok rendszere a shotokan karatében, Bp.: Szakdolgozat (TKBF) 2006.

A XXI. SZÁZAD LOGISZTIKAI SZEMLÉLETE A SZINERGIÁRA HANGOLÓDIK

THE LOGISTIC APPROACH OF THE 21ST CENTURY
ORIENTATING TOWARDS SYNERGY

A XXI. század modern interdiszciplináris ellátási láncja és hálózata új teret, időt, kiterjedést nyit. Új kapcsolatok dimenzióit tárja fel és a fejlődését tudományokon átívelő lehetőségek segítik. A jelen és a közeljövő kutatásai és annak várható eredményei a hálózatok központú logisztika a pályahorizontját tovább építheti. A hálózatok központú logisztika széleskörű elemzése során eljutottam arra a felismerésre, hogy a szinergia kapcsolatok szervezeten alakulhatnak ki a hálózati elemek között. A szinergia területei a partnerek között egyértelműek, konkrétak és ismertek. Az információ- és az anyagáramlás a szinergia hordozója minden hálóban, láncban, szervezetben és intézményben, és menedzsmentben. Az információ, az anyag, áru, szolgáltatás, a szinergiával párhuzamosan minden részes partnerhez elér. A hálózat egészére szinergia menedzsment kialakítása és összehangolt működése elengedhetetlen. Sikeresebbé teszik a logisztikai rendszer működését, a versenyképességet, a partneri együttműködést és az eredmény növelését. Az információháló és a logisztikai háló közötti együttműködés a felgyorsított információ- és anyagáramlás által erős szinergiát hoz létre. Ezáltal a hálózatok teljes hosszában átfedettséget, azaz szuperpozíciót tart fent.

The modern interdisciplinary supply chain and network of the 21st century opens up a new space, time and dimension. A new dimension of interrelations is emerging, and its development is assisted by the possibilities spanning over different sciences. According to the anticipated results of the research of the present and the near future, further horizons will open up for network-orientated logistics. A comprehensive analysis of network-orientated logistics led to the recognition that synergic relations can evolve in an organised way between different network elements. The areas of synergy between the partners are clear, concrete and well-known. The flow of information and material is the bearer of synergy in every network, chain, organisation, institution and management. Every partner, linked in parallel synergy, gets their share of information, material, goods or services. Thus, it is crucial to create and operate a synergy management. This makes the operation of the logistic system more successful, and increases competitiveness, cooperation and efficiency. The cooperation between information and logistic networks is creating a strong synergy by accelerated flow of information and material. This results in an overlap, a superimposition all long the networks.

SZINERGIA KIFEJLŐDÉSE A HÁLÓZATKÖZPONTÚ LOGISZTIKÁBAN

A szinergia az együttműködés szuperpozíciója [1] a kapcsolatban levőket erős, pozitív hatással befolyásolja. Közöttük létrejön egy pozitív átfedés, ahol az összehatás sokkal kedvezőbb, mint egy átlagos együttműködés során. A szuperponált (egymásra helyeződő) helyzet a két elem között erősítő és segítő átfedést jelent. Az energiák és a hozzájuk tartozó miliő hatásai összeadódnak és hatékonyságra serkentenek. A felsoroltak alapján átlag feletti eredmények születnek.

Arisztotelész ezt úgy fogalmazta meg: „**Az egész mindig nagyobb, mint a részeinek összege.**” [2]

A hálózatban a siker és az eredmény forrása a **logisztika** és a **szinergia**, amely erőt, összehangolt együttműködést ad a partnereknek céljaik megvalósításához. A logisztika és a szinergia kapcsolatai nem spontán tevékenységek eredménye. Az ellátási láncokban, hálózatokban már a megfelelő partnerek kiválasztása erősen befolyásoló és fontos feladat. Mint

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

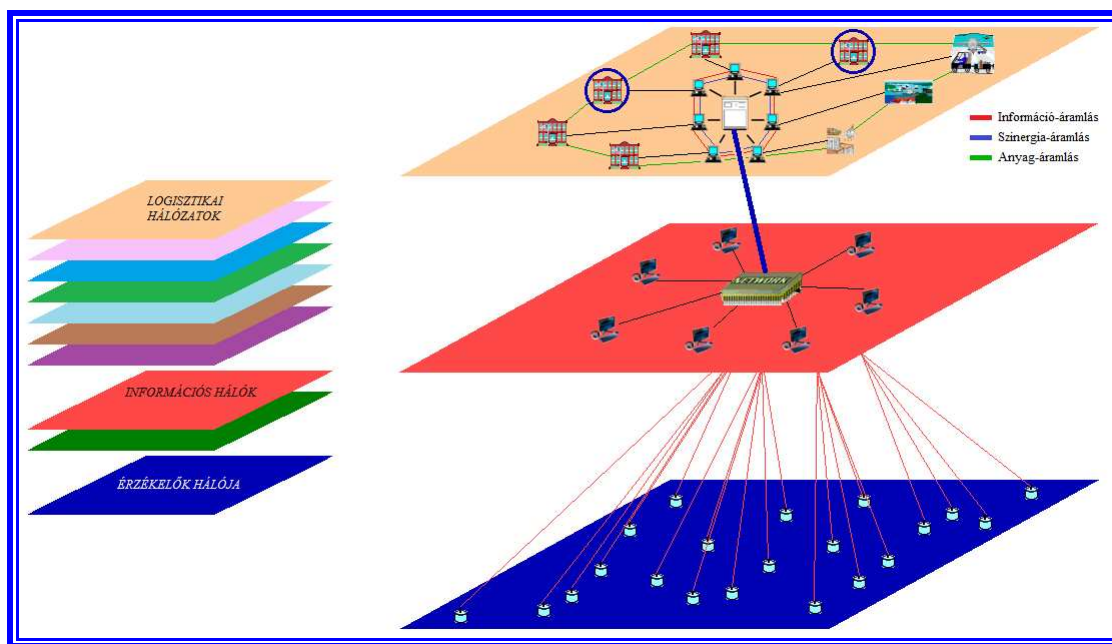
ESTÓK Sándor

az értékteremtés feladatainak partnerenkénti meghatározása, hatáskörök, erőforrások megosztása, az együttműködési területek és feladatok meghatározása.

Hans-Christian Pfohl [3] szerint „a szinergia partnerkapcsolat, olyan kapcsolati szituáció, amelyekben a hálózati partnerek a szinergiát mennyiségi előnyök¹ alapján realizálják.”

Az ismertetett feladatokat a kezdeti lépésektől a kapcsolat menedzsment irányítja. Egy-egy témára külön felelős koncentráll, nevezetesen mint kapcsolatápolás, teljesítmény ellenőrzés. Az együttműködés erősödésével minden partnernek kompetens szakértőket szükséges alkalmazni. A szinergia kapcsolat területei a partnerek között egyértelműek, konkrétak és ismertek. Ezek közé sorolandó az anyag- és szolgáltatás beszállítás, értékesítés, költségcsökkentés, vevőorientáltság, a technológia és tervezés. A hálózat egészére szinergia menedzsment kialakítása és összehangolt működése elengedhetetlen.

A logisztika szinergiáira nagy hatást gyakorolnak a hálózatokban meglévő szociális kapcsolatok, hálózati kultúra, a bizalmi- és hatalmi viszonyok. Mindezekon túl fontosnak tartom kiemelni a partneri tulajdonságok azonosulását, az együttműködés képességét, a hálózati tapasztalatot, kompetenciát és a specializációs fokot. Nagy jelentőséget tulajdonítok az üzleti kapcsolatok erősségének, az együttműködésnek a hálózatokban és azokon kívül.

Szinergia a logisztikában. Forrás: Estók Sándor saját kidolgozás [4]

A szinergia mozgása és hatása minden hálózatban a partnerek által elfogadott, szerződésben rögzített területeken, a szinergia menedzsment által irányított. Az információ a szinergia hordozója minden hálóban, láncban, szervezetben és intézményben, vagy menedzsmentben. Az információ, az anyag, áru, szolgáltatás a szinergiával párhuzamosan minden részes partnerhez elér. A hálózatokban ahány tag van annyi szinergia-áramlás követhető, pozícionálható. A fenti ábrán hét hálóban indul az áramlás egyszerre, amelyet az információ hálóban levő szinergia menedzsment követ, figyel, ellenőriz, szükség esetén beavatkozik a folyamatba. Értelemszerűen ott, ahol nagyobb rendellenesség adódik és a helyi szinergia menedzsment szakszemélyzet nem képes azt megoldani. Minden fázisban az áramlásból keletkezett ered-

¹ A hálózatközpontú logisztikában a szinergia a jelenben még csak mennyiségi anyagi előnyökre koncentráll, de a közeli jövőben a szinergia más fontos területei is előtérbe kerülnek a XXI. század jövőhorizontján. Főleg az emberi értékek, a kultúra a biológia és a kozmológia területeiről.

ESTÓK Sándor

mény, követhető és mérhető. Így az egész logisztikai háló teljes kiterjedésében, bárhol a világban érvényesül az egyetértésen alapuló közös szinergia akarata.

Mindezek hatását és eredményességét fokozza az információ és az információáramlás szervezettsége, minősége és terjedési sebessége. A hálózatok központi logisztikai hálóiban a szinergia áramlása megjeleníthető kép, hang, adat, digitális jel valós és azonos idejű formájában. A számítógépes hálózatokon a széttagolt elhelyezés ellenére bármely kontinensen egyszerre terjed az információ minden hálóban. „Időben állandóan” hozzáférhető valamennyi menedzsment és vezető csoport számára, napszakra való tekintet nélkül. Így a szinergia áramlása a hálózatok között párhuzamosan haladó, irányított és földrészeket többszörösen átölelő. Mindhárom (anyag, információ, szinergia) áramlás egymást erősíti és a hálózatok teljes földrajzi területét lefedi. A párhuzamosan terjedő szinergia összegeződik, egy hálózatot képez.

A szinergia hatásai mérhetőek, mivel közösen állapították meg annak területeit, a növekedés partnerenként számszerűsíthető. Viszonyítható százalékban, a bázis időszakhoz képest és diagramokban megjeleníthető

A LOGISZTIKA ÉS AZ INFORMATIKA SZINERGIA KAPCSOLATA

A hálózatok központi logisztika szinergia kapcsolatai közül kiemelem az informatika és a logisztika több évtizedes együttműködését és közös fejlődését.

A XXI. század első évtizedében, a szinergia kapcsolat eljutott a szuperpozícióba. A kezdeti lépésektől olyan fejlődés ment végbe, amely párját ritkítja a logisztika tudomány területét illetően. A logisztika fejlődése a 1980-as évektől indult és kapcsolata az ezt követő évtizedekben jött létre az informatikával. Ez a napjainkban is tartó együttműködés ma már stratégiai partneri kapcsolatként minősíthető.

A kezdeti időszakban az anyag- és információáramlás volt a közös az egyszerű logisztikai közreműködés folyamatában, ezt követően az egyszerűsített ellátási láncban fejlődött tovább. A bővített ellátási lánc már integrált informatikai rendszer működését tette szükségessé. A logisztikai hálózatok/láncok optimalizált és interdiszciplináris működése informatikai hálózatokat igényelt a kor színvonalán levő információ-technikai és kommunikációs eszközökkel. A hálózatok központi logisztika viszont ma már infokommunikációs hálózatok központúságot feltételez a teljes infrastruktúra kiépítésével és használatával.

A fejlődés során követhető az együttműködés és az ebből kialakuló szinergia kapcsolatok sokfélesége. Az együttműködés itt már olyan erős, hogy hálózat méretekben átfedik egymás tevékenységének területeit. Mindez történik a logisztikai hálózatok és az infokommunikációs hálózatok részéről egyaránt.

A logisztikai menedzsmentek az információ hálóban vannak jelen, elkülönülve a logisztikai végrehajtó hálótól. Az információs rendszerek a folyamatosan mozgásban lévő információ révén a logisztikai hálózatok minden elemét érintik. Ez már a szuperpozíció megvalósulása magasabb rendű és minőségű együttműködés révén az összes hálózatot érintve. Így alakul ki az új szinergia XXI. századi modern változata.

A két rendszer így egyközpontúvá válik. Az informatika és a logisztika technikai és termelői elemei széttagoltan a telepített és mozgó alrendszereiben végzik szakmai feladataikat.

A hálózatok központi együttműködésben az informatikai-, az érzékelők- és a logisztikai hálózatok között hármas szinergia valósul meg szoros összehangolt rendszerben. Az információ a kezdő ponttól a végső elemig terjed, ez a legszorosabb kapocs, amely valós időben, kép, hang, adat, digitális jel formájában mozog mindhárom zárt rendszerben. Itt már a szinergia hatása hármas szerkezetű és teljes lefedettséggel működik együtt. A hálózatokon belül szintén számos szinergia kapcsolat valósul meg.

A menedzsmentek és a logisztikai háló tagjai a vállalati átszervezések és outsourcing (kiszervezés) folyamatokban csak a fontos tevékenységeket hagyják meg. Kapcsolataikat így alakítják át az együttműködések hatékonyabbá tétele érdek-

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

ESTÓK Sándor

kében. Jobban tudnak koncentrálni a fő feladataikra és a partneri kapcsolatokra. Ezáltal a szinergia erősödése tapasztalható.

A logisztikai hálózatokban a kontrolling és az audit között a szinergia az információgyűjtő, ellenőrző, javaslattevő tevékenységében valósul meg. Ebben a környezetben a valós, azonos idejű információ a háló teljes hosszában látható és értékelhető. A kontrolling nagy területet átfogó értékeléssel rendelkező új típusú és működésű rendszerként van jelen a hálózatközpontú menedzsmentben. Működését új alapokra szükséges helyezni, feladatait is új keretben célszerű megfogalmazni.

Szinergia alakul ki a hálózati partnerek között a minőségbiztosítás követelményei és annak megvalósítása terén. A minőségbiztosításnak a hálózatközpontú logisztika környezetéhez kell igazodni és részletesen kidolgozni új feladatkörét. A környezetvédelem és a környezettudatos logisztikai háló szinergiája súlyponti kérdés a hálózat minden szereplője számára. Legfontosabb kérdési közé tartozik a hulladék-hasznosítás, a veszélyes anyagok kezelése, gyűjtése, eltávolítása, a felesleges anyagok értékesítése és újrafelhasználása. Az inverz logisztika e területei a jövőt illetően nagy kihívást jelenthetnek a hálózatközpontú logisztikában. A szinergia kapcsolat a teljes hálózati rendszer minden elemét és infrastruktúráját érinti. A legnagyobb összefogást és együttműködést igényel az erők és eszközök mozgósítása.

A hálózatközpontú logisztika új lehetőségeket és követelményeket fogalmaz meg a logisztika/menedzsment számára a minőségbiztosítás és a szinergia kapcsolatrendszerében.

Döntő szinergia kapcsolat a menedzsment és partnerek aktív részvétele a hálózati feladatokban. A szinergia feltárásánál nem törekedtem a teljes és részletes kibontásra, hiszen e téma több szempont szerinti értelmezést igényel.

Az ellátási láncok, hálózatok és az informatikai, infokommunikációs rendszerek kapcsolatai között a legmagasabb szintű együttműködés a szinergiában testesül meg. A hálózatközpontú logisztika a XXI. század modern technikai eszközeinek, módszereinek és elveinek alkalmazásával működő rendszer, amely több tudományterület eredményeit használja fel.

Az összekapcsolódás minden eleme a logisztikai ellátási háló, láncok, vállalatok eredményorientált tevékenységére koncentrálnak, és azokat segíti. A partnerek egymástól távol, önállóan helyezkednek el és telepített képességeikkel az alaprendeltetésüknek megfelelően földrajzi környezetükben működnek. Ez így egy új logisztikai rendszer új működési formája a benne rejlő új képességekkel.

Megjelent egy új szemléletet és gondolkodást igénylő rendszer, amely valós idejű kommunikációhoz illeszkedő szemlélet, szervezeti működést és a menedzsmentek irányítását követeli meg. A hálózatokban résztvevő partnerek mindegyike rendelkezésére áll a kommunikáció a digitális számítógépeken. A szervezetten működő háló között digitális jelformátumú információáramlás anyagáramlással együtt halad a kezdő ponttól a végső tagig, egyidejű kép, hang, adatvitellel.

A hálózat zárt, titkos és védett. Európában ez a logisztikai rendszer még nem ismert sem civil, sem katonai körökben. A logisztikai formációt illetően a XXI. század új együttműködése és annak korszerű változata valósul meg az elkövetkezendő években. Korszakváltás kezdetén vagyunk. Az információháló és a logisztikai háló közötti együttműködés a felgyorsított információáramlás által erős szinergiát alkot. Ezáltal a hálózatok teljes hosszában átfedettséget, azaz szuperpozíciót hoz létre. Ez egy új tudományos eredmény. Minden hálózati partner szinergia kapcsolatot alkot így a logisztikai anyag- és információáramlással egy időben egy új szinergiaáramlás jön létre.

A jól megszervezett információáramlás, a logisztikai hálózatok hálózatközpontú összekapcsolása létrehozza a szinergiaáramlást és szuperpozícióban tartja, ezáltal képes a hatékonyság növelésére a világ bármely táján.

Kulcsszavak: hálózatközpontú logisztika, információ, logisztika, szinergia

Keywords: Network Centric Logistics, information, logistics, synergy

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

ESTÓK Sándor

FELHASZNÁLT IRODALOM

- [1] KNOLL Imre: Interdiszciplináris logisztika. Logisztika-Gazdaság-Társadalom Budapest. 2003. Kovásznai Kiadó. ISBN 963 86194 3 0; Supply Chain Monitor 2005. május www.scmonitor.hu; Letöltés: 2011. 06. 03.
- [2] ARISTOTELES: Metafizika Budapest 1936. Dunántúli Pécsi Egyetemi Könyvkiadó és Nyomda. R.-T. Pécs (10f-1045a)
- [3] PFOHL, Hans-Christian: Logisztikai hálózatok működésének alapjai
Kiadó: Magyar Logisztikai Egyesület. Logisztikai Évkönyv 2007-2008 22. o. ISSN1218-3849
- [4] ESTÓK Sándor: PhD Értekezés 2011. 83. o.

MIT MÉR A STANAG 2 HALLÁSÉRTÉS VIZSGA?

WHAT IS ASSESSED AT THE STANAG 2 LISTENING COMPREHENSION EXAM?

Minden nyelvtanár és nyelvvizsgáztató tisztában van vele, hogy a beszéd-készség fejlettségét erősen meghatározza a hallásértés készségének szintje. Életünk során sokkal többször vagyunk hallgatók, mint beszélők, a beszédértés legtöbbször a leggyakrabban használt nyelvi készség az élet majdnem minden területén. Nincs ez másként a multinacionális katonai környezetben dolgozó szakember esetében sem. Írásom, a hallott szövegértés tesztelésének rövid elméleti áttekintése után, a Magyarországon akkreditált NATO STANAG 6001 nyelvvizsga és a NATO mintaértékelő teszt sorának 2-es szintű beszédértést mérő feladattípusainak elemzésével és összehasonlításával foglalkozik a mért hallásértési alkészségek szempontjából.

Every language teacher and tester knows that one's oral production ability heavily depends on their listening comprehension ability. Throughout our lives we do far more listening than speaking (or reading and writing), it is the most frequently used skill in almost all wakes of life, including work in a multinational military environment. This paper, after presenting a brief overview of the testing of listening in general, examines the task types of the NATO STANAG 6001 Level 2 Listening comprehension examination accredited in Hungary and those of the Benchmark Advisory Test (BAT). The focus of my analysis is looking at the listening sub-skills the tasks intend to measure.

BEVEZETÉS

Tanulmányomban, mely egy a magyarországi NATO STANAG 6001 (továbbiakban STANAG) vizsgarendszer 2-es szintű vizsgáit készségenként (olvasásértés, íráskészség, beszédértés, beszéd-készség) elemző sorozat második része, a hallásértés¹ készségét mérő vizsga elemzésére vállalkozom. A receptív írásbeli készség, az olvasásértés STANAG 2 feladatainak elemzése után, a receptív szóbeli készség, a beszédértés teszt vizsgálata következik a feladatok típusa, tartalma, az alkalmazott tesztechnikák és a Szövetség közös NATO STANAG 6001 skálájához való viszonyulás szempontjából. Szándékom, hogy rámutatva a vizsga céljaira, a mért alkészségekre és tartalmakra, illetve az alkalmazott tesztechnikákat elemezve feltárjam a STANAG 2 szintű vizsgázóval szemben támasztott követelményeket, ezáltal elősegítsem a vizsgára történő minél eredményesebb felkészülést. Munkámban felhasználtam a ZMNE honlapjáról letölthető STANAG 2 Listening feladatsort, illetve a BILC² által készített mintaértékelő teszt sor (BAT) 2-es szintű beszédértés feladatainak munkapéldányát, melyet a ZMNE Nyelvvizsgaközpont igazgatója bocsátott rendelkezésemre.

A HALLOTT SZÖVEGÉRTÉS MÉRÉSE

Receptív készség méréséről lévén szó, a hallott szöveg értésének folyamata és az értettség mértéke közvetlenül nem mérhető. A folyamat eredménye csupán közvetve vizsgálható, azaz a vizsgázó által adott szóbeli, vagy gyakrabban írásbeli visszajelzés formájában, vagyis a hallott szöveghez kapcsolódó feladat megoldása, illetve annak helyessége a mérce. A hallásértés folyamata és eredménye (az értettség foka) valójában nem látható és hallható. Csak az agyban létezik.

¹Az angol „listening comprehension” megfelelőjeként több megnevezés létezik a magyar terminológiában: hallásértés, hallott szövegértés, beszédértés.

²Bureau for International Language Coordination: a NATO-n belül a STANAG 6001 nyelvvizsgarendszerekért felelős szervezet.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

NÁBRÁDI Nóra

A hallásértés készségét a legtöbb nyelvvizsga úgy méri, hogy a vizsgázónak hangfelvétel meghallgatását követően, írásbeli feladatok megoldásával kell számot adnia a hallott szöveg megértésének mértékéről. A szakirodalom számos problémát taglal a hallásértés tesztelésével kapcsolatban, melyek közül legalapvetőbbek az autentikus³ hallásértési vizsgafeladatok fejlesztésének korlátai. Normális helyzetekben ugyanis, a való életben nem igazán szoktuk a hallásértési folyamat eredményét, az értettség fokát (írásban) közölni, kivéve, amikor jegyzetelünk. (Bárdos 2002. 157.o.) A legtöbb valós helyzetben a hallásértés nem izolált készség, hanem társadalmi interakcióink része, melyet számos tényező segít. Ilyenek a kontextus, a témával, a beszélővel, a helyzettel kapcsolatos ismereteink. Ezekon kívül a metakommunikációs jelekre is támaszkodhatunk. Burgess és Head (2005) szerint lehetetlen autentikus hallásértés vizsgafeladatot fejleszteni, már csak a vizsga okozta nyomás és mesterséges környezet miatt is. Bár a vizsgatestületek igyekeznek olyan hallásértés anyagokat készíteni, melyek a lehetőségekhez mérten visszaadják a normál beszélt nyelv sajátosságait, a vizsganyagok sokszor mégis természetellenesnek hatnak: lassabb beszédtempó, túlzott intonáció, RP⁴ kiejtés, formálisabb nyelvezet, nyelvtanilag teljes mondatok és a háttérzaj hiánya jellemzi őket. (Burgess és Head 2005. 79.o.)

A HALLÁSÉRTÉS FOLYAMATA

Bár a hallott szöveg értése receptív készség, korántsem tekinthető passzív folyamatnak. Bárdos Jenő megfogalmazásában a hallásértés dinamikus, jelentésépítő folyamat, mely háromszintű modellel írható le. A teljes megértés folyamatában szükség van a nyelv rendszerének ismeretére (*systemic knowledge*), az adott szituáció ismeretére (*contextual knowledge*) és háttérismeretekre (*schematic knowledge*). Bármelyik hiánya megakadályozza a teljes megértést. Ha a nyelvi jelek felől közelítünk a jelentéshez, alulról felfelé építkező modellről (induktív megközelítésről) beszélünk. Amennyiben a világról szóló tudásunk sémáival dolgozunk, felülről lefelé irányuló következtetéssel (dedukcióval) próbáljuk kibontani a jelentést. A gyakorlatban e két ellentétesnek tűnő folyamat egyszerre, egymást felváltva és kiegészítve jelentkeznek. (Bárdos 2002. 157-160.o.)

A HALLÁSÉRTÉS TÍPUSAI

Minden hallásértés vizsga specifikációjának⁵ meg kell határoznia a hallásértés konstrukcióját,⁶ azaz hogy pontosan mire kell képesnek lennie az adott szinten sikeres vizsgázónak. Sokféleképpen hallgathatjuk a másikat: a hallásértés célját tekintve megkülönböztetünk üzenet- vagy információorientált (*transactional*) hallásértést, illetve kapcsolatorientált (*interactional*) hallásértést. Információorientált beszédértés például az útbaigazítás, utasítás, információ kérése és adása, míg a kapcsolatorientált beszédértés személyes kapcsolatok létesítésére és fenntartására irányul. (Kontra és Kormos 2007. 81.o.)

Brown azt javasolja, hogy a hallásértés alkézségeinek⁷ feltárásához gondoljunk végig, hogy pontosan mi is zajlik bennünk a másodperc töredéke alatt, amikor valakit hallgatunk:

1. Felismerjük a beszéd hangjait és megtartjuk „lenyomatukat” a rövidtávú memóriában.
2. Ezzel egy időben megállapítjuk a beszédcselekvés típusát (pl. monológ, kapcsolatorientált vagy információorientált párbeszéd) és meghatározzuk a kontextust (pl. beszélő, helyzet, szándék) és az üzenet tartalmát.

³Autentikus feladat alatt nem a hallott szöveg, hanem a hozzá kapcsolódó feladat által kiváltott helyzet autentikusságát érti a szakirodalom.

⁴Received Pronunciation: standardnak tekintett brit akcentus.

⁵A vizsga céljának, feladatainak pontos, részletes leírása.

⁶Szerkezetét.

⁷A hallásértés alkézségei és típusai alatt ugyanazt értem: a hallásértés konstrukcióját alkotó különféle hallgatási fajtákat.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

NÁBRÁDI Nóra

3. Alulról felfelé építkező nyelvi dekódolást és/vagy felülről lefelé építkező háttérismereti sémáinkat alkalmazzuk, hogy az üzenetet elfogadhatóan értelmezzük, azaz megkapjuk a megnyilatkozás szó szerinti és szándékolt jelentését.
4. Az esetek túlnyomó részében – kivéve a rövidtávú memóriát igénylő ismétléses feladatokat – kitörüljük az üzenetet hordozó eredeti nyelvi formákat és a fogalmak szintjén raktározunk el a releváns vagy fontos információkat a hosszú távú memóriában.

Mindezek a szintek potenciális mérési célok lehetnek, melyek egyben a hallásértés négy fő típusát adják:

- felszíni, strukturális elemek megértése, például fonémák, szavak, intonáció, nyelvtani kategóriák, vagyis a nyelv különböző komponenseinek felismerése; ami a szakirodalomban intenzív hallásértésként (*intensive listening*) szerepel;
- a pragmatikai⁸ kontextus megértése és megfelelő reagálás a viszonylag rövid nyelvi inputra; ez a reagáló hallásértés (*responsive listening*);⁹
- az auditív input jelentésének meghatározása, amely a gyakorlatban viszonylag hosszabb szövegekből specifikus információk kinyerését jelenti (az olvasásértés mérésében gyakran alkalmazott *scanning*-hez hasonlóan), például nevek, számok, tények, események kihallása és megértése; a szakirodalom ezt az alkézséget szelektív hallásértésnek (*selective listening*) nevezi;
- a lényeg felismerése, azaz extenzív hallásértés, mely hosszabb szövegek felülről lefelé építkező globális megértését jelenti, ilyen feladat lehet a fő gondolat azonosítása, következtetések levonása (*extensive listening*).

(Brown 2004. 119-120.o.)

Arthur Hughes a hallásértés alkézségeit három csoportba osztja: globális (pl. lényeg megértése, érvelés követése, a beszélő attitűdjének felismerése), információorientált (pl. tények, utasítások, segítségkérés, engedélykérés, bocsánatkérés, vélemények, javaslatok megértése), illetve kapcsolatorientált alkézségek (pl. köszönés, bemutatkozás, rábeszélés, egyetértés, bizonytalanság kifejezésének megértése). Hughes is hangsúlyozza, hogy a tesztspecifikációnak minden esetben pontosan meg kell határozni, hogy mire kell a vizsgázónak képesnek lennie, milyen hallásértési alkézségekkel kell rendelkeznie. (Hughes 2003. 160-163. o.)

TESZTTECHNIKÁK

A vizsga tartalmi validitása¹⁰ és a nyelvtanulásra gyakorolt pozitív visszahatása érdekében a hallásértés készséget mérő teszt szövegeinek jellegzetességeit konkrétan meg kell határozni a specifikációban. Meghatározandó a szöveg típusa (monológ, két- vagy többszereplős párbeszéd), műfaja (pl. beszélgetés, bejelentés, előadás, utasítás, útbaigazítás), formája (pl. leírás, érvelés, elbeszélés), hossza, illetve a beszéd gyorsasága (szó/perc vagy szótag/másodpercben kifejezve). (Hughes 2003. 162.o.)

A hallott szöveg értését tesztelő feladatokat a szakirodalom két fő csoportra osztja: nem-produktív (objektív) és produktív tesztfeladatokra. A nem-produktív feladatok esetében a vizsgázónak meg kell jelölnie a helyes választ. Ilyen típusú feladat az objektív feleletválasztós teszt, igaz-hamis alternatív teszt, a helyes sorrend megállapítása, párosítás, információátadás.¹¹ A produktív feladatok általában írásos választ (esetleg javítást) követelnek meg a vizsgázótól. Ide tartozik a jegyzetelés, mondat kiegészítés, rövid válasz adása, diktálás, szövegkorrekció. (Bárdos 2002. 165-170.o.)

⁸ Közléssel kapcsolatos.

⁹ Ilyen reagáló típusú feladat például a STANAG 1 Listening vizsga első feladata, ahol a magnóról elhangzó kérdésre kell az egyetlen releváns választ kiválasztani a feladatlapon.

¹⁰ Érvényessége: valóban azt méri a feladat, aminek a mérésére hivatott.

¹¹ Például rajzok, ábrák kiegészítése.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

NÁBRÁDI Nóra

A hallásértést mérő tesztfeladatok osztályozásának másik lehetséges módja a célzott alkézség szerinti csoportosítás. Brown kategóriáihoz (intenzív, reagáló, szelektív, illetve extenzív hallgatás) visszakanyarodva nézzünk erre néhány feladattípust. (Brown 2004. 122-135. o.) Intenzív hallásértés vizsgálható többek között parafrázis¹² felismeréssel. Ezt az alkézséget méri például a STANAG 1-es szintű Listening vizsga 2. feladata, ahol a hallott kijelentéssel megegyező üzenetű mondatot kell a vizsgázónak a feladatlapon három opció közül kiválasztani. A reagáló hallásértés vizsgálatára példa a megfelelő válasz kiválasztása az elhangzott kérdésre, ilyen a STANAG 1-es szintű Listening teszt 1. feladata, amelynél hallott kérdésre kell a feladatlapon három opció közül az adekvát válasz kiválasztásával bizonyítani az értettséget. A szelektív hallásértés mérésének tipikus feladata az ún. *listening cloze* (vagy részleges diktálás), mely feladattípusnál összefüggő írott szövegből hiányoznak szavak. A vizsgázó feladata ezek beírása a hallott szöveg alapján. Ide tartozik még az információátadás, ahol képek kiválasztásával, berajzolással, táblázatok kitöltésével kell az értettséget igazolni. Extenzív hallásértési feladat a diktálás vagy azok a kommunikatív feladatok, amelyek a hallott szöveg értését kérdéseken keresztül ellenőrzik. Ez történhet produktív formában (pl. rövid válasz adása, hiányos állítás befejezése) vagy nem-produktív formában (pl. objektív feleletválasztós teszt). Elsősorban extenzív hallásértési feladat a STANAG 2-es és 3-as szintű Listening vizsga, illetve az 1-es szint 3. feladata.

MIT KELL TUDNI A STANAG 2 LISTENING VIZSGÁN?

A továbbiakban rátérek a Magyarországon akkreditált NATO STANAG 6001 vizsga 2-es szintű hallásértés feladatainak elemzésére a szövegek és feladatok típusa, a mért hallásértési alkézségek, illetve a közös NATO STANAG 6001 skála által meghatározott és előírt készségek szempontjából.

Először nézzük meg, hogy a specifikáció szerint mire kell képesnek lennie a hallott szövegértést mérő vizsgán a STANAG 2-es szintű jelöltnek. „A vizsgázó képes megérteni a hétköznapi étellel és munkájával kapcsolatos beszédet. Jól érti a standard dialektusban, normál beszédtempóban beszélő anyanyelvi beszélőt. Képes megérteni konkrét és elvont témák széles skáláját, pl. általános érdeklődésre igényt tartó közügyek, szakterületével, munkájával kapcsolatos kérdések. Megérti a *szakmai feladataihoz* kapcsolódó *katonai eligazításokat*, tájékoztatókat, beszédeket, és képes *ezekből a számára feltétlenül szükséges információk (pl. időpont, résztvevők száma, katonai felszerelés stb.) kiszűrésére*. Nem mindig képes különbséget tenni a különböző stílusárnyalatok között, de felismeri a bonyolultabb beszédre jellemző kohéziós eszközöket. Képes megérteni a médiában hallható, *közismert témáról szóló* nyelvet.” (ZMNE Nyelvvizsgaközpont Akkreditációs anyag 273.o.)

A specifikációból kitűnik, hogy a vizsga elsősorban a jelölt extenzív és szelektív halláskészségét szándékozik mérni (képes a számára szükséges információk kiszűrésére), melynek oka, hogy az előzetes nyelvhasználati igényfelmérés során a teszt fejlesztői úgy találták, hogy ezekre az alkézségekre van leggyakrabban szükségük a nemzetközi környezetben STANAG 2 beosztásban dolgozó magyar tiszteknek és tiszthelyetteseknek. A közös NATO STANAG 6001 skála, amely alapján a hazai STANAG vizsga specifikációja is készült, lényegében ugyanezeket az elvárásokat támasztja a vizsgázóval szemben, azzal a különbséggel, hogy – akárcsak az olvasott szövegértés esetében – 2-es szinten nem várja el elvont témák megértését.

A STANAG 2 HALLOTT SZÖVEGÉRTÉS VIZSGAFELADATOK

A vizsga két feladatból áll: az első feladat információ lejegyzése, a második feleletválasztós teszt. A két feladat két viszonylag terjedelmes szöveghez kapcsolódik, mindkét szöveget kétszer hallja a vizsgázó. Az első feladat egy 1400-1500n terjedelmű szakmai jellegű hallott szövegre épül, mely monológ formában elhangzó katonai tájékoztató vagy

¹² Más szavakkal való kifejezés.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

NÁBRÁDI Nóra

eligazítás. A vizsgázónak 10 hiányzó információ lejegyzése a feladata. A 10 információ hiánytalan lejegyzéséért 15 pont adható, vagyis bizonyos (komplexebb, nehezebb) információk súlyozottan 2 pontot érnek. A specifikáció szerint a feladat azt teszteli, hogy képes-e a vizsgázó szakmai szövegből, a napi feladataihoz kapcsolódó, speciális információk (tényszerű adatok: pl. időpont, felszerelés stb.) megértésére. (ZMNE NYVK Akkreditációs anyag 288.o.)

A hanganyag formája monológ, műfaja eligazítás vagy tájékoztató. A honlapon mintaként szereplő szöveg tartalmában egy mesterlövész verseny eseményeiről, eredményeiről számol be. A feladat típusa produktív (írásos választ igényel), egyfajta irányított jegyzetelés. A hallgatás célját tekintve információorientált (*transactional, interaccional*) hallgatási tevékenységet igényel a feladat megoldása: tényszerű információ megszerzése a cél.

Brown hallásértési kategóriáit használva, ez a feladat egyrészt szelektív típusú hallásértést tesztel: az olvasásértésben gyakran alkalmazott *scanning*-hez hasonló műveletet, mely jelen esetben a kért információk megértését és lejegyzését jelenti. Ugyanakkor a globális értés megfelelő mértékére is szükség van a kívánt részletek kiemeléséhez egy viszonylag hosszú szöveg kontextusából, a feladat extenzív típusú hallásértést is mér egyben. Ebben a fajta hallásértési feladatban az alulról felfelé építkező nyelvi dekódolási műveletek és a fentről lefelé irányuló következtetések együttesen vannak jelen a megértés és interpretáció folyamatában.

A második feladat egy 1600-1700n terjedelmű általános szöveghez kapcsolódó feleletválasztós teszt. Tíz hiányos állításhoz egyenként három választási lehetőséget (A, B, C variáns) felkínáló befejezés tartozik, melyek közül a vizsgázó feladata az egyetlen helyes opció kiválasztása. „A feladat azt teszteli, hogy képes-e a vizsgázó általános szöveget megérteni és abból bizonyos információ részleteket kiszűrni.” (ZMNE NYVK Akkreditációs anyag 288.o.) A második feladat szövege is monológ, műfaját nem határozza meg a specifikáció.

A feladat típusa nem-produktív (objektív) feleletválasztós teszt, melynek előnye, hogy hatékonyan és javítói szubjektivitástól mentesen értékelhető. Hátránya a véletlen találatok lehetősége, illetve az, hogy nagymértékben támaszkodik más készségre (olvasásértés), és fokozott szerep jut a memóriának és az osztott figyelem képességének, hiszen a hallottak mellett az olvasott opciókat is értelmezni és tárolni kell a rövidtávú memóriában. A figyelem ilyen megosztása sok vizsgázónak gondot okoz, vannak, akik annak ellenére, hogy úgy érzik értik a szöveget, képtelenek választani az opciók közül. A képesség természetesen fejleszthető, kialakítható az ún. vizsga rutin. Ugyanakkor felmerülhet a kérdés, hogy ez a rutin milyen mértékben befolyásolja a jelölt nyelvtudásáról alkotott képünket. Nagyon fontos tehát a feladat olvasásra szánt részének – a hiányos mondat és az opciók – a lehető legrövidebb, legegyszerűbb formában való megfogalmazása. Mindezen aggályok ellenére, praktikussága miatt a feleletválasztós teszt világszerte rendkívül népszerű feladattípus a receptív készségek tesztelésére. Ez a feladat, az elsőhöz hasonlóan, információorientált és elsősorban extenzív, kisebb mértékben szelektív típusú hallásértést mér: részletekre, összefüggésekre kérdez rá.

Mivel a hallott szöveg értése láthatatlan, hallhatatlan folyamat, közvetlenül nem figyelhető meg és nem mérhető, elkerülhetetlenül szükség van valamelyik másik készségre (esetünkben az írás- és olvasáskészségre) az értettség mértékének bizonyítására. Az a tény, hogy a STANAG 2 Listening vizsga két feladata közül az első produktív a második nem-produktív típusú mindenképpen elősegíti az alapos, sokoldalú mérést. Másrészt viszont a két feladat hasonló hallgatási alkészségeket tesztel, hasonló típusú (információorientált monológ) szövegekkel. A vizsga fejlesztői ezt a nyelvhasználati igény felmérésének eredményével indokolják, mely szerint „a STANAG 2 nyelvi szinthez kötött beosztásokban szolgálatot teljesítő katonatisztek és tiszthelyettesek munkavégzése során az ilyen típusú (monologikus) szituációk dominálnak.” (ZMNE NYVK Akkreditációs anyag 289.o.)

NATO-ETALON A HALLÁSÉRTÉS MÉRÉSÉRE

A BILC 2008-ban mintaértékelő tesztsort (Benchmark Advisory Test, a továbbiakban BAT) dolgozott ki a négy nyelvi készség mérésére. A BAT célja, hogy külső összehasonlítási szempontot nyújtson a tagországoknak egyéni STANAG

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

NÁBRÁDI Nóra

vizsgarendszereik validálásához.¹³ A BAT a négy nyelvi készséget négy különálló, többszintű (STANAG 1, 2, 3 szintek) feladatsoron méri. A hallott szövegértés teszt – az olvasott szövegértés vizsgához hasonlóan – 60 (szintenként 20) itemből¹⁴ áll. Minden szöveghez egy feleletválasztós feladat kapcsolódik: hiányos állítást kell befejezni négy opció közül az egyetlen helyes válasz kiválasztásával. Tartalmukat tekintve a szövegek általános témájúak, illetve a NATO műveletek szempontjából releváns témakörök is szerepelhetnek közöttük. A szövegek típusa lehet monológ, párbeszéd, vita és interjú, a STANAG 2 szintű szövegek hossza maximum 60 másodperc (az 1-es szintű szövegek 45, a 3-as szintűeké 90 másod lehet).

A BAT Listening feladatai is főként extenzív és szelektív típusú hallásértést mérnek, azaz a hallott szöveg fő mondanivalójára, vagy valamely részletére kérdeznek rá. A nagyszámú különálló, egymástól független feladategység sok új esélyt¹⁵ biztosít a vizsgázó számára, illetve lehetővé teszi a műfaji és tartalmi szempontból sokoldalú tesztelést. A nem-produktív feleletválasztós feladattípus előnye a gyors, objektív értékelhetőség, hátránya, hogy erősen támaszkodik az olvasásértésre és a rövid távú memóriára, illetve véletlen találatok is befolyásolhatják a mérés eredményét.

HALLÁSÉRTÉSI STRATÉGIÁK

Személyes tapasztalataim szerint a vizsgára készülő nyelvtanulók jelentős része – főként azok, akik nem gyerekkorukban kezdték tanulni a nyelvet – a hallásértés tesztől tart leginkább. Ezért különösen fontosnak tartom a készség fokozott fejlesztését a nyelvórán. A felkészülés során kiemelt jelentőséggel bír a fokozatos sikerélményekre épülő önbizalom kialakítása és a stressz oldása. A vizsgára készülésnek és az önbizalom növelésének részét képezi a feladattípusok és a vizsgázóval szembeni elvárások megismertetése: a vizsgán szereplő feladatok száma és típusa, maga a vizsga és a hallott szövegek hossza, a meghallgatások száma, a vizsga egyéb körülményei (pl. nyelvi labor). A tanártól kapott információk kívül hasznos lehet a próbavizsga, ahol a nyelvtanuló a vizsga körülményeit imitáló helyzetben oldja meg a vizsgafeladatokkal megegyező típusú feladatokat. A próbavizsga másik előnye, amellyel, hogy visszajelzést ad a tanuló aktuális teljesítményéről, az ismeretlen helyzetekből adódó feszültség csökkentése.

A továbbiakban nézzünk néhány stratégiát, melyek tudatosítása és fejlesztése nagymértékben hozzájárulhat a készség kialakításához, javításához. Az első ilyen stratégia a jóslás. Kutatások bizonyítják, hogy amikor anyanyelvünkön hallgatunk valamit, a kontextusról és a világról alkotott tudásunk előre limitálja a lehetséges következő megnyilatkozások skáláját. (Burgess és Head 2005. 85.o.) Tapasztalatból tudjuk, hogy a legtöbb szituáció jól meghatározható rutint követ. A kontextus és a szöveg műfajának előzetes ismerete fókuszálja figyelmünket: fontos a feladat utasításának figyelmes elolvasása, mely felkészít a hallott szöveg kontextusára. A hallásértés feladat kérdéseinek elolvasásával pedig kiderül, hogy milyen típusú választ vár a feladat, tehát bizonyos fokig megjósolható a válasz, amely egyáltalán nem biztos, hogy helyes, de a nyelvtanuló figyelmét ráirányítja arra, hogy milyen információt keressen és az milyen formában fog megjelenni a szövegben. A STANAG 2 hallásértés vizsga első, produktív típusú, szakmai szövegre épülő feladatára érdemes ezzel a módszerrel is készülni: meghallgatás előtt megcsinálni a feladatot. Bár a nyelvtanulók jóslott válaszai tartalmilag nem lesznek helyesek, a meghallgatás után jobb eredménnyel oldják meg a feladatot, mintha csak passzívan elolvasnák a befejezendő mondatokat.

A STANAG 2 hallásértés vizsga második, feleletválasztós feladatánál más a helyzet, hiszen formailag és tartalmilag is bármelyik opció lehet a helyes válasz. Ennél a feladathoz a rövidtávú memória és az osztott figyelem fejlesztésének van nagyobb jelentősége, melyben a keresett információra való koncentráció képességének, mint értékes stratégiának jut

¹³ A vizsga érvényességének biztosítása, azaz annak garantálása, hogy a vizsga valóban azt mérje, ami a célja, amit a fejlesztők a specifikációban meghatároztak, esetünkben, amit a NATO STANAG 6001 dokumentum előír.

¹⁴ Tesztlépés, feladategység.

¹⁵ „Fresh Start.” A vizsgázó kevésbé van kiszolgáltatva egyetlen szöveg sajátosságainak, illetve annak, hogy egy item megválaszolásának képtelensége kihat a többi itemre is, más szóval „elveszti a fonalat.” A figyelem megosztásának képessége is jelentősen kisebb szerepet játszik, mint az egyetlen hosszabb szöveghez tartozó nagyszámú itemből álló feladatok esetében.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

NÁBRÁDI Nóra

döntő szerep. Sok nyelvtanuló esik abba a hibába, hogy azt hiszi, csak akkor értheti meg a szöveget és oldhatja meg sikeresen a feladatot, ha a felvétel minden egyes szavát érti. Pedig anyanyelvünkön sem hallunk és jegyzünk meg mindent, hanem a kontextus ismeretéből adódó tudásunkat is használva a lényeges, keresett információra koncentrálnak fejti meg az üzenetet. Memóriánk és figyelmünk terjedelme ugyanis korlátozott, amely tény lehetetlenné teszi, hogy minden hallott szót befogadjunk. Ezek a korlátok azonban nem akadályai a hatékony értésnek anyanyelvünkön. (Burgess és Head 2005. 87.o.) A nyelvtanulóknak meg kell szokniuk, hogy ne aggódjanak amiatt, hogy nem értenek minden egyes szót és túl kell lépniük azon, hogy leragadjanak vagy leblokkoljanak egy-egy ismeretlen szónál vagy résznél. Lényeges kialakítani a kontextus, az előzetes tudás és a józan ész alapján való következtetés, illetve a különböző információrészletek közötti logikai kapcsolatok felfedezésének képességét. Ez az a képesség, ami a jó hallgatókat megkülönbözteti a gyengéktől, akik kizárólag alulról felfelé, az egyes szavak jelentése alapján próbálják megfejteni a hallott üzenetet. Ennek a stratégiának kiemelkedő szerepe van a reagáló, a szelektív és az extenzív típusú hallásértésnél is.

A kulcsinformációra való koncentrálnak képességének fejlesztésére a szakirodalom, többek között az ún. *dictogloss* gyakorlatot ajánlja. A feladat menete, hogy a tanulók meghallgatnak egy összefüggő szöveget, melyet elsőre csak hallgatnak, majd a második meghallgatáskor korlátozott számú kulcsszót lejegyezhetnek. Ezután csoportokban, jegyzeteiket felhasználva újra kell alkotniuk az eredeti szöveget. A gyakorlat mögött rejlő stratégia az, hogy az üzenetre figyeljünk, ne az aktuális szavakra. A való életben – anyanyelvünkön is – a releváns információt fogalmi szinten raktározzuk el hosszú távú memóriánkban, az üzenetet hordozó, eredeti nyelvi formulák törődnek.

A STANAG 2 hallásértés vizsga feleletválasztós feladatának sikeres megoldásánál döntő jelentőségű e stratégia megléte vagy hiánya. Az opciók megfogalmazásánál ugyanis gyakran a hallott szövegben előforduló formulákat a disztraktorokban¹⁶ használják más tartalmú üzenetek létrehozására, a helyes válasz pedig a parafrázisban szerepel. Az a vizsgázó, aki kizárólag alulról felfelé építkezve, a konkrét nyelvi formulák alapján igyekszik megérteni a szöveget, könnyen áldozatul eshet ennek a feladattípusnak.

Mivel a hallott szöveg értettségét valamelyik másik készség útján kell bizonyítani a vizsgázónak, szinte minden feladattípushoz remek gyakorlás a jegyzetelés. Jegyzeteléskor kiszűrjük a hallott szövegből a lényeges információt, röviden leírjuk, miközben figyelünk a további részletekre. E tevékenység fejleszti a koncentrációt, a rövid távú memóriát, az osztott figyelmet és az információ fogalmi szinten való raktározásának képességét. A magyarországi STANAG 2 Listening vizsga mindkét feladattípusához hasznos a jegyzetelés gyakorlása, hiszen a lényeges információ kihallásának képességét fejleszti. A katonai szöveghez kapcsolódó, produktív válaszadás feladat akár irányított jegyzetelésnek is felfogható.

A fenti stratégiák tudatos fejlesztésén kívül, a nyelvtanulókat érdemes arra biztatni, hogy minél több autentikus idegen nyelvű beszédet hallgassanak akár a TV-ben, rádióban, az interneten vagy filmek nézésével.

ÖSSZEFOGLALÁS

A hallásértés vizsga sok nyelvtanuló számára stresszhelyzetet idéz elő, melynek egyik oka, hogy a készség szeparált mérése mesterséges helyzetet teremt. Az életben a beszédértés a legtöbb esetben nem elkülönülten, hanem interakció részeként van jelen (kivéve, amikor rádiót, előadást hallgatunk), a hangingeren kívül számos tényező is támogatja a megértést (pl. metakommunikációs jelek), illetve autentikus helyzetekben igen ritkán kell az értettséget (írásban) bizonyítani. Ugyanakkor olyan nélkülözhetetlen, alapvető készségről van szó, melynek tesztelése nem mellőzhető.

A vizsgafeladatok kidolgozását szükségletelemzés előzte meg, melynek során felmérték, hogy melyek azok a leggyakoribb helyzetek, amelyekben a külföldi beosztásban dolgozó magyar tiszteknek és tiszthelyetteseknek feladataik elvégzése során élő beszédet kell megérteniük. A vizsgarendszer fejlesztői ennek megfelelően döntöttek a mért hallásértési alkésztségek és teszttechnikák mellett. Fontos, hogy a nyelvvizsgára készülő nyelvtanuló úgy érezze, hogy a vizsgára

¹⁶ Elterelő válaszok, tehát a **nem** helyes válaszok.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

NÁBRÁDI Nóra

készülés egyben későbbi munkájában szükséges nyelvi készségek fejlesztését is jelenti. Csak így válhat a vizsga a tanulási folyamat egyik motiváló faktorává. A vizsgafeladatok és a vizsga menetének ismerete ugyanakkor növeli a magabiztosságot, mely pozitívan befolyásolhatja a felkészülés sikerét.

Kulcsszavak: beszédértés, hallásértés, NATO STANAG 6001, mintaértékelő teszt, STANAG 2 szintleírás

Keywords: listening comprehension, NATO STANAG 6001, Benchmark Advisory Test, Level 2 descriptors

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Bárdos Jenő (2002): Az idegen nyelvi mérés és értékelés elmélete és gyakorlata, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest. ISBN 963-19-3371-7
- BILC Language Testing Seminar 22 September – 03 October 2008, course package.
- Brown, H. Douglas (2004): Language Assessment, Principles and Classroom Practices, Longman. ISBN 0-13-098834-0
- Burgess, Sally – Head, Katie (2005): How to Teach for Exams, Longman. ISBN 0-582-42967-6
- Hughes, Arthur (2003): Testing for Language Teachers, Second Edition, Cambridge University Press. ISBN 978-0-521-48495-4
- Kontra, Edit H. – Kormos, Judit (2007): An Introduction to Language Testing for Teachers of English, Okker Kiadó, Budapest. ISBN 978-963-8088-20-8
- Nábrádi Nóra (2011): Mennyiben hasonlít a hazai STANAG nyelvvizsga a nemzetközi etalonhoz? In: Hadtudományi Szemle. 2011/2. 99-105.o.
- Nábrádi, Nóra (2011): What Is Assessed in the STANAG Level 2 Reading Comprehension Exam? In: Tradecraft Review. 2010/2. 113-127.o. ISSN1785-1181
- NATO STANAG 6001 vizsgarendszer akkreditációs anyag, ZMNE Nyelvvizsgaközpont, 2004.
- STANAG 6001 Edition 3 (www.bilc.forces.gc.ca)
- www.zmne/szolgalt/nyelvvizsga/stanag

A TUDOMÁNYOS KUTATÁS MÓDSZEREI

METHODS OF SCIENTIFIC RESEARCH

Jelen cikk legfontosabb célkitűzése, hogy a tudományos kutatás elméleti, gyakorlati illetve módszertani kérdéseivel foglalkozó olvasó korszerű ismereteket szerezzon a tudomány- és a kutatómódszertan meghatározó kérdéseiről, a tudományos tevékenység legfontosabb formái közül a tudományos kutatás módszereiről.

Minden tudományterületen, tudományágban és kutatási területen más-más a tudományos kutatás objektuma, más-más tudományos problémával találja szemben magát a kutatás illetve a kutató, de ezzel szemben minden diszciplínában hasonló — de nem minden esetben azonos — a tudományos gondolkodás módja, hasonló módszereket és eljárásokat alkalmazhatnak a kutatók, valamint hasonló megnyilvánulási formái léteznek a tudományos publikálásnak.

Remélem, ezen anyaggal hozzájárulhatok ahhoz, hogy a bemutatott kutatási módszerekkel, eljárásokkal az olvasó is sikereket érjen el a tudományos kutatómunkája illetve publikációs tevékenysége során.

The main objective of this article is to provide readers interested in theoretical, practical and methodology issues of scientific research with up-to-date information regarding determining questions of scientific and research methodology, including research methods utilized in the most important forms of scientific activities.

Research and researchers themselves are confronted with different objectives and problems of scientific research pertaining to various disciplines, branches of science or fields of research. However, every discipline applies similar, although not always identical frames of scientific thinking. Researchers may employ similar methods and procedures, while scientific publications also exhibit similar formats of expression.

I hope that, this material and presented research methods and procedures will allow me to contribute towards the achievement of successes in scientific research work and publication activities by the reader.

BEVEZETÉS

A tudományos kutatást alapvetően úgy kell felfogni és egyszerűen értelmezni, mint egy tudatos illetve módszeres megismerési gyakorlatot. Ez képessé teszi az érdeklődő embert a különböző újdonságok megismerésére, ezáltal olyan módszereket biztosít a közreműködő számára, amelyek hozzájárulnak ahhoz, hogy az eddig ismeretlen jelenségeket, problémákat az ember megismerje, sőt azokat meg is oldja. Ez tehát egyfajta nyitottságot is jelent a még ismeretlen iránt, és igényt arra, hogy ezeket a folyamatokat, problémákat a „kíváncsi megismerő” megértse, tudatosan meg is oldja.

Tehát véleményem szerint a tudományos kutatásnak, illetve a tudományos kutatás módszertanát oktató intézményeknek, személyeknek alapvetően az a fő feladata, hogy ezt a kíváncsiságot, az új problémák iránti érzékenységet felkeltse a hallgatókban.

1. A TUDOMÁNYOS KUTATÁS FOGALMA

A tudományos kutatás tanulmányozásához, megismeréséhez nélkülözhetetlen a kutatás fogalmának bemutatása és vizsgálata:

„A tudományos kutatás adott helyen, időben, tudományterületen és vizsgálati szinten az a tervszerűen végzett és az adott vonatkozásban rendelkezésre álló, eddigi tudományos ismereteken alapuló emberi tevékenység, amelynek célja új, az eddigi ismeretek rendszeréhez kapcsolódó (azt kiegészítő, általánosító vagy helyettesítő), adott területen hosszabb

Dr. GŐCZE István

vagy rövidebb távlatban általános érvényű adat, összefüggés, hatás vagy kölcsönhatás megállapítása, vagy létrehozás.” (Paczolay, 1970)

„A kutatás [...] tudatos és tervszerű, az ismeretlen megismerésére törekvő, főként logikai princípiumok, általános és speciális módszerek, vizsgálati, kísérleti és elemzési technikák segítségével végrehajtott, a tudomány ismereteit a gyakorlaton keresztül érvényesítő, vagy az ismeretlent ismeretessé tevő tudományos tevékenység.” (Kecső, 1980)

„A tudományos kutatás az a tervszerű, a tudományos ismereteken alapuló emberi tevékenység, amelynek célja új, az eddigi ismeretekhez kapcsolódó, azt kiegészítő, általánosító, pontosító, helyesbítő ismeret, általános érvényű adat, összefüggés, hatás vagy kölcsönhatás felfedése, létrehozása.” (HM Irányelvek, 2001, p.10.)

Mindhárom definíció feltárja általában a tudományos kutatás lényeges ismertető jegeit. Részünkre azonban két meghatározó jegy kiemelten fontos. Az egyik az, hogy a tudományos kutatás mindig az ismeretek meglévő rendszeréhez kapcsolódó tevékenység. A másik az, hogy a kutatás célja és eredménye mindig valamely új ismeret, általános érvényű adat, összefüggés megállapítása.

Ha a példaként hozott definíciók lényeges jegeit tovább csökkentjük, akkor egy leegyszerűsített fogalomhoz jutunk. Mely így szól: a tudományos kutatás valamelyik tudományos problémának — a bizonyítás valamennyi szabályának figyelembevételével történő — elméleti feldolgozása, megoldása.

A tudománytörténet tanulsága szerint a tudományos problémák jelentős része abból származik, hogy az ember felismeri ismereteinek elégtelenségét bizonyos tevékenységek, feladatok eredményes elvégzéséhez.

Az emberi tudás és megismerés fejlődésének legfőbb hajtóereje a gyakorlati tevékenység során jelentkező igény a problémák megoldására. Az emberi tudás fejlődésével együtt növekszik azoknak a problémáknak a száma, amelyek egyrészt a társadalom, másrészt a tudomány belső fejlődésének szükségleteiből adódnak. Tehát a tudományos kutatás problémamegoldás, amely eredményei által adja azokat az új ismereteket, elveket, eljárásokat, eszközöket, amelyekkel a társadalom és az emberi tevékenységek előtt álló feladatok eredményesen megoldhatóak.

A tudomány feladata a tudás, azaz az ismeret bővítése, a tudomány munkája a tudományos kutatás. A kutatómunka eredménye, pedig az ismeretalkotás.

Az ismeretalkotás, azaz a tudományos kutatás célja Tomcsányi (2000, p.14.) szerint:

- valamely gyakorlati vagy elméleti probléma megoldása;
- egy tudományág, diszciplína fejlesztése;
- a tudományos munkára való alkalmasság bizonyítása valamilyen írásművel.

2. A TUDOMÁNYOS KUTATÁS TÍPUSAI

Valamennyi tudomány rendszeréhez hozzátartoznak a különböző kutatási szintek. Általánosságban, a hadtudomány vonatkozásában is beszélhetünk alapkutatásokról, valamint alkalmazott kutatásokról és a műszaki fejlesztést közvetlenül szolgáló fejlesztési kutatásokról.

2.1 Az alapkutatások

Alapkutatásnak nevezzük az általában még ismeretlen természeti vagy társadalmi jelenségek és azok törvényszerűségeinek feltárására irányuló kutatást.

A hadtudományban alapkutatásnak tartjuk az ország biztonsága, a honvédelem, szükség szerint a fegyveres küzdelem törvényszerűségeinek vizsgálatát, új összefüggések felismerését, a jövő hadviselése jellegének feltárására irányuló tevékenységet.

Dr. GÖCZE István

Az alap kutatás jellegű munka eredményei a hadügyi prognózisok, a haditechnikai eszközökben beállt minőségi változásoknak a katonai szervezetekre, a harcképességre, valamint a haditevékenységek megvívásának és vezetésének módjára kifejtett hatásainak feltárása.

Az alap kutatás ilyen értelemben tehát a hadügy fejlődésének távlataival áll összefüggésben és eredményei — többek között — a fegyveres erő építésében és felkészítésében realizálódnak. A hadtudomány alap kutatásaihoz jelentős mértékben felhasználja más tudományágak, tudományterületek eredményeit.

2.2 Az alkalmazott kutatások

Alkalmazott kutatáson egyrészt az alap kutatások során megismert eredmények hasznosítási lehetőségeinek feltárását, másrészt a gyakorlati élet során felmerült problémák megoldására irányuló olyan kutatótevékenységet értünk, mely a gyakorlat más területein már jól funkcionáló elmélet, elv, eljárás, eszköz meghonosítására törekszik.

A *hadtudományban* az alkalmazott kutatások döntő többsége a mindennapi katonai feladatok teljesítésével, az ország és a fegyveres erő felkészítésének gyakorlatával kapcsolatosak. Az alkalmazott kutatás általában — ellentétben az alap kutatással — gyorsabban reagál a bekövetkezett változásokra, folyamatos végzése közvetlen gyakorlati szükségleteket elégít ki, többnyire rövid időn belül alkalmazható eredményeket produkál.

3. A TUDOMÁNYOS KUTATÁS MÓDSZEREI (Laczkó, 1998)

A tudományos megismerés szempontjából az a leglényegesebb kérdés, hogy mit kutatunk. A „mit” kérdésre adott válasz a tudomány tárgyát határozza meg. A tudomány tárgyától megkülönböztethető annak tartalma, vagyis az, amit megállapít a tárgyáról (tények, hipotézisek, törvények, alapelvek stb.). A tudományos kutatás számára másik kérdés a „hogyan” kérdése. A kérdésre adott válasz a kutatás módszerét tárja fel.

A kutatás módszerét a kutatás tárgya határozza meg. A tárgy és a módszer viszonyában a tárgy a meghatározó elem, de ez nem jelenti azt, hogy a módszer ne volna jelentős. A módszer annyira szoros kapcsolatban van a valóság tudományos megismerésével, hogy a tudomány fejlődésének minden jelentős lépése új kutatási módszereket hozhat felszínre. Ezért bármely tudomány fejlettségének szintje megítélhető az általa alkalmazott módszerek fejlettségéből.

Az ismeretelmélettel foglalkozó irodalmak a megismerés dialektikus útját, főbb szakaszait az alábbiak szerint határozzák meg: „*az eleven szemlélettől az elvont gondolkodáshoz és ettől a gyakorlathoz — a tudományos igazság megismerésének, az objektív realitás megismerésének dialektikus útja.*”

Ez azt jelenti, hogy a tudomány nem egyszerre, hanem több szakaszban tükrözi vissza ugyanazt a tárgyat, vagyis:

- az „*eleven szemlélet*” fokán a konkrét tapasztalati tényeket, a jelenségvilágot írja le leíró módszerekkel — *leíró empirikus tudományok*;
- az „*elvont gondolkodás*” fokán feltárja a jelenségek lényegét, az általános törvényszerűségeket — *elméleti-teoretikus tudományok*;
- minden tudományos megismerésnek el kell jutnia a *gyakorlathoz*, mely az igazságnak a próbaköve és közvetett vagy közvetlen célja — *alkalmazott tudományok*.

A szakirodalmak a tudományos módszerek fajtáit és formáit három csoportba sorolják:

- általános módszerek;
- különös (részleges) módszerek;
- egyedi módszerek.

3.1 Általános módszerek

Az általános módszerek az összes tudományra vonatkoznak, vagyis minden tudomány minden tárgyának vizsgálatában felhasználhatók. Ilyen a dialektikus módszer.

Dr. GŐCZE István

Az *általános módszer* konkretizált változata az *összehasonlító módszer*, melynek segítségével feltárható a jelenségek egyetemes összefüggése. (pl. a biológiában e módszer alkalmazásával jött létre az összehasonlító anatómia, embriológia, fiziológia stb.)

Másik konkrét megjelenési formája a történeti módszer, melynek segítségével feltárul a fejlődés elve (pl. a biológiában ez a módszer a darwinizmus általános metodológiai alapja), a földtan (földtörténet) stb. is ugyanilyen sikeresen alkalmazza.

3.2 Különös (részleges) módszerek

A tudomány *különös (részleges) módszerei* valamennyi tudományban használatosak, de csak a kutatás tárgya egy oldalának vizsgálatára (pl. jelenség, lényeg, mennyiség stb.). Alkalmazható módszer-csoportok az empirikus (tapasztalati) kutatási módszerek valamint az elméleti-logikai kutatási módszerek.

A) EMPIRIKUS (TAPASZTALATI) KUTATÁSI MÓDSZEREK

Az empirikus kutatás biztosítja az objektumra, tulajdonságaira és más objektumokhoz való viszonyára vonatkozó tények felhalmozását. Az empirikus megismerés eredménye a jelenségek tudományos leírása.

Az empirikus megismerés alapvető módszerei a megfigyelés és a kísérlet. A társadalmi jelenségek tanulmányozása során ezek kiegészülnek a gazdasági, a politikai, a szociológiai, a pszichológiai jelenségek, az okmányok, az eszközök, a technika stb. tanulmányozásának módszerével. Ezen kívül beszélhetünk empirikus analízisről (a rendszer gyakorlati felosztása elemeire); empirikus szintézisről (a rendszer megkonstruálása az alkotó elemekből) és az empirikus összehasonlításról (tárgyi szembeállítás, megmérés).

A felsorolt valamennyi eljárás a megismerés általános módszerét képezi. A hadtudomány bármelyik speciális módszerének szerepét betöltve ezek az eljárások specifikus vonásokat nyernek.

A megismerés más módszereihez viszonyítva a megfigyelés az egyik legalapvetőbb módszer, mivel mindenfajta megismerés kezdetét az emberi gyakorlat alapján keletkező „eleven szemlélődés” képezi.

Fajtái: *megfigyelés, kísérlet.*

aa) A MEGFIGYELÉS a tények céltudatos észlelése, amely lehet: alkalmoszerű és rendszeres.

Alkalmoszerű megfigyelést minden ember végez, mindennapi ismereteink jelentős hányadát így szerezzük. Alkalmoszerű megfigyelésből ritkán vezet egyenes út a tudományos felfedezésig.

Rendszeres megfigyelés meghatározott terv (kutatási stratégia) keretei között folyik, ezért a tanulmányozott terület korlátozott. Lehet: természetes (természet), laboratóriumi (mesterséges környezet). A tudományos megfigyelést azonban az általános érzékeléstől az alábbi ismertetőjegyek különböztetik el:

- *megfontoltág és célirányosság, azaz az előre kidolgozott megfigyelési terv;*
- *a megfigyelés eredményeinek rögzítése;*
- *az egész folyamat menetének ellenőrzése.*

A megfigyelés lehet *közvetlen* — amikor a tanulmányozandó objektum hozzáférhető az érzékszervek számára és *közvetett* — amikor pl. fotó, film (videó), dokumentáció, speciális visszatükröző (megjelenítő) berendezéseket veszünk igénybe.

A katonai megfigyelés sajátos formája a *felderítés, mint a kiinduló információ beszerzés eszköze*. Az okmányok felkutatása és tanulmányozása, az anyagi bizonyítékok, a fegyverzet, technika és az ütközet helyének vizsgálata szintén a katonai ismeretszerző folyamat részének tekinthető.

A társadalmi jelenségek kutatásakor a megfigyelés *kiegészül a kikérdezés módszerével*, mely lehet *ankét, interjú* vagy a *helyi lakosság és hadifoglyok kikérdezése*, de figyelembe kell venni azt is, hogy ez *úton értékes és egyben eltorzult érte-*

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

Dr. GÖCZE István

sülések is beszerezhetők. Ezért csak kiegészítő eljárásnak kell tekinteni a hadifoglyok kikérdezését és a kapott tényanyagot más módszerekkel ellenőrizni kell.

A megfigyelés, az okmányok stb. tanulmányozása, a kikérdezés módszere a vizsgált jelenség természetes környezetében történő funkcionálásról és fejlődéséről szolgáltat ismereteket és a folyamat során a *kutató beavatkozásával nem számolnak. Ebben rejlik ezeknek az eljárásoknak a korlátozottsága, melyet a kísérletező kutatás módszerének alkalmazásával lehet leküzdeni.*

ab) A KÍSÉRLET az egyik legfontosabb általános kutatási módszer, mely magába foglalja: a megfigyelést, a tárgyi analízist és szintézist, valamint a mérést. Ez a kutatás legaktívabb módszere, amely a tanulmányozott folyamatnak és lefolytatási feltételeinek célirányos megvalósítását is lehetővé teszi. A kísérlet értelmezhető tudományos megismerési módszerként és gyakorlati tevékenység formájaként is. Keretében még szélesebb körben, mint a megfigyelésnél alkalmazzzák a felszereléseket, berendezéseket, műszereket, számítástechnikát stb.

Aszerint hogy a kísérlet útján nyert információ milyen problémára segít választ adni *heurisztikus* és *demonstratív* kísérletet különböztethetünk meg. A tudományos gyakorlatban alkalmazzák még a *próba szerencse* (trial-and error), *fekete doboz* (black-box) és a *nyitott doboz* (open-box) kísérleteket.

A kísérlet *végrehajtható naturálisan vagy mesterségesen modellezéssel*. A *naturális kísérletet* magán a *kutatott objektumon hajtják végre*, általában természetes, de a kutató által ellenőrzött feltételek között, pl. a lőtéri kísérleteknél valóságos fegyverekből lönek. A kísérletező a kísérletnek csak néhány feltételét valósítja meg pl. a lőszerfajtát, a tűzgyorsaságot, a tüzelés időtartamát, a célok távolságát és elhelyezését stb. A *modellezésnél vagy magát az objektumot, vagy a környezeti feltételeket, esetleg mind a kettőt mesterséges tényezővel helyettesítik*. Pl. a repülőgép aerodinamikus tulajdonságait tanulmányozó kísérletek lehetnek olyanok is, amelyeknél a repülőgépet és a környező feltételeket egyaránt modell helyettesíti. A kutatás területeiről és a megoldandó feladatokról függően többfajta *katonai kísérletet* különböztethetünk meg. Ezek közül legalapvetőbbek: a *katonai-technikai, a hadműveleti-harcászati, a pszichológiai, a szociológiai, a vezetéstudományi kísérletek*.

aba) Katonai-technikai kísérlet

A katonai-technikai kísérlet terminus, egyesíti magában a haditechnikai, a mérnök-pszichológiai és az orvos-biológiai kísérleteket. Ezek arra irányulnak, hogy a fegyverzet, a technika, a felszerelés, a különleges berendezések fejlesztésével, ezek kiszorgálását és harci alkalmazását biztosító módszerek kidolgozásával kapcsolatos feladatokat megoldják.

A kutatásnak ez a fajtája megoldható, laboratóriumi kísérlet formájában, próbapadok és speciális gyakorló-berendezések segítségével.

A laboratóriumi kísérletet a lőtér kísérlet követi. Ennek a kísérletformának az a sajátossága, hogy itt a kutatott objektumot — kísérleti példányt — a harchelyzetet maximálisan megközelítő feltételek között igyekeznek igénybe venni, az elkerülhetetlenül szükséges modellezett elemeket pedig igyekeznek a minimumra csökkenteni.

abb) A hadműveleti-harcászati kísérlet

Különleges helyet foglal el a hadműveleti-harcászati kísérlet. A parancsnok megismerő tevékenységében a harctevékenység tervezésének, a harc (hadművelet) megvívására hozott elhatározás optimalálásának egyik eszközeként szolgál. A katonai-elméleti kutatásban a hadműveleti-harcászati kísérlet a *harctevékenységek új módjai kidolgozásának, a csapatvezetés rendszere és módszere tökéletesítésének alapvető eszköze*.

Az ilyen típusú kísérletek alapvető formája a *gyakorlat* és a *csapatgyakorlat*. A csapatgyakorlatnak, mint kutatási módszernek vannak pozitív és negatív jellemző vonásai. A konfliktus feltételezett jellege, a megsemmisítő eszközök hatásának hiánya, a valóságos harctevékenységekhez viszonyítva, jelentősen leegyszerűsíti a gyakorlatot. Éppen ezért, a gyakorlatok kapcsán

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

Dr. GŐCZE István

levont néhány következtetés csak valószínűségi jelleggel bír. Megfelelő szervezés mellett azonban a csapatgyakorlatok értékes anyagot adhatnak és adnak, elősegítik a katonai élet és gyakorlat fejlődését.

A hadművelleti-harcászati kísérlet szerepét töltik be meghatározott feltételek között a *törzsvezetési gyakorlatok* és a *hadijátékok*. Bár ezeket a tisztai állomány jártasságának kialakítására alkalmazzák, mind a terepen lefolytatott törzsvezetési gyakorlatok, mind a térképen levezetett hadijátékok (melyeket a laboratóriumi hadművelleti-harcászati kísérlet, sajátos formájának tekinthetünk) kutatói feladatok megoldását is lehetővé teszik. A hadijáték módszerével széleskörű lehetőségek nyílnak a sajátos berendezések, számítástechnikai eszközök alkalmazására, harctevékenységek teljes modellezésére számítógép segítségével.

abc) A katonai humánerőforrással való kísérlet

A katona-szociális kísérletekkel a katonai szervezetnek, a katonák élet- és létfeltételeinek, a kiképzés és nevelés módszereinek tökéletesítésére irányuló feladatok kerülnek megoldásra. Tanulmányozzák a meglévő, vagy az újonnan létrehozott formációt, megfelel-e a meghatározott rendeltetésnek. Például ellenőrzik az étkezési normákat, az öltözetet, a napirendet és feltárják azokat a tényezőket, amelyek hozzájárulnak a katonai kollektívák megerősítéséhez, a fegyelem megszilárdításához.

B) ELMÉLETI-LOGIKAI KUTATÁSI MÓDSZEREK

Az elméleti kutatás szakasza absztraháló, logikai erőt követel. Éppen ezért az elméleti és logikai módszerek fogalmi jelentős mértékben egybeesnek. Ezek azonban nem azonosak.

A logikai kutatás elméleti és kísérleti eljárások alkalmazását is feltételezi. A másik oldalról viszont a történeti és logikai egységének elve az empirikus és elméleti kutatásnak egyaránt alapját képezi.

Fajtái: *analízis és szintézis, összehasonlítás, absztrahálás, általánosítás, indukció és dedukció, analógia, hipotézis, matematikai módszerek.*

ba) Az **ANALÍZIS** és **SZINTÉZIS** tudományágainkban egymást váltja. Az elméleti kutatásban jelentős szerepe van az analízisnek (a tárgyak gondolati részekre bontása, különválasztva bennük a lényeges tulajdonságok, ismertetőjegyek, strukturális elemek, egyes kapcsolatok) és a szintézisnek (valamennyi elemnek az egészhez való viszonyítása, az egész gondolati felépítése, az analízis által feltárt lényeges kapcsolatok, az objektum felépítésének és funkcionálásának alapján).

Az analízis és szintézis szorosan kapcsolódik egymáshoz: analízis nélkül nincs szintézis. Az analízis és szintézis elválaszthatatlan az olyan más logikai műveletektől, mint az összehasonlítás, absztrahálás és az általánosítás. Az analízis és szintézis elválaszthatatlan az olyan más logikai műveletektől, mint az összehasonlítás, absztrahálás és az általánosítás.

bb) Az **ÖSSZEHASONLÍTÁS** a megismerés mindennapos eszköze *más konkrét jelenségek közötti különbségek és azonosságok feltárását szolgálja*. Köznapi gondolkodásunk szerves alkotó része. A tudományos összehasonlítás kettő vagy több egybevetett tárgyról számos ítéletet feltételez, amelyek szorosan összefüggnek. A keletkezett rendszeren belül *az ismereteket szétválasztja az azonosság, a hasonlóság, a különbség és az össze-nem-vethetőség* szempontja.

A *hadtudományban* fegyverzet és a technika adatainak, a felek harci erejének összehasonlítása, egyes harctevékenységek, hadműveletek, csapatgyakorlatok eredményeinek stb. szembeállítására képezi a szükséges feltételét a helyes elméleti és gyakorlati következtetéseknek.

Az elmélyült elméleti szinten végzett összehasonlítás **ABSZTRAHÁLÁST** igényel. Az absztrahálás lényege, hogy az anyagot, a tulajdonságot vagy összefüggést gondolatban elválasztják más anyagoktól, tulajdonságoktól, összefüggésektől és „megtisztított” formában vizsgálják. Az absztrahálást az teszi szükségessé, hogy a valóság reális folyamatai végtelenül bonyo-

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

Dr. GŐCZE István

lultak; az absztrahálás lehetővé teszi, hogy ideiglenesen leegyszerűsítsük a jelenséget, és bár ez a valóságtól bizonyos eltérés árán érhető el, az ilyen eltérés feltétlenül szükséges ahhoz, hogy a jelenség mélyére lehessen hatolni, meg lehessen ismerni lényegét.

bc) Az ÁLTALÁNOSÍTÁS segítségével a hasonló (közös) tulajdonságokat és viszonyokat elvonatkoztatva a különböző tárgyak sokaságától, egyesítik, és mint önálló lényegeket vizsgálják. A megismerés fejlődése, a tudományos elméletek létrehozása az absztrahálás és általánosítás egységén alapszik. Ilyen módon jönnek létre és fejlődnek a tudományos fogalmak és kategóriák. Az absztrakt meghatározások számának növekedésével a tárgy ismerete egyre teljesebbé és konkrétabbá válik. A *hadtudomány* általánosítva a fegyveres küzdelem hasonló, ismétlődő, egymással lényeges összefüggésben lévő jelenségeit, feltárja ezek törvényeit, megfogalmazza a hadművészet elveit.

A megismerés a konkrét valóságnál kezdődik, egy sor *absztrahálás*on és *általánosítás*on keresztül jut el a konkrét gondolatig.

bd) Az INDUKCIÓ, a DEKUKCIÓ és az ANALÓGIA a gondolkodás által az *ismerttől az ismeretlen felé* végzett mozgás három alapvető módja.

- *indukció*: következtetés az egyesből az általánosra;
- *dedukció*: következtetés az általánosból az egyesre;
- *analógia*, mint módszer kiegészíti az indukciót és a dedukciót.

*Induktív*nek nevezik azt a módszert, amikor az ember gondolata az egyes tényezőktől, az azokra vonatkozó általános következtetések felé, az egyes tárgyakról szerzett ismeretektől, ezeknek a tárgyaknak az egészére vonatkozó tudás felé halad. Az indukció — az általánosítás olyan sajátos esete —, amely a tapasztalati adatok feldolgozásához kapcsolódik. Az indukció a *hadtudomány*nak is az egyik legfontosabb módszere. Így sok gyakorlat és csapatgyakorlat eredményének az általánosítása lehetővé teszi a harcfeleladatok célszerű mélységével, a korszerű harcban a lehetséges támadási ütemmel stb. kapcsolatos tételek megfogalmazását és a szabályzatban való rögzítését.

Ennek a módszernek a korlátai, hogy a megbízható általánosításhoz kivétel nélkül valamennyi sajátos esetet sorba kell venni. Amikor nagymennyiségű tárgyat tanulmányozunk, ez gyakorlatilag lehetetlen, éppen ezért az indukció többnyire befejezetlen, a levont következtetések, pedig problematikusak.

A fentiek nem jelentik az indukció szerepének tagadását, csak hangsúlyozza annak szükségességét, hogy szoros kapcsolatban kell alkalmazni a *dedukcióval*, vagyis olyan módszerrel, amelynél a gondolkodás az általános elméleti tételtől, a belőle levont sajátos következtetések felé, a törvénytől, annak megnyilvánulása felé, a meglévő ismeretektől egyes tárgyak felé halad. A deduktív következtetés igaz (helyes) lesz, ha a kiinduló általános tétel igaz (helyes). A dedukció azonban nem ad magyarázatot arra, hogy milyen módon lehet hozzájutni magához a kiinduló tételhez, és az ismételtlen visszatérít bennünket az indukcióhoz.

Az *analógia* módszere, kiegészítve az indukciót és a dedukciót, lehetővé teszi, hogy a gondolkodás a különöstől a különös felé, az egy tárgy ismeretétől más tárgy ismerete felé haladjon, meghatározott ismertetőjegyek hasonlósága alapján. Az analogikus következtetések az induktívhoz hasonlóan, problematikusak. Az analógia azonban, ha az indukcióval és a dedukcióval egységben alkalmazzák, teljesen megbízható adatokat adhat egy jelenségről, más jelenség tanulmányozása alapján. Megjegyzem, hogy az analógia lényegesen fejlettebb válfaját képező modellezés alkalmazásának is ez az alapja.

be) A HIPOTÉZIS elméletként és módszerként is használható. A hipotézis részben vagy egészében nem bizonyított feltevés valamely jelenség megmagyarázására. Akkor van rá szükség, ha tapasztalati úton rendelkezésre álló tények alapján nem tudjuk megmagyarázni a jelenségek okát és egyéb összefüggéseit, vagy tapasztalati tények nem állnak rendelkezésünkre, illetve a tapasztalati érzékelhető új jelenségek ellentmondásban állnak az elfogadott elmélettel.

Dr. GŐCZE István

Gyakorlatilag a vizsgált problémára fogalmaz meg magyarázatokat a kutató, melyeket a kutatás folyamán majd igazol vagy cáfol. Tudományos kutatás hipotézis megfogalmazása nélkül el sem kezdődhet.

bf) A **MATEMATIKAI MÓDSZEREK** lehetőséget biztosítanak egyes jelenségek elemzésére, azaz minőségi változások mennyiségi kimutatására, események, folyamatok számszerű vizsgálatára, előrejelzések elkészítésére, variációs feladatok megoldására stb.

Legismertebb matematikai módszerek:

- valószínűség számítás elmélete;
- tömegkiszolgálás elmélete;
- játékelmélet;
- információelmélet;
- matematikai statisztika;
- matematikai programozás;
- hálódigramos módszerek;
- matematikai modellezés a hadtudományi kutatás önálló módszere.

A minőségi analízist biztosító alapvető logikai módszerek mellett a *hadtudomány* egyre szélesebb körben alkalmazza a fegyveres küzdelem jelenségei mennyiségi kutatásának módszereit. Ezek sorában kell említeni úgy a funkcionális analízist (a differenciál és integrálszámításokat), mint a valószínűség számítást, annak valamennyi újabb ágával: hatékonyság elmélettel, a kutatás elmélettel, a tömegkiszolgálás elméletével, a játékelmélettel és egyébekkel együtt.

Összességében ezeket „műveletkutatásnak” nevezik. Egyesíti őket az egységes cél: az emberek céltudatos tevékenységének analízise, és mennyiségi alapok kidolgozása a bonyolult szituációkban hozott elhatározásokhoz.

3.3 Egyedi (speciális) módszerek

A tudomány *egyedi (speciális) módszerei* a szaktudományok speciális módszerei, amelyek az anyag egyes mozgásformáinak speciális jellegétől függenek.

Egyesek közülük csak egy-egy konkrét szaktudomány keretein belül alkalmazhatók, mivel csak e diszciplínák tárgyának tanulmányozásával kapcsolatosak. Ennek megfelelően egyedi módszereket is alkalmazhatók illetve alkalmazandók a *hadtudományi* problémák kutatása során.

A HADTUDOMÁNYI KUTATÁS EGYEDI (SPECIÁLIS) MÓDSZEREI

Minden tudománynak megvannak a saját kutatási módszerei, és azokat alkalmazza is, amennyiben minden megismerés objektuma az általános vonások mellett olyan specifikus vonásokkal is rendelkezik, amelyek csak rá jellemzőek.

A *hadtudomány* szintén rendelkezik sajátos kutatási módszerekkel. Amennyiben a hadtudomány valamint a műszaki- illetve a társadalomtudományok területén helyezkedik el, úgy a hadtudományban alkalmazásra kerülnek ezen diszciplínák egyes módszerei is. Így a hadtudomány azon szakjai, amelyek az új fegyvertípusok, az új haditechnikai eszközök kidolgozásával foglalkoznak, széles körben felhasználják a *matematika*, a kibernetika, és más tudományok módszereit. Általában minden tudományos kutatás a következő sorrendben történik: a tudományos kutatás előkészítése, az elméleti kutatás, a kapott eredmények gyakorlati ellenőrzése. Ezzel összhangban a *hadtudomány speciális módszereit három alapvető csoportra lehet osztani*:

- a kísérleti anyagok összegyűjtésének módszerei;
- az elmélet általánosításának módszerei;
- a kutatások eredménye gyakorlati ellenőrzésének módszerei.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

Dr. GŐCZE István

A tényleges adatok összegyűjtése, elsődleges rendszerezése a hadtudományi kutatómunka előkészítő szakasza. Éppen itt alkalmazható a *módszer első csoportja*: mindenekelőtt olyanok, mint a laboratóriumi, a lőtéri kísérletek, a kísérleti gyakorlatok és mások, amelyek a katonai kísérletek konkrét formáiban nyilvánulnak meg.

A katonai kísérletek segítségével kísérletezik ki az új típusú fegyvereket és a haditechnikai eszközöket, kutatják a különböző katonai szervezetek, a fegyveres küzdelem lefolytatása legújabb módjainak hatásosságát. A kísérletek végrehajtására üzemeket, intézeteket hoznak létre. Kísérleteket végeznek a lőtereken, a laboratóriumokban és a csapatoknál. Ennek a munkának a folyamán, amely rendkívül nagy szerepet játszik a katonai gyakorlat további fejlődésében, felhalmozódnak azok az anyagok, amelyek elengedhetetlenül szükségesek a hadtudomány elméleti problémáinak megoldásához.

Mint ismeretes, a tudományos megismerés nem korlátozódik kísérleti anyagok felhalmozására. Ez az anyag rendszerezésre, elemzésre és általánosításra kerül. A katonai tudományos kutatásnak ebben a szakaszában kerül alkalmazásra a *módszer második csoportja*: a hadügy jelenségei és folyamatai kutatásának matematikai módszerei, a valószínűségelmélet, a statisztikai elemző és matematikai programozás, a lineáris és nem lineáris programozás módszerei.

A matematikai módszerek segítségével a következő feladatokat lehet megoldani:

- a fegyveres küzdelem jelenségeinek és folyamatainak kutatását különböző méreteken a harc különböző fajtáiban, azzal a céllal, hogy feltárjuk sajátosságait, törvényeit és törvényszerű tendenciáit;
- az egyik vagy másik fegyverfajta hatásosságának ellenőrzését a fegyveres küzdelem különböző területén (a szárazon, a vízen és a levegőben) és annak alapján javaslatot készíteni mind a meglévő fegyverzet alkalmazására, mind új típusok kidolgozására;
- a parancsnok elhatározásához szükséges adatok rövid idő alatt történő előkészítését;
- a tervezett harctevékenység lehetséges eredményeinek meghatározását;
- segítséget nyújtani a parancsnokságoknak és a törzseknek a csapatok vezetése hatásosabb végrehajtásában, a harc vagy a hadművelet folyamán, olyan úton, hogy a harc helyzet különböző elemeit gyorsan tanulmányozzák és gyors számítógépes számvetéseket végezzenek.

Ily módon a matematikai módszerek segítségével végrehajtott kutatás nemcsak a hadtudományt gazdagítja általában, hanem közvetlenül is szolgálja a katonai gyakorlat érdekeit.

A matematikai módszerek segítségével kapott kutatási eredmények statisztikai és dinamikai törvényszerűségek, általánosítások, következtetések és ajánlások formájában jönnek létre. Ellenőrzésük a *harmadik csoportot képező módszerekkel történik*. Ezek közé a módszerek közé tartoznak: a térképen és terepen levezetésre kerülő parancsnoki és törzsvezetési gyakorlatok, hadijátékok stb.

Feltétlenül meg kell említeni, hogy egy és ugyanazon módszer alkalmazható mind az anyagok felhalmozására, mind a megkapott kutatási eredmények ellenőrzésére. Ennek megfelelően például a lőtéri kísérletek és a csapatgyakorlatok adják a kísérleti anyagot, és ezzel párhuzamosan lehetővé teszik az elméleti következtetések, illetve általánosítások ellenőrzését, olyan körülmények között, amelyek a legjobban megközelítik a valóságos harc helyzetet. Továbbá biztosítják a további kutatások és a kapott eredmények csapatoknál való alkalmazását célzó rendszabályok fogantatását.

Különös jelentőségük van a *hadtörténelmi kutatás módszereinek*. Ez a hadtörténet specifikus tárgyával függ össze, amely a háborút, a fegyveres erőket, a haditechnika és a hadművészet fejlődését a politikával, a gazdasággal és más tényezőkkel összhangban vizsgálja. A hadtörténelmi kutatásokban az egyik vezető helyet a társadalomtudományok (a történelem, a politikai gazdaságtan, a szociológia) módszerei foglalják el.

A hadtörténelmi kutatásokban fontos szerepet játszik a történelmi és logikai elemzés módszere. Ez a módszer megköveteli a kutatóktól, hogy ne korlátozódjanak a tényanyag pusztá rendszerezésére és leírására, hanem tárják fel a fegyveres küzdelem lefolytatásának törvényszerűségeit. A történelmi és logikai elemzés módszere a történelem kutatás egyetlen

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

Dr. GŐCZE István

módszere. A módszer egyik vagy másik oldalának abszolutizálása, vagy csak az empirizmus, vagy csak a tiszta elméleti gondolkodás túldimenzionálása a kutatás eredményeinek a valóságtól való elszakadásához vezet. A történelmi és logikai elemzés módszere mellett a hadtörténelmi kutatásoknál alkalmazásra kerülnek az archív és memoár irodalom, a dokumentációk és más adatforrások tanulmányozásának és értékelésének speciális módszerei.

A statisztikai adatok ellenőrzése és rendszerezése céljából gyakran alkalmazzák — a hadtörténelmi kutatások terén — a matematikai módszereket. Az utóbbi időben, a második világháború hadműveleteinek, ütközeteinek és hadjáratainak objektívebb és sokoldalúbb kutatása érdekében széles körű alkalmazást nyernek a modellezés módszerei.

Az egyedi (speciális) módszerek az általános tudományos módszer önálló ágai. A hadtudomány speciális kutatási módszerei viszonylag önállóak, de ugyanakkor bennük realizálódik az általános módszer azon követelménye, amelyet a hadüggyel szemben támaszt. Például a statisztikai módszer a dialektikus módszer egyik elvének konkrét megnyilvánulási formája, amely megköveteli, hogy a tárgyat és a jelenséget fejlődésükben, a minőségből a mennyiségbe való átmenet figyelembevételével vizsgáljuk.

A másik általános metodológiai követelmény — megkülönböztetni a szükségszerűt a véletlentől, és megfogalmazni a vizsgálandó folyamat vagy jelenség törvényszerűségeit —, amely a valószínűség módszerében jut kifejezésre.

A játékelméletben, a fizikai és a matematikai modellezés módszereiben realizálódik a megismerés általános módszere: az analógia. A kísérleti módszereknél és a kísérleti gyakorlatoknál elengedhetetlen az összes jelenségek viszonya és oka egymástól való függésének figyelembevétele.

A hadtudomány speciális módszerei állandóan fejlődnek és tökéletesednek. A csapatok vezetés-elméletének illetve gyakorlatának fejlődése például a háló-módszer megjelenését alapozta meg, amely a kísérleti anyagok felhalmozása, statisztikai feldolgozása, matematikai elemzése és programozása módszereinek összességét foglalja magába.

ÖSSZEGEZÉS

Megállapítható, hogy a tudomány társadalmi hasznosságának növelésében a legfontosabb szerepe magának a kutatási eredménynek van.

Ennek hasznossága úgy növelhető, ha a kutatás a gyakorlat problémáira és a jövőben felmerülő problémáinak megoldására irányul, és annak komplex megoldását adja, ugyanis a gyakorlat komplex eredményeket, komplex ismereteket és megoldást igényel.

FELHASZNÁLT IRODALOM

556/598. HM Irányelv: *A Magyar Köztársaság honvédelmi miniszterének irányelvei a honvédelmi tárca szervezeteinél végzendő tudományos tevékenységre* (2001) -Bp.: Honvédelmi Minisztérium, -in.: HK 19/2001.

KECSŐ István (1980): *Kutatási folyamat az ismeretlentől a hasznosítóig*. -Bp.: Akadémiai K.

LACZKÓ Mihály (et. al.)(1998): *Hadtudományi ismeretek*. -Bp.: ZMNE (egyetemi jegyzet)

PACZOLAY Gyula (1970): *A tudományos kutatás néhány elméleti és módszertani kérdései*.

-In: BÓNA Ervin-FARKAS János (szerk.): *A tudomány néhány elméleti kérdése*. -Bp.: Akadémiai Kiadó

TOMCSÁNYI Pál (2000): *Általános kutatómódszertan*. -Bp-Gödöllő.: SZIE OMMI

Harald PÖCHER

THEODOR EDLER (LORD) VON LERCH – HOW ALPINE SKIING CAME TO JAPAN

Many officers of the Austro-Hungarian Army had done amazing things, but in Austria and Hungary are only well known these officers who won battles or made discoveries during expeditions, for example Radetzky, Kövess von Kövesshaza, Tegetthoff, Horthy or Payer and Weyprecht. The others stayed unknown. One of them is Theodor Edler (Lord) von Lerch who in 1911 introduced alpine skiing in Japan. The achievement of Theodor von Lerch in Japan is unknown in Austria, but well known in Japan.

INTRODUCTION

The Austrian-Hungarian Forces (AHF) has not been very successful winning battles and wars since the second half of the 19th Century. The AHF suffered defeats in decisive wars at the hands of Italy, France as well as Prussia in 1866. The AHF won only unimportant battles and for the outcome of war not decisive battles like the victory of the sea-battle near the island of Lissa, situated in the Adriatic Sea, in 1866 against an inferior fighting Italian navy.

Alpine skiing (or downhill skiing) is the sport of skiing down snow-covered hills on skis with fixed-heel bindings. Alpine skiing can be contrasted with Nordic skiing-such as cross-country, ski jumping and Telemark, in which skiers use free-heel bindings. At the end of the 19th century alpine skiing made a great step forward. The most important founder of a new technique in alpine skiing in the early days was Matthias Zdarsky who lived and worked in Lilienfeld, situated in Lower Austria. Zdarsky invented a new ski binding system and a new skiing style using a long stick as an aid for riding down steep hills. It has to be mentioned that in the early days of alpine skiing the ski runs were not prepared like today and there existed also no ski lifts. Alpine skiing in the early days of the new sport was a strenuous physical exercise. One of the institutions which showed great interest in the new method of movement in snowy terrain was the AHF. Zdarsky was asked to teach officers of the AHF in the new style of skiing. Theodor Edler von Lerch was one of the officers who took part in the courses of Zdarsky. Therefore Lerch was an excellent skier in the early days of the 20th Century and he was also able to teach the new method of skiing.

THE LIFE OF THEODOR VON LERCH

Theodor von Lerch was born in August 21, 1869 in Pozsony (Bratislava) as a son of a colonel of the AHF. In 1888 Lerch entered the Theresian Military Academy in Wiener Neustadt and was promoted to Second Lieutenant in 1891. From 1891 until 1894 he served in the 102th Infantry-Regiment in Prague on different places, for example in Cattaro (Kotor). In October 1894, he was ordered to complete the general staff course at the War College in Vienna. During the Course he was promoted to First Lieutenant in 1895 and after successfully passing the course he was transferred to the 59th Infantry-Brigade in Czernowitz (Western Ukraine) in 1896. In 1897 he was transferred to the general staff office of the 11th Infantry Division in Lemberg (Western Ukraine). Lerch was promoted to Captain second class in 1898, and transferred to the 62th Infantry-Regiment as a commander of the 5th Fieldcompany in Marosvásárhely (Targu Mures in Romania). In 1900 Lerch was promoted to Captain first class and has been transferred to the general staff office of the 14th Corps in Innsbruck in Tyrol for 2 years. In 1902 he was transferred to the operations bureau of the War Ministry in Vienna and was promoted to Major in 1908. Between September, 26 1910 and January 1, 1913 Lerch stayed in Japan. During his stay in Japan he was promoted to Lieutenant Colonel in 1912. At the beginning of 1913 Lerch returned to Vienna and was transferred very soon afterwards to the 4th Regiment of the Kaiserjäger in Tyrol as a Commander of the 1st Fieldbattalion in Mezzolombardo (Northern Italy). In 1914 he was transferred to the 87th Infantry-Regiment as a commander of the detachment in Skutari (Shkodra in Albania). In 1914 before the First World War he was promoted to Colonel. After the

Harald PÖCHER

beginning of the First World War, Lerch was appointed to Chief of Staff of the newly formed XVIIth Corps which was deployed to the Eastern Theater of War to the border of Russia. In 1916 the XVIIth Corps was moved to the Southern Theater of War in the Iszono-region. In August 1917 Lerch was appointed to Commander of the 20. Mountain-Brigade in Albania and later between July and September 1918 Commander of the 93th Infantry-Brigade in Albania. In 1918 Lerch was promoted to Major General and he took part in October 1918 in the Operations of the Army Group Crown Prince Rupprecht von Bavaria in Flandern (Belgium). After the end of the First World War Lerch retired in 1919 and in March 27, 1922 he married Irma Aumann. His wife brought two daughters (Irmut and Hella) in the marriage. The time in between the two world wars, Lerch gave lectures at the radio, wrote essays about military affairs and painted watercolours. Lerch died in the Christmas Eve 1945. He is buried at the Protestant part of the central cemetery of Vienna. Lerch was a well trained sportsman and he was fluently spoken German, Hungarian, Italian, English, French and Czech. During his stay in Japan, Lerch might have learnt a lit bit Japanese too.

NORDIC AND ALPINE SKIING IN THE AUSTRIAN-HUNGARIAN FORCES

While Lerch made his first experiences in alpine skiing at the turn of the century, in Austria few civilian and soldiers were already skilled alpine skiers. In the 1890s the Norwegian Fridjof Nansen published his book "The First Crossing of Greenland" which raised the interest for skiing. Nearly the same time military officers from Klosterneuburg near Vienna made excursion on skier and in Steyr and Villach the first ski troops were organized. A regular ski training in the Austrian-Hungarian Army first happened at the Kaiserjäger Regiment in 1894. One year later Lieutenant Georg Bilgeri made his first ski training and after that he organized with his comrades in Hall in Tyrol regular ski exercises. In 1897 he wrote the book "Instructions for use of ski" which was a forerunner of the later "Manuals for Alpine Skiing" which were distributed to all battalions of the Army. During the same time in Lilienfeld in Lower Austria, Zdarsky Matthias developed his type of alpine ski and his style and technique with one stick. At the beginning of the 20th Century alpine skiing became an economic factor and the first ski regions were developed. The AHF founded its first ski workshop in Salzburg in 1905 and one year later the workshop produced 1,400 pair of ski. An important step forward to develop alpine skiing was achieved by Bilgeri in 1910 while he combined his style using two sticks and the style of Zdarsky using only one stick. Therefore, with this achievement, Bilgeri became the pioneer of modern skiing.

WHY JAPAN?

At the beginning of the 20th Century Japan was a favourite destination for travelling of military officers of all countries of the world. The reason therefore was the decisive victory of Japan, an Asian power in being, over Russia, a European great power, in the Russo-Japanese War 1904/05. In this war the belligerents made use of all new weapons, especially modern heavy siege artillery and machineguns. All great powers of the world therefore wanted to study the effects of these new weapons.

Japan and the Austrian-Hungarian Monarchy opened diplomatic relationship in 1869 and after that both countries exchanged knowledge and persons to study the performances of the other nations. Though in the eyes of the Japanese general staff the importance of the Austrian-Hungarian Army and Navy was not high, Japan and the Austrian Hungarian Monarchy exchanged military staff personal, for example military attaches and other military personal for the purpose of studying military affairs in the foreign country.

TAKATA 1911 - A STRONG BEGIN

Lerch left Triest (Upper Italy) on board of the steamship "Franz Ferdinand" of the Austrian Lloyd in 1910. He was accompanied by Major Putz Franz who was the designated military attaché in Tokyo. Putz had to replace Lieutenant Colonel

H A D T U D O M Á N Y I S Z E M L E

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

Harald PÖCHER

Adalbert Dáni von Gyarmata and Magyar-Czéke who was a Hungarian and has served as a military attaché in Tokyo since 1907. He also was the first officers of the Austrian-Hungarian Army who made studies about the Russo-Japanese war. Lerch took with him 2 pairs of alpine ski, because he knew that in Japan in many regions it snows heavy and therefore it was possible to do alpine skiing. The steamer arrived in Yokohama in November 30, 1910. After his arrival, Lerch introduced himself at the war ministry in Tokyo.

Because the Japanese knew about the special talent of Lerch to be an excellent skier, the war ministry in Tokyo sent Lerch to the 58th Infantry-Regiment in Takata which was a place where in wintertime a large amount of snow falls. The 58th Infantry-Regiment was a part of the 13th Infantry-Division. The Commander of the Division was Lieutenant General Nagaoka Gaishi who spent some years in Germany as a military attaché and spoke fluently German. Nagaoka supported Lerch and he helped him introducing alpine skiing into the Japanese Army.

In January 1911 Lerch was welcomed at the railway station of Takata by the mayor of the village, a journalist of the Asahi Shinbun and by a delegation of the Regiment. The arrival of Lerch in a small village away from the main cities was a sensation for the people living there.

At the barracks Lerch was friendly welcomed by Colonel Horiuchi Bunjiro the Commander of the Regiment. Horiuchi had little knowledge about nordic skiing and some practical experiences, because he owned Nordic ski. Therefore he was full of enthusiasm as he saw that Lerch brought alpine ski with one. The officers of the regiment asked Lerch to demonstrate downhill skiing in the surroundings of Takata. Lerch and the officers of the regiment therefore walked on January 12, 1911 to the Kanaya hill in the western part of Takata. Lerch demonstrated his ability to ride down the hill without a downfall (=the purpose of skiing) and he was cheered with the exclamation "Banzai" which means 10,000 years or simple Hurrah. The demonstration of Lerch was the starting point of the success of Alpine skiing in Japan. Horiuchi and Lerch decided that the Arsenal in Tokyo should produce such type of ski and they wanted to use it to train the soldiers in alpine skiing. Two weeks after the Arsenal sent 10 pair of ski to Takata and Lerch began teaching skiing. Lerch's first training group consists of officers of the regiment; even the Commander took part in the training. Training happened 3 or 4 times per week on different places. During the training Lerch spoke French and Captain Yamaguchi Juhachi, the general staff officer of the 13th Division, translated the instructions of Lerch into Japanese. Because of his often used "Mettre ski!" (put on the ski!), Lerch got the nickname "Monseigneur Mettre Ski". On February 12, 1911 the training group undertook a one day tour on the 1,700 meters high Nanbuyama. The following week the training group undertook some military exercises with the ski. The enthusiasm for alpine skiing caught more and more Japanese and in February 19, 1911 the first Japanese Ski Club was founded. Lerch and field marshal Nogi were appointed to members of honours. At the foundation ceremony of the club a Japanese prince and the Minister of Education were present. 1912 the club had nearly 6,000 members. One important part of the Japanese Ski History is the attempt of Lerch to ascend up Mount Fuji in wintertime. Though it was forbidden for Japanese to ascend Mount Fuji in wintertime, Lerch ascended the Mount Fuji by himself. The Mount Fuji is 3,776 meters high and in wintertime the top of the mountain is covered with ice. Lerch ascended until 3,600 meters and then he had to return because the last 300 meters were icy and he had no ice axe and climbing iron with him. At the bottom of the mountain Lerch was awaited by journalists of the important newspapers of Japan. A few days later Lerch reported his adventure to Nogi who wrote him a poem: "High in the heaven above raises Mount Fuji. Under Mount Fuji during the sunrise is glitteringly lying the land of the rising sun. Don't say narrow-minded that this land is beautiful if you don't feel real patriotism".

In commemoration of his achievements, Takata honoured Lerch with the construction of a large monument on the top of mount Kanaya and with a ski memorial museum nearby. In addition to that, every year the City of Joetsu-Takata is a part of Joetsu-celebrated the day of the first ski training with a large ceremony.

LERCH-STUDYING MILITARY AFFAIRS IN JAPAN

After the long wintertime in Takata, Lerch made his studies about the Japanese Army. He undertook journeys and sight-seeing tours. He also took part at manoeuvres and exercises of the Japanese Army, for example he took part at the

Harald PÖCHER

Emperor's manoeuvres in Kyushu where he met his Horiuchi, the former commander of the 58th Infantry Regiment in Takata and, now promoted to major general, commander of the 23rd Infantry Brigade in Kyushu.

ASAHIKAWA 1912- A SUCCESSFUL CONTINUATION

In 1912 Lerch was ordered to go to Asahikawa which was a large military town at the Northern main island Hokkaido. Though the winter is long and cold in Hokkaido (during daytime minus 15 degrees Celsius and in night time minus 30 degrees Celsius), Asahikawa was an important garrison which hosted the Command of the 7th Infantry division, 3 Infantry regiments, 1 Artillery regiment, 1 cavalry regiment, 1 Engineer battalion and 1 Logistics battalion. After his arrival in February 6, 1912 Lerch was asked by Lieutenant general Hayashi Tauchihiro, the commander of the division to train his soldiers in alpine skiing. Lerch was willing to teach the soldiers of the garrison in alpine skiing with pleasure. After Takata sent ski to Asahikawa, Lerch began with his training. The training was very successful and after a month of training the group made a longer tour to the artillery shooting range near Asahikawa. In April 12, after two months training, the group ascended the Yezo Fuji. Though it was very cold some members of the group suffered frostbite on hands and legs. Nevertheless the ascent and the downhill skiing were a success.

In commemoration of his achievements, Asahikawa honoured Lerch with the construction of a large monument near the airport and with an exhibition in the Hokuchin museum.

LERCH'S SUCCESSORS

After Lerch left the country forever, other Austrians skier came to Japan to teach the Austrian school of alpine skiing. After the First World War, in the 1930s it was Hannes Schneider and after the Second World War in 1958 Rudi Matt, in the 1960s Stefan Kruckenhauser and in the 1970s Franz Hoppichler. And even legendary ski-champions from Austria found their ways to Japan. Very popular in Japan was and is Toni Sailer, who won 3 Gold medals during the Winter Olympic Games in Cortina d'Ampezzo in 1956 and also Hermann Maier became popular due to his crash in the downhill race and the following victory in super giant slalom the next day during the Olympic Winter games in Nagano in 1998. Lerch was not the only Austrian soldier who taught skiing in Japan. In the 1960ies, Niederreiter and Hutter, two non-commissioned officers of the Austrian Armed Forces (Österreichisches Bundesheer), taught skiing in Hokkaido, for example winter ranger of the Japanese Ground Self Defence Forces, and in 2009 the author of the essay hold two lecture in Japanese about the history of alpine skiing in the Austro-Hungarian Army and Lerch in Asahikawa as a special contribution to the celebration of the 140 anniversary of the begin of diplomatic relationship between the Austrian Hungarian Monarchy and Japan.

FINAL REMARKS

Today millions of Japanese like alpine skiing. This is a merit of Lerch. Lerch's achievements also influenced the economic relationship between Austria and Japan positively. Since many decades Japanese skier have been using ski and winter sportswear made in Austria. Therefore with his achievements, Lerch was a forerunner of a modern CIMIC officer. Austria will commemorate the achievement of Lerch with a symposium in autumn 2011.

REFERENCES

Curriculum vitae of Theodor Edler Lord von Lerch until 1919

Personal interview with Mrs. Barbara Lalljee (grandchild of Theodor Edler Lord von Lerch)

EGY ÚJABB VÉDELMI FELÜLVIZSGÁLAT SZÜKSÉGESSÉGE MAGYARORSZÁGON

NECESSITY OF A FURTHER DEFENCE REVIEW IN HUNGARY

Hazánkban 1990. óta folyamatosan zajlik az előző rendszertől örökölt tömeghadsereg átalakítása professzionális, képesség alapú haderővé. Az elmúlt két évtizedben a leginkább megalapozott döntések átfogó felülvizsgálatot követően születtek. A külföldi tapasztalatok legfontosabb tanulsága, hogy a szövetséges országok a haderőreformot folyamatosan végzendő feladatnak tartják. Az időnkénti átfogó döntések előkészítését, összehangolását külön erre a célra létrehozott szervezetekre bízzák. A felülvizsgálatot végzők döntési alternatívákat dolgoznak ki a politikai döntéshozók számára. Az elvégzendő feladat nagyságrendje, bonyolultsága, komplexitása, a kormányzás más területeivel történő gondos összehangolás igénye Magyarországon is szükségessé teszi egy új védelmi felülvizsgálat elvégzését. Csakis ez biztosíthatja, hogy a felelősen prognosztizált források, valamint az átalakítási és fejlesztési igények összhangba hozhatók legyenek.

The transformation into a professional, capability based defence force of the mass army inherited from the previous system has been going on continuously since 1990 in Hungary. The decisions with the strongest foundations have been passed in the wake of comprehensive reviews. The most important lesson learned from foreign experience was that the allied nations looked at the review of the defence force as a task to be performed on a continuous basis. The preparation and coordination of the periodical comprehensive decisions are left to organizations set up exclusively for this purpose. The entities engaged in the review work out decision alternatives for the political decision-makers. The size of the task at hand, its complexity and the need to have it carefully coordinated with the other governmental segments also necessitate the performance of a new defence review in Hungary. This is the one and only way to have the resources predicted with responsibility coordinated with the transformation and development demands.

BEVEZETÉS

A döntési folyamatokat és a védelemmel foglalkozó szervezeti rendszereket az államok folyamatosan átalakítják. Az átalakítás mértékét és módját meghatározza a változó nemzetközi környezet, az egymást követő kormányok eltérő stratégiai céljai, és a rendelkezésre álló erőforrások mértéke.¹ A döntéshozatali folyamatban kiemelkedő jelentősége van a nemzetközi biztonsági környezet megítélésének, a nemzeti biztonsági stratégiának, a nemzeti katonai stratégiának, a döntéshozatalban résztvevő szervezetek és intézmények körének, a civil-katonai kapcsolatok jellegének, a fegyveres erők nagyságának és összetételének, a fegyverzetek beszerzésének. A védelmi felülvizsgálatok fő célja, hogy az állam időnként áttekinthesse a fegyveres erő(k) állapotát, megítélje alkalmasságát a honvédelmi feladatok ellátására. Az ilyen átfogó ellenőrzéseket követően döntenek a védelmi rendszer átszervezéséről, új fegyverrendszer bevezetéséről, a haderő nagyságrendjének megváltoztatásáról, szerkezetének átalakításáról. A konkrét döntések meghozatala előtt értéklik és elemzik a meglévő és a következő 10-15 évben várható kockázatokat és fenyegetéseket, figyelembe veszik az or-

¹ Matus János: Védelempolitikák és döntéshozatali mechanizmusok, Egyetemi jegyzet, ZMNE, Budapest, 2000. 5. o.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

IVÁNCSEK Imre

szág gazdasági helyzetének és a védelemre fordítható forrásoknak a várható alakulását.² Írásomban a rendszerváltás óta követett hazai gyakorlat, és a legutóbbi külföldi tapasztalatok bemutatásával arra igyekszem rámutatni, hogy mennyivel megalapozottabb, körültekintőbb döntések hozhatók gondos elemzéssel, komplex mérlegeléssel, továbbá, ha a döntéshozók a rendelkezésre álló alternatívák vizsgálatát követően döntenek a haderő-átalakítás és fejlesztés kérdéseiről.

MAGYAR TAPASZTALATOK

Hazánkban 1990. óta folyamatosan zajlik az előző rendszertől örökölt tömeghadsereg átalakítása professzionális, képesség alapú haderővé. A rendszerváltás idején egyharmadával csökkent a létszám, új haderő irányítási rendet vezettek be, csökkentették a védelmi költségvetést, a polgári védelmet átadták a Belügyminisztériumnak. Megkezdődött a fegyveres erők depolitizálása, és a nemzeti jelleg kialakítása. A Varsói Szerződés megszűnését követően a létszám százezer főre csökkent, gyengültek a támadó képességek, és kialakították a „körkörös védelem” doktrínáját. Nemzeti konszenzusra támaszkodva egyértelművé vált az euro-atlanti orientáció. Felső szintű látogatásokra, tárgyalásokra került sor a NATO különböző szerveivel. Lehetővé vált a bosznia-hercegovinai légtér ellenőrző NATO AWACS gépek járőrözése Magyarország légterében. Magyar összekötő tiszt tevékenykedett Brüsszelben, részt vettünk az Észak-atlanti Együttműködési Tanács munkájában, csatlakoztunk a Partnerség a Békéért (PfP) programhoz. Az Országgyűlés határozatot hozott a Magyar Köztársaság biztonságpolitikai alapelveiről és a honvédelmi alapelvekről. Ezt az időszakot a fegyveres erők nemzeti intézményekké történő átalakítása, a nemzeti önerőre támaszkodás jellemezte euro-atlanti célokkal.

A Horn-kormány idején felgyorsult az euro-atlanti integráció. Magyarország egyre aktívabban vállalt szerepet a partnerségi programban, és kihasználta a kínáló lehetőségeket. Itthon létrehozták az Integrációs Stratégiai Munkacsoportot, Brüsszelben hazánk NATO-misszióját. Bekapcsolódtak a NATO védelmi tervezési folyamatába. A Parlament jóváhagyta a NATO-SOFA egyezményt, és megkezdődött a balkáni békefenntartás műveleteiben való részvétel. Magyarország átvonulást biztosított az akcióban résztvevő NATO-tagállamok számára, felajánlotta a taszári bázist, és műszaki alakulatot küldött Bosznia-Hercegovinába az IFOR, majd SFOR keretében. Ebben az időszakban a haderő létszáma hatvan-ezer főre csökkent. Számos alakulat megszűnt, vagy diszlokációja megváltozott. NATO-típusú katonai vezető szervezetek hoztak létre, de elodázták a vezérkar és a minisztérium integrációját. A sorkatonai szolgálat időtartamát egy évről kilenc hónapra mérsékeltek.³

Az Orbán-kormány idején a Parlament jóváhagyta az új biztonság- és védelempolitikai alapelveket (94/1998/XII.29./OGY-határozat). Az új kormányzat megközelítése az volt, hogy haderőreformot csak komplex formában, a kapacitások, szervezetek és módszerek egészére kiterjesztve érdemes megvalósítani. Nem tekintették reformértékűnek azokat a lépéseket, amelyek külön-külön változásokat céloztak meg a védelempolitikában, a humán erőforrás-gazdálkodásban, vagy a védelemgazdálkodás valamely területén. Magyarország európai pozíciója és biztonságpolitikai környezete jelentősen megváltozott, és a NATO-csatlakozás következtében egyre erőteljesebben vetődött fel a védelmi szektor átfogó modernizációjának igénye. Az akkori HM-vezetés olyan mértékű teljesítménykényszerrel szembesült, amely gyorsan tudatosította az átfogó elemzés és változtatás szükségességét. Ezért került sor a honvédség valamennyi területére kiterjedő *stratégiai felülvizsgálatra*, melynek célja volt egy olyan kisebb, finanszírozható, képesség alapú haderő létrehozása, amely a NATO tagjaként, modern technikai eszközökkel felszerelve képes az ország fegyveres védelmére, a szövetségi kötelezettségek teljesítésére és a nemzetközi válságkezeléshez való hozzájárulásra, valamint az ipari és természeti

² i. m. 19. o.

³ Szenes Zoltán: A magyar biztonság és védelempolitika fejlődése, Kézirat, ZMNE, Budapest

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

IVÁNCSEK Imre

katasztrófák következményeinek elhárításából adódó feladatok végrehajtására.⁴ Ez volt a rendszerváltást követően az első olyan haderő-átalakítási terv, amelyet körültekintő felülvizsgálat alapozott meg. Az átalakítást tíz év alatt, három periódusban tervezték végrehajtani. Az első, 2003-ig tartó időszak célja az új szervezeti struktúra, diszlokáció, és a tervezett létszamarányok kialakítása volt. A második, 2006-ig tartó ütemben életminőség javító programokat, a hadrafoghatóság és a kiképzési szint növelését, valamint a legszükségesebb technikai eszközök beszerzését tervezték. A harmadik, 2010-ig tartó szakasz fő célja a haditechnikai korszerűsítés. A reform során sikeresen integrálták a Honvéd Vezérkart a minisztérium szervezetébe, erősítették a balkáni jelenlétet, a nem katonai szakértelmet igénylő szolgáltatások egy részét kiszervezték, a létszámot 45 000 főre, a sorkatonai szolgálat időtartamát hat hónapra csökkentették. A tervezett átalakítások azonban a források hiányában csak részben valósultak meg.

A 2002-ben hivatalba lépő Medgyessy-kormány súlyos gondokkal szembesült.⁵ Az új honvédelmi kormányzat egy *átfogó védelmi felülvizsgálat* lefolytatására szánta el magát. A haderő áttekintésének legfontosabb céljai az alábbiak voltak: (1) hitelességünk helyreállítása a szövetségben, (2) minőségi hozzájárulás az euro-atlanti békéhez és biztonsághoz, (3) modern, a valós szükségleteknek megfelelő, finanszírozható haderőstruktúra kialakítása, (4) a tárca költségvetése GDP-arányos részesedésének fokozatos növelése 1,61-ről 1,81%-ra, (5) végül a sorkatonai szolgálat békeidejű szüneteltetésével az *önkéntes haderő megteremtése*. A felülvizsgálat során egy új, a britektől adaptált tízlépcsés tervezési metodikát alkalmaztak, melynek eredménye egy tízéves időszakot átfogó, forrásokkal alátámasztott terv lett. A tervezési folyamatban valamennyi érintett tárca (Miniszterelnöki Hivatal, Honvédelmi Minisztérium, Külügyminisztérium, Belügyminisztérium, Pénzügyminisztérium) részt vett. Munkájukat külföldi szakértők (brit, amerikai, német, francia) is segítették. A felülvizsgálat során kialakított ambíció-szint szerint az ország fegyveres védelmét a teljes haderő látja el. Ezen belül terveztek létrehozni egy dandárnyi erőt – a Washingtoni szerződés 5. cikk szerinti – külföldi harci műveletekre, egy zászlóaljnyi erőt külföldi békeműveletekre, egy zászlóaljnyi speciális képességet (műszaki, katonai rendész) külföldi műveletekre. A felülvizsgálatot követően 2004-ben az Országgyűlés elfogadott egy új határozatot a Magyar Honvédség hosszú távú fejlesztésének irányairól, mely szerint 2006-ig létrejön az önkéntes haderő, kialakítják az új haderőstruktúrát, megtörténik az új diszlokációra való teljes áttérés. 2010-ig folytatódik a szervezeti és technikai korszerűsítés, 2013-ig megtörténik az egyes fegyverrendszerek cseréje. A végső cél az volt, hogy a Magyar Honvédség harcképességének, kiképzettségének színvonala kedvező esetben elérje a NATO-tagországok átlagos színvonalát. Ez alapján a kormány jóváhagyta a tíz éves fejlesztési tervet. A tervidőszak egészére a felülvizsgálók és tervezők 3 828 Mrd forint forrással számoltak. 2004-ben Magyarország az Európai Unió tagja lett, megkezdte részvételét a szervezet misszióiban. A HM a képességeket alternatív módon (vagy a NATO-ban, vagy az EU-ban alkalmazzák) ajánlotta fel, ezért nem volt szükség az ambíció-szint módosítására.

Az első Gyurcsány-kormány hivatalba lépésekor (2004. október) a költségvetés jelentős hiányával szembesült, így a tíz évre rendelkezésre álló forrást 731 Mrd forinttal csökkentette. A tárcának két választási lehetősége volt. Vagy csökkenti a védelmi felülvizsgálat során meghatározott ambíció-szintet, vagy a célok megtartása mellett halasztott teljesítést vállal. Az új kormányhatározat az utóbbi mellett döntött és meghatározta a haderő létszámának 2006-ig 29 000, 2008-ig 27 000 főre történő csökkentését. Jóváhagyta a Magyar Honvédség 2005-2014 közötti időszakra vonatkozó tíz éves (módosított) fejlesztési tervét és a NATO védelmi tervezési kérdőívre (DPQ) adott nemzeti válaszok korrekcióját. Miután a tárca

⁴ Szabó János: Haderő-átalakítás. Az ezredforduló haderőreformjának előzményei, jellemzői és perspektívája, Zrínyi Kiadó, Budapest, 2001. 49-62 o.

⁵ szakadék a szövetségi kötelezettségek és a valós katonai képességek között, forráshiány, finanszírozhatatlan haderőszerkezet.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

IVÁNCSEK Imre

felgyorsított ütemben, sikeresen megvalósította a sorkatonai szolgálat megszüntetését és az önkéntes haderőre történő átállást, e mérsékelt terv szerint folytatta a haderőreformot és az új képességek kialakítását. A kormány döntései nem kérdőjelezték meg a 2002-2003-as felülvizsgálat következtetéseit, de a jelentős forráskivonás bizonytalanná tette a fejlesztési célok megvalósíthatóságát.

A második Gyurcsány-kormány 2006 nyarán meghirdette az „Új egyensúly” programját, amelyben az államháztartás egyensúlyának megteremtését összekapcsolta az állam szerepvállalásának, működésének átfogó átalakításával, az állam reformjával. Az új kormány szigorú takarékosági intézkedéseket vezetett be az állami kiadások területén. Az új honvédelmi vezetés *feladatköri felülvizsgálatot* követően jelentős döntéseket hozott. A minisztérium szervezetét egyszerűsítették, létszámát csökkentették, mérsékelték a tárca irányítása alá tartozó önálló szervezetek számát. Átalakították a felső- és középszintű katonai vezetés rendjét, 2007-ben létrehozták az Összhaderőnemi Parancsnokságot. Újabb létszámcsökkentést határoztak el oly módon, hogy, a létszamarányok megváltozzanak a csapatok javára. Az ambíciószintet nem csökkentették. Az expedíciós képességek fejlesztésére és a missziós feladatok teljesítésére nagy hangsúlyt fektettek. A NATO Stratégiai Légiszállítási Képesség-program keretében Pápán létrehozták a három C-17-es gépet üzemeltető Nehéz Légiszállítási Ezredet. A nemzetközi együttműködési hajlandóság megteremtése, a magyarországi helyszín javára szóló döntés kivívása, a magyar katonadiplomácia jelentős sikere volt. A kormány 2009-ben széleskörű tudományos, társadalmi és politikai egyeztetést követően jóváhagyta a Magyar Köztársaság (első) nemzeti katonai stratégiáját. Az állami költségvetésből való részesedés a ciklus éveiben 1,1% körül stabilizálódott, így nem volt lehetőség a költségigényes technikai fejlesztések végrehajtására. Jelentős vívmánynak számít, hogy sikerült a legfontosabb döntéseket öt párti egyetértéssel meghozni.

A második Orbán-kormány működésének első évében megerősítette Magyarország elkötelezettségét a missziós szerepvállalások mellett, prioritásnak tekinti az expedíciós képességek további javítását. Új irányítási struktúrát hoztak létre a minisztériumban, erősítették a vezérkarfőnök befolyását, átalakították a minisztériumi szervezetet és a háttérintézményeket. Módosították az önkéntes tartalékos rendszert, és megkezdték annak feltöltését. Harcot hirdettek a pazarló gazdálkodás és korrupció ellen. A honvédelmi költségvetés szinten tartó jellegű volt, de a későbbi zárolás, majd megvonás miatt a GDP- arányos részesedés 0,9%-ra csökkent, és a honvédelmi vezetés súlyos megszorító intézkedéseket kényszerült bevezetni. A honvédelmi ágazatnak a korábbi évektől eltérő többletfinanszírozására tehát ebben az évben sincs fedezet a költségvetésben. Az ágazat finanszírozására most már sokadik éve a „maradék elv” alapján került sor. A költségvetés még mindig a gazdaságpolitikai stabilizáció fogságában szenved.⁶ A miniszter éves beszámolójában tájékoztatta az Országgyűlés Honvédelmi és Rendészeti Bizottságát, hogy zajlik a nemzeti biztonsági stratégia, a nemzeti katonai stratégia és a tíz éves haderő-fejlesztési terv kidolgozása. A kormány elérendő célként fogalmazza meg, hogy a jövőben növekedjen a honvédelmi költségvetés GDP-arányos részesedése, és a tárca a kiadások 20-30%-át költhesse fejlesztésekre. Mindez arra utal, hogy a kormányzat különböző szervezetei olyan horderejű döntések előkészítésén dolgoznak, melyek megkívánják a tervszerű, tudatos irányítást és összehangolást, amelynek legjobb módszere egy újabb átfogó *védelmi felülvizsgálat* lehetne.

A hazai tapasztalatok áttekintése alapján megállapíthatjuk, hogy Magyarországon az elmúlt két évtizedben a honvédelemben érdekelték számára a haderő átalakítása központi kérdés volt. A folyamatos változás érintette a létszámviszonyokat, a struktúrát, a fegyverzetet és az alkalmazási területeket egyaránt. A legjelentősebb változás a feladatok termé-

⁶ Kern Tamás: Több, mint fél siker – a második Orbán-kormány védelempolitikájának első évéről, *Nemzet és Biztonság*, 2011. június, 70-80. o.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

IVÁNCSIK Imre

szetében és a létszámviszonyokban következett be. A permanens „alulfinanszírozottság” miatt a haderő koncepcionális fejlesztésére egyre kevesebb forrás áll rendelkezésre. Ebben a helyzetben még hangsúlyosabban merül fel, hogy milyen képességeket kellene fenntartani és fejleszteni. Fontos kérdés, hogy egy működő és fenntarthatóan fejlődő haderő részére milyen nagyságrendű költségvetési támogatást kell biztosítani, és milyen arányúak legyenek egymáshoz viszonyítva a működési és a fejlesztési forráskeretek. A különböző dokumentumok a honvédelmi tárca részére rendelkezésre álló költségvetési forrás elosztására 40-30-30 százalékos kívánatos arányt határoznak meg a személyi kiadásokra, a működés-fenntartásra és a fejlesztésekre vonatkozóan. Ez az arány akkor lenne tartható, ha a reálisan számított működési költségvetés közel felét pluszként biztosítanák a fejlesztésre. Magyarországon a fejlesztésre fordítható forrás-keret 1990 óta tartósan elmarad a fenntartható fejlődéshez szükséges forrás-kerettől, ezért a képességek erodálódnak, aminek az a következménye, hogy a fenntartható fejlődés biztosításához rövid- és középtávon már a megnövelt forrás-keret sem elégséges. Az elmúlt két évtized tapasztalatai alapján új képességfejlesztési koncepció, szövetségi vállalások, missziós feladatok kialakítása során a korábbiaknál lényegesen nagyobb súllyal szükséges figyelembe venni a *reális gazdasági lehetőségeket*. Reálisan elemezni kell, hogy az évtized végéig szóló szövetségi vállalásainknak milyen követelményeket kell kielégíteniük, és e követelményeknek mennyiben felelnek meg. Szervezetenként és képességenként számba kell venni a feltétlenül végrehajtandó fejlesztési igényeket. A műveleti alkalmazás tervezésekor figyelni kell arra, hogy a hadfelszerelési eszközök amortizálódnak, folyamatos pótlásukról gondoskodni kell. Nem hagyhatók figyelmen kívül azok a forrásigények sem, amelyek a haderő működőképességének fenntartásához, az élet- és munkakörülmények javításához szükségesek. Magyarország csak abban az esetben lehet a NATO és az EU megbízható tagja, ha képességfejlesztési koncepcióját, szövetségi vállalásait folyamatosan a jövő műveleti alkalmazási trendjéhez igazítja, és reális erőforrás-lehetőségeivel összhangba hozza. Az egyes fegyvernemek, katonai képességek jövőjét meghatározó döntéseket csak együttesen célszerű meghozni. Oly módon, hogy az elfogadott prioritási elvek figyelembevételével reálisan elemzik a tervidőszakban prognosztizáltan rendelkezésre álló forráslehetőségeket, a meglévő haderő működésének, fenntartásának, alkalmazásának, valamint a folyamatban lévő képességfejlesztési feladatoknak a forrásigényét.⁷

NEMZETKÖZI TAPASZTALATOK

A szakirodalom alapján vessünk egy pillantást néhány szövetséges ország haderő-modernizációs gyakorlatára⁸:

A *belga kormány* 2000-ben fogadta el a hadsereg modernizációjának 2000-2015-ig szóló stratégiai tervét. A reform jelenlegi, 2008-ban indult szakasza e koncepcióba illeszkedik, és 2015-ig határozza meg a haderő-átszervezés feladatait. A világgazdasági válság következtében drasztikusan csökkent a védelmi költségvetés összege (2008: 6,32 Mrd dollár; 2009: 5,64 Mrd dollár, 2010: 3,64 Mrd dollár), GDP arányos részesedése mindössze 0,8%. Ez egyértelműen felgyorsította a folyamat azon szakaszait, amelyek leépítéseket céloztak. A dokumentum a fegyveres erők négy fő szervezési egységére – a három haderőnemre és az egészségügyi szolgálatra – lebontva rögzíti az átalakítás feladatait, amelyeket a stratégiai célok és ambíciók részletes elemzése nyomán határoztak meg. A képességek fejlesztése területén a mobilitásra, gyors telepíthetőség biztosítására, a légi szállító kapacitás növelésére, a stratégiai felderítés korszerűsítésére, a vezetési és információs eszközök fejlesztésére helyezik a hangsúlyt. A védelmi ágazatban dolgozók jelenlegi létszámát 36 ezer főről 34 ezerre csökkentik. A reform keretében mintegy 30 katonai létesítmény bezárását tervezik. Az ország

⁷ Gasparics Péter – Horváth József: Hogyan tovább a haderőtervezésben? (I.) Nemzet és Biztonság, 2010. november, 47-55. o.

⁸ Háda Béla, Csiki Tamás, Varga Gergely: Védelmi és haderőreformok Európában – a belga, holland és a brit példa, Nemzet és Biztonság, 2011. június, 51-63. o.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

IVÁNCSEK Imre

költségvetési tekintetben nem felel meg a NATO ajánlásának, a nemzetközi békefenntartásban való részvétellel azonban – Magyarországhoz hasonlóan – ezt igyekeznek ellensúlyozni. 1200 katona szolgál külföldön, ezen kívül hozzájárulnak két EU-harccsoport fenntartásához is. A vezérkar részéről már tavaly megfogalmazódott az a félelem, hogy a megtakarítási kényszer mellett nem lesznek képesek ellátni nemzetközi vállalásaikat. A belga védelmi kiadásokat 2015-re szeretnék a GDP 1,76%-ára növelni, ami igen ambiciózus elképzelés.

A *holland védelmi reform* alapja a 2008-2010 között készített, a Jövő Szakpolitikai Felmérése (Future Policy Survey) c. koncepció, amelynek célja az volt, hogy a védelmi szféra *valamennyi szereplőjének* közreműködésével a szükségessé vált *átfogó védelmi reformhoz* megfelelő szakmai háttérrel nyújtó, a döntéshozók számára objektív alapot biztosító *alternatívákat* alakítsa ki. Az érintett minisztériumok és szakértők hosszú távú prognózisokat, és ezekre épülő, különböző prioritásokat követő védelmireform-forgatókönyveket készítettek. A forgatókönyvek a haderő eltérő ambíciósintjeihez kötődő költségekkel, haderő-szerkezettel és fegyver beszerzésekkel számoltak. Az elemzések alapján négy hosszú távú haderő-fejlesztési opciót dolgoztak ki négy különböző stratégiai feladatkörnek megfelelően. A haderő-fejlesztési opciókról szóló döntést meghatározta a gazdasági válság, melynek következtében két év alatt mintegy egy milliárd eurót vonnak ki a védelmi költségvetésből. Így jelentős fejlesztésekre a kormányciklus végéig nincs esély. Ezért a védelmi erő és a válságkezelő erő egyes elemeit lefedő, döntően a már létező kapacitásokra támaszkodó, azokat fenntartani igyekvő haderőreform várható. Kiemelt figyelmet fordítanak a kibervédelmi és kiberműveleti képességek fejlesztésére, pilóta nélküli repülőeszközök és a hálózatalapú hadviselést elősegítő eszközök beszerzésére, a rogtönzött robbanóeszközök elleni védelemre és a műholdas kommunikáció sávszélességének növelésére. A haderő létszámát 18%-kal, az adminisztratív állományt 30%-kal csökkentik. Mindhárom haderőnemnél jelentős átszervezést és fegyverzetcsökkentést hajtanak végre.

A legújabb *brit védelmi felülvizsgálat* előkészítő munkái 2009-ben kezdődtek, amelynek következtetéseit a 2010-ben kiadott Zöld Könyvben (The Defence Green Paper) jelentették meg. A brit kormány Nemzeti Biztonsági Tanácsot hozott létre, amelyet megbízott egy új nemzeti biztonsági stratégia megalkotásával, és a stratégiai védelmi és biztonsági felülvizsgálat kidolgozásával. Létrehoztak egy *védelmireform-részleget* is, azzal a céllal, hogy értelmezze és megtervezze a felülvizsgálatból következő strukturális változtatásokat. A védelmi felülvizsgálatról szóló jelentés tartalmazza azokat a fő alapelveket, irányokat, célokat a következő tíz évre, amelyek mentén az Egyesült Királyság haderőreformját végre kívánja hajtani. Megjelöli 2020-ig az alapvető célokat és irányokat, de az erők és képességek tekintetében a következő négy évben meghozandó döntésekre összpontosít. A haderőreform irányainak meghatározásában fontos tényezőt jelentettek a költségvetési korlátok, illetve az afganisztáni misszió tapasztalatai és feladatai. 2010-ben a védelmi költségvetés – a NATO-n belül az Egyesült Államok után abszolút értékben a második legmagasabb – 60,4 Mrd dollár volt, ami a GDP 2,7%-a. A rendelkezésre álló források 2014-ig 8%-kal csökkennek. A felülvizsgálat 17 ezer fős létszámleépítést irányoz elő 2015-ig, és további 3500 főt 2020-ig. A haderő, bár kisebb lesz, továbbra is megtartja földrajzi hatótávolságát és azt a képességét, hogy a műveletek teljes spektrumát végre tudja hajtani. Jobban fog összpontosítani a kockázatok kezelésére, mielőtt azok eskalálódnának. Tovább erősíti együttműködését szövetségeseivel és partnereivel. *Ötévente felülvizsgálja* a fegyveres erők helyzetét. Kiemelten kezeli a kibervédelmet és a különleges erők fejlesztését. Nem nehéz megjósolni, hogy a pénzügyi korlátok érezhetően csökkenteni fogják az Egyesült Királyság katonai képességeit, de Franciaország mellett így is Nyugat-Európa egyik legerősebb katonai hatalma marad.

Az afganisztáni stabilizációs műveletek tapasztalatai és a gazdasági válság hatásai *Németországban* is elkerülhetetlené tették a nagyméretű, alacsony hatékonyságú, hagyományos fegyveres konfliktusokra és területvédelmi feladatok ellátására kialakított haderő reformját. Az átalakítás szakmai háttérét egy *erre a célra létrehozott* strukturális vizsgálóbizottság és a főszemléző jelentései alapozták meg. Azonosították a hiányosságokat, megjelölték a változtatást igénylő

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

IVÁNCSIK Imre

területeket, *döntési alternatívákat* kínáltak a kormány számára a haderőstruktúrát, a sorkatonai szolgálat jövőjét, a katonai képességek és bevetettség fokozását, illetve a szűkös költségvetési források hatékony felhasználását illetően. A főszemlélő öt lehetséges változatot terjesztett a kormány elé. A variánsok vizsgálata és vitája alapján arra lehet számítani, hogy a 2010-es 31,4 Mrd eurós költségvetést 2011-2014 között 8,3 Mrd euróval mérséklék. A Bundeswehr jelenlegi 252 ezres létszámát körülbelül 180 ezer főre csökkentik. Az alkotmány módosítása nélkül felfüggesztik a sorkötelezettséget. A békeműveletekben egyidejűleg bevethető erők létszámát a jelenlegi 7000-ról legalább 10000 főre tervezik emelni. Jelentősen visszafogják a folyamatban lévő beszerzési programokat. A katonai létesítmények akár egy harmadát is bezárhatják. Átalakítják a védelmi minisztérium szervezetét, csökkentik a vezetési szintek számát és a létszámot, átláthatóbbá teszik a feladat és felelősségi köröket, jelentősen növelik a főszemlélő hatáskörét.⁹

A külföldi tapasztalatok legfontosabb tanulsága, hogy a szövetséges országok a haderőreformot folyamatosan végzendő feladatnak tartják. Az időnkénti átfogó döntések előkészítését, összehangolását külön erre a célra létrehozott szervezetekre bízják. A védelmi felülvizsgálatokat vagy a biztonsági helyzet értékelésében bekövetkező változások, vagy a költségvetési korlátok indukálják. A felülvizsgálatot végzők döntési alternatívákat dolgoznak ki a politikai döntéshozók számára. A kormányok radikális döntésekkel igyekeznek összhangot teremteni a működési költségek, fejlesztési igények, és a prognosztizáltan rendelkezésre álló szűkülő források között.

KÖVETKEZTETÉS

Megítélésem szerint az elvégzendő feladat nagyságrendje, bonyolultsága, komplexitása, a kormányzás más területeivel történő gondos összehangolás igénye Magyarországon is szükségessé teszi egy új átfogó védelmi felülvizsgálat elvégzését. Csakis ez biztosíthatja, hogy a felelősen prognosztizált források, valamint az átalakítási és fejlesztési igények, alternatívák vizsgálata, mérlegelése során összhangba hozhatók legyenek. A mindenkor hivatalban lévő kormány akkor jár el helyesen, ha a felülvizsgálat közben biztosítja a szakmai igényességet, az átfogó szemléletet, és figyelembe veszi a haderő-átalakítás hazai illetve nemzetközi tapasztalatait.

Kulcsszavak: haderőreform, védelmi felülvizsgálat, haderőfejlesztés, finanszírozás, döntési alternatívák

Keywords: reform of the defence force, defence review, defence force development, financing, decision-making options

FELHASZNÁLT IRODALOM

CSIKI Tamás: Német haderőreform, 2010-2011, Nemzet és Biztonság, 2011, május

GASPARICS Péter, HORVÁTH József: Hogyan tovább a haderőtervezésben? (I.) Nemzet és Biztonság, 2010. november

HÁDA Béla, CSIKI Tamás, VARGA Gergely: Védelmi és haderőreformok Európában – a belga, holland és brit példa, Nemzet és Biztonság, 2011, június

KERN Tamás: Több, mint fél siker – a második Orbán-kormány védelempolitikájának első évéről, Nemzet és Biztonság, 2011. június

MATUS János: Védelempolitikák és döntéshozatali mechanizmusok, Egyetemi jegyzet, ZMNE, Budapest, 2000.

⁹ Csiki Tamás: Német haderőreform 2010-2011, Nemzet és Biztonság, 2011. május, 52-65. o.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 3. szám

IVÁNCSIK Imre

SZABÓ János: Haderő-átalakítás. Az ezredforduló haderőreformjának előzményei, jellemzői és perspektívája, Zrínyi Kiadó, Budapest, 2001.

SZENES Zoltán: A magyar biztonság és védelempolitika fejlődése, Kézirat, ZMNE, Budapest